

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

На правах рукопису

Майборода Олег Володимирович

УДК 658.114.5 (477) (08)

11.12

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Спеціальність 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг та кредит

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник
Великий Юрій Михайлович
кандидат економічних наук, доцент

Суми – 2006

ЗМІСТ

ВСТУП..... 4

РОЗДІЛ 1. Теоретичні та методичні аспекти управління фінансовими потоками..... 10

1.1. Сутність і зміст терміна “фінансовий потік” та супутніх категорій і понять 10

1.2. Системний підхід до визначення основних елементів управління фінансовими потоками підприємства..... 27

1.3. Методичне забезпечення аналізу фінансових потоків підприємства..... 41

Висновки до розділу 1..... 58

РОЗДІЛ 2. Аналіз сучасних методів управління фінансовими потоками та дослідження їх впливу на фінансово-економічний стан промислових підприємств 60

2.1. Дослідження системи індикаторів оцінки фінансових потоків підприємства..... 60

2.2. Аналіз методичних підходів до прогнозування фінансових потоків на промислових підприємствах..... 81

2.3. Особливість методів планування руху фінансових потоків промислових підприємств..... 93

Висновки до розділу 2..... 111

РОЗДІЛ 3. Методичне забезпечення управління фінансовими потоками на промислових підприємствах..... 114

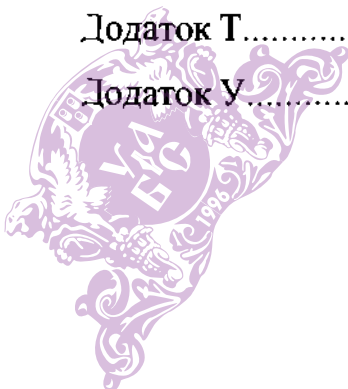
3.1. Методично-організаційні рекомендації щодо впровадження управління

— 409 —

State Higher Educational Institution
“UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE”
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

фінансовими потоками на промислових підприємствах.....	114
3.2. Методика контролю за рухом фінансових потоків підприємства.....	130
3.3. Рекомендації щодо впровадження системи управління фінансовими потоками підприємства.....	149
Висновки до розділу 3.....	165
ВИСНОВКИ.....	168
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	172
Додатки.....	188
Додаток А.....	189
Додаток Б.....	200
Додаток В.....	201
Додаток Д.....	203
Додаток Е.....	204
Додаток Ж.....	206
Додаток З.....	208
Додаток И.....	209
Додаток К.....	213
Додаток Л.....	214
Додаток М.....	215
Додаток Н.....	218
Додаток П.....	219
Додаток Р.....	220
Додаток С.....	223
Додаток Т.....	225
Додаток У.....	229

ВСТУП

На розвиток господарської діяльності промислових підприємств значною мірою впливає недостатність обігових коштів і нераціональне їх використання, що призводить до втрати ринків збуту, виникнення кризи неплатежів, збиткової діяльності, що в кінцевому підсумку впливає на конкурентоспроможність та може спричинити банкрутство підприємства.

Одним з головних аспектів вирішення окреслених проблем є створення ефективної системи управління фінансовими потоками, яка дозволяє максимізувати результативність обігу фінансових ресурсів і забезпечити їх достатній рівень у необхідний момент часу. Від розробки та впровадження ефективних методів управління фінансовими потоками залежить не тільки ритмічність забезпечення фінансовими ресурсами виробничого процесу, але і підвищення інвестиційно-інноваційної активності промислових підприємств, що дозволить досягти підприємству своїх стратегічних цілей.

У сучасних умовах невирішенням залишається ряд теоретичних, методичних і практичних питань управління фінансовими потоками підприємства. Об'єктивна необхідність використання терміна "фінансові потоки" викликана практичною діяльністю підприємств, яка пов'язана із рухом фінансових ресурсів у системі фінансових відносин між суб'єктами господарювання. Останнім часом термін "фінансові потоки" все частіше використовується в наукових працях багатьох вітчизняних і зарубіжних економістів. Проте визначення поняття "фінансові потоки" можна зустріти лише в деяких з них. Теоретичні й практичні аспекти управління фінансовими потоками останнім часом дістали широкого висвітлення у працях таких науковців, як З. Боди, Р. Мертон, Г. Лазареикова, О. Васюренко, А. Горбунов, В. Іванов, В. Іріков, В. Корнєєв, С. Кусакін, О. Олійник, В. Рєпін та ін.

Високо оцінюючи результати досліджень цих авторів, необхідно зазначити, що в науковій літературі ще не знайшла належного відображення проблема комплексного теоретико-методичного підходу до управління фінансовими потоками та визначення економічного змісту цього поняття. Наукова і практична актуальність зазначених питань зумовила вибір теми дисертації, визначила мету і завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Основні результати і рекомендації, наведені в дисертації, розроблені в рамках наукових досліджень Харківського національного економічного університету за темою "Концепція управління в умовах транзитивної економіки" (номер державної реєстрації 0105U003089). Автор взяв участь у написанні підрозділу "Оцінка фінансового стану підприємства".

Метою дисертаційної роботи є дослідження економічного змісту поняття "фінансові потоки підприємства" і формування на цій основі теоретичних засад і практичних підходів до вдосконалення системи управління фінансовими потоками промислових підприємств.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- уточнити сутність і зміст категорії "фінансові потоки підприємства";
- класифікувати фінансові потоки за характерними ознаками;
- розробити системні засади управління фінансовими потоками підприємства;
- узагальнити методичні підходи до аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства та обґрунтувати показники, які необхідні для здійснення аналізу фінансових потоків підприємства;
- визначити основні показники, необхідні для досягнення прибуткової та платоспроможної діяльності підприємств, а також фактори, що впливають на їх динаміку;
- удосконалити методи прогнозування та розробити методичні рекомендації щодо розрахунків прогнозних показників обсягів виробництва продукції;

розробити методичні рекомендації щодо планування обігу фінансових потоків;

обґрунтувати підходи до здійснення контролю за обігом фінансових потоків.

Об'єктом дослідження є процес формування фінансових потоків машинобудівних підприємств Харківської області.

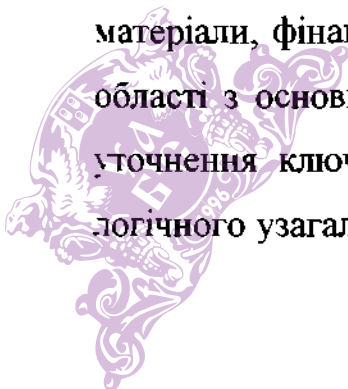
Предметом дослідження є методи та інструменти управління фінансовими потоками на машинобудівних підприємствах Харківської області.

Теоретичну та методичну основу дослідження становлять фундаментальні положення економічної теорії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів.

За допомогою методу експертної оцінки обґрунтовано основні показники аналізу фінансових потоків підприємства. На підставі кластерного аналізу та методу множинної лінійної регресії розраховані індикатори прибутковості й платоспроможної діяльності промислових підприємств, а також визначений їх зв'язок. Прогнозування фінансових потоків здійснено з використанням експертного методу, методу моделювання та екстраполяції. За допомогою факторного аналізу визначено інтенсивність впливу факторів на динаміку фінансових потоків.

Інформаційно-нормативною базою дослідження стали закони України, постанови Верховної Ради України, укази Президента України, накази міністерств і відомств з питань регулювання діяльності промислових підприємств.

У процесі проведення дослідження, обґрунтування висновків і рекомендацій використовувались наукова та довідкова література, офіційні статистичні матеріали, фінансові й статистичні звіти промислових підприємств Харківської області з основних показників діяльності. Для теоретичного обґрунтування та уточнення ключових понять дисертаційного дослідження застосовано метод логічного узагальнення. Для наочного подання статистичного матеріалу, схема-

тичного зображення теоретичних і практичних положень дисертаційної роботи використано графоаналітичний метод.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у такому:

вперше:

запропоновано індикатори структури розподілу, обсягу та швидкості руху фінансових потоків і виявлено їх залежність від рівня прибутковості та платоспроможності за допомогою економіко-математичних моделей, застосування яких в управлінні забезпечує підвищення фінансової стійкості підприємства;

удосконалено:

класифікацію фінансових потоків з використанням теоретично обґрунтованих і практично значущих ознак руху фінансових ресурсів, таких, як напрямки руху, сфера існування, періодичність відбування та форма фінансових ресурсів, що дозволяє на підставі визначення особливостей фінансових потоків побудувати систему управління господарської діяльності підприємства;

визначення сутності й змісту категорії “фінансові потоки промислового підприємства” на підставі теоретичних досліджень існуючих понять, що на відмінну від існуючих підходів базується на поєднанні статистичних і динамічних характеристик потоку та дозволяє аналізувати ефективність економічних відносин, які виникають внаслідок руху фінансових ресурсів;

методику контролю руху фінансових потоків завдяки використанню факторної моделі залежності від зовнішніх і внутрішніх факторів, що дозволяє оперативно реагувати на несподівані відхилення від планових показників і передбачати їх подальший розвиток;

набули подальшого розвитку:

методичні підходи до прогнозування обсягу виробництва продукції як основного джерела поповнення фінансових потоків промислових підприємств, які, на відміну від існуючих методик, оснований на комплексному використанні переваг методів екстраполяції, моделювання та експертної оцінки, що дозволяє враховувати зміни в мікро- та макросередовищі;

основні складові системи управління фінансовими потоками на підставі визначення загальних і специфічних функцій фінансових потоків, розроблена спіральна модель реалізації яких підвищує якість прийняття управлінських рішень для досягнення збалансованого обігу фінансових ресурсів підприємства;

методика планування фінансових потоків на підприємствах на основі запропонованої матричної моделі вхідних і вихідних фінансових потоків, наочність зображення яких забезпечує координацію зусиль всіх підрозділів підприємства на виконання поставлених завдань.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні їх на промислових підприємствах, що дозволяє значно підвищувати результативність існуючої системи управління. Класифікація фінансових потоків дає можливість розробляти методи та механізми управління визначеними процесами господарської діяльності. Практичну цінність мають методичні рекомендації щодо виконання основних функцій управління (аналіз, планування, прогнозування, контроль): використання розрахункових значень забезпечує адекватну оцінку фінансово-економічного стану підприємства; за допомогою методики прогнозування виконується розрахунок майбутнього обсягу промислового виробництва підприємства із урахуванням динаміки зовнішніх факторів; запропонована система планування визначає джерела покриття витрат підприємства та шляхи підвищення результативності його діяльності; методичні рекомендації щодо здійснення контролю за виконанням планових показників сприяють досягненню встановлених результатів шляхом оперативного реагування на фактори зовнішнього середовища. Застосування кластерного аналізу дозволяє визначати однорідні групи підприємств, що забезпечує уніфікований підхід і розробку рекомендацій щодо поліпшення господарської діяльності підприємства в кластері та показників самого кластера. За допомогою спіральної моделі системи управління фінансовими потоками підприємства та запропонованих рекомендацій щодо здійснення функцій управління на кожному витку спіралі підвищується якість управлінських рішень.

Результати дисертаційних досліджень було впроваджено на Харківському державному приладобудівному заводі ім. Т.Г. Шевченка (довідка про впровадження № 374 від 18.04.05), на Державному підприємстві “Харківський завод електроапаратури” (довідка про впровадження № 43/850 20.06.05), на Державному науково-виробничому підприємстві “Об’єднання Комунар” (довідка про впровадження № 355/088-Л від 01.08.05).

Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому викладено та обґрунтовано авторський підхід до управління фінансовими потоками на вітчизняних промислових підприємствах, який враховує обмеженість фінансових ресурсів та відсутність сучасних технологій до управління ними. У роботі, що опублікована у співавторстві, здобувачем запропонована система взаємозалежних показників аналізу фінансово-економічної діяльності підприємства, що дає змогу адекватно характеризувати його фінансово-економічне стан та приймати обґрунтовані рішення при управлінні фінансовими потоками.

Результати дослідження були оприлюднені на науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції “Концепція стратегії розвитку Харківського регіону” (Харків, 2001), Міжнародній науково-практичній конференції “Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров’я” (Харків, 2003), Міжнародній науково-практичній конференції “Розвиток економіки в трансформаційний період: глобальний та національний аспекти” (Запоріжжя, 2005).

Результати дисертації опубліковано у 9 наукових роботах, зокрема 7 статей у виданнях, що визнані ВАК України фаховими з економіки. Загальний обсяг публікацій становить 2,24 ум.-друк. арк., особисто автору належить 2,09 ум.-друк. арк. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 232 сторінки машинописного тексту, із них 18 таблиць – на 7 сторінках, 23 рисунки – на 11 сторінках, список використаних джерел із 171 найменування – на 16 сторінках, 17 додатків – на 43 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ

1.1. Сутність і зміст терміна “фінансовий потік” та супутніх категорій і понять

Протягом останніх років в економічній літературі значну увагу було приділено питанням розвитку фінансового управління. Для відображення фінансових процесів все частіше використовується поняття “фінансові потоки”. Об’єктивна необхідність впровадження цього терміна була викликана практичною діяльністю підприємств, яка пов’язана із рухом фінансових ресурсів в процесі реалізації фінансових відносин між суб’єктами господарювання.

Термін “фінансовий потік” зустрічається в наукових працях таких видатних вчених-економістів, як З. Броді та Р. К. Мертон [15], В. Пономаренко [117], О. Пушкар [117; 121], Ю. Путятін [121], О. Тридід [121], В. Іванов [46], М. Якубовський [169], В. Золотарьов [151], М. Войнаренко [32], В. Бочаров [26], М. Романовський [147], А. Горбунов [30], В. Корнєєв [61], А. Азрилян [84], Н. Тренєв [138], М. Кизим [49], О. Васюренко [22], Г. Азаренкова [1; 22], Ю. Плущевська [114], Т. Кузнецова [68] та багатьох інших [32; 37; 83; 107; 127; 157; 161]. Однак, незважаючи на те, що термін “фінансовий потік” є “інтуїтивно очевидним” [30, с. 4] його тлумачення можна зустріти лише в деяких наведених працях – [1; 22; 30; 49; 61; 68; 84; 114; 138; 147]. При цьому в економічній літературі не існує єдиної думки щодо визначення цього поняття.

Саме тому головною задачею для розроблення методичних підходів і практичних рекомендацій з управління фінансовими потоками підприємства є дослідження економічного змісту фінансових потоків, їх природи походження та сфери діяльності.

У наукових працях сформувалися три підходи до визначення сутності фінансових потоків підприємства, які характеризуються ознаками, представленими на рис. 1.1.

	1-й підхід [30; 47; 138]	2-й підхід [84; 111; 114; 147]	3-й підхід [46; 61; 68; 83; 121]
Ознака	Фінансовий потік дорівнює грошовому потоку	Фінансовий потік існує тільки на макрорівні	Фінансовий потік існує на мікрорівні
Перевага	- розглядається на рівні підприємств; - враховується динамічна сутність потоків	- розглядається у рамках макроекономічного механізму; - враховуються відносини, пов'язані з обігом фінансових ресурсів	- розглядається на рівні підприємств; - охоплюються всі фінансові ресурси (не тільки грошові)
Недолік	- окрім грошей не охоплюють рух інших фінансових ресурсів; - не враховуються відносини, які виникають при здійсненні руху фінансових ресурсів	- сфера існування звужується до перерозподільної стадії; - визначаються лише макроекономічні властивості	- не враховуються відносини, які виникають при здійсненні руху фінансових потоків; - обов'язковість супроводження товарним потоком

Рис. 1.1. Напрямки, переваги та недоліки в різних підходах до трактування поняття “фінансовий потік”

Згідно з даними рис. 1.1 перший підхід ґрунтується на схожості фінансових потоків із грошовими. Знак рівняння вітчизняні науковці ставлять, спираючись на закордонних авторів, перекладаючи “фінансові потоки” з американського терміна “Cash flow” [30; 47; 138] – “потік готівки”. При цьому окремі за-

кордонні фахівці, такі, як S. Ross, під цим терміном мають на увазі різницю між сумою грошей, які надійшли та перераховані з рахункового рахунка [171].

Проте ряд науковців, наприклад, З. Боди, Р. Мертон [15], В. Евстигнєєв [37], М. Лапуста, П. Некольский [129], при визначенні фінансового потоку користуються іншим терміном, таким, як “Flows of funds” (у перекладі з англ. “потоки фондів”). Автор дотримується думки вказаних фахівців, оскільки цей показник відображає рух не тільки грошової маси, а й інших активів підприємства, що відповідає економічній сутності фінансових ресурсів. Незаперечною є думка Дж. М. Кейнса, який різницю між грошима та всіма іншими активами вбачає у тому, що “для грошей їх премія за ліквідність набагато перевищує витрати на утримання, тоді як витрати на утримання інших активів набагато перевищують їх премію за ліквідність” [48, с. 154].

Автор погоджується і з думкою О. Васюренка та Г. Азаренкової, що ототожнення понять “фінансовий потік” і “грошовий потік” ускладнює побудову адекватних систем управління фінансовими ресурсами [22].

Згідно з другим підходом фінансові потоки представляють лише макроекономічний механізм, який пов'язаний із перерозподілом бюджетних і позабюджетних фондів держави з метою збалансування фінансових ресурсів у секторах економіки країни [84; 111; 114; 147]. Тим самим науковці відкидають думку про існування фінансових потоків на рівні підприємства. Разом з тим підприємство є основною ланкою народного господарства, що забезпечує формування переважної маси товарів, послуг, робіт [38].

Розбіжність у думках щодо сфери дії фінансових потоків виникає внаслідок двох підходів до трактування економічної сутності фінансів: розподільної, до якої відносяться вказані фахівці, та відтворювальної [91]. Прихильники розподільної теорії стверджують, що фінанси виникають на другій стадії відтворювального процесу – при розподілі та перерозподілі вартості сукупного суспільного продукту, що свідчить про обмеженість такого підходу [84; 111; 124].

Згідно з відтворювальною теорією фінанси розглядаються на всіх стадіях відтворювального процесу, зараховуючи до складу фінансів всю сукупність грошових розподільних відносин [49; 50; 91]. І хоча їхня участь на різних стадіях неоднакова, вона еквівалентна частці розподілу в кожній фазі. Розподіл має місце і на виробничій стадії, і на стадії обміну, і на стадії споживання [91].

Відсутність єдиної думки у визначенні поняття “фінансові потоки” пов’язана із зовнішніми формами прояву фінансової категорії, які були сформовані за часи командно-адміністративної економіки, де управління фінансовими ресурсами було прерогативою державних органів влади. Враховуючи той факт, що фінанси, які функціонують на рівні підприємств, обслуговують сферу матеріального виробництва і відображають закономірності розвитку економіки держави в цілому, ігнорування відтворювальною стадією в сфері дії фінансових важелів є обмеженим.

До третьої групи фахівців, які застосовують поняття “фінансові потоки” у своїх роботах, належать прихильники логістичного підходу управління ресурсами підприємства [46, 61, 68, 83, 121]. Логістика – досить нова наука, яка отримала широке практичне застосування у сфері знань про планування, організацію, управління і контроль руху різних ресурсів у просторі й часу. Її сутність полягає в системності, комплексності та обліку витрат у процесі поставання, виробництва, зберігання, розподілу, транспортування і збуту [61]. В даному підході фахівці відводять товарному потоку першочергову роль.

Незважаючи на те, що в рамках цього підходу фінансові потоки деякі вчені трактують як направленість (рух) використання фінансових ресурсів [68; 84]. Ствердження, що цей рух виникає при умові існування відповідного йому товарного потоку, ототожнює потік фінансових ресурсів із рухом готівки за відвантажену продукцію, виконані послуги тощо. Слід зауважити, що розрив між цими потоками у часі може бути значним. Крім цього, майже вся фінансова діяльність, яка знаходить своє відображення в звіті про фінансові результати [96], не пов’язана із товарним потоком: списання заборгованості підприємства,

штрафи, пеня, неустойки, безповоротна фінансова допомога та ряд інших. До того ж, амортизація не є готівковою витратою [171], а використання авансових платежів останнім часом випереджає рух товарів.

На думку автора, за логістичним підходом в управлінні фінансовими потоками втрачається головна ознака категорії “фінанси”, яка повинна бути присутня у визначенні терміна “фінансовий потік”. Це – відносини, що виникають внаслідок руху фінансових ресурсів. Такої думки дотримуються деякі закордонні та вітчизняні фахівці, які вважають, що поняття “потік” відображає “сукупність економічних відносин” [1; 11].

Разом з тим аналіз наукових досліджень свідчить про існування суперечності у характеристиці відносин, які супроводжують сферу діяльності фінансів і відповідно впливають на визначення фінансових потоків. Одні вважають, що саме грошові відносини відображують сутність фінансів [53; 142; 145; 148], інші наполягають на економічних [9; 13; 21; 31; 44; 50; 55; 90; 103].

Дотримуючись думки фахівців, автор вважає, що грошові відносини звужують роль фінансів до формування і розподілу грошових фондів та накопичень, тобто розподілу виручки від реалізації і прибутку. Проте їх роль значно ширша: операції з цінними паперами, інвестування та кредитування діяльності підприємств та ін.

Фінанси тільки набувають грошової форми, оскільки супроводжують ці відносини. Співвідношення між грошовим і фінансовим капіталом приблизно таке ж, як між частиною і цілим [61]. Схематично роль грошей у фінансовій категорії можна продемонструвати такою схемою (рис. 1.2).

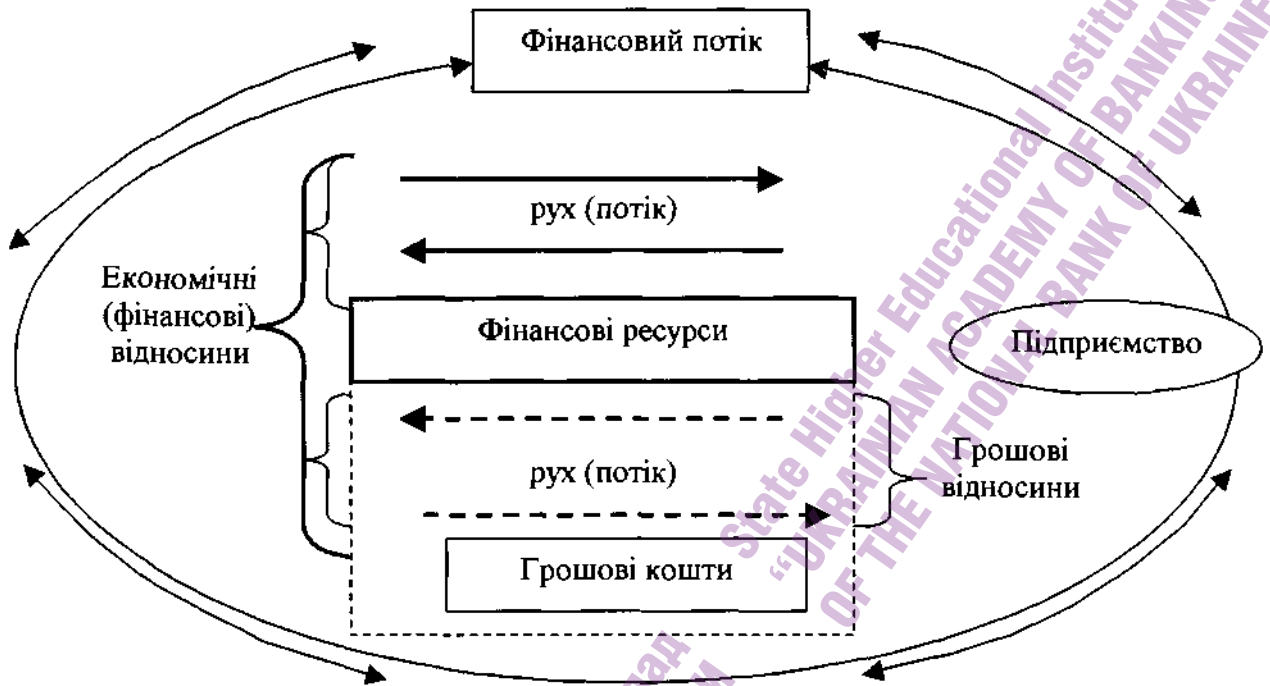

Рис. 1.2. Роль грошових відносин у визначенні економічної сутності фінансового потоку

Згідно з рис. 1.2 грошові відносини є елементом економічних відносин, бо грошові кошти не охоплюють всіх фінансових ресурсів підприємства, а відображають лише ті кошти, що акумулюються на банківських рахунках підприємства [35; 138]. Інформаційним представленням фінансових ресурсів виступає валюта балансу підприємства [138]. Грошові відносини виникають внаслідок руху лише готівкової маси з рахунка на рахунок, які замикаються в рамках бухгалтерського обліку, хоча грошові кошти становлять переважну частину фінансових ресурсів.

На підставі порівняння двох понять, таких, як “фінанси” та “потік”, враховуючи упущення в існуючих трактуваннях, автором запропоноване таке визначення фінансового потоку (рис. 1.3).

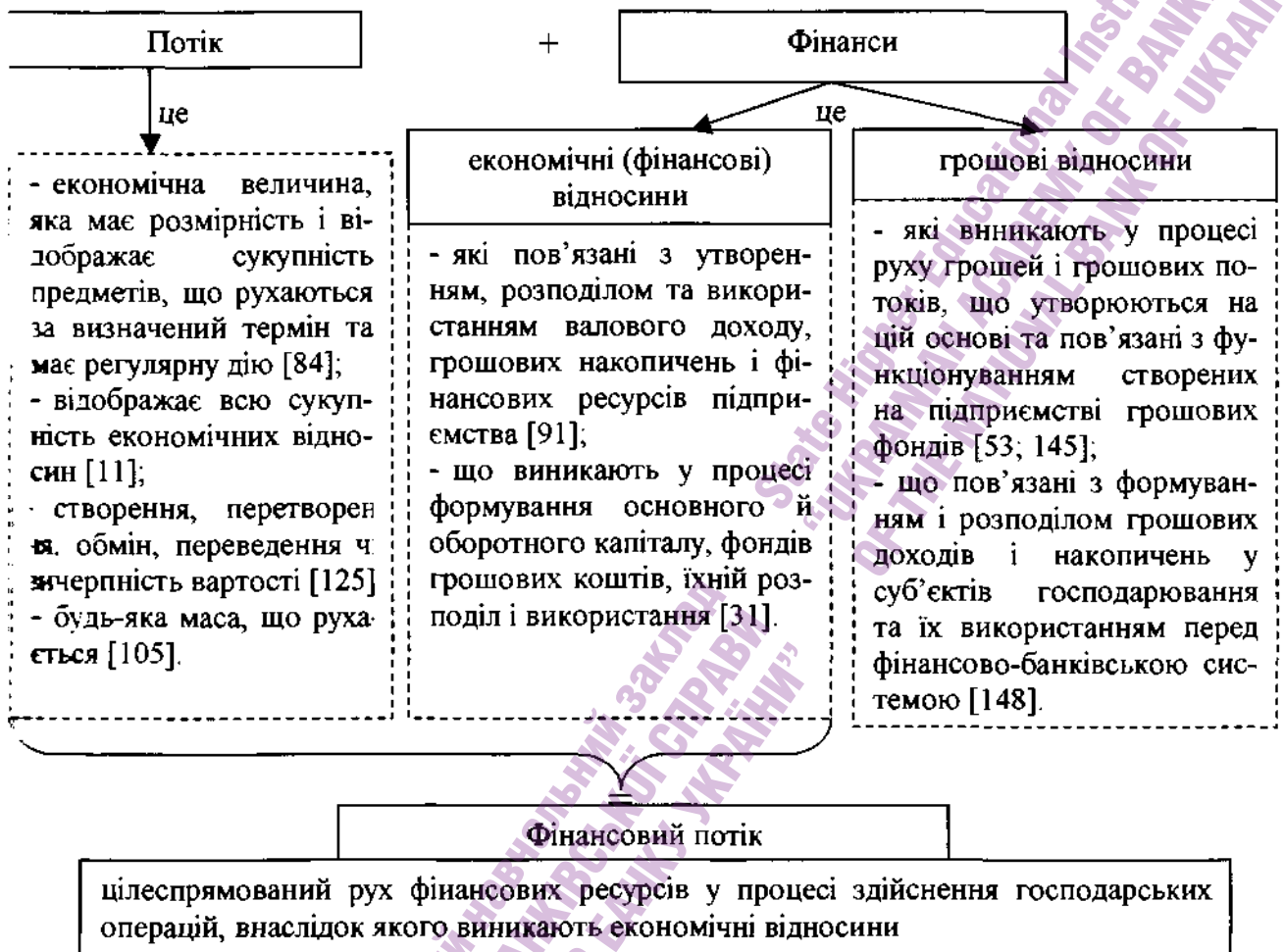

Рис. 1.3. Визначення терміну „фінансовий потік”

Згідно з наведеним визначенням фінансові потоки можна розкласти на базис (тобто фінансові ресурси) та надбудову (економічні відносини). Переміщення грошових та інших фінансових ресурсів, а також економічні відносини, що супроводжують цей рух, в сукупності становлять фінансовий потік. Це підтверджує думка, що фінансові ресурси виступають матеріальними носіями фінансових відносин [63]. Математично підтвердити даний вислів можна функцією залежності економічних відносин (X) та фінансових ресурсів (Y_i):

$$F_i = f(X_i, Y_i), \quad (1.1)$$

де F_i – фінансовий потік;

X_i – економічні відносини, що супроводжують i -ий фінансовий ресурс;

Y_i – фінансовий ресурс, який рухається в межах i -го фінансового потоку.

В той же час це рівняння має свої особливості:

$$\text{якщо } X = 0, \quad \text{то } F_i = Y. \quad (1.2)$$

У випадку, коли фінансові ресурси носять статичний характер, тобто відсутній їх рух, підстав до виникнення економічних відносин немає ($x = 0$), тоді фінансові потоки будуть дорівнювати лише фінансовим ресурсам (1.2). Тим самим зміни приведеної функції представляють набір змінних рішень [165]. Маючи динамічну ознаку, фінансовий потік оцінюється кількістю фінансових ресурсів за визначений період часу [38; 60]. Тобто фінансові потоки набувають властивості “фінансів” як економічна категорія і “фінансових ресурсів” – як кількісний вимір загальних активів підприємства (1.1).

Зважаючи на те, що “фінансові потоки” – багатогранне поняття, яке характеризується багатьма видами фінансових ресурсів та економічних відносин, що виникають внаслідок їх руху, для забезпечення ефективного цілеспрямованого управління фінансовими потоками необхідною є систематизація їх видів за допомогою класифікаційного розподілу. Методом дослідження множини об’єктів шляхом їх поділу на класи (групи) за відповідною загальною ознакою з метою пізнання сутності, змісту, ступеня схожості і різниці об’єктів [10] автором розроблена класифікація фінансових потоків за такими ознаками (табл. 1.1).

Згідно з даними табл. 1.1 фінансові потоки можна охарактеризувати за п’ятьма ознаками.

Таблиця 1.1

Класифікаційні ознаки та види фінансових потоків

Ознаки класифікації фінансових потоків	Види фінансових потоків
За напрямком руху фінансових ресурсів	1. Односторонні:
	1.1 Вхідні
	1.2 Вихідні
За сферою існування	2. Двосторонні
	1. Внутрішні
За періодичністю	2. Зовнішні
	1. Одноразові (випадкові)
	2. Постійні з невизначеним періодом часу
За видом діяльності	3. Постійні з визначеним періодом часу
	1. Операційні
	2. Фінансові
За формою фінансових ресурсів	3. Інвестиційні
	1. Грошові
	2. Товарні
	3. Негрошові

За напрямком руху фінансових ресурсів фінансові потоки можна поділити на дві групи: односторонні та двосторонні. До перших входять фінансові потоки, що виникають внаслідок поповнення (або зменшення) фінансових ресурсів. Залежно від того, зростає сумарний фінансовий потік чи знижується, односторонні потоки поділяються на вхідні та вихідні. Розповсюдженим прикладом припливу фінансових потоків є виручка від реалізації готової продукції, а потіку – витрати на виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг і оплату податків.

Головною ознакою, що відрізняє односторонні фінансові потоки від двосторонніх, є одночасний приплив і відтік визначеного фінансового ресурсу за певний період часу, який не змінює своєї форми в рамках здійснення господарської діяльності. До цієї ознаки відносяться використання фінансових ресурсів на орендних умовах, в тому числі лізинг. І незважаючи на те, що рух фінансових потоків призупиняється, між орендодавцем та орендоодержувачем

виникають відносини власності, періодичність виникнення яких супроводжується платою за орендні послуги.

Залежно від сфери обігу фінансові потоки підрозділяються на внутрішні та зовнішні [49]. До перших відносяться економічні відносини, що супроводжують рух ресурсів у рамках підприємства, тобто між структурними підрозділами, в середній промислово-фінансових груп, концерну тощо. Зовнішні ж фінансові потоки виходять за рамки підприємства і стосуються інших суб'єктів господарської діяльності.

За періодичністю рух фінансових ресурсів можна поділити на три групи. До першої належать фінансові потоки, що носять одноразовий (випадковий) характер, наприклад, отримання безповоротної фінансової допомоги, цільове фінансування, благодійна діяльність та ін. До постійних фінансових потоків з невизначеним часом здійснення відносяться відносини, які супроводжують систематичний рух фінансових ресурсів, не лімітований строком виконання. До цієї групи відноситься преміювання робітників за високоякісну роботу. Якщо рух фінансових ресурсів виконується у визначений чиним законодавством або угодою час, ці фінансові потоки слід відокремити в групу постійних потоків з визначеним періодом часу. Це дозволяє контролювати своєчасність здійснення операцій, що пов'язані з рухом цих потоків та не допустити виникнення додаткових витрат, пов'язаних із порушенням термінів виконання платежів. Прикладом таких потоків є кредитні операції, відрахування до бюджетних і позабюджетних фондів.

За видами діяльності фінансові потоки поділяються на операційні, фінансові та інвестиційні. Операційні фінансові потоки характеризують приплив (або відтік) фінансових ресурсів, що пов'язані із забезпеченням ритмічного відтворювального процесу: витрати на виробництво, виручка від реалізації продукції та ін. В рамках здійснення фінансової діяльності рух фінансових ресурсів спрямований на підвищення ефективності використання активів підприємства. Виручка від продажу акцій, отримання (погашення) довгострокових позик, до-

хід (витрати) від участі в капіталі – приклади потоків від фінансової діяльності. До економічних відносин, що супроводжують рух ресурсів у рамках інвестиційної діяльності підприємства, належать зв'язки між суб'єктами господарювання з метою отримання доходу (витрат) від реалізації (закупки) основних засобів, нематеріальних активів тощо [97].

Залежно від форми фінансових ресурсів можна виділити фінансові потоки в грошовій, товарній та негрошовій формах. На відміну від руху грошових коштів, бартеру до негрошової форми слід віднести інші схеми розрахунків, зокрема вексельні операції.

Наведена класифікація фінансових потоків дозволяє згрупувати фінансові потоки та розробити відповідний механізм управління ними, спрямувати зусилля окремих підрозділів підприємства на підвищення ефективності здійснення господарських операцій як у цілому, так і в розрізі певних груп потоків.

Оскільки фінансові потоки відображають процес господарської діяльності, створення ефективної системи управління потребує визначення загальних властивостей, які не залежать від виду фінансового ресурсу та економічних відносин, що супроводжують їх рух. Зараз не існує чіткого визначення властивостей фінансового потоку. Однак ряд науковців характеризують рух ресурсів за окремими ознаками. Узагальнення досвіду провідних науковців дозволяє виділити такі властивості фінансового потоку: швидкість руху, термін (період) руху, обсяг фінансового ресурсу.

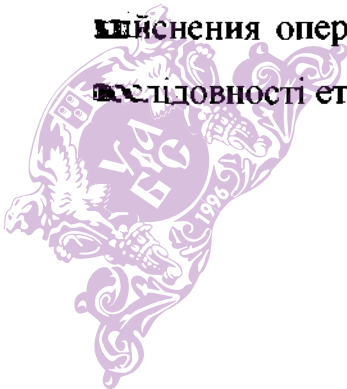
Деякі автори оцінюють рух фінансових ресурсів за його швидкістю [112; 128; 158], що притаманне будь-якому процесу. Згідно з визначенням В.О. Меца [88], швидкість фінансового потоку характеризується як кількість обертів фінансового ресурсу в процесі здійснення фінансово-господарських операцій. Так, швидкість повернення дебіторської заборгованості або реалізації складських запасів готової продукції характеризується кількістю обертів фінансових ресурсів за період реалізації промислової продукції [49].

Разом із швидкістю для фінансових потоків притаманний час руху [36]. На відміну від швидкості період показує час переходу фінансових ресурсів з однієї стадії в іншу, наприклад, скільки часу потрібно для того, щоб сировина та купівельні матеріали були задіяні у виробництві готової продукції. В цьому випадку індикатором служить тривалість виробничого циклу. Для частини фінансових потоків, що характеризують дебіторську заборгованість або складські запаси готової продукції, терміном є час, за який фінансові ресурси повертаються до господарської діяльності підприємства.

Обсягом фінансового потоку виступає сума фінансового ресурсу, який змінюється протягом періоду дії фінансово-господарської операції. Крім цього, кількісною характеристикою фінансового потоку є темпи його приросту або зниження. Особливо це стосується позитивних вхідних фінансових потоків, а саме обсягів виробництва та реалізації продукції. Зменшення обсягів фінансових потоків відбувається через податкові відрахування та обов'язкові збори [169].

Між наведеними властивостями існує тісний зв'язок. Обсяг фінансових потоків підвищується, якщо швидкість їхнього руху зростає, а термін дії зменшується. Інтенсивне зростання вихідних фінансових потоків в порівнянні з вхідними негативно впливає на швидкість їх обертання. Так, збільшення дебіторської заборгованості за відсутності приросту обсягів реалізації продукції зменшує наявний обсяг фінансових потоків і призводить до зниження ділової активності підприємства. Однак слід враховувати, що зростання обсягів виробництва впливає на зростання податку на додану вартість, на прибуток, акцизні збори.

Використання вказаних властивостей фінансових потоків у процесі здійснення операційної діяльності підприємства продемонстровано на підставі послідовності етапів виробничого процесу (рис. 1.4).

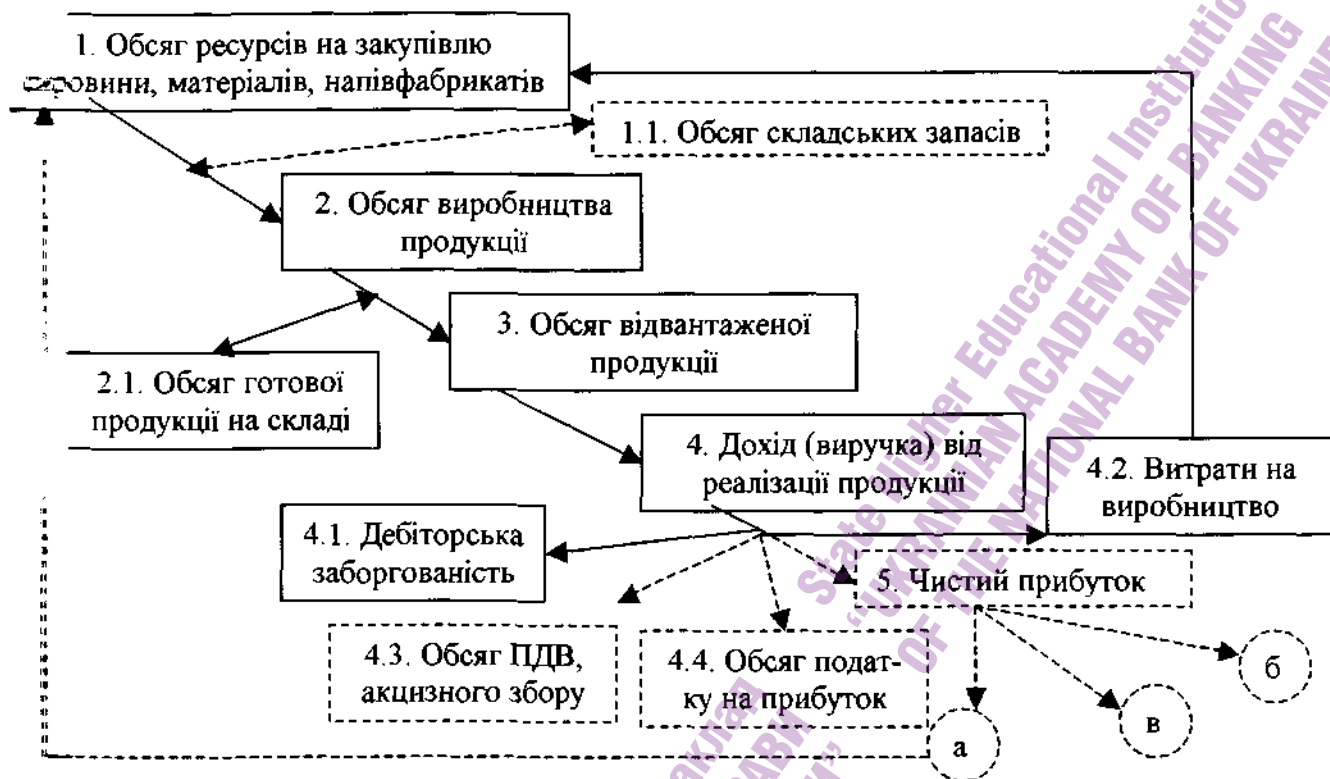

Рис. 1.4. Послідовність етапів руху фінансових ресурсів у процесі операційної діяльності підприємства:

а – рух фінансових ресурсів на розширене відтворення;

б – рух фінансових ресурсів в інноваційну або фінансову діяльність;

в – рух фінансових ресурсів для досягнення інших цілей;

↔ – безумовний рух фінансових ресурсів, притаманний будь-якій промисловій діяльності;

↔ – можливий рух фінансових ресурсів, який залежить від специфіки операційної діяльності.

Будь-яка промислова діяльність починається із використання фінансових ресурсів на закупівлю сировини, комплектуючих або напівфабрикатів. В т. ч. залежно від тривалості виробничого циклу розмір фінансового потоку може зменшуватися в результаті відтоку фінансових ресурсів у складські запаси.

Підвищити швидкість руху фінансового потоку на відрізку 1 – 2 можна завдяки використанню прогресивного устаткування, раціонального нормування технологічного процесу та створення паралельно-послідовного типу виробництва продукції. Прискорення руху на зазначеному відрізку позитивно впливатиме на собівартість виробництва продукції, а саме на зменшення умовно-постійних витрат, що припадають на даний вид продукції.

На відрізку 1 – 2 обсяг фінансового потоку зменшується за рахунок митних відрахувань у випадку використання підприємством імпортованих комплектуючих.

На відміну від обсягу виробництва обсяг відвантаженої продукції не включає незавершене виробництво та складські запаси готової продукції, що була виготовлена протягом поточного виробничого циклу [92]. Тому в точці 3 розмір фінансового потоку зменшується на приведені запаси і навпаки, розмір відвантаженої продукції збільшується завдяки реалізації готової продукції, що накопичилася на складі протягом часу. Досягнення такого становища залежить від активної маркетингової політики підприємства та еластичності цін на товари, що мають тривалий термін зберігання. На відрізку 2 – 3 зниження потоку фінансових ресурсів відбувається за рахунок утримання складських запасів.

Обсяг фінансового потоку на відрізку 3 – 4 залежить від цінової політики підприємства, а саме від ціни, що формується під впливом попиту та пропозиції на даний вид виробу. Якщо виробництво продукції носить рентабельний характер, то дохід від її продажу перевищує обсяг відвантаженої продукції за цінами підприємства. В цьому випадку розмір фінансового потоку збільшується завдяки комплексу робіт, сервісних послуг та комплектуючих виробів, що супроводжують використання зазначеної продукції.

Швидкість руху фінансового потоку на відрізку 3 – 4 залежить як від самого підприємства, так і від ринкової кон'юнктури. Збільшення життєвого циклу товару відбувається шляхом прискорення реалізації виробу, для задоволення потреб ринку [64]. Однак ступінь віддаленості від безпосередніх спожи-

вартість продукції впливає на тривалість транспортних поставок, а це, в свою чергу, збільшує тривалість визначеного виробничого процесу.

Обсяг фінансових ресурсів на відрізьку 4 – 5 зменшується через податкові відрахування: податок на додану вартість, акцизні збори та інші відрахування з доходу [96]. Від структури собівартості реалізованої продукції, адміністративних витрат і витрат на збут залежить обсяг фінансового потоку на відрізьку 4 – 5.

В прибутковому режимі діяльності підприємства темпи зростання доходу від реалізації продукції повинні носити випереджаючий характер над зростанням витратної частини виробництва продукції. Достатність доходу від реалізації продукції для покриття змінних та постійних витрат приводить до позитивного результату від звичайної діяльності підприємства. Після відрахування податку на прибуток фінансовий потік дорівнює чистому прибутку. Як правило, швидкість руху фінансового потоку на відрізьку 4 - 5 регламентується податковим терміном [96].

Динаміка основних показників діяльності промислових підприємств свідчить, що збільшення обсягів виробництва впливає на зростання рівня взаємоплатежів. Абсолютно очевидно, що зростання виробництва та реалізації продукції супроводжується розширенням споживачів, які характеризуються різним рівнем фінансової дисципліни. Тому швидкість обороту дебіторської заборгованості залежить від політики роботи підприємства із дебіторами.

Дебіторська заборгованість розглядається як кошти, вилучені у підприємства [12], а отже, надмірний їх розмір гальмує виробничий процес підприємства. Швидкість розрахунків за власними зобов'язаннями підвищується при умові достатності власних коштів. Звідси – приріст кредиторської заборгованості, пов'язаний із тривалістю утворення та розміром боргових зобов'язань. На відміну від дебіторської заборгованості за несвоєчасні розрахунки підприємство несе збитки у вигляді штрафів, пені та неустойки.

Від наявності та розміру чистого прибутку залежить обсяг фінансового потоку, який спрямовується або на розширене відтворення (а), або на інноваційний шлях оновлення виробництва (б), або на інші витрати (в), які пов'язані з маркетинговими заходами та витратами на утримання соціально-побутової сфери.

Залежно від визначених властивостей провідні фінансові потоки від фінансової та інвестиційно-інноваційної діяльності характеризуються таким чином (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Характеристика властивостей основних фінансових потоків від фінансової та інвестиційної діяльності підприємств.

Фінансовий потік	Властивості фінансового потоку		
	Термін руху	Швидкість руху	Обсяг
Інвестиційні вкладення	Залежить від терміну реалізації проекту	Залежить від рентабельності капітальних вкладень	Залежить від розміру інвестиційного проекту, ставки процента, дивіденду
Кредит	1. Короткостроковий (1 рік). 2. Середньостроковий (1 – 3 роки). 3. Довгостроковий (понад 3 роки)	Залежить від об'єкта спрямованості: - на розширене відтворення; - на модернізацію виробництва; - на освоєння випуску нового виду продукції; - тощо	

Обсяг інвестиційних потоків залежить від рівня рентабельності капітальних вкладень, ставки процента чи дивіденду й терміну окупності інвестиційного проекту. На думку Кріса Черкавскі, він “має приносити максимальну форму прибутку” [165]. На розмір кредитних ресурсів впливає об'єкт кредитування: якщо кредит націлений на зростання виробництва внаслідок сезонного споживання, то швидкість їх повернення залежить від терміну підвищеного попиту. Модернізація виробництва має на увазі більш тривалий термін окупності, який залежить від ступеня майбутнього зростання продуктивності праці. Тривалість повернення позики від освоєння нового виду продукції залежить від ступеня рентабельності його виробництва та існуючого попиту на його

споживання. Однак незалежно від цілей кредитування використання залучених коштів завжди супроводжується виплатою відсотків. Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку № 3 [96] до вхідних фінансових потоків від інвестиційної діяльності також відноситься реалізація необоротних активів, які мають несистемний характер. Обсяг приведених потоків залежить від суми активів, що не використовуються в процесі фінансово-господарської діяльності і реалізація яких приводить до скорочення витрат на їх утримання.

Залежно від матеріально-речовинного змісту приведені фінансові потоки розглядаються як в товарній, так і грошовій формах. При цьому в ході фінансово-господарської діяльності вони можуть неодноразово змінюватися. Так, в ході інвестиційної діяльності фінансові ресурси іноді набувають форми вільних основних засобів. Однак плата за їх використання відбувається у грошовому еквіваленті.

В рамках здійснення фінансово-господарських операцій кожний окремий фінансовий потік може стати джерелом для формування іншого. Так, наприклад, обсяг відвантаженої продукції породжує виникнення дебіторської заборгованості, ліквідація якої є джерелом для розрахунків за власними зобов'язаннями.

Таким чином, розгляд існуючих трактувань, їх аналіз і практичне використання дозволили визначити економічну сутність фінансових потоків і сферу їх дії. В результаті було уточнено тлумачення “фінансових потоків” та виявлено особливості, які дозволяють відрізнити це поняття від схожих. Конкретизація змісту фінансових потоків дала можливість виявити класифікаційні ознаки та характерні властивості. Результати наведених наукових досліджень є необхідними для створення та впровадження системи управління фінансовими потоками в фінансово-господарську діяльність, яка націлена на підвищення фінансової стійкості підприємства, його конкурентоспроможності, сприяє максимальній прибутковості та зменшує рівень ризику непередбаченої втрати платоспроможності.

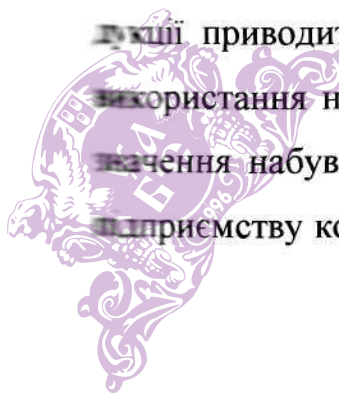
1.2. Системний підхід до визначення основних елементів управління фінансовими потоками підприємства

На сучасному етапі економічного розвитку успішне вирішення проблем, пов'язаних з господарською діяльністю, залежить від ефективності існуючої на підприємстві системи управління.

Однак динамічні процеси, що відбуваються в ринковій економіці України, впливають на постійне перетворення структури, форм і методів системи управління підприємствами. Об'єктивна зміна змісту основних її елементів факторами підприємств не аналізується, повільно змінюються підходи до визначення її сутності та складових. Звідси – значні втрати, низький рівень оперативності і гнучкості управлінської діяльності і, як наслідок, значна кількість збиткових підприємств, низький рівень платоспроможності.

Тому багато наукових праць присвячено сучасним технологіям управління підприємством, зокрема проблемам фінансового управління. Серед провідних вітчизняних та іноземних фахівців із зазначеного питання слід виділити роботи І. Бланка [14], Л. Дробозіної [149], А. Ковальової [53], Г. Кірейцева [50], О. Стоянової [143], В. Родіонової [148], Л. Павлової [111], А. Поддєрьогіна [115], Г. Поляка [146], Н. Самсонова [145], Е. Уткіна [140], Дж. Ван Хорна [34] та ін.

Разом з тим хронічна нестача фінансових ресурсів в умовах постійної зміни технологій виробництва, розширення або згорання обсягів випуску продукції приводить до трансформації джерел формування фінансових ресурсів, використання нових фінансових розрахунків тощо. У зв'язку з цим важливого значення набувають питання управління фінансовими потоками, що дозволяє підприємству координувати обіг та оптимізувати склад фінансових ресурсів для

забезпечення фінансово-господарської діяльності необхідними фінансовими ресурсами з метою досягнення максимальної віддачі від їх використання.

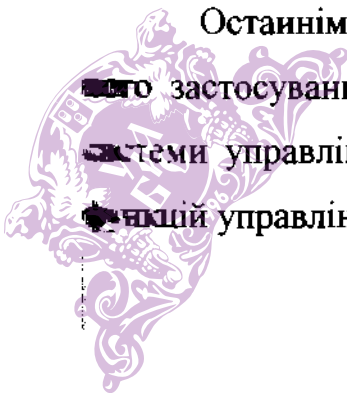
В загальному значенні під системою управління фінансовими потоками підприємства слід розуміти комплекс методів і засобів управління для організації економічних відносин, на основі яких відбувається рух фінансових потоків, з метою досягнення встановлених цілей. Система управління фінансовими потоками є невід'ємною частиною загальної системи управління підприємства.

Система управління передбачає свою складну організаційну структуру управління, але з позицій системного підходу будь-яке управління може бути представлено у вигляді сукупності цілей і задач, функцій, принципів, механізмів, організаційної структури і кадрів, а також технічних засобів [25].

Головним завданням управління фінансовими потоками слід вважати підвищення інтенсивності та збалансованості обігу фінансових ресурсів, оптимізацію їх кількісного і вартісного складу і на цій основі отримання максимальних фінансово-економічних результатів. Досягнення встановленої мети залежить від принципів управління, під впливом яких формуються методологічні основи будь-якої діяльності [17].

Принципи управління можна поділити на цільові, функціональні та лінійні. Основою цільового підходу є визначення головної мети діяльності, її наступна дифереціація у вигляді ієрархічної взаємопов'язаної системи цілей, забезпечення умов, необхідних для їх досягнення. Єдність в управлінні на всіх його рівнях, погодженість дій виконавців і відповідальність керівників за результати діяльності підпорядкованих їм підрозділів реалізується з використанням лінійного підходу.

Останнім часом все більша кількість науковців схильється до переважного застосування функціонального підходу з метою створення раціональної системи управління, сутність якої полягає у виділенні сукупності конкретних функцій управління.

Управління будь-яким об'єктом реалізується за допомогою механізму, який визначає порядок будь-якого виду діяльності [38]. Спираючись на те, що фінансові потоки є складовою частиною фінансів підприємства, механізм управління фінансовими потоками виступає надбудовною категорією відносно фінансів і базисною відносно управління. Тому в сукупності реалізація функцій управління та функцій фінансів приводить в дію механізм управління фінансовими потоками.

Вплив механізму фінансових потоків на різноманітні напрями розвитку виробництва має кількісну та якісну визначеність. Кількісна сторона полягає в обсязі наявних фінансових потоків, які виступають матеріально-речовинною ґрунтовою функціонування механізму. Визначення шляхів і каналів руху фінансових потоків, умов, за якими вони формуються, і засобів, завдяки яким відбувається їх використання, залежить від якісної характеристики дії механізму.

Будь-який механізм припускає наявність двох елементів (рис. 1.5): об'єкта – на що спрямована реалізація механізму, та суб'єкта – хто спрямовує його дію [168].

Серед об'єктів відібрані основні фінансові потоки, які здійснюють рух в результаті економічних відносин між суб'єктами управління фінансовими потоками. Особливість об'єктів системи управління фінансовими потоками полягає в поєднанні фінансових ресурсів (кількісний фактор) із економічними відносинами, що викликають їх рух (якісний фактор) [3; 50].

Несхожість суб'єктів системи управління фінансовими потоками з іншими полягає в наявності двох (іноді більше) зацікавлених сторін, які по різні сторони фінансових потоків впливають на їх рух. Однак незмінним і найбільш зацікавленим у результатах обігу фінансових потоків є безпосередньо керівництво підприємства. Вплив суб'єктів на об'єкт управління здійснюється за умови циркулювання між ними інформації про обсяг, структуру та результативність використання фінансових потоків підприємства.

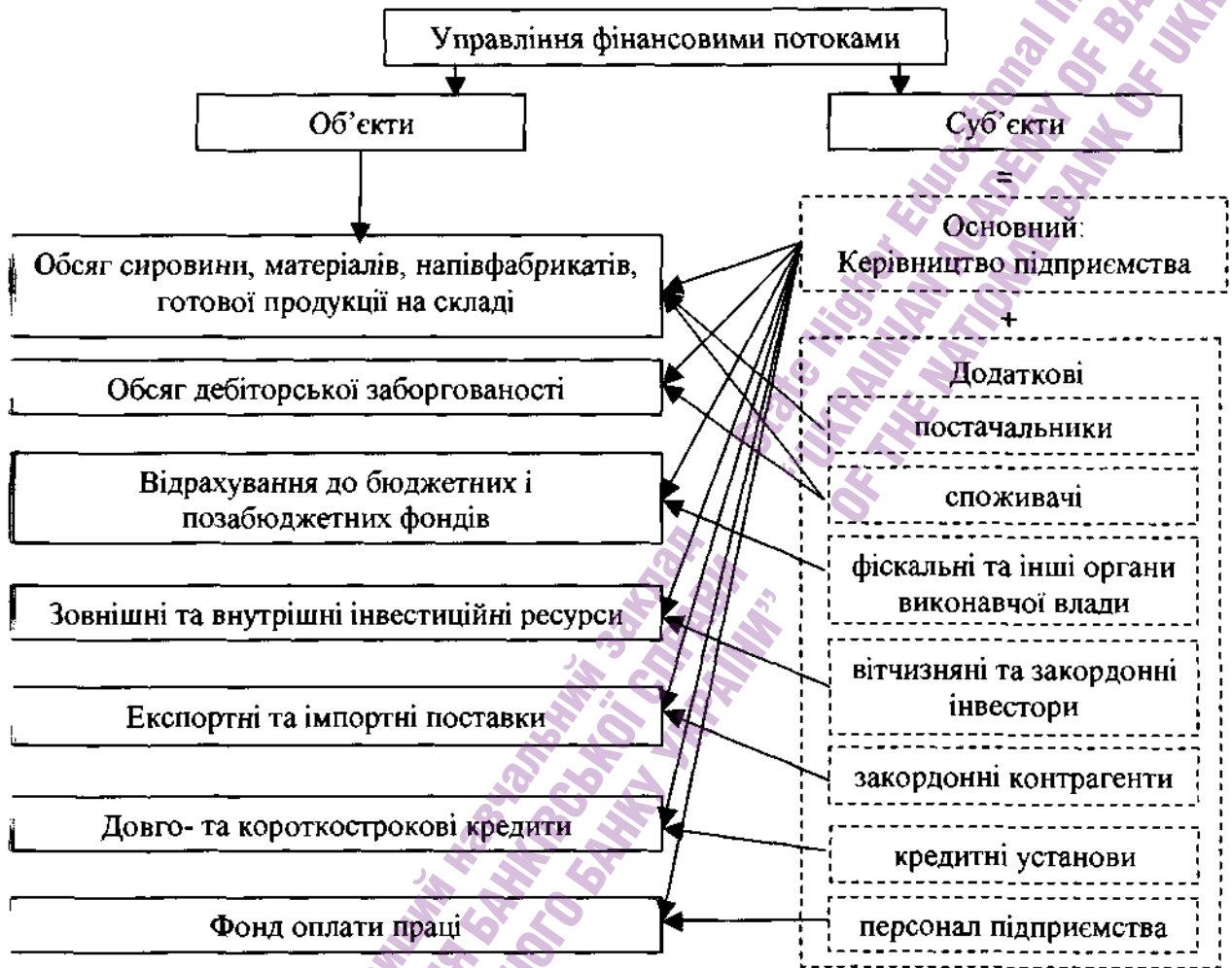

Рис. 1.5. Об'єкти та суб'єкти системи управління фінансовими потоками на підприємстві

Досягнення головної мети та реалізація механізму системи управління здійснюється завдяки функціям управління фінансовими потоками як основної категорії управління, в якій зливаються воедино принципи, методи та зміст управлінської діяльності [164]. При визначенні функцій управління фінансовими потоками автором враховані особливості функцій фінансової категорії і управління, які є структурними складовими механізму управління фінансовими потоками. Їх можна поділити на основні, визначення яких представлено на рис. 1.6, і другорядні.

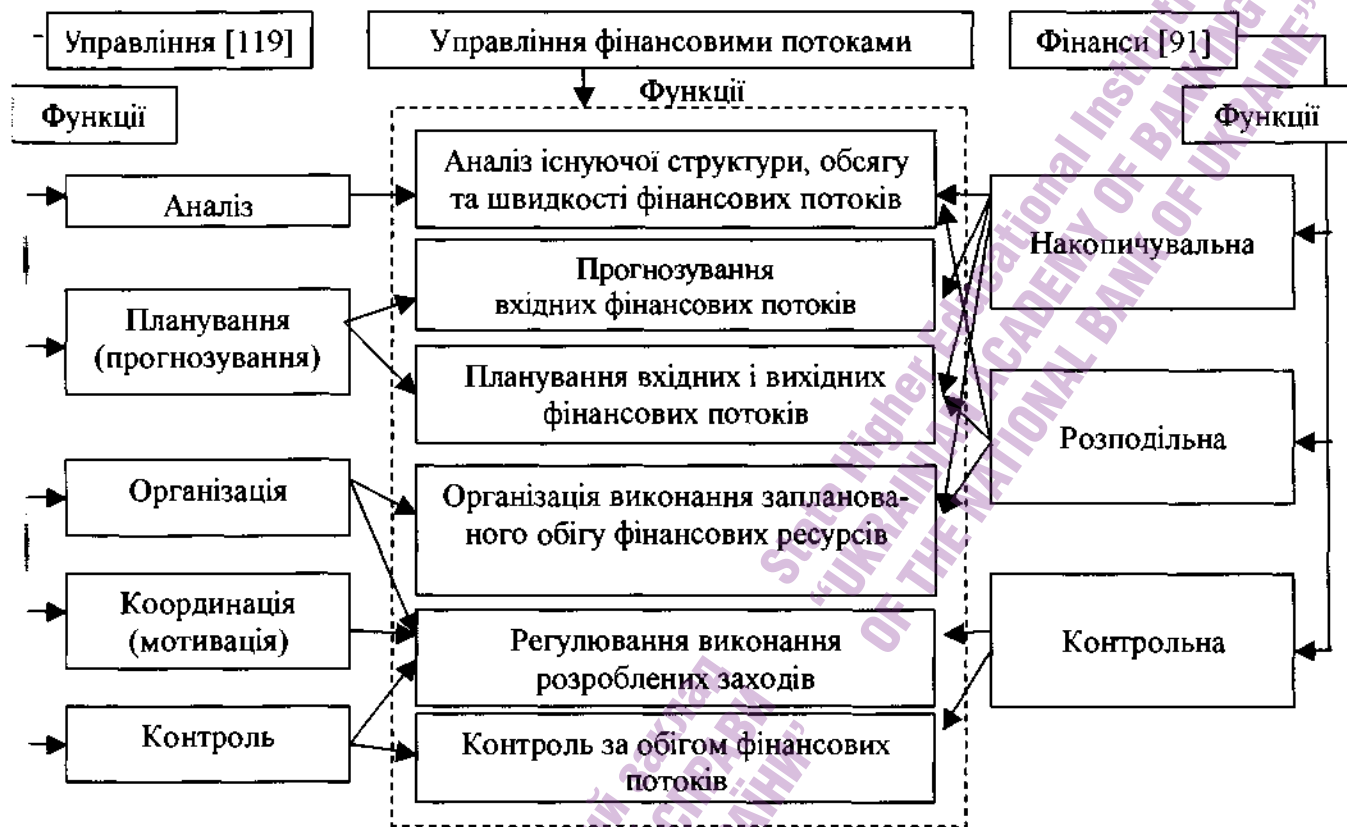

Рис. 1.6. Система формування основних функцій управління фінансовими потоками підприємства

Згідно з даними рис. 1.6 функції управління фінансовими потоками першочергово ґрунтуються на загальних функціях управління. Однак під впливом змісту функцій фінансів як загальної категорії фінансових потоків набувають своїх особливих ознак.

Аналітична функція управління в поєднанні із накопичувальною функцією фінансів надає специфічного вигляду функціям управління фінансовими потоками, який полягає в аналізі фінансових потоків підприємства, що є у його розпорядженні (накопичені), та їх властивостей з метою визначення дефіциту (або надлишку) того чи іншого активу для подальшої оптимізації.

Головною метою фінансово-економічного аналізу є представлення об'єктивної інформації про обіг, структуру та результативність використання

фінансових потоків, яка полягає у виявленні взаємозалежності між потоками фінансових ресурсів підприємства та його фінансовими результатами.

На відміну від поєднання процесів планування та прогнозування в функції управління [9] в рамках управління фінансовими потоками доцільним є їх відокремлення, оскільки прогнозування вхідних потоків відповідає за накопичування фінансових ресурсів, а планування додатково передбачає їх розподіл.

В рамках організації управління фінансовими потоками поєднана накопичувальна та розподільна функції фінансів, що забезпечує збалансованість вхідних і вихідних фінансових потоків для підтримки необхідного рівня платоспроможності.

Регулювання є функцією управління, яка забезпечує функціонування управлінських процесів у рамках заданих параметрів [16], а саме передбачає координацію руху фінансових потоків відповідно до запланованих заходів.

Контрольна функція управління фінансовими потоками загальна для будь-якої системи управління. В процесі реалізації контролю перевіряється ефективність відповідної роботи (функція управління) та результативність використання фінансових потоків (функція фінансів) з метою подальшого корегування в процесі управління.

Другорядні функції системи управління фінансовими потоками підприємства визначаються залежно від класифікаційних ознак об'єкта управління:

1) за впливом на всі сфери діяльності підприємства у цілому: операційні функції; фінансові функції; інвестиційно-інноваційні функції;

2) за впливом на окремі стадії виробничого процесу: функції управління відтворювальним процесом; функції управління розподільним процесом; функції контролю;

3) за впливом на окремі фактори виробництва: обсяг виробництва та реалізації продукції; дебіторська та кредиторська заборгованість; інвестиційно-кредитні кошти тощо.

Трансформація і деталізація складу функцій системи управління фінансовими потоками відбувається з під впливом особливостей виробничого процесу: його масштабів і номенклатурності, спеціалізації і виробничої структури промислового підприємства.

Враховуючи той факт, що управління є циклічно повторюваним процесом [41], послідовність реалізації функцій управління фінансовими потоками зобразимо у вигляді спіральної моделі [59] життєвого циклу процесу управління (рис. 1.7).

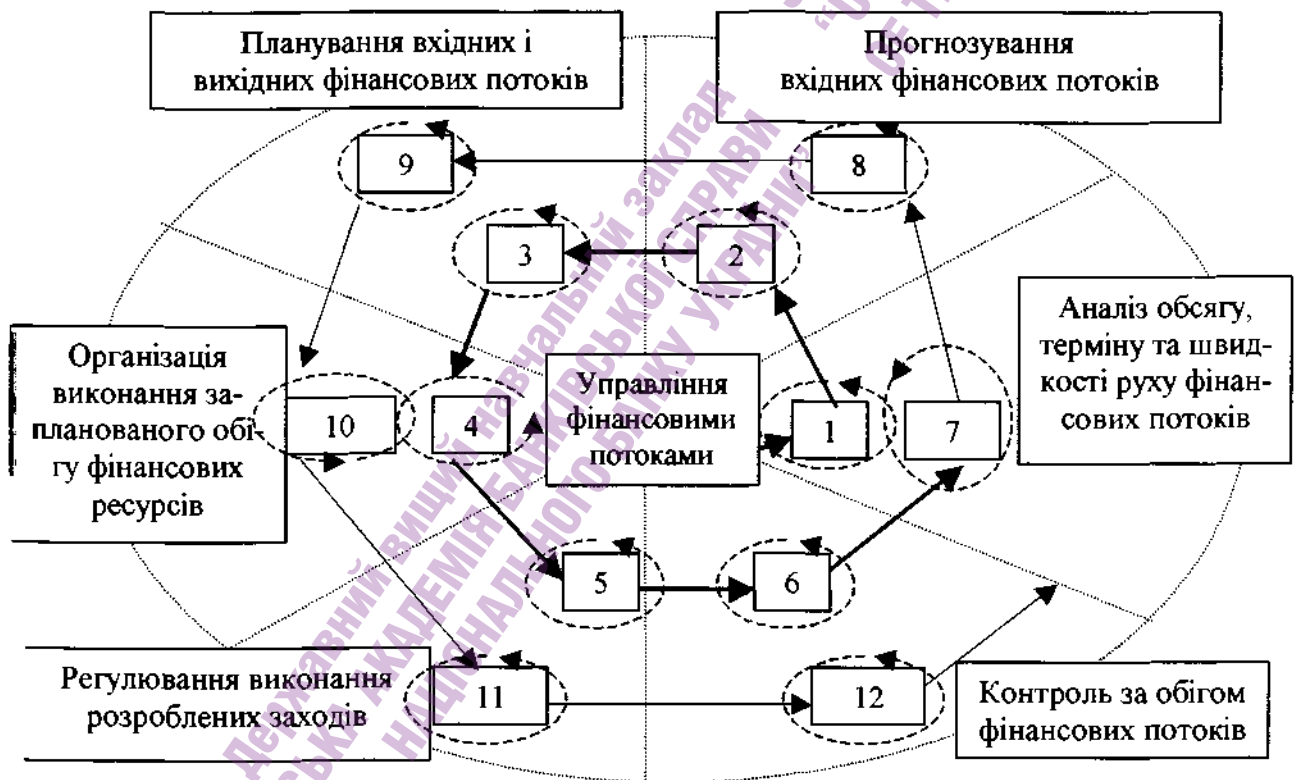

Рис. 1.7. Спіральна модель реалізації етапів управління фінансовими потоками:

- – напрямок реалізації етапів управління фінансовими потоками;
- – послідовність реалізації кожної функції управління фінансовими потоками окремо;
- 1 - 12 – етапи реалізації управління фінансовими потоками.

Такий підхід до реалізації функцій управління відповідає вимогам міжнародних стандартів системи якості серії 9000, на яких базується концептуальна модель “петля якості”. Відповідно до стандартів ISO “петля якості” являє собою модель взаємозалежних видів діяльності, що впливають на якість на різних стадіях управління [108].

Запропонована спіральна модель і “петля якості” мають загальний підхід до реалізації функцій управління, згідно з яким кожна функція бере участь у забезпеченні виконання наступної для досягнення бажаного результату. Однак на відміну від запропонованої моделі “петля якості” має замкнутий цикл, який закінчується при утилізації та завершенні використання продукції.

Відмітною рисою представленої послідовності виконання функцій управління фінансовими потоками є циклічність їх реалізації. Особливість реалізації першого витку спіралі (виділені лінії з першого по шостий етапи) полягає в тому, що на нього припадає більш детальна і трудомістка робота: вибір системи показників аналізу фінансових потоків, відбір факторів, що впливають на макроекономічну динаміку визначеної кон'юнктури ринку, розроблення ефективної моделі прогнозування, організація системи планування та балансування розміру вхідних і вихідних фінансових потоків для забезпечення ритмічного виробництва, налагоджування гнучкої та оперативної організаційної системи, матеріально-технологічного забезпечення, виявлення нормативно-допустимих відхилень результативності управлінської роботи. З кожним наступним витком якість здійснення функцій підвищується. Результат кожного етапу формує інформаційну основу для наступного циклу.

Крім цього, реалізація спіральної моделі управління зумовлює виникнення двовимірної системи координат. До основної площини належить послідовна реалізація функцій управління, до другорядної – етапи реалізації кожної функції окремо. На відміну від основної площини виконання функцій управління другорядної площини мають замкнутий характер. Незважаючи на другорядність розмірності, послідовність виконання функціональних обов'язків має

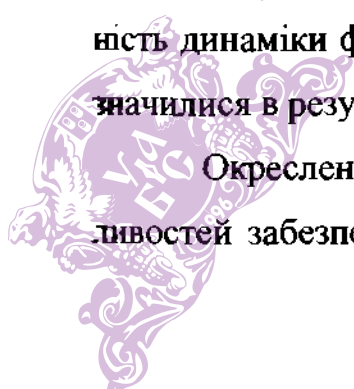
загоме значення для досягнення збалансованого обігу фінансових потоків. Тривалість і неефективність здійснення функціональних етапів впливатимуть на результативність виконання наступних функцій і системи управління в цілому.

Проведення фінансово-економічного аналізу займає значний інтервал часу, і заключні його висновки можуть бути вже неактуальними для їх застосування. Тому для оперативності виконання аналітичної функції необхідним є застосування експрес-діагностики [49], яка завдяки незначному набору фінансових показників і визначених сприятливих орієнтирів розподілу фінансових потоків дозволяє відслідковувати зміни, що відбуваються в обігу фінансових ресурсів підприємства. Результатом експрес-оцінки фінансово-господарської діяльності є сигнал керівництву про появу негативних або позитивних факторів, що впливають на обіг фінансових потоків. Непередбачені зміни потребують детального аналізу, результатами якого стають заходи по їх усуненню або, навпаки, на їх закріплення. За своєю суттю вона є опосередкованим захистом підприємства від виникнення кризи платоспроможності.

Залежно від об'єктів дослідження прогнозувати фінансові потоки можна за двома напрямками: “зверху донизу” та “знизу вгору” [138]. На нашу думку саме перший спосіб є найбільш ефективним для передбачення майбутніх доходів підприємства, оскільки він враховує динаміку макроекономічного середовища, тенденції в окремому виді економічної діяльності, у визначеному сегменті ринку.

На відміну від планування прогнозування не ставить задачу безпосередньо на практиці розроблені прогнози здійснити. Особливість прогнозу полягає в альтернативності фінансових показників [151], які визначають варіантність динаміки фінансових потоків підприємства на підставі тенденцій, що визначилися в результаті проведеного дослідження.

Окреслення динаміки прогнозного періоду та визначення власних можливостей забезпечує розрахунок планових потреб в обсягах фінансових пото-

тив і пошук джерел їх формування з метою забезпечення безперервного процесу відтворення.

Використання планування в управлінні фінансовими потоками – це скоплення всього комплексу заходів по визначенню планових завдань і їх планомірному та цілеспрямованому втіленню в життя. Фінансовий план є практичним застосуванням розробленого прогнозу на найближчу перспективу.

На відміну від аналітичної функції фінансове планування ставить перед собою задачу оптимізації фінансових потоків підприємства та підвищення ефективності діяльності. Професор Л. Дробозина під оптимізацією розуміє максимізацію реальних пасивів і активів [149].

Однак, на нашу думку, дане твердження є обмеженим, оскільки досягнення максимального розміру фінансових потоків ще не свідчить про ефективність їх використання. На думку Є. Бровкової, під оптимізацією фінансових ресурсів слід мати на увазі встановлення необхідної пропорційності в їх використанні на цілі виробничого та соціального розвитку підприємства [19].

Виходячи з цього, автор вважає, що оптимізація фінансових потоків повинна ґрунтуватися на реалізації таких управлінських завдань:

- 1) досягнення максимального рівня прибутковості при мінімізації вихідних фінансових потоків;
- 2) забезпечення фінансово-господарської діяльності необхідними фінансовими потоками в достатньому обсязі та в будь-який період часу.

Незважаючи на багатовимірну систему управління, для кожної площини притаманний незмінний функціональний результат. Однак як і при реалізації етапів управління, так і при послідовному виконанні окремих функцій кожен елемент моделі набирає додаткового поглибленого змісту про обіг фінансових потоків та ефективність економічних відносин, що їх супроводжують.

Економічний зміст спірального уявлення управління фінансовим потоком свідчить про нескінченність процесу управління. Після виконання робіт на

першому витку спіралі починається другий цикл, потім третій і т. д. Всі етапи повторюються на більш високому науково-методичному рівні.

Виконання цих функцій здійснюється завдяки використанню провідних методів управління, які являють собою способи здійснення функцій для досягнення встановлених цілей [27]. В командно-адміністративній системі методи управління поділялися на чотири групи [56]: адміністративні (організаційно-розпорядчі), соціально-психологічні, ідеологічні, економічні. Ринкові вимоги вплинули на спрощення набору методів завдяки зниженню значущості ідеологічної спрямованості системи управління господарськими суб'єктами. Спираючись на попередній досвід фахівців у галузі управління, методи управління фінансовими потоками підприємства поділяються на адміністративні, соціально-психологічні та фінансово-економічні.

На нашу думку, роль адміністративних методів у системі управління фінансовими потоками полягає в:

1) розробці і впровадженні нових методів організації управління фінансовими потоками (система контролінгу), винаходів і раціоналізаторських пропозицій, які повинні ґрунтуватися на використанні інформаційних технологій;

2) вирішенні кадрових та організаційних питань. Максимальну віддачу від фінансових служб можливо отримати у випадку доцільного їх розміщення за функціональною приналежністю. З цього приводу раціонально у фінансовому департаменті виділяти: аналітичний відділ, відділ фінансового прогнозування, плановий відділ, контрольний відділ;

3) забезпеченні впровадження передових стандартів на бухгалтерську та фінансову документацію, участь у фінансово-економічних конференціях, обмін досвідом і т. д.;

4) розробці і запровадженні в дію фінансово-економічних нормативів. Відстеження фінансових процесів як на власному підприємстві, так і на відповідному сегменті ринку забезпечується завдяки постійному коректуванню існуючих і впровадженні нових норм та нормативів функціонування фінансової

системи підприємства.

До адміністративних методів варто включати методи регламентування, формування, інструктування, розпорядчих впливів.

Особливість групи соціально-психологічних методів управління в фінансовій сфері полягає в плануванні соціального розвитку колективу, використанні різних форм матеріального заохочення, вихованні групової самосвідомості колективу тощо. Для виявлення соціально-психологічних факторів, що впливають на ефективність виробництва, варто широко використовувати такі методи дослідження, як анкетування, інтерв'ювання, застосування спеціальних тестів, хронометраж, спостереження, опитування, експертні оцінки тощо.

Група фінансово-економічних методів управління фінансовими потоками має специфічний характер, який відповідає функціональним складовим категорії “фінансові потоки”. До них слід відносити:

- 1) горизонтальний і вертикальний аналіз, аналіз відносних показників, трендовий, факторний і порівняльний аналіз [49];
- 2) прогнозування слід здійснювати за допомогою методів екстраполяції, моделювання та опитування експертів. Вибір раціональної прогнозної моделі є основою для реалізації головної стратегії розвитку господарської діяльності;
- 3) планування фінансових потоків слід здійснювати за допомогою балансового методу, який визначає взаємодію вхідних і вихідних фінансових потоків як основи прийняття управлінських рішень. Шахове уявлення фінансового плану дозволяє передбачити, завдяки яким джерелам очікується надходження фінансових ресурсів та завдяки чому компенсуються їх видатки;
- 4) вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на рух фінансових потоків слід контролювати за допомогою факторного моделювання.

Реалізація фінансово-економічних методів управління фінансовими потоками залежить від таких елементів:

- вибору періоду аналізу. Чим більше відрізок часу, що розглядається, тим повніша і об'єктивніша картина результативності управлінських рішень;

– розробки форми звітності, яка дозволяє більш наочно зобразити динаміку основних показників, що характеризують рух фінансових потоків;

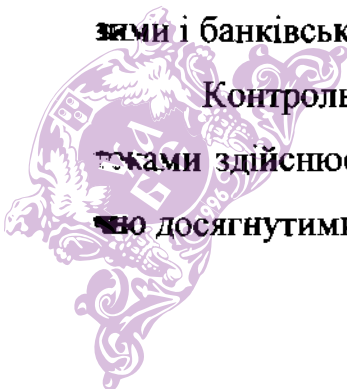
– відібраної системи показників для проведення послідовного аналізу фінансово-економічного становища. Набір індикаторів стану та структури фінансових потоків підприємства повинен мати мінімальну кількість при максимальному охопленні всіх ланок господарської діяльності;

– стратегічних пріоритетів використання фінансових потоків.

У системі фінансово-економічних методів управління важливе значення мають:

- 1) затвердження планових показників роботи за всіма підрозділами;
- 2) розробка і впровадження прогресивних фінансово-економічних нормативів;
- 3) надання оперативно-господарської самостійності підрозділам у виборі шляхів виконання планових завдань;
- 4) облік витрат на виробництво і досягнення нормативних показників діяльності підрозділів підприємства;
- 5) удосконалення системи економічної відповідальності підрозділів за результати своєї роботи;
- 6) вірогідність оцінки і повнота відображення вхідних та вихідних фінансових потоків фінансово-господарської операції;
- 7) розробка і впровадження методів економічного стимулювання;
- 8) удосконалення системи економічної відповідальності підрозділів за результати своєї роботи;
- 9) організація розрахунків з постачальниками і споживачами, фінансовими і банківськими органами, контроль за дотриманням платіжної дисципліни.

Контроль за виконанням функцій і методів управління фінансовими потоками здійснюється на підставі порівняння запланованих показників із фактично досягнутими результатами.

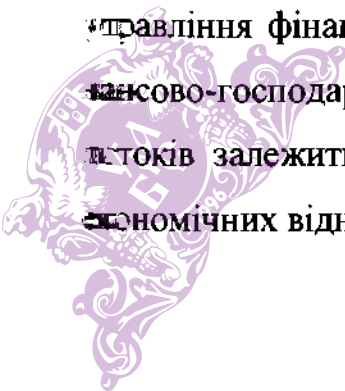

Застосування системного підходу до управління фінансовими потоками полягає у взаємозалежності реалізації кожного з елементів, що обумовлюють цілісні властивості загальної системи [25]. Послідовність представлення елементів системи управління фінансовими потоками в цілому не є принциповою, бо ними існує взаємозв'язок і реалізація кожного елемента пов'язана із впровадженням іншого.

Залежно від змісту головної мети управління фінансовими потоками формуються основні принципи управлінської діяльності, які визначають суб'єктів і об'єктів управління. Встановлення переліку об'єктів та суб'єктів управління, їх деталізація та класифікація за цілями функціонування дозволяють розробити механізм управління, який у процесі дії вимагає виконання окремих функцій. Інтенсивність управління обігом фінансових потоків, оптимальність їх розміру, направленість і ефективність використання – все це залежить від методів та інструментів управління фінансовими потоками.

Отже, впровадження основних елементів системи управління фінансовими потоками на підприємстві слід розглядати як одні з головних чинників підвищення ефективності будь-якої фінансово-господарської діяльності. Постійний кругообіг фінансових потоків на підприємстві приводить до безперервних змін як у джерелах їх формування, так і в розміщенні, а це, в свою чергу, впливає на результативність і платоспроможність підприємства. Саме тому запропоновані елементи системи управління дозволяють в динамічних умовах розвитку скоординувати зусилля підприємства для досягнення встановлених цілей.

Інформаційне забезпечення функціонування розробленої системи управління фінансовими потоками отримують за результатами проведення фінансово-господарського аналізу. Тому від обраної методики аналізу фінансових потоків залежить вчасність прийняття управлінських рішень та ефективність економічних відносин.

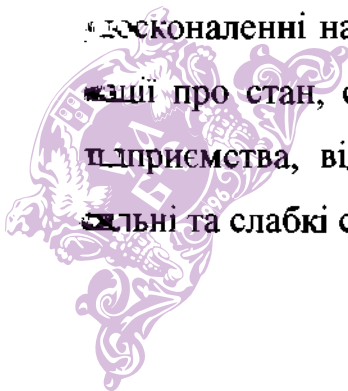
1.3. Методичне забезпечення аналізу фінансових потоків підприємства

В умовах обмеженості ресурсів на більшості підприємств України особливого значення набуває своєчасна та об'єктивна інформація про ефективність управління фінансовими потоками. Для цього необхідним є використання аналітичної функції управління фінансовими потоками, яка виступає сполучним ланцюгом між збором та обробкою інформації і прийняттям управлінських рішень.

Охоплюючи всі сфери діяльності підприємства аналіз фінансових потоків є стратегічно важливим для подальшого розвитку підприємства. Саме тому в аналітичній функції розпочинається спіральна модель процесу управління фінансовими потоками (див. підрозд. 1.2).

На сьогоднішній день аналіз фінансових потоків як окремий вид фінансово-економічного аналізу в економічній практиці не знайшов належного використання. Більшість досліджень фінансових потоків, визначення їх впливу на фінансові результати господарської діяльності здійснюється на підставі показників аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств.

Однак більшість із цих методик містить у собі розрахунок значної кількості фінансових показників, аналіз яких, по-перше, призводить до проведення трудомісткої та складної аналітичної роботи фінансових служб, а по-друге, не враховує особливостей фінансових потоків та не завжди відображає вітчизняні умови діяльності промислових підприємств. З огляду на це виникає потреба в удосконаленні наявних і розробленні нової методики аналізу, яка, окрім інформації про стан, структуру та раціональність використання фінансових потоків підприємства, відображає дієвість прийнятої фінансової політики, виявляє її сильні та слабкі сторони з метою подальшого їх корегування.

Фінансові потоки нерозривно пов'язані з економічною категорією “фінанси” (див. підрозд. 1.1), тому їх аналіз ґрунтується на основних засадах фінансового аналізу, який є базою для обґрунтування і прийняття оптимальних управлінських рішень. В перекладі з грецької “аналіз” – розгляд, вивчення, наукове дослідження будь-якого явища та процесу, в основі якого лежить вивчення складових частин, елементів системи, що розглядається [17].

В економіці аналіз застосовується з метою виявлення сутності, закономірності, тенденцій економічних та соціальних процесів, господарської діяльності на всіх рівнях і в різних сферах економіки. Тому результати аналізу необхідні при проведенні прогнозних розрахунків та враховуються при складанні фінансових планів.

В деяких наукових працях фінансовий аналіз розглядається як окремий розділ економічного аналізу [52]. Деякі автори звужують роль фінансового аналізу до “науки про технічні прийоми та методи обчислень” [70] або до аналізу прийняття рішень, “які стосуються прибуткового використання тимчасово вільних коштів” [45]. Проте такий підхід є обмеженим. Не існує жодних сторін діяльності підприємства, жодних управлінських рішень, що безперервно приймаються для її здійснення, які не були б пов'язані з фінансовою стороною діяльності господарюючого суб'єкта [54].

Так, промислове виробництво, використовуючи фінансові ресурси, змінює їх грошову форму на засоби і предмети праці, що залежно від виробничого циклу трансформуються в незавершене виробництво, а потім у готову продукцію, яка, в свою чергу, змінюється на виручку від реалізації, тобто грошові кошти. Відносини, що виникають всередині підприємства зі своїми працівниками з приводу розподілу основних і оборотних коштів між структурними підрозділами, а також у зв'язку з використанням прибутку, що залишається у його розпорядженні після сплати податків, та безліч інших економічних явищ господарської діяльності носять фінансовий характер [49].

Ми погоджуємося із думкою професорів Н. Козлова та Є. Бочарова, що економічний аналіз “нефінансовим” бути не може, доцільно використовувати термін “фінансово-економічний аналіз” [54].

Отже під фінансово-економічним аналізом фінансових потоків підприємства слід мати на увазі комплексне вивчення динаміки, стану використання, структури та результативності кругообігу фінансових потоків за визначений період фінансово-господарської діяльності. В свою чергу під фінансово-господарською діяльністю слід розуміти діяльність, що спрямована на раціональне використання власних і залучених фінансових ресурсів з максимальним ефектом від управління всіма господарськими процесами [141].

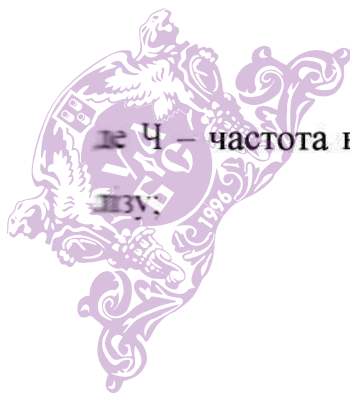
Аналіз виконується на підставі фінансових показників, під якими розуміють індикатори фінансово-господарської діяльності підприємства, що використовуються для дослідження та аналізу фінансово-економічних процесів, оцінки фінансового стану, прогнозування тенденцій і темпів розвитку [162].

В процесі обігу фінансових потоків індикаторами є абсолютні та відносні показники, які дають системну оцінку фінансово-економічних відносин різних суб'єктів діяльності. На сьогоднішній день методичні рекомендації щодо фінансово-економічного аналізу налічують значну кількість показників.

За допомогою розрахунку частоти використання групи показників фінансово-економічного аналізу був проаналізований структурний склад існуючих методик аналізу фінансово-господарської діяльності (табл. 1.3).

$$Ч = \frac{\sum_{i=1}^N P}{N} \times 100 \quad \%, \quad (1.3)$$

де Ч – частота використання і-ї групи показників фінансово-економічного ана-

P – кількість разів використання і-ї групи показників фінансово-економічного аналізу;

N – загальна кількість розглянутих методик фінансово-економічного аналізу.

Даний показник є загальним результатом експертної оцінки. Він характеризує перевагу фахівців у застосуванні тієї чи іншої групи показників в аналізі господарської діяльності підприємства.

Таблиця 1.3

Визначення частоти використання груп показників аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства

Групи показників	Методики															Ч, %
	[28]	[36]	[49]	[53]	[58]	[67]	[101]	[112]	[115]	[118]	[138]	[140]	[143]	[146]	[159]	
Показники ліквідності (платоспроможності)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	94
Показники фінансових результатів (рентабельності)		+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	87
Показники ділової активності		+	+	+	+		+	+	+	+	+		+	+	+	80
Показники фінансової стійкості		+	+	+	+	+		+	+	+	+	+			+	73
Показники структури балансу		+	+	+				+				+	+		+	47
Показники динаміки статей балансу		+	+	+				+			+	+			+	47
Показники ринкової активності									+		+	+	+			27
Показники майнового стану					+			+			+					20
Показники руху грошових коштів									+							7
Кількість груп показників, аналізується	1	6	6	6	5	2	3	6	6	5	6	6	4	3	6	100

Аналіз табл. 1.3 показує, що серед загальної кількості показників найбільше поширення отримали показники ліквідності (в 94% з розглянутих методик), фінансових результатів (87%), ділової активності (80%) та фінансової стійкості (73%) підприємства. Менше половини (47%) оцінюють динаміку статей і структури балансу – так званий горизонтальний і вертикальний аналізи. Через низький розвиток фондового ринку не отримали значного поширення показники ринкової активності (27% методик, що були проаналізовані). Лише в 27% методик можна зустріти показники, які оцінюють ефективність руху грошових коштів. Таким чином, можна говорити про відсутність однозначної думки щодо кількості груп показників для проведення аналізу фінансово-господарської діяльності.

Так, окремі автори вважають, що для загальної характеристики фінансово-економічного стану підприємства достатньо використовувати лише показники ліквідності та фінансової стійкості [28; 67]. Інші фахівці для здійснення аналізу фінансово-господарської діяльності використовують шість груп показників [36; 49; 53; 112; 115; 138; 140; 159]. При цьому структурний склад методик має свій особливий набір показників.

Так, наприклад, при розгляді фінансових результатів В. Попов пропонує аналіз здійснювати за допомогою абсолютних показників прибутку та відносних показників рентабельності [118]. В свою чергу М. Крейнииа проводить дослідження на підставі коефіцієнтів реитабельності та ділової активності [67].

За допомогою частоти використання (1.3) автором був проведений експертний аналіз 25 методичних рекомендацій щодо розрахунку відносних показників аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства (Додаток А, табл. А.1). Діапазон нормативних значень приймався відповідно до приведення значеннями найнижчих та найвищих значень.

В результаті дослідження автором виявлено, що надмірна кількість показників фінансово-господарського аналізу (93 показники) приводить до:

1) відсутності чіткої їх приналежності до тієї чи іншої групи показників, що веде до ризику у виборі показників для аналізу. Так, наприклад, фондівд-мча необоротних активів деякими авторами розглядається як один із критеріїв мнки ділової активності [112; 118; 146; 143], інші відносять його до показни-св прибутковості [28];

2) багатоваріантності розрахунку одних і тих самих показників, веде до неадекватності економічного змісту процесів, що відбуваються на підприємст-в. При цьому приведені показники можуть мати однакову назву. Якщо одні ав-тори для визначення рентабельності інвестицій використовують відношення чистого прибутку до різниці між валютою балансу та короткостроковими зо-бв'язаннями [36], інші – як фінансовий результат до сплати податків на той самий знаменник [118], треті – як фінансовий результат після сплати податків на загальний обсяг інвестицій [28].

Коефіцієнт довгострокового залучення позичених коштів пропонують розраховувати як відношення суми власного капіталу та довгострокових креди-тів до власного капіталу [143] або, навпаки, як відношення довгострокових кре-дитів до суми власного капіталу та довгострокових кредитів [28].

Визначення оборотності матеріально-виробничих запасів більшість нау-ковців [36; 53; 112; 118; 146] пропонують здійснювати відношенням виручки від реалізації до загальної суми запасів; професор О. С. Стоянова вважає за до-цільне в чисельнику приводити собівартість продукції [143].

На відміну від деяких авторів [36; 53; 67; 143; 146] В. М. Попов при ви-значенні рентабельності всього капіталу замість чистого прибутку використо-вує операційний [118];

3) дублювання одних і тих самих показників у рамках однієї методики аналізу веде до виконання подвійної роботи. Так, наприклад, розрахунок кое-фіцієнта відношення залучених і власних коштів приводиться як при аналізі ліквідності підприємства, так і при розрахунку його ділової активності [28].

На підставі ранжирування частоти використання за групами показників визначені провідні індикатори, що характеризують фінансово-господарську діяльність підприємства (Додаток А, табл. А.2). Серед розглянутих методик найбільше застосування отримав 21 показник, що становить близько 22% від загальної суми індикаторів, які були проаналізовані.

Особливістю приведених показників є те, що більшість із них були запозичені із зарубіжної практики. Разом з тим до вітчизняної системи аналізу перейшли і нормативні значення відповідних коефіцієнтів, які часто не відповідають умовам розвитку більшості суб'єктів підприємництва України (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Основні показники аналізу фінансово-господарської діяльності промислових підприємств України за 2000 – 2004 рр. [131 – 135]

Показник	Значення показника станом на						Норматив [61]	Відхилення розрахункового значення станом на 01.01.05 від	
	01.01.00	01.01.01	01.01.02	01.01.03	01.01.04	01.01.05		нормативу	01.01.00
Показники ліквідності (платоспроможності)									
Коефіцієнт загальної ліквідності	0,99	1,01	1,07	1,05	1,08	1,10	2	-0,90	+0,02
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,77	0,73	0,78	0,78	0,79	0,79	0,8	-0,01	0
Показники фінансової стійкості									
Коефіцієнт відношення залучених та власних коштів	1,28	1,27	1,28	1,19	1,05	1,05	1	+0,05	0
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними обіговими коштами	-0,52	-0,33	-0,14	-0,21	-0,17	-0,18	0,6	-0,78	-0,01
Коефіцієнт автономії підприємства	0,52	0,56	0,56	0,54	0,52	0,52	0,5	+0,02	0
Коефіцієнт маневреності власних обігових коштів	-0,09	-0,07	-0,03	-0,03	-0,04	-0,05	0,5	-0,55	-0,01

Як свідчать дані табл. 1.4, значення коефіцієнта загальної ліквідності майже вдвічі менше за його норматив. Низький рівень показника пояснюється надмірними борговими зобов'язаннями, які накопичувалися протягом років становлення ринкової економіки в Україні.

Нормативний показник забезпечення запасів власними обіговими коштами становить 0,6, а їх маневреність – 0,5. Однак на практиці власних обігових коштів підприємствам не вистачає навіть і на третину для покриття матеріальних обігових активів. Від'ємне значення коефіцієнта маневреності свідчить про недостатність власних обігових коштів для покриття власного капіталу. Причиною такого відхилення є завищена вартість необоротних активів, яка виникла завдяки тривалому терміну інфляційних процесів. І, незважаючи на позитивну динаміку приведених показників, при фактичних темпах їх зростання досягти нормативних значень можливо через 9 – 11 років для коефіцієнтів забезпеченості запасів та маневреності власних обігових коштів, а коефіцієнт загальної ліквідності наблизиться до світових стандартів лише через 28 років.

З наведеного розрахунку міжнародним нормам відповідають лише коефіцієнти швидкої ліквідності та автономності капіталу підприємства. Однак цей факт не завжди позитивно характеризує діяльність підприємства. Наближеність коефіцієнта швидкої ліквідності (поточного покриття) до нормативного значення свідчить про достатність активів, які можуть швидко реалізовуватися. Проте високий рівень цих активів обумовлюється значною питомою вагою дебіторської заборгованості, яка в більшості випадків має прострочений характер на промислових підприємствах Харківської області її питома вага становить 45%. [155]).

Переважна частка власних коштів у структурі капіталу підприємства (коефіцієнт автономії дорівнює 52%) викликана завищеною балансовою вартістю основних виробничих фондів і невідповідністю ринкової ціни цінних паперів значенню балансу, які в більшості випадків відображають статутний фонд і додатковий капітал підприємства. За всіма іншими показниками відхилення

фактичного значення від нормативного коливається в межах від 5% (коефіцієнт відношення власних і позичених коштів) до 108% (коефіцієнт маневреності власних обігових коштів).

Таким чином, у сучасних економічних умовах досягнення нормативних показників є дуже складною та не завжди виправданою задачею. Зосередження уваги аналітичних служб на доведенні показників до встановлених норм може призвести до зневажання головними причинами виникнення негативних факторів, до структурних змін у майновому стані підприємства, до погіршення його фінансової стійкості або ділової активності.

Збільшення коефіцієнта загальної ліквідності за рахунок дебіторської заборгованості, яка знаходиться в чисельнику, сприятиме погіршенню ділової активності, а саме зростанню тривалості обороту дебіторської заборгованості. Поліпшення показника повинно відбуватися не тільки завдяки збільшенню грошових коштів, а й зниженню короткострокових зобов'язань. В іншому випадку накопичення вільних грошей на підприємстві зменшить їх віддачу.

З огляду на викладене вище існуючі методики не дозволяють адекватно проаналізувати фінансово-господарську діяльність промислових підприємств та оцінити результативність використання власного капіталу.

У зв'язку з вищевикладеним автор пропонує систему показників аналізу фінансових потоків, які найбільш повно відображають стан, структуру та результативність фінансових потоків. Враховуючи те, що управління фінансовими потоками потребує аналізу всього комплексу фінансових документів [30], особливість запропонованої системи показників полягає в поєднанні даних балансу з іншими формами фінансової і статистичної звітності, що дозволяє нівелювати недоліки окремих методик аналізу фінансово-господарської діяльності.

В методиках провідних фахівців фінансового аналізу поширеним джерелом інформації є баланс підприємства. Даний факт пояснюється найбільшою кількістю даних серед інших форм звітності, які характеризують ресурсний потенціал підприємства, а також джерела їх формування. Однак, на думку автора,

Баланс не позбавлений недоліків. Найбільш істотні з них полягають у такому:

- 1) баланс фіксує дані, сформовані в момент його складання, що не відображає поточних процесів фінансово-господарських операцій;
- 2) баланс відображає статус-кво в коштах і зобов'язаннях підприємства, тобто відповідає на запитання, що являє собою підприємство на даний момент відповідно до використовуваної облікової політики, але не дає відповіді на запитання, у результаті чого має місце така ситуація;
- 3) за даними звітності можна розрахувати цілий ряд аналітичних показників, однак усі вони будуть марні, якщо їх немає з чим порівнювати. Баланс, розглянутий ізольовано, не забезпечує просторової порівняльності. Тому його аналіз має проводитися в динаміці і по можливості доповнюватися оглядом логічних показників споріднених підприємств, їх загальногалузевими значеннями;
- 4) інтерпретація балансових показників можлива лише із залученням даних про доходи підприємства. Порівняти обсяг фінансових ресурсів тієї чи іншої статті можна лише після зіставлення балансових даних із загальним обсягом надходжень;
- 5) одне з істотних обмежень балансу – закладений у ньому принцип використання цін придбання [98]. В умовах інфляції, зростаючих цін на сировину й амортизування, низького рівня оновлення основних засобів багато які статті відображають сукупність однакових за функціональним призначенням, але різних за вартістю облікових об'єктів. Природно, що у зв'язку з цим істотно спотворюються результати діяльності підприємства, реальна оцінка його господарських засобів, "ціни" підприємства в цілому;
- 6) одна з головних цілей функціонування будь-якого підприємства – збереження прибутку. Однак приріст (зменшення) нерозподіленого прибутку (збитку) не відповідає отриманим фінансовим результатам.

Отже, баланс "підсумовує" рух фінансових ресурсів [30], і миттєве представлення обсягів фінансових потоків не завжди коректно відображає ре-

льну картину змін у фінансово-господарській діяльності підприємства. Так, збільшення валюти балансу без відповідного зростання промислового виробництва ще не означає поліпшення фінансово-економічного стану підприємства. Воно може бути викликано рядом факторів, таких, наприклад, як:

- 1) нераціональне збільшення основних засобів через зростання витрат на поточний ремонт устаткування відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку № 7 [99] або ненаукового підходу до визначення їх вартості;
- 2) накопичування складських запасів, що свідчить про погіршення ритмічності виробництва, недосконалість технологічного циклу та наднормативні нагромадження товарно-матеріальних цінностей;
- 3) зростання дебіторської заборгованості, що свідчить про зменшення обсягу існуючих фінансових потоків;
- 4) збільшення грошових коштів у касі і на розрахункових рахунках підприємства говорить про неприбутковість їх використання.

Відмінність звітів про фінансові результати [96], про рух грошових потоків [105] та про основні показники діяльності підприємства [92] від даних балансу підприємства полягає у відображенні даних за визначний період часу, що дозволяє охарактеризувати діяльність підприємства в звітному періоді та порівняти її з відповідним періодом минулого року. Перевага наведених звітів полягає в деталізації виробничої діяльності підприємства на окремі види: операційну, фінансову та інвестиційну.

Такий підхід дозволяє виявити вплив кожного виду діяльності підприємства на формування чистого прибутку (або збитку), який є головним джерелом для подальшого розширеного відтворення. До того ж, у формі № 2 та формі № 1 - підприємство наводяться основні мікроекономічні показники, які характеризують динаміку виробничого процесу: дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – форма № 2 [96]; обсяг виробленої та реалізованої продукції (робіт, послуг) – форма № 1 - підприємство [92]. Однак ізольованого використання вказаних форм звітності недостатньо для детального

аналізу кругообігу фінансових потоків. Так, наприклад, у формі № 2 неможливо визначити приріст або зменшення виробничих запасів, дебіторської заборгованості. І хоча форма № 3 [97] виправляє цей недолік, за принципом складання вона не дозволяє продемонструвати розмір і структуру зазначених активів для порівняння їх із фінансовим результатом діяльності підприємства.

Зважаючи на вищевикладене, автором пропонується дослідження руху фінансових потоків здійснювати на підставі комплексного використання фінансової та статистичної звітності. Балансові дані використовуються як різниця між абсолютним значенням на кінець звітного періоду та відповідним показником на початок року, що забезпечує дотримання розмірності терміна “потік” – сукупність предметів, які рухаються за визначний період часу [84].

За результатами проведеної роботи визначені шість показників, що групувані за трьома ознаками фінансових потоків (табл. 1.5):

- 1) достатність фінансових ресурсів для виконання фінансових зобов'язань (платоспроможність господарської діяльності);
- 2) структура і направленість фінансових потоків;
- 3) результативність використання фінансових потоків.

Наведені у табл. 1.5 показники наявності дефіциту (надлишку) фінансових потоків і критерій достатності фінансових потоків відображають спроможність підприємства в будь-який момент часу здійснювати виплату власних зобов'язань за рахунок наявних фінансових ресурсів. Зазначені показники мають аналогічний економічний зміст показника загальної платоспроможності. Однак на відміну від останніх запропоновані показники найбільш повно відображають наявність всіх фінансових ресурсів. Позитивне значення показника свідчить про достатність ресурсів для покриття боргових зобов'язань, негативне сигналізує, що підприємство знаходиться в кризовому становищі близькому до банкрутства. Значення показника, близьке до нуля, не може свідчити про стійкий фінансовий стан підприємства і його можливість негайно розрахуватися зі сво-

ми кредиторами, бо в цьому випадку підприємство залишиться без переважної частки ресурсів для подальшого існування.

Таблиця 1.5

Показники для аналізу фінансових потоків підприємства

Показник	Формула розрахунку	Прийнятне значення
Достатність фінансових ресурсів (платоспроможність господарської діяльності)		
Показник наявності дефіциту (надлишку) фінансових потоків ($\Pi_{пл}$) і критерій достатності фінансових потоків ($K_{пл}$)	$\Pi_{пл} = (BP + СГП_{кін.пер.} + (ДЗ_{кін.пер.} - ДЗ_{кін.пер.}^{пр})) - КЗ_{кін.пер.}$ <p>де BP – обсяг відвантаженої промислової продукції, тис. грн; СГП_{кін.пер.} – складські запаси готової продукції станом на кінець звітного періоду, тис. грн; ДЗ_{кін.пер.} – дебіторська заборгованість станом на кінець звітного періоду, тис. грн; ДЗ_{кін.пер.}^{пр} – прострочена дебіторська заборгованість станом на кінець звітного періоду, тис. грн; КЗ_{кін.пер.} – кредиторська заборгованість станом на кінець звітного періоду, тис. грн; М – співвідношення обсягу матеріальних витрат до загального обсягу витрат на виробництво продукції</p>	>0
	$K_{пл} = \frac{КЗ_{кін.пер.}}{BP + СГП_{кін.пер.} + (ДЗ_{кін.пер.} - ДЗ_{кін.пер.}^{пр})}$	1 – K _{пл} ≥ M
Структури та направленість фінансових потоків		
Коефіцієнт щільності руху ($K_{щ}$)	$K_{щ} = \frac{ЧР_{опер. діял.}}{ЧР}$ <p>де ЧР_{опер. діял.} – чистий рух (притік або відтік) коштів від операційної діяльності, тис. грн; ЧР – загальний рух коштів, тис. грн</p>	-
Коефіцієнт направленості руху ($K_{напр}^i$)	$K_{напр.}^i = \frac{H_i}{B_i}$ <p>де H_i – обсяг надходження і-го виду фінансового ресурсу, тис. грн; B_i – обсяг видатку і-го виду фінансового ресурсу, тис. грн</p>	>1
Коефіцієнт попиту на продукцію ($K_{п}$)	$K_{п} = \frac{BP}{ТП}$ <p>де ТП – обсяг виробленої промислової продукції, тис. грн</p>	≥1
Результативність використання фінансових потоків		
Співвідношення фінансового результату від операційної діяльності до обсягу реалізованої продукції ($K_{рент.}$)	$K_{рент.} = \frac{ПР}{ТП}$ <p>де ПР – фінансовий результат від звичайної діяльності, тис. грн</p>	→ + ∞

Для цього пропонується розраховувати критерій достатності фінансових потоків ($K_{пл}$), який визначає ступінь покриття боргових зобов'язань доходом від виробничої діяльності та існуючих фінансових ресурсів.

Більшість фахівців фінансово-економічного аналізу для оцінки спроможності підприємства виконати свої боргові зобов'язання наводять розрахунок коефіцієнта відношення дебіторської (ДЗ) і кредиторської заборгованості (КЗ) як один із критеріїв оцінки фінансової політики підприємства. Однак для повного аналізу ефективності здійснення фінансово-економічних відносин підприємства з іншими суб'єктами підприємництва необхідно доповнити зазначений коефіцієнт темпами зростання дебіторської та кредиторської заборгованості. Враховуючи те, що дебіторська заборгованість – це сума коштів, які вилучені з виробничого обороту, раціональність застосованої управлінської політики можна оцінити такою системою рівнянь:

$$\begin{cases} \text{Tr}(ДЗ) \approx \text{Tr}(КЗ) \\ \text{Tr}(ДЗ) < \text{Tr}(V_{\text{вир}}) \end{cases} \quad (1.4)$$

Tr (ДЗ), Tr (КЗ) – темпи зростання дебіторської та кредиторської заборгованості відповідно, %;

Tr ($V_{\text{вир}}$) – темпи зростання обсягів промислового виробництва до відповідного періоду минулого року, %.

Темпи зростання дебіторської та кредиторської заборгованості мають бути приблизно однаковими. Тобто повернені кошти від дебіторів мають бути спрямовані на ліквідацію кредиторської заборгованості. Останнім часом на українських промислових підприємствах спостерігається тенденція до збільшення дебіторської заборгованості, що в більшості випадків пов'язано із нарощуванням промислового виробництва. Тому зростання дебіторської заборгова-

вості буде припустимим, якщо його значення буде нижче за темпи зростання обсягів виробництва.

Для аналізу структури фінансових потоків пропонується розраховувати коефіцієнт щільності та направленості руху фінансових ресурсів, а також коефіцієнт попиту на продукцію, які характеризують приплив (або відтік) фінансових потоків за звітний період залежно від видів фінансово-господарської діяльності підприємства.

Коефіцієнт щільності руху фінансових потоків відображає питому вагу надходжень і видатків від окремого виду діяльності в загальному потоці фінансових ресурсів за звітний період. Значення коефіцієнта щільності дозволяє визначити вид діяльності підприємства, в якому сконцентрований найбільший обсяг фінансових потоків. Фінансові результати за видами діяльності та значення коефіцієнта щільності дає змогу проаналізувати результативність кожного напрямку, що є необхідним для визначення перспективних видів роботи.

При аналізі структури фінансових потоків важливим є зіставлення питомих ваг припливу та відтоку фінансових потоків від конкретного виду діяльності в загальному потоці за звітний період. Для цього доцільно розрахувати коефіцієнт направленості фінансових потоків ($K_{\text{напр}}^i$), який характеризує відношення обсягу надходження до суми видатку i -го виду фінансового потоку за звітний період.

Значення коефіцієнта свідчить, на скільки гривень збільшився (зменшився) фінансовий потік у рамках окремої операції. Значення коефіцієнта більше ± 1 свідчить про перевагу позитивного руху фінансового потоку (див. підрозд. 1.1), в іншому випадку фінансовий потік можна вважати від'ємним.

Даний коефіцієнт не розповсюджується на односторонні фінансові потоки, такі як, наприклад, витрати на сплату відсотків, податкові відрахування тощо. Тому доцільно здійснювати розрахунок за підсумками окремих видів діяльності. Це дасть можливість визначити, який вид діяльності є “донором”

($K_{\text{напр}} \geq 1$), а який є “споживачем” фінансових ресурсів ($K_{\text{напр}}^i \leq 1$), що дасть підстави для детального аналізу причин витратного характеру окремого виду діяльності.

Коефіцієнт відношення обсягу реалізованої продукції до загального обсягу виробництва характеризує попит на продукцію, що виробляється підприємством. Він показує, яка частка продукції знаходить свого споживача, а яка залишається на складах підприємства. У випадку, коли коефіцієнт попиту менше за одиницю, необхідно переглянути існуючу маркетингову та цінову політику. Однак останнім часом на деяких машинобудівних підприємствах частіше даний показник перевищує одиницю, що свідчить про додаткову реалізацію складських запасів готової продукції, яка накопичувалася протягом попередніх років.

Спираючись на трактування ефективності виробництва [2], під ефективністю фінансових потоків слід розуміти відношення між результатами, які отримані в процесі кругообігу фінансових потоків, і витратами суспільної праці, що зумовлюють досягнення цих результатів. Індикатором ефективності фінансових потоків, на нашу думку, слід вважати показники рентабельності продукції та виробництва або систему показників, що мають прямий вплив на зміни ефективності виробництва. Відношення фінансового результату від звичайної діяльності до загального обсягу виробленої продукції належить до цих показників і характеризує обсяг фінансових ресурсів, що приносить кожна гривня товарної продукції в звітному періоді.

Однак, на відміну від рентабельності, даний показник може мати від’ємне значення. У цьому випадку коефіцієнт результативності показуватиме обсяг фінансових ресурсів, втрачених з 1 грн виробленої продукції.

Вагоме значення для аналізу фінансових потоків має оцінка ділової активності підприємства, оскільки вона характеризує швидкість обігу фінансових потоків та ефективність управлінських дій у процесі їх кругообігу. Тому для оцінки швидкості й терміну руху фінансових потоків, на нашу думку, необхід-

затучити до системи показників аналізу фінансових потоків показники ділової активності [112], наприклад, коефіцієнт оборотності, закріплення та тривалість оборту.

Однак, на наш погляд, вказані показники повинні бути універсальними. Зміст обсягу виробництва можна використовувати вручку від реалізації замість від цілей та задач аналізу, наявності інформації.

Методичні рекомендації щодо розрахунку запропонованих показників наведено в Додатку А, табл. А.3.

Особливість наведених показників полягає в їх доступності для фінансового аналітика. Зважаючи на те, що найменший період збору приведеної інформації становить один квартал, аналіз зазначених показників дозволяє контролювати рух фінансових потоків без проведення додаткового управлінського обліку, що дуже важливо в сучасних умовах.

В розрахунку системи показників аналізу фінансових потоків використано чотири форми фінансової та статистичної звітності. За допомогою цих показників можна отримати інформацію про стан, структуру й раціональність використання фінансових потоків підприємства.

Сукупне використання перелічених показників забезпечує комплексну аналітику фінансових потоків, сигналізує про наявність негативних тенденцій для проведення подальшого аналізу та запобігає їх розвитку, а при позитивних змінах дає можливість керівництву оперативно відреагувати на їх закріплення.

Вказані показники аналізу фінансових потоків підприємства потребують визначення оптимальних значень для оперативного управління фінансовими потоками.

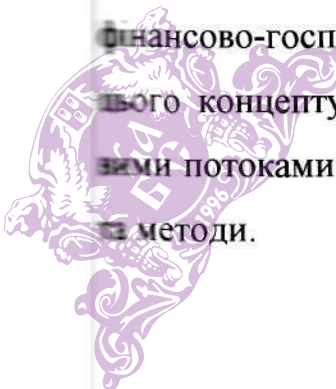
Висновки до розділу 1

Зважаючи на вищевикладене, можна зробити такі висновки. На сучасному етапі особливої актуальності набуває проблема управління фінансовими потоками. Завдяки їх ефективному управлінню можна забезпечити платоспроможний характер діяльності підприємства й отримати максимальний прибуток від їх використання.

Відсутність однозначної думки щодо визначення поняття та економічної сутності фінансових потоків вплинуло на необхідність дослідження точок зору вітчизняних і закордонних вчених, в результаті чого автором було запропоноване таке тлумачення: Фінансові потоки – це цілеспрямований рух фінансових ресурсів в процесі здійснення господарських операцій, внаслідок якого виникають економічні відношення.

В рамках обґрунтування поняття було проаналізовано сферу дії фінансових потоків, їх відокремленість від грошових потоків та залежність від фінансових ресурсів, що дало можливість визначити класифікацію та запропонувати основні властивості фінансових потоків, які існують на промислових підприємствах.

Питання побудови системи управління фінансовими потоками не знайшли свого широкого використання у наукових дослідженнях. Це зумовило розробку основних засад управління фінансовими потоками підприємства, які дозволять підприємству координувати обіг фінансових ресурсів для забезпечення фінансово-господарської діяльності необхідними фінансовими ресурсами. Для цього концептуально виділені основні елементи системи управління фінансовими потоками: принципи, головна мета, механізм, суб'єкти та об'єкти, функції та методи.

На підставі відокремлених функцій управління фінансовими потоками запропоновано спіральну модель їх реалізації, яка дозволяє підвищувати ефективність здійснення управлінських рішень як при реалізації етапів управління, так і при послідовному виконанні окремих функцій.

Впровадження запропонованих елементів системи управління фінансовими потоками дозволяє в динамічних умовах розвитку скоординувати зусилля підприємства для досягнення встановлених завдань.

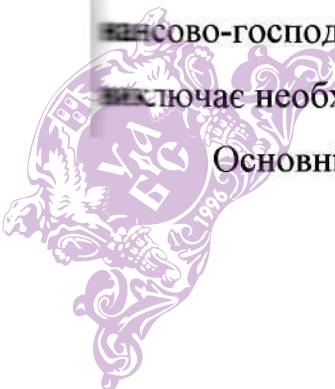
Важливе значення для об'єктивної та своєчасної інформації про рух фінансових потоків підприємства має їх аналіз.

На сьогоднішній день аналіз фінансових потоків як окремих видів фінансово-економічного аналізу в економічній практиці не знайшов свого широкого використання. Більшість досліджень фінансових потоків, їх впливу на кінцеві результати господарської діяльності відбуваються на підставі показників аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств. Проведення експертної оцінки методик аналізу фінансово-господарської діяльності дозволило виявити ряд недоліків, що ускладнюють проведення аналітичної роботи.

Розрахунок окремих показників фінансово-економічного аналізу на підставі консолідованої звітності промислових підприємств України за період 2000 – 2004 р. р. підтвердив думку про певну обмеженість використання багатьох зарубіжних нормативних значень для вітчизняної економіки на рівні підприємств.

На підставі аналізу недоліків і переваг офіційної статистичної та фінансової звітності обґрунтована система показників, яка дозволяє отримати інформацію про стан, структуру й результативність використання фінансових потоків підприємства. Запропонована система показників відображає динамічність фінансово-господарських процесів, а їх доступність для фінансового аналітика виключає необхідність додаткового управлінського обліку.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях [75; 80; 81].

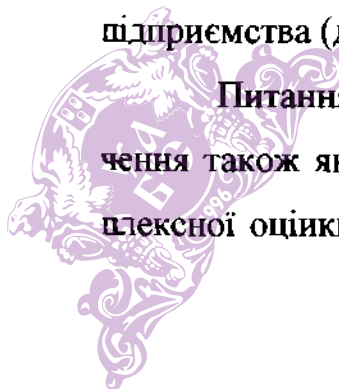
РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ЇХ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Дослідження системи індикаторів оцінки фінансових потоків підприємства

Значною мірою фінансові результати діяльності підприємств і, відповідно, їх фінансова стійкість залежить від оптимального розміщення фінансових ресурсів [65], а саме від здатності фінансових потоків на всіх фазах циклу обігу капіталу повертатися до стану забезпечення заданих пропорцій у їхньому русі [43]. Нормативні значення фінансово-економічних показників, які пропонуються загальновідомими методичними рекомендаціями (див. підрозд. 1.3), не враховують специфіки вітчизняного промислового виробництва та економічних умов, що склалися протягом становлення ринкової економіки. Тому головною задачею фінансового управління для забезпечення прибуткової та платоспроможної діяльності підприємства є визначення основних орієнтирів структури розподілу та швидкості руху фінансових потоків. Обґрунтовані показники є основними у визначенні ефективності системи управління фінансовими потоками підприємства (див. підрозд. 1.2).

Питання досягнення безбиткового рівня набувають актуального значення також як на регіональному, так і на державному рівні. В методичній комплексній оцінці результатів соціально-економічного розвитку регіонів для роз-

захунку рейтингового місця регіону України показники прибутковості займають провідне місце – 3 з 34 [57].

Для підприємства прибуток є одним із головних фінансових потоків, що може бути спрямований на розширене відтворення або інноваційне оновлення виробничого процесу (див. підрозд. 1.1). Однак протягом останніх років у процесі ринкових трансформацій спостерігаються ряд особливостей, які характеризують погіршення фінансового стану окремих підприємств промислового комплексу.

В цілому як по Україні, так і в Харківському регіоні за підсумками 2004 р. близько 40% від загальної кількості промислових підприємств були збитковим [39; 150]. За питомою вагою сума збитків на підприємствах машинобудівного комплексу становить 34% від загальної суми збитків по промисловості [39].

Одиєю з основних причин такого становища є неефективне управління фінансовими потоками, а саме відсутність оптимальних пропорцій їх розподілу протягом здійснення різноманітних фінансово-економічних операцій.

Процес руху фінансових потоків досліджувався автором на прикладі 36 провідних підприємств машинобудування Харківської області, вплив яких на загальний обсяг виробництва машинобудівного комплексу Харківського регіону становить понад 80%. Відповідно до видів економічної діяльності (КВЕД) [51] зазначені підприємства охоплюють всі основні напрямки машинобудівної діяльності (Додаток Б).

Як і в цілому в машинобудуванні, так і щодо провідних підприємств найбільша питома вага у загальному обсязі виробництва припадає на підприємства з виготовлення машин і устаткування. В структурі машинобудівного виробництва Харківської області зазначені підприємства виробляють понад 50% машинобудівної продукції, в тому числі приведені підприємства випускають понад 82% машин і устаткування області. Цьому напрямку належить найбільша

кількість підприємств – 17 або майже половина від підприємств, що аналізується.

Незважаючи на незначну кількість підприємств з виробництва транспортного устаткування (5 підприємств або 14% від загальної кількості досліджених підприємств), їх обсяг виробництва становить понад 70% транспортного устаткування, що виробляється Харківським регіоном.

До виробництва електронного та електричного устаткування належать 14 провідних підприємств, які виробляють понад 61% електротехнічної продукції і мають найбільший обсяг виробництва в цьому напрямку.

Підприємства, за якими виконано аналіз, мають ряд загальних характеристик:

1) згідно з КВЕД (код виду економічної діяльності) відносяться до секції “DKDLDM” – машинобудування, ремонт та монтаж машин і устаткування [51];

2) територіально розташовані в Харківській області, що свідчить про однорідність ринкової кон’юнктури;

3) належать до суб’єктів середнього та великого бізнесу або (відповідно до КВЕД) мають чисельність працівників понад 200 осіб.

На досліджених 36 підприємствах працює 76 тис. робітників, що становить 77% від загальної кількості робітників машинобудівного комплексу Харківського регіону.

З огляду на динаміку фінансово-економічних показників за період 2000 – 2004 рр. по провідних підприємствах машинобудування загальний прибуток від звичайної діяльності до оподаткування мав місце лише в 2001 р. (табл. 2.1). Додатково в табл. 2.1 наведена динаміка запропонованого автором критерію достатності фінансових потоків (критерію платоспроможності).

Основна причина збитковості в 2000 р. зумовлена загальним спадом виробництва – 81,7% до обсягу виробництва 1999 р. (див. табл. 2.1). Недостатнє завантаження виробничих потужностей зумовило низький обсяг вхідних пото-

ків операційної діяльності у порівнянні із витратною частиною господарської діяльності багатьох підприємств машинобудівного комплексу. Проте, починаючи з 2001 р., накреслилася стійка тенденція до збільшення обсягів виробництва продукції.

Таблиця 2.1

Основні показники фінансово-господарської діяльності 36 нровідних підприємств машинобудування Харківської області

Показник	Роки				
	2000	2001	2002	2003	2004
Темпи росту обсягів виробництва, у % до попереднього року	81,7	108,0	100,3	115,0	118,5
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування, тис. грн	(34680)	72074	(111727)	(181796)	(62901)
Обсяг прибутку (збитку), який припадає на 1 грн товарної продукції, грн	-0,0221	0,0415	-0,0637	-0,0841	-0,0236
Питома вага продукції, відвантаженої на бартерних умовах за звітний період, у % до обсягу відвантаженої продукції	40,3	25,9	13,8	6,6	1,4
Продуктивність праці, грн/чол	1272,1	1571,5	1818,3	2209,3	2956,1
Індекс цін на виробництво машинобудівної продукції, у % до грудня попереднього року	125,8	101,0	100,1	102,4	116,2
Темпи зростання продуктивності праці з урахуванням індексу цін на машинобудівну продукцію [152 – 155], % до попереднього року	81,20	122,31	115,59	118,66	115,2
Темпи зростання заробітної плати штатних працівників, у % до попереднього року	141,23	109,40	129,04	120,30	128,6
Відношення дебіторської заборгованості до кредиторської	0,489	0,524	0,563	0,647	0,572
Тривалість обертання дебіторської заборгованості, дні	97	92	112	108	115
Тривалість обертання кредиторської заборгованості, дні	206	160	184	164	201
Питома вага запасів готової продукції в загальному обсязі виробленої продукції, %	25,09	20,13	22,99	21,83	19,5
Питома вага витрат на оплату праці штатних працівників у загальному обсязі виробництва, %	20,8	17,1	20,5	20,2	19,00
Коефіцієнт попиту на продукцію або відношення обсягу реалізованої продукції до загального обсягу виробництва за звітний період	1,0377	0,9257	0,9315	0,9756	1,055
Критерій достатності фінансових потоків	0,426	0,351	0,386	0,371	0,382

При незначному збільшенні обсягів виробництва машинобудівної продукції в 2002 р. (100,3% від 2001 р.) загальний збиток по підприємствах становив понад 111,7 млн грн, тоді як при збільшенні товарного виробництва в 2003 р. на 15% відносно 2002 р. загальна сума збитку додатково збільшилася на 70 млн грн, що свідчить про недостатність одного нарощування обсягів виробництва без відповідного поліпшення якісних показників діяльності.

На відміну від 2000 р. наступний прибутковий 2001 рік характеризується різким скороченням бартерних операцій – на 14,4 відсоткові пункти відносно відповідного показника 2000 р., гальмуванням інфляційних процесів, збільшенням продуктивності праці майже на 22,3%, зростанням середньомісячного рівня заробітної плати на 9,4%, зменшенням дисбалансу між дебіторською та кредиторською заборгованістю до рівня 0,524% та ін.

Поліпшення зазначених фінансово-економічних показників притаманні і для 2002 – 2004 рр.

Але на фінансовий результат 2001 року впливали такі позитивні характеристики:

1) темпи продуктивності праці, які на 12,9 відсоткові пункти перевищували рівень зростання заробітної плати, тоді як для інших років характеризуються перевищенням темпів зростання заробітної плати над продуктивністю праці (рис. 2.1);

2) найнижчий рівень питомої ваги середньомісячної заробітної плати в продуктивності праці за період, що розглядається;

3) мінімальний період обертання дебіторської та кредиторської заборгованості;

4) низький рівень критерію достатності фінансових потоків, а саме розмір боргових зобов'язань по відношенню до загального обсягу виробленої продукції, складських запасів готової продукції та дебіторської заборгованості, що характеризує відносно кращу платоспроможність у 2001 р. у порівнянні з іншими роками.

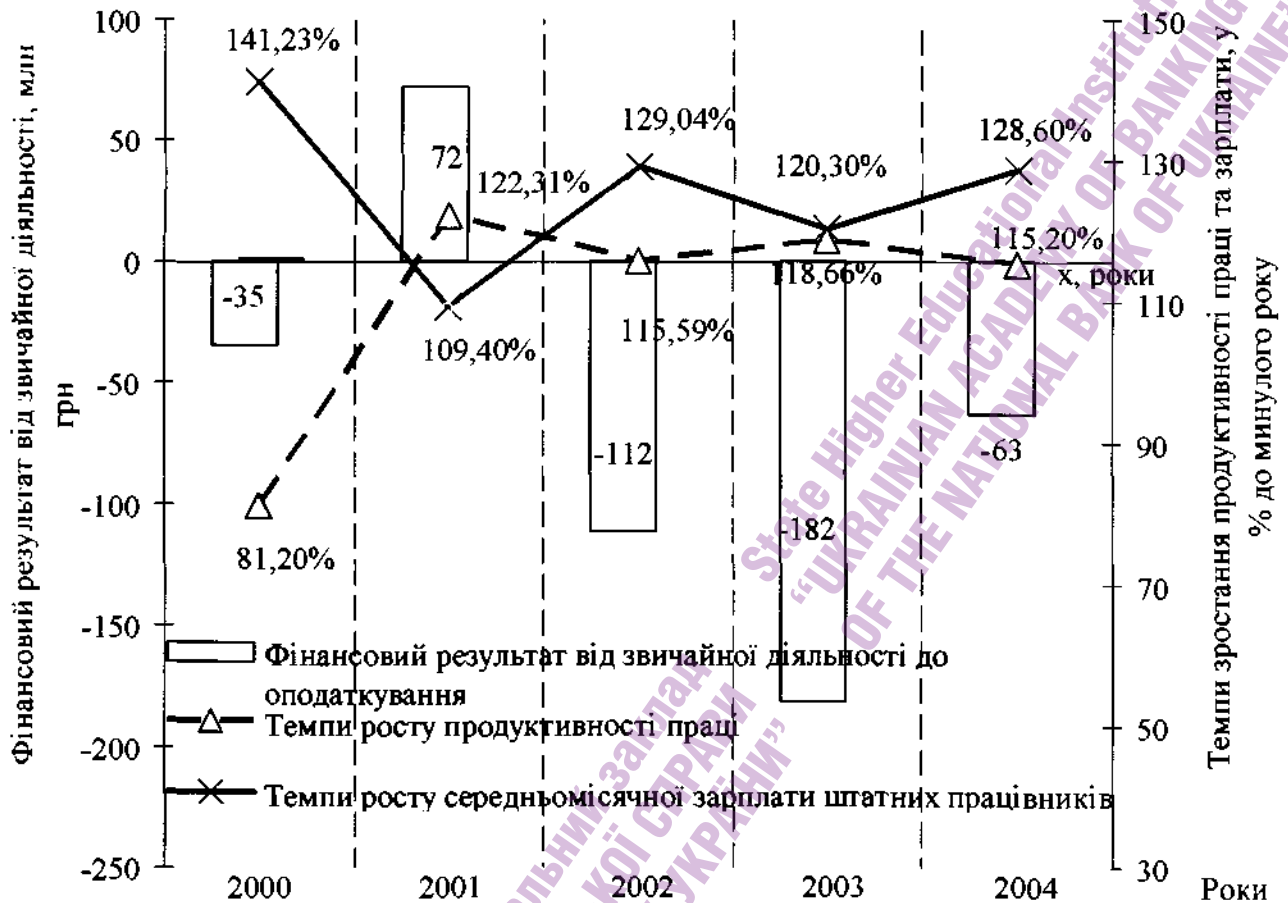

Рис. 2.1. Відношення динаміки темпів зростання продуктивності праці та заробітної плати із фінансовим результатом від звичайної діяльності до оподаткування 36 підприємств машинобудування протягом 2000 - 2004 рр.

Відповідно до тривалості обертання взаємонеplateжів складські запаси готової продукції в 2001 р. склали 20% від обсягу виробленої продукції, що на 5 відсоткові пункти менше, ніж в 2000 р., однак на 0,6 відсоткові пункти вище за рівень 2004 р. Протягом 2001 – 2003 рр. частка реалізованої продукції відносно товарного випуску мала тенденцію до зменшення. Якщо в 2000 р. завдяки реалізації складських запасів обсяг відвантаженої продукції майже на 4% перевищував обсяг виробництва, то починаючи з 2001 р. це відношення не перевищує 100% - виї рівень (рис. 2.2). Суттєво відрізняється попит на машинобудівну продукцію в 2004 р. Завдяки продажу складських запасів було реалізо-

вано продукції на 5,5% більше, ніж вироблено, що вплинуло на зменшення залишків готової продукції на складах (19,5% від обсягу виробництва).

Якщо обсяг виробництва машинобудівної продукції 36 підприємств в 2000 р. прийняти за 100% (див. рис. 2.2), за чотири роки він зріс майже в 1,5 рази. Однак протягом 2000 – 2004 рр. накопичений обсяг нереалізованої готової продукції становить близько 175 млн грн, або 7% від загального обсягу виробництва 2004 р., що є додатковим резервом поповнення вхідних фінансових потоків. Незважаючи на те, що в 2004 р. виручка від реалізації продукції завдяки відвантаженню складських запасів перевищувала загальний обсяг товарного виробництва, витрати на утримання накопичених складських запасів та наявний розподіл фінансових потоків вплинули на негативне значення фінансового результату приведених підприємств.

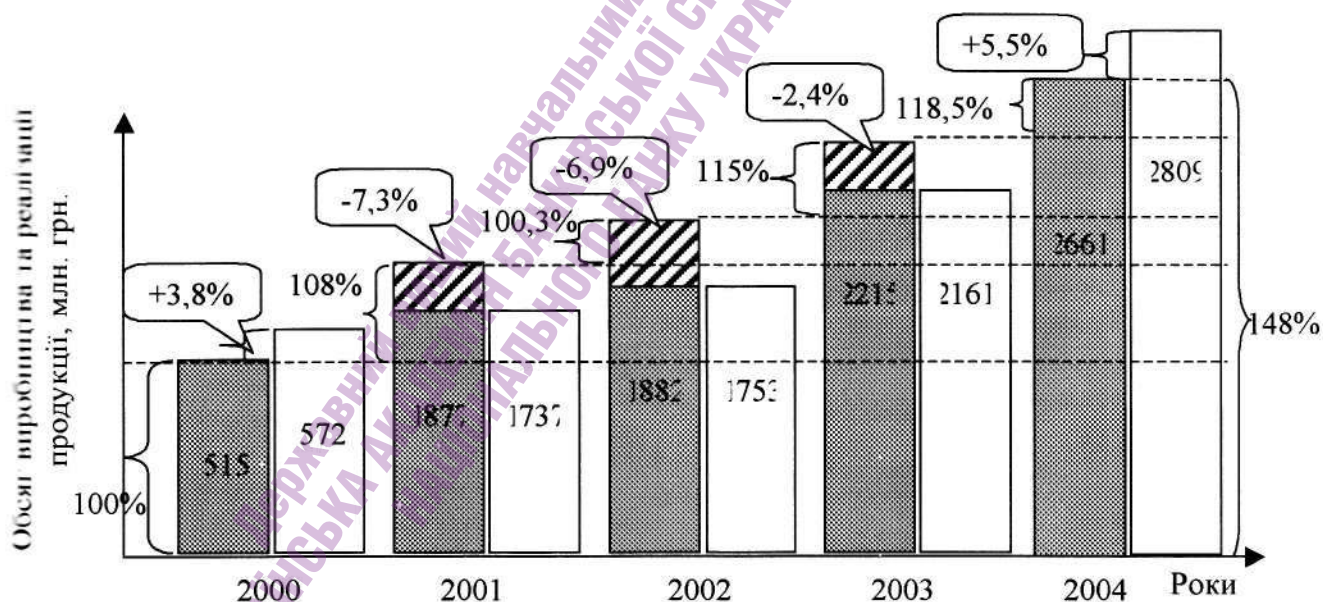

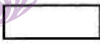

Рис. 2.2. Відношення обсягу виробленої та реалізованої продукції 36 провідних підприємств машинобудування протягом 2000 – 2004 рр.

- Обсяг виробництва продукції, млн. грн
- Обсяг реалізованої продукції, млн. грн
- Обсяг виробленої, але не реалізованої продукції, млн. грн
- Питома вага перевищення (“+”) або зменшення (“-”) обсягу реалізованої продукції над обсягом виробництва, %.

Таким чином, нарощування обсягів виробництва та реалізації продукції може мати результативний характер стосовно прибутковості та платоспроможності за умови ефективного управління фінансовими потоками протягом всього часу їх обігу в господарській діяльності.

З цією метою автором пропонується з використанням класифікаційного розподілу підприємств визначити індикаторні основи фінансових потоків, які приводять до того чи іншого рівня прибутковості та платоспроможності.

Для цього використовується кластерний аналіз, який дозволяє складати однорідні вибірки об'єктів з метою подальшого статистичного аналізу. Кластерний аналіз припускає виділення компактних, віддалених один від одного об'єктів та відшукує "природний" розподіл сукупності на області накопичування об'єктів [40]. Координати центроїдів дозволяють розрахувати значення показників, притаманних тій чи іншій групі.

У розрахунку використані запропоновані показники аналізу фінансових потоків підприємства (див. підрозд. 1.3):

X_1 – критерій достатності фінансових потоків, або відношення кредиторської заборгованості до суми загального обсягу виробництва, складських запасів готової продукції та дебіторської заборгованості;

X_2 – обсяг прибутку (збитку), який припадає на 1 грн реалізованої продукції, грн;

X_3 – коефіцієнт попиту на продукцію, або відношення обсягу реалізованої продукції до загального обсягу виробництва за звітний період;

X_4 – питома вага запасів готової продукції в загальному обсязі виробленої продукції, %;

X_5 – тривалість обороту складських запасів готової продукції, дні;

X_6 – продуктивність праці з урахуванням індексу цін виробництва машинобудівної продукції, грн/чол;

X_7 – темпи зростання продуктивності праці, % до відповідного періоду минулого року;

X_8 – темпи зростання заробітної плати штатних працівників, % до відповідного періоду минулого року;

X_9 – питома вага витрат на оплату праці штатних працівників у загальному обсязі виробництва, %;

X_{10} – питома вага дебіторської заборгованості в загальному обсязі відвантаженої продукції, %;

X_{11} – тривалість руху дебіторської заборгованості, дні;

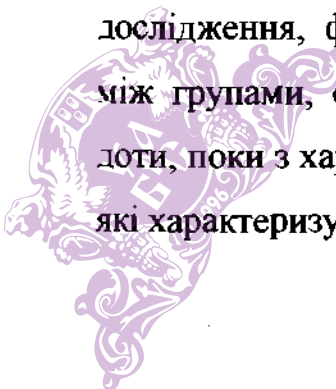
X_{12} – питома вага кредиторської заборгованості в загальному обсязі виробленої продукції, %;

X_{13} – тривалість руху кредиторської заборгованості, дні;

X_{14} – відношення дебіторської заборгованості до кредиторської [112].

Одним з основних моментів у реалізації кластерного аналізу є вибір відстані між групами об'єктів. Для цього був використаний принцип Уорда, який, на думку І. Отенко та Л. Малярець [110] є найбільш перспективним. Відповідно до цього принципу два кластери вважаються найближчими, якщо при їх об'єднанні мінімізується природження загальної дисперсії. Перевага цього методу полягає в тому, що він навіть при незначній кількості спостережень дозволяє створювати групи, що мають приблизно однакові характеристики. В рамках визначення відстані між об'єктами дослідження був вибраний City Blok, який використовує абсолютну різницю координат для спостереження. Даний метод також відомий як відстань Манхеттена.

Для об'єднання підприємств із приблизно однаковими фінансово-економічними показниками, процедура розпочиналась з кожного спостереження в окремій групі. Потім об'єднувались два найближчі один до одного об'єкти дослідження, формувалася нова група. Згодом, обчислюючи заново відстань між групами, об'єднувались найближчі дві групи. Цей процес повторювався доти, поки з характерними ознаками спостережень не залишилося три кластери, які характеризують групи підприємств за такими ознаками:

група 1 – прибуткова зона, яка характеризує прибуткові підприємства із високим рівнем платоспроможності;

група 2 – перехідна зона – підприємства, які характеризуються нестійким фінансово-економічним становищем, а саме мають недостатній рівень платоспроможності та (або) носять збитковий характер;

3 група підприємств – критична зона, яка характеризується ознаками кризового стан і розмір вихідних фінансових потоків майже вдвічі перевищує обсяг фактичних надходжень, розмір боргових зобов'язань не покривається існуючими фінансовими ресурсами. Ці підприємства потребують оперативних управлінських дій щодо фінансового оздоровлення та відновлення платоспроможності.

В процесі розрахунків було виявлено ряд підприємств, які не відповідають ознакам приведених груп. Їх відокремленість від кластерів пояснюється високим рівнем збитковості та надмірним обсягом боргових зобов'язань, який не характерний для підприємств навіть критичної зони. По цих підприємствах порушена карна справа про банкрутство, по деяких триває ліквідаційна процедура. З метою досягнення об'єктивних результатів і зменшення погрішності при визначенні координат центрів зазначені підприємства були вилучені з кластерів в окрему групу банкрутів.

Таким чином, на підставі кластерного аналізу масиву із 1728 спостережень за рухом фінансових потоків 36 машинобудівних підприємств були поділені таким чином (табл. 2.2 та Додаток В):

Згідно із даними табл. 2.2 за чотири роки кластерне навантаження підприємств має тенденцію до більш чіткого розмежування прибуткових і збиткових підприємств. Суттєвого відхилення зазнала група підприємств-банкрутів, яка в 2001 р. не налічувала жодного підприємства. Несвоєчасне вжиття заходів для фінансового оздоровлення господарської діяльності та недостатня увага керівництва до обігу існуючих фінансових потоків вплинули на нерезультативність санації ВАТ “Серп і Молот”, яке в 2003 р. було єдиним підприємством-

банкрутом. У 2004 р. до ВАТ “Серп і Молот” приєдналися ДП “ІОМЗ-Холдинг”, ДП “ХЗТУ”, ВАТ “ХЗТД”, ВАТ “ЧПА”.

Таблиця 2.2

Розподіл 36 провідних підприємств машинобудування Харківської області в результаті кластерного аналізу за період 2001 – 2004 рр.

№ з/п	Зона	Рік							
		2001		2002		2003		2004	
		Кількість підприємств	У % до загальної кількості	Кількість підприємств	У % до загальної кількості	Кількість підприємств	У % до загальної кількості	Кількість підприємств	У % до загальної кількості
1.	Зона прибутковості	15	41,7	12	33,3	11	30,6	13	36,1
2.	Перехідна зона	14	38,9	17	47,3	18	50,0	11	30,6
3.	Критична зона	7	19,4	7	19,4	6	16,7	7	19,4
4.	Підприємства-банкрути	0	0	0	0	1	2,8	5	13,9
	Разом	36	100,0	36	100,0	36	100,0	36	100,0

Згідно з розрахунками до постійних лідерів машинобудівного комплексу Харківського регіону протягом 2001 – 2004 рр., що належать до групи 1 підприємств і мають стійке фінансово-економічне становище, відносяться сім підприємств: ВАТ “Харківський підшипниковий завод” (ВАТ “ХарП”), Спільне українсько-угорське підприємство підйомно-транспортного устаткування (СП ПТУ), ВАТ “Харківський машинобудівний завод “Світло Шахтаря” (ВАТ “Світло Шахтаря”), ЗАТ Лозівський завод “Трактородеталь” (ЗАТ “Трактородеталь”), ЗАТ “Завод “Південкабель”, ДП “Харківський машинобудівний завод “ФЕД” (ДП ФЕД), ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка. Для них характерним є наявність прибутку від звичайної діяльності, високий рівень платоспроможності та ділової активності, стає нарощування обсягів виробництва, ефективна маркетингова та фінансова політика.

До підприємств із стійким фінансово-економічним становищем слід віднести ВАТ “Турбоатом” та ВАТ “Автрамат”, які лише в 2003 р. за окремими показниками відрізнялися від підприємств прибуткової зони.

Протягом останніх років мають стійку тенденцію до поліпшення платоспроможності та прибутковості ВАТ “Укрелектромаш”, ВАТ “Завод агрегатних верстатів”, ВАТ “Електроапаратний завод” та Ізюмський казенний приладобудівний завод, які в попередні роки належали до перехідної зони.

Вийшли з прибуткової зони в 2004 р. ВАТ “Хартрон” та ДНВО “Комунар”. Відносно високий рівень боргових зобов’язань, який викликаний нераціональним розподілом фінансових потоків, зумовив погіршення фінансового результату, який у 2004 р. знизився у ВАТ “Хартрон” у 6,7 рази, на ДНВО “Комунар” – у 4,6 рази.

У 2003 – 2004 рр. приєднується до прибуткової зони ВАТ “Гідропривід”. Незважаючи на припустимий рівень платоспроможності, в 2004 р. підприємство мало збитки від звичайної діяльності (102 тис. грн). Цей факт викликаний недостатнім ринком збуту для продукції, що виробляється. Із загального обсягу виробництва 5% залишається на складах. Звідси – тривале обертання запасів готової продукції, дебіторської та кредиторської заборгованості.

Через збільшення кола підприємств-банкрутів суттєвих змін зазнав перелік підприємств критичної зони. Незмінною залишається лише ситуація на ДП “Радіозавод “Протон”, який в 2004 р. мав найвищі збитки для цього кластера – близько половини від обсягу виробленої продукції, існуючі фінансові ресурси лише на половину покривають боргові зобов’язання.

Особливу увагу слід приділити показникам ВАТ “Харверст”, яке в попередні періоди належало до перехідної зони. Неefективність маркетингової політики спричинила падіння обсягів реалізації, які зумовили уповільнення обігу фінансових потоків. У 2004 р. обсяг відвантаженої продукції становив 87% від обсягу виробництва (в той час як у 2003 р. – 126%), що призвело до зростання складських запасів готової продукції на 15 відсоткових пунктів. Незва-

каючи на зменшення обсягу вхідних фінансових потоків, відбулося підвищення зарплати, яка за рік зросла майже на чверть, у той час як продуктивність праці під впливом інфляції мала тенденцію до зменшення. Це спричинило зростання боргових зобов'язань, що позначилося на критерії достатності фінансових потоків.

До інших підприємств критичної зони також належать авіаційний завод, ДП “ХЕМЗ”, ВАТ “Харківхолодмаш”, ЗАТ “Велозавод”, ДП “Завод ім. В. О. Малишева”. Для них характерним є високий рівень збитковості та боргових зобов'язань, у тому числі з виплати заробітної плати, відрахувань до Пенсійного фонду, за енергоносії та бюджетів всіх рівнів. Збитки від звичайної діяльності зазначених підприємств становлять майже третину від виробленої продукції. Причиною такого стану є вплив сукупності факторів: низький рівень реалізації продукції, тривалий цикл обертання обігових коштів. Враховуючи те, що в попередні періоди приведені підприємства наближалися до критичної зони, керівництву необхідно приділити особливу увагу ефективності розподілу та використанню фінансових потоків з метою запобігання банкрутству.

На відміну від зазначених підприємств нарощування обсягів виробництва, розширення ринків збуту, прискорення обертання обігових коштів дозволило ВАТ “Лозівський ковальсько-механічний завод” поліпшити фінансово-економічне становище та позбутися ознак банкрутства. Ефективна реалізація санаційних заходів також сприяла відновленню платоспроможності та скороченню збитковості у ТОВ “Завод самохідних шасі”.

Причини змін кластерного розподілу протягом 2001–2004 рр. свідчать про залежність розміру прибутковості та платоспроможності від цілого ряду фінансово-економічних показників.

Для кожного кластера було визначено координати центроїдів (індикаторів), які визначають характерний розмір обсягу, швидкості руху та структури розподілу провідних фінансових потоків в розрізі кожної групи підприємств (Додаток Д).

За період 2001–2004 рр. приведені індикатори змінювалися відповідно до динаміки основних економічних показників на всіх рівнях управління. Суттєвих змін зазнали показники критичної зони в 2004 р. Поліпшення майже всіх значень обумовлюється переходом ряду підприємств із кризовими ознаками до групи банкрутів. У той же час для прибуткової зони віднесені індикатори за чотири роки мали незначне коливання. Таким чином, для досягнення оптимального рівня платоспроможності (X_1) та прибуткової діяльності (X_2) підприємства обсяг, швидкість і термін руху фінансових потоків повинні мати наступні властивості:

1) на сьогоднішній день обсяги відвантаженої продукції мають на 9% перевищувати обсяг виробництва. Перевищення обсягу реалізованої продукції над обсягом її виробництва говорить про зменшення складських запасів, які накопичувались протягом років становлення ринкової економіки в умовах недостатнього платоспроможного попиту і посилення конкуренції на ринку товарів і послуг;

2) питома вага запасів готової продукції не повинна перевищувати п'ятої частини від загального виробництва. Слід зазначити, що суттєвих змін даний показник зазнав лише в 2003 р. Даний фактор обумовлюється виходом із прибуткової зони ВАТ "Турбоатом", на якому через тривалий технологічний цикл виробництва турбін зазначений показник становить 61%. Даний фактор зумовнив підвищення питомої ваги складських запасів в обсягах виробництва і для підприємств перехідної зони в 2003 році;

3) у 2003 р. через вищевказані причини змінився показник тривалості обігу складських запасів готової продукції. Однак результат розрахунку 2004 р. підтвердив його припустимі межі на рівні 65 днів;

4) для рентабельного виробництва припустимий рівень продуктивності праці становить 5 тис. грн./чол. Цей показник розрахований з урахуванням змінн цін на виробництво машинобудівної продукції, однак не передбачає зміни вартості праці та плінності кадрів. Зазначені фактори та фактичні темпи

зростання виробництва зумовили в попередні роки дещо нижче значення цього показника. Однак слід зазначити, що для другої та третьої груп рівень продуктивності праці залишився майже незмінним. Тому можна стверджувати, що випуску продукції на одного штатного працівника в розмірі 2 тис. грн недостатньо для отримання прибутку та забезпечення необхідного рівня платоспроможності;

5) для прибуткової діяльності підприємств необхідно, щоб індикатори темпів зростання продуктивності праці й зарплати перевищували 100% та мали випереджаючий характер зростання продуктивності праці над зростанням середньомісячної заробітної плати. Темпи зростання зарплати на прибуткових підприємствах в окремих випадках нижче за відповідний показник підприємств перехідної зони. Поступове збільшення матеріального заохочення працівників першої групи дозволяє підвищувати результативність обігу фінансових потоків;

6) рівень витрат на оплату праці в загальному обсязі виробництва продукції має становити 17–19% для забезпечення рентабельності фінансово-господарської діяльності;

7) питома вага дебіторської заборгованості в загальних обсягах реалізації продукції не повинна перевищувати 16% або її повернення має бути не більше ніж два місяці. Наведені показники за чотири роки майже не зазнали суттєвих змін, що свідчить про їх значний вплив на прибутковість і платоспроможність діяльності;

8) тривалість повернення кредиторської заборгованості відповідно не повинна перевищувати 71 день. Розмір боргових зобов'язань не повинен перевищувати п'ятої частини від загального обсягу виробництва;

9) відношення дебіторської заборгованості до кредиторської має оптимальне значення 1,1. Тривалий термін невиплати кредиторської заборгованості призводить до додаткових витрат на штрафи, пеню, неустойки.

На відміну від перших двох кластерів на підприємствах критичної зони майже всі наведені показники протягом 2001–2004 рр. мали стійку тенденцію

до погіршення. Збитковість діяльності зумовила розвиток кризи неплатежів, що позначилося на банкрутстві цілого ряду підприємств.

Результати розрахунків підтверджують той факт, що між значенням критерію достатності фінансових потоків та рівнем прибутку від звичайної діяльності до оподаткування існує обернено пропорційна залежність (рис. 2.3).

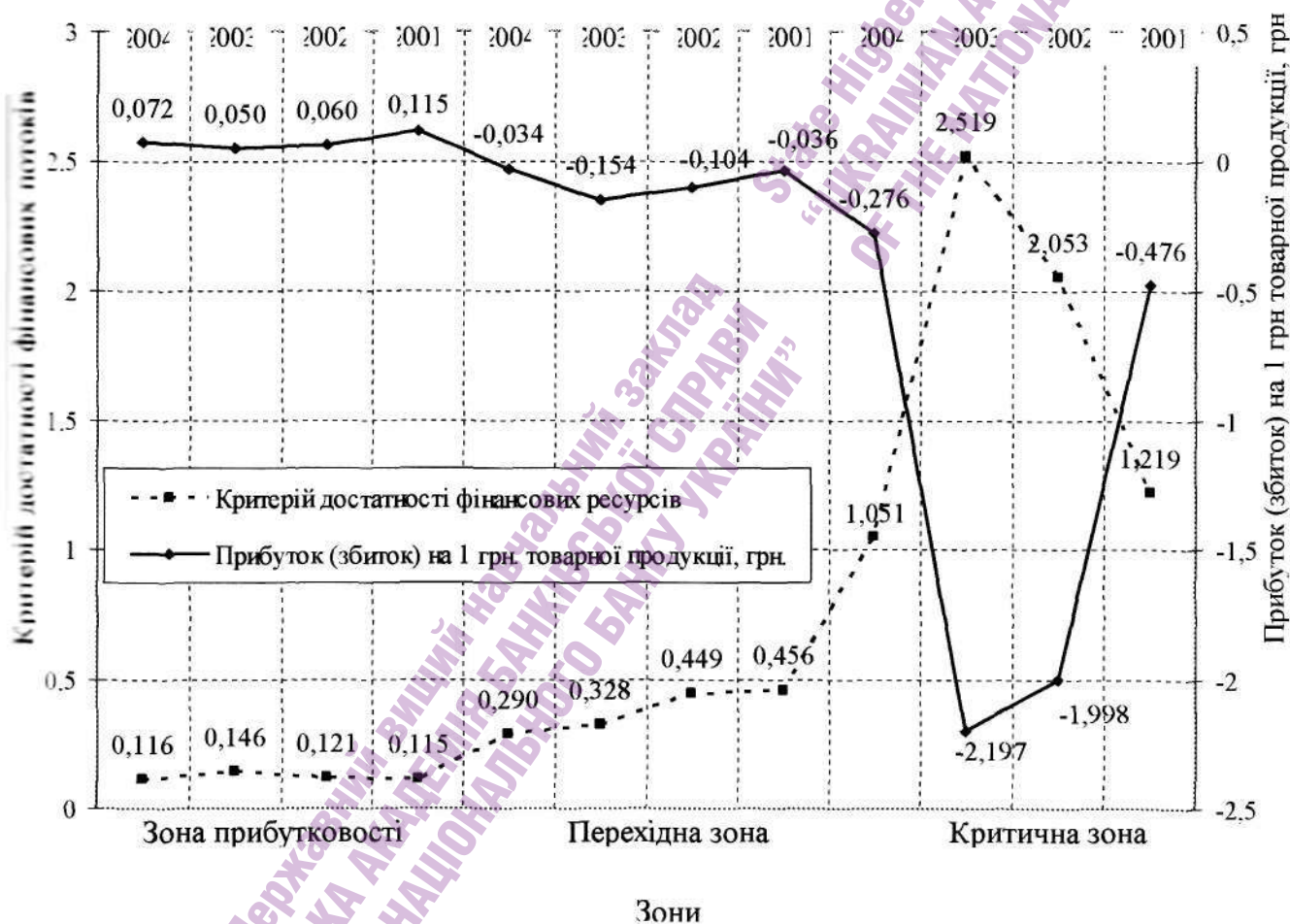

Рис. 2.3. Відношення динаміки критерію достатності фінансових потоків і прибутку (збитку) від звичайної діяльності з 1 грн товарної продукції в 2001–2004 рр. відносно кластерного розподілу 36 підприємств машинобудування

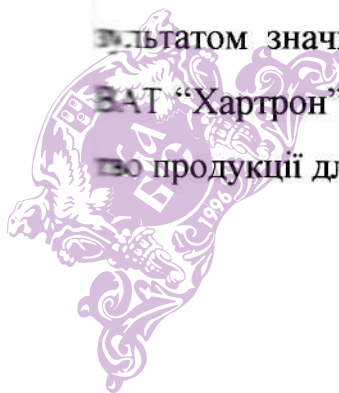
Згідно з даними рис. 2.3 спостерігається чітка взаємозалежність платоспроможності і прибутковості підприємств. Так, для прибуткових підприємств чим нижче критерій достатності фінансових потоків, тим вище рівень прибутку

від звичайної діяльності з 1 грн товарної продукції, і навпаки для підприємств зони банкрутства. Якщо в 2001 році значення критерію достатності фінансових потоків становило 0,11, прибуток на кожну гривню виробленої продукції становив 0,11 грн. Віддачею від нижчого рівня критерію достатності фінансових потоків в 2002 р. (0,121) став більший прибуток – 0,06 грн. На сьогоднішній день для отримання 7 к. прибутку з кожної витраченої гривні на виробництво товарної продукції необхідно мати значення критерію 0,116. Тобто кредиторська заборгованість має становити 11,6% від загальної суми обсягу виробництва, складських запасів готової продукції та дебіторської заборгованості за відвантаженою продукцією.

Відсутність подібної залежності в перехідній зоні пояснюється переважною кількістю підприємств, що за вказаними ознаками близькі до граничних груп кластера. В розрізі підприємств графічну залежність між критерієм достатності фінансових потоків та рівнем прибутковості продемонстровано на рис. 24.

Таким чином, підприємства прибуткової зони, маючи позитивний фінансовий результат від звичайної діяльності та низький рівень критерію достатності фінансових потоків, формують тісну кластерну групу, що розташована у верхньому лівому куті.

Тісно межує з прибутковими підприємствами кластер 2, який характеризується приблизним рівнем критерію достатності фінансових потоків, однак відрізняється наявністю збитків від звичайної діяльності до оподаткування. Винятком стали ВАТ “Хартрон” та ДНВО “Комунар”, які мають відповідний до групи 1 рівень платоспроможності. Однак ці підприємства за фінансовим результатом значно віддалені від групи лідерів. Низький рівень рентабельності ВАТ “Хартрон” обумовлений скороченням бюджетних замовлень на виробництво продукції для космічної галузі.

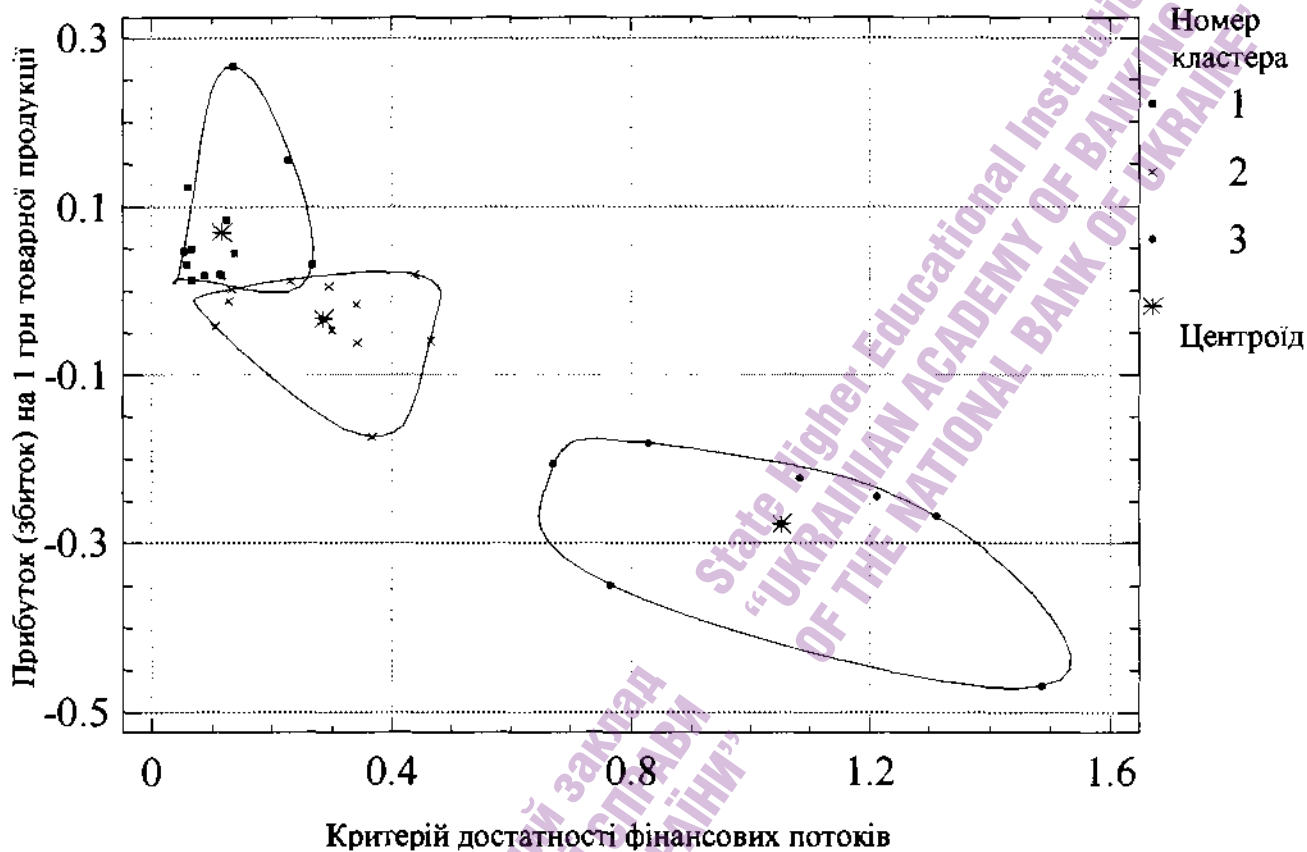

Рис. 2.4. Кластерний розподіл значень критерію достатності фінансових потоків відносно прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування на 1 грн товарної продукції по провідних підприємствах машинобудування Харківської області в 2004 р.

За підсумками 2004 р. лише 88% від виробленої продукції було реалізовано. Падіння попиту на продукцію, зниження продуктивності праці (84% від продуктивності праці 2003 р.) на фоні збільшення витрат на оплату праці (133%) зумовили погіршення ділової активності підприємства та його платоспроможності. Негативний вплив на результативність діяльності ДНВО “Комунар” справляє збільшення витрат на оплату праці, які за останній період виростили на 41%, в той час як темпи зростання продуктивності праці становили 101%. Непропорційне підвищення швидкості фінансових потоків призвело до завищен-

ної вартості праці, яка за підсумками 2004 р. становила 37,4% від загального обсягу виробництва.

До прибуткових підприємств перехідної зони також належать ДП “Харківський завод Електроапаратури” та ВАТ “Коннектор”. Низький рівень залученої праці при виготовленні продукції на ДП “Харківський завод Електроапаратури” пояснює високе значення витрат на оплату праці в загальних обсягах виробництва (23,4%). Однак надмірні складські запаси готової продукції (48,2% від обсягу виробництва) свідчать про низьку інтенсивність вхідних фінансових потоків (обсяг реалізації на 15% нижче за товарний випуск), яка, в свою чергу, негативно впливає на виконання фінансових зобов'язань підприємства.

Основою причиною низької платоспроможності ВАТ “Коннектор” є падіння обсягів виробництва. Зменшення розміру вхідних фінансових потоків вплинуло на утворення невідповідних витрат на виплату заробітної плати (34% від обсягу виробництва). Дефіцит фінансових ресурсів був загострений збільшенням дебіторської заборгованості, яка за 2004 р. зросла в 1,7 рази. Це спричинило тривалий термін здійснення власних розрахунків та погіршення критерію достатності фінансових потоків.

Відокремлено від перших двох кластерів знаходяться підприємства, що характеризуються критичним фінансово-економічним становищем. Найгірше значення групи 2 за критерієм достатності фінансових потоків в 1,5 рази перевищує відповідний найкращий показник групи 3 – від 0,47 (ДП “Електроважмаш”) до 0,67 (ДП “Завод ім. В.О. Малишева”). За збитком від звичайної діяльності до оподаткування з 1 грн товарної продукції різниця становить 10 к.: максимально негативне значення групи 2 належить ВАТ “ХТЗ” (-0,17 грн), тоді як мінімальні збитки з виробленої продукції в групі 3 несе ВАТ “Харверст” (-0,18 грн).

Наведені пропорції носять характерне значення для кожного кластера. Вони залежать від специфіки виробництва продукції, тривалості виробничого циклу, географічного розташування відносно постачальників та споживачів

продукції. Однак зазначені пропорції мають деякий діапазон припустимих значень, характерних тільки для окремо взятого підприємства (Додаток Е). Так, тривалий цикл виробництва парової турбіни призводить до виходу за допустимі значення тривалості обертання готової продукції та повернення дебіторських коштів ВАТ “Турбоатом” (219 днів та 212 днів відповідно). Однак низький рівень витрат на оплату праці в загальних обсягах виробництва (12%) дає можливість підприємству отримувати 15,4 к. прибутку з 1 грн виробленої продукції.

Зберігати платоспроможність та мати прибуток при відносно низькому рівні реалізації продукції в порівнянні із її виробництвом ВАТ “Укрелектромаш” дозволяє високий рівень продуктивності праці, швидка оборотність складських запасів готової продукції та надання авансів замовників продукції. Тривалий термін повернення дебіторської заборгованості у ВАТ “ХарП” та ВАТ “Світло Шахтаря” (99 днів та 91 день відповідно) компенсується швидким обертанням складських запасів, високою продуктивністю праці та низьким рівнем витрат на оплату праці.

Ступінь наближеності того чи іншого підприємства до суміжних кластерів характеризує можливість втрати існуючих позицій і потребує особливої уваги до управління фінансовими потоками. Так, ВАТ “Гідропривід” наближене до прибуткової зони. В той же час подальше накопичення складських запасів готової продукції у ВАТ “Електроапаратний завод” може позначитися на лідируючому становищі підприємства. В критичному становищі знаходяться ДП “Радіореле” та ДП “Електроважмаш”. Надмірний обсяг боргових зобов'язань може негативно позначитися на їх платоспроможності.

Особливо слід приділити увагу обігу фінансових потоків підприємствам кластеру 3, які знаходяться на межі банкрутства та ліквідації виробництва. Вжиття антикризових заходів особливо потребують ДП “Радіозавод “Протон”, ДП “ХЕМЗ” та ЗАТ “Велозавод”. Підприємствам, що потрапили до групи 2 – перехідної зони – стратегічно важливим є визначення відстані до кластера, до якого наближається те чи інше підприємство. Визначення спільних недоліків

або переваг дасть керівництву підприємства можливість визначитись щодо плану дій для поліпшення існуючого становища.

Слід враховувати, що наявність достатнього розміру обігових коштів ще не говорить про рентабельність виробництва, а отримання прибутку від фінансово-господарської діяльності може носити випадковий або умовний характер. Так, наприклад, списання боргових зобов'язань за положенням бухгалтерського обліку [26] відноситься до фінансових доходів, однак вхідний фінансовий потік буде умовним, оскільки не веде до збільшення фінансових ресурсів.

Наведені пропорції взаємозалежні – від розміру одного показника залежить значення іншого. Тому досягнення беззбиткової діяльності при необхідному рівні платоспроможності можливе завдяки сукупному управлінню цими двома показниками. Максимальна ефективність використання запропонованих індикаторів досягається у випадку їх використання при плануванні фінансово-господарської діяльності.

Встановлені пропорції, збалансованість швидкості руху окремих фінансових потоків забезпечують безумовне досягнення встановлених результатів. Провідна роль у формуванні фінансових потоків підприємства належить обсягу виробництва продукції, від розміру якого залежать обсяг, швидкість і тривалість руху інших потоків. Даний показник задіяний у багатьох запропонованих показниках, тому результативність управління фінансовими потоками та досягнення розрахованих індикаторів залежать від точності прогнозування товарного випуску підприємства.

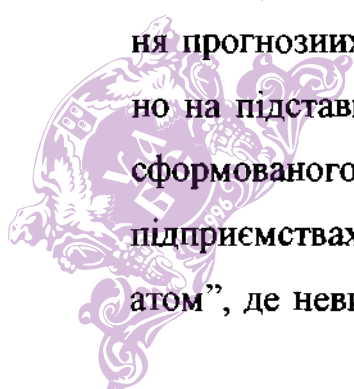
2.2. Аналіз методичних підходів до прогнозування фінансових потоків на промислових підприємствах

В сучасних умовах розвиток промислових підприємств неможливий без прогнозування тенденцій економічного розвитку. Врахування впливу таких факторів, як зміни на міжнародному ринку, спад виробництва, інфляція, неплатежі, динаміка науково-технічного прогресу та іншого неможливе. Однак для вибору економічної стратегії підприємства ці показники відіграють ключову роль.

Забезпечити прибуткову діяльність можна за умови передбачення обсягу виробництва продукції, який впливає на всі сторони діяльності підприємства, його фінансовий стан [33]. Без визначення розміру майбутньої виробничої програми неможливо спланувати обіг фінансових потоків підприємства, їх розмір. Тому в управлінні фінансовими потоками підприємства зростає значення функції прогнозування як головного чинника прийняття управлінських рішень та другого етапу реалізації функцій управління фінансовими потоками.

Фінансове прогнозування – це необхідний і важливий етап загального процесу управління, який передбачає визначення основних макроекономічних пропорцій та рівня фінансового забезпечення темпів зростання економічного потенціалу підприємства.

Для прогнозування в практиці існує певна кількість методичних рекомендацій. Однак на зміни в макро- і мікроекономічному середовищі керівництво звикло реагувати вже по факту, мінімізуючи збитки від їх впливу. Визначення прогнозних показників фахівцями фінансових служб здійснюється переважно на підставі досягнутих можливостей з виготовлення продукції та фактично сформованого портфеля замовлень. Даний підхід може бути використаний на підприємствах із тривалим виробничим циклом, як, наприклад, у ВАТ “Турбоатом”, де невиконання контрактних умов замовником компенсується штрафни-

ми санкціями. Для підприємств із тривалістю виробництва готової продукції до трьох місяців такий спосіб прогнозування є неефективним, оскільки динамічність ринкової кон'юнктури постійно впливає на ступінь відхилення планових розрахунків від фактичних результатів. Даний підхід професор М. Трен'єв визначає як метод "знизу вгору", що починається з опитування кінцевих (найближчих до споживача) роздрібних торгових агентів щодо їх оцінки про обсяги очікуваного продажу, які потім підсумовуються в загальний обсяг потреби на майбутній період [138].

Однак динамічність конкурентного середовища не завжди відповідає поставленим цілям. Неналежна увага до передбачення розвитку конкурентного середовища зводить нанівець роботу на попередніх етапах управління та не забезпечує визначення достовірного напрямку для виконання наступних функцій управління. Переваги використання методу "згори вниз" у порівнянні із розповсюдженим способом прогнозування представлено на рис. 2.5, де по осі ординат позначені об'єкти дослідження, а по осі абсцис – період, за який проводяться розрахунки.

Неефективність методу "знизу вгору", який знайшов своє поширене застосування, обумовлюється короткостроковим терміном здійснення розрахунків і нестабільністю визначених факторів. Навіть якщо припустити, що контракти, які знаходяться в стадії переговорів, будуть укладені в повному обсязі, максимальний прогнозний період не перевищуватиме 1 – 1,5 роки. При цьому ризик нездійснення майбутніх договорів збільшуватиметься в міру віддаленості їх від терміну контракту. Передбачити зміни у споживчих настроях на сьогоднішній день є дуже складною і трудомісткою задачею, оскільки вона зазнає вплив макроекономічного середовища і залежить від масштабів вибірки, яка враховується. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що причиною збитковості діяльності багатьох підприємств виявилось невміння керівництва передбачити майбутній попит на власну продукцію, а це в свою чергу призвело до неефективного планування майбутніх доходів і витрат.

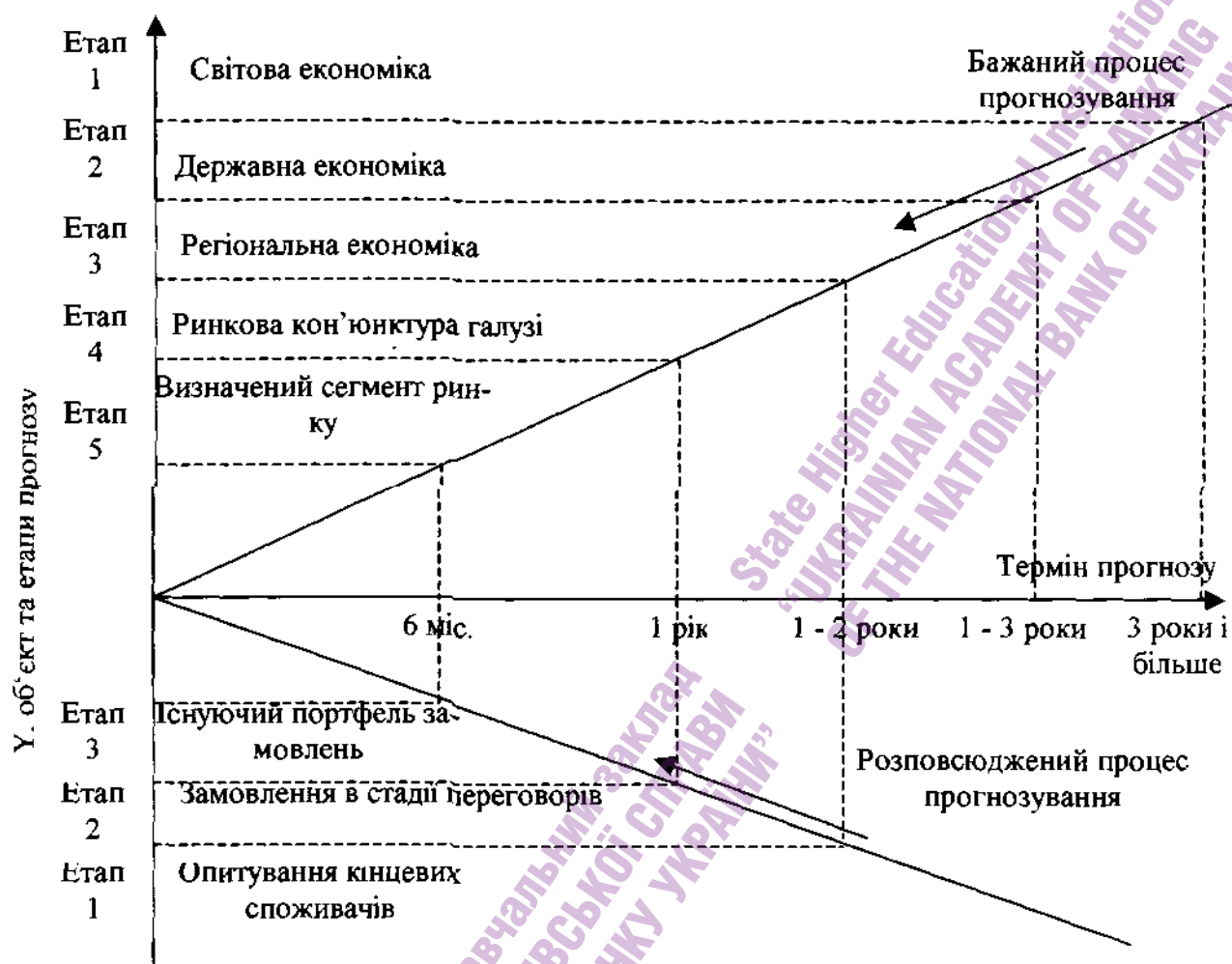

Рис. 2.5. Залежність процесів прогнозування від об'єкта і періоду, на який здійснюється прогноз

Результативність методу прогнозування “знизу вгору” було оцінено шляхом зіставлення прогнозних показників 46 провідних підприємств машинобудування Харківського регіону на початок 2004 р. із фактичними даними за підсумками року в порівнянні із фінансовим результатом за визначений період (Додаток Ж). Загальний результат за видами діяльності по машинобудівних підприємствах подано на рис. 2.6.

Аналіз рис. 2.6 свідчить, що характер зміни кривої повноти виконання прогнозних показників майже повністю відповідає кривій фінансового результату до оподаткування. Цей факт дозволяє говорити про залежність фінансового результату від точності прогнозних розрахунків. Фактичне виконання обся-

тів виробництва, що на 5% менше від прогнозних розрахунків, призвело до негативного фінансового результату від звичайної діяльності по 46 підприємствах машинобудування на загальну суму 76,7 млн грн. Значний вплив на фінансовий результат машинобудівного комплексу справляли підприємства тракторного та сільськогосподарського машинобудування – ВАТ “ХТЗ”, ВАТ “ЛКМЗ”, ВАТ “Серп і Молот” та ін. Їх фінансовий результат склав 110,8 млн грн збитків при фактичному виробництві на третину менше, ніж прогнозувалося.

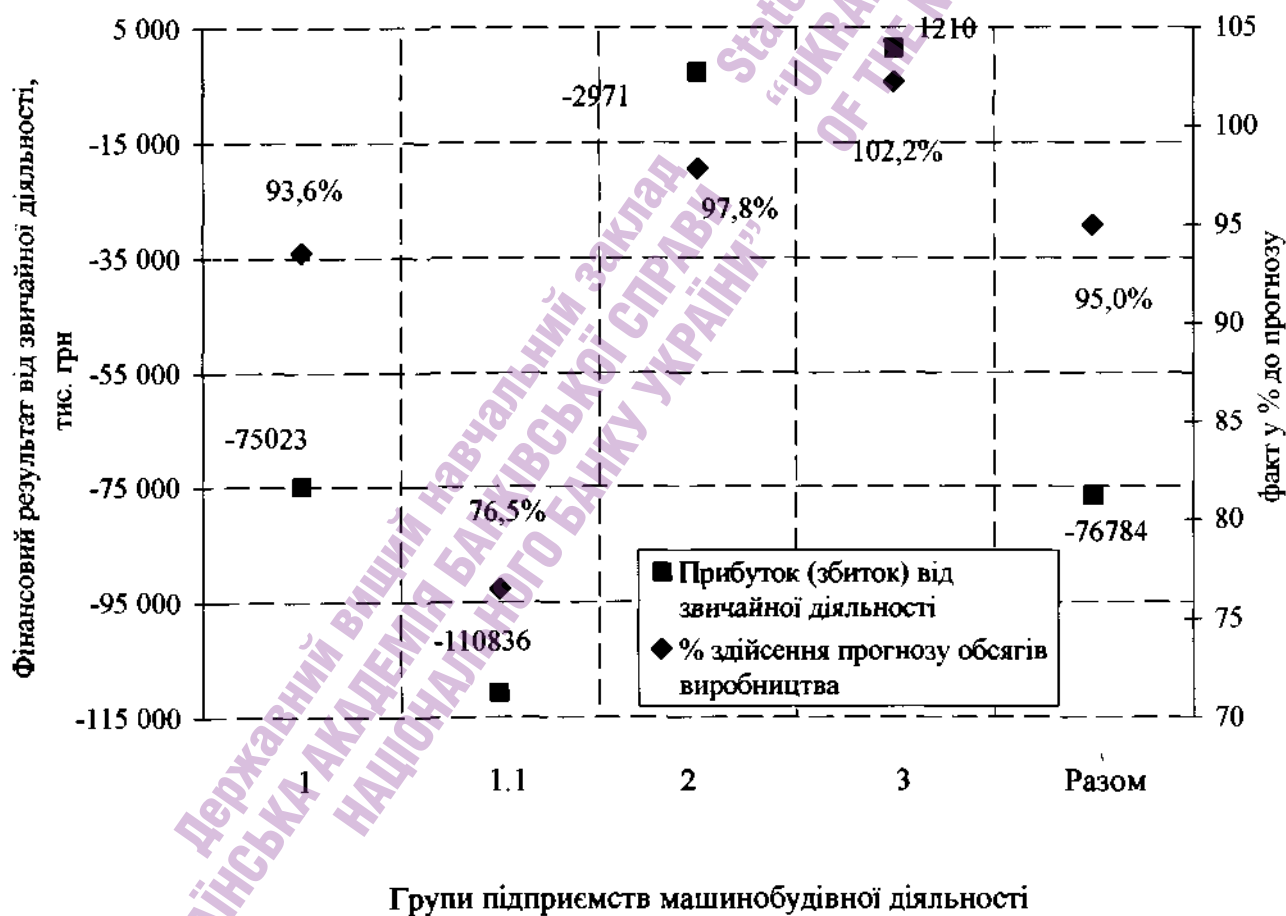

Рис. 2.6. Залежність виконання прогнозних показників від фінансового результату від звичайної діяльності по 46 підприємствах машинобудування Харківського регіону в 2004 р.:

1 – виробництво машин та устаткування;

1.1 – у тому числі сільськогосподарських машин і устаткування;

- 2 – виробництво електричного та електронного устаткування;
- 3 – виробництво транспортного устаткування.

Не змогли також передбачити майбутнього обсягу виробництва окремі підприємства виробництва електричного та електронного устаткування, які забезпечили виконання прогнозних показників на 97,8%. На загальний результат негативно вплинули ДП “Електроважмаш”, ДП “ХЕМЗ”, ВАТ “Укрелектромаш”, які виробили продукції на чверть менше ніж прогнозувалося. ДП “ІОМЗ-Холдинг” виробило продукції лише на 2% від запланованого рівня. Переоцінка власних можливостей призвела до збитковості цього виду машинобудівної діяльності на загальну суму понад 3 млн грн. Більше, ніж прогнозувалося, було вироблено продукції транспортного устаткування. Майже всі підприємства цього напрямку передбачили майбутній попит на власну продукцію, що забезпечило їм прибуткову діяльність у розмірі 1,2 млн грн. Загальний результат напрямку зменшили збитки ДП “ХЗТУ” та ЗАТ “Велозавод”, погіршність у прогнозуванні яких становить майже 20% від фактичного обсягу виробництва.

На сьогоднішній день розповсюдженими методами прогнозних досліджень є моделювання, екстраполяція, опитування експертів [119]. Кожний з них має свої переваги та недоліки, які необхідно враховувати при розрахунку прогнозних показників (табл. 2.3).

Незважаючи на різний підхід до здійснення прогнозних розрахунків мінімальної розбіжності між майбутніми і фактичними значеннями можна досягти при комплексному використанні вказаних методів. Опитування експертів (керівників провідних промислових підприємств) окреслює основні тенденції, які можуть відбутися в прогнозному періоді. Завдяки моделюванню визначаються основні фактори, які впливають на той чи інший результат прогнозного значення.

Таблиця 2.3

Порівняння основних методів прогнозування

Метод	Сутність методу	Переваги методу	Недоліки методу
Експертний	Базується на припущенні експертів про майбутній стан розвитку	Простий у застосуванні, узагальнює результати досліджень ряду фахівців	Складність вибору однієї точки зору при неузгодженості експертів, висока імовірність нездійснення, неможливість визначення кількісних показників, які б відображали результати розвитку галузі, підприємства
Моделювання	Розробка імітаційної моделі розвитку на підставі аналізу ряду факторів і виявленні їх впливу на загальний показник	Точність розрахунків залежно від кількості факторів, ураховує попередній досвід	Трудомісткість, значний обсяг вхідної інформації, залежність від точності розрахунку прогнозних значень факторів, що виступають складовими імітаційної моделі, короткостроковий термін використання
Екстраполяція	Розповсюдження висновків, які одержані по одній частині спостережень (в минулому) на іншу (майбутній період)	Довгостроковий термін використання, враховує досвід попередніх років	Притаманний визначеному об'єкту дослідження, не передбачає змін ряду факторів, носить усереднений характер прогнозних розрахунків

Однак зосередження прогнозу лише на моделюванні наближує його до системи “бухгалтерського обліку” [71], яка копіюватиме фактичне становище підприємства, галузі, регіону і не враховуватиме структурних змін у фінансовому стані підприємства, економічному середовищі галузі, регіону.

Метод екстраполяції здатний надати споживачу прогнозних досліджень інформацію про тенденції розвитку окремих показників на довгостроковий період. Визначення та детальний аналіз факторів, які можуть впливати як на ринкову кон'юнктуру взагалі, так і на визначений суб'єкт автором здійснено за допомогою методів екстраполяції та моделювання.

Аналіз зовнішнього середовища служить інструментом, за допомогою якого менеджери контролюють зовнішні фактори. Це дозволяє передбачити потенційні небезпеки і вчасно задіяти можливості, які відкриваються підприємству. Вивчення зовнішнього середовища дозволяє підприємству вчасно спрогнозувати появу ринкових загроз, підготувати ситуаційні плани на випадок виник-

нення непередбачених обставин, розробити стратегію, яка дозволить досягти поставлених цілей і перетворити потенційні загрози у вигідні можливості.

Відповідно до класифікації факторів, що впливають на діяльність підприємства [139], автором пропонується оцінювати їх вплив у прогнозуванні динаміки наступних показників (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Класифікація факторів, що впливають на діяльність підприємства та визначення прогнозних розрахунків, які враховують їх вплив

Група факторів	Приклади факторів	Вид прогнозних розрахунків	Приклади прогнозних розрахунків
Зовнішні фактори непрямого впливу	Урядова та регіональна економічна політика, темпи інфляції, рівень безробіття, економічна та політична стабільність	Макроекономічне прогнозування	Прогноз динаміки ВВП, рівня інфляції, динаміки настроїв споживачів
Зовнішні фактори прямого впливу	Динаміка конкурентного середовища, ринкова кон'юнктура	Галузеве прогнозування	Прогноз обсягів виробництва та реалізації промислової продукції за видами діяльності
Внутрішні Фактори	Фінансовий стан і система управління рухом фінансових потоків	Прогнозування власних можливостей	Прогноз доходів і витрат підприємства, прогноз прибутку (збитку)

Слід зазначити, що фактори внутрішнього середовища мають індивідуальний характер для кожного підприємства, зовнішні фактори прямого впливу носять галузеву направленість, тоді як макроекономічні фактори (фактори непрямого впливу) притаманні будь-якому суб'єкту господарювання. Проте, незважаючи на це, між цими трьома групами існує залежність, яка полягає в тому, що вплив внутрішніх факторів на діяльність підприємства можна оцінити по збільшенню (або зниженню) обсягу виробництва продукції підприємства, що впливає на динаміку обсягу виробництва в цілому по галузі, по промисловості і, як результат, на зміни обсягу валового внутрішнього продукту.

Передбачення майбутнього впливу зовнішніх факторів непрямого впливу складна задача, яка залежить від політичного, міжнародного та соціального

становища у державі. Тому їх аналіз пропонується здійснювати за допомогою експертного методу. Зовнішні фактори прямого впливу слід враховувати за допомогою моделювання. Для виявлення динаміки конкурентного середовища точність розрахунків має другорядне значення, важливим є аналіз ряду факторів і виявлення їх впливу на загальний показник. Фактори внутрішнього середовища мають індивідуальний характер для кожного підприємства. Врахувати досягнення звітних періодів і передбачити їх динаміку в майбутньому можна, використовуючи методи екстраполяції.

Для розрахунку прогностичного значення ВВП доктор економічних наук Ю. Архангельський [5] пропонує використовувати трендову модель, яка має вигляд “антипараболи”:

$$B(t) = \frac{1}{-0,0046t^2 + 0,041t - 0,12} + 7, \quad (2.1)$$

де $B(t)$ – темпи зростання (падіння) ВВП у % до попереднього року;

t – номер року (1990 = 1, ..., 2003 = 14, 2004 = 15).

Нами були доповнені розрахунки прогностичного значення ВВП на 2000 – 2004 рр., які мають такі значення (рис. 2.7).

Недоліком антипараболічного методу розрахунку є те, що починаючи з 1999 р. вона відкидає можливість падіння обсягу ВВП у порівнянні з попереднім роком. Тому кожний наступний рік матиме кращий показник, ніж попередній.

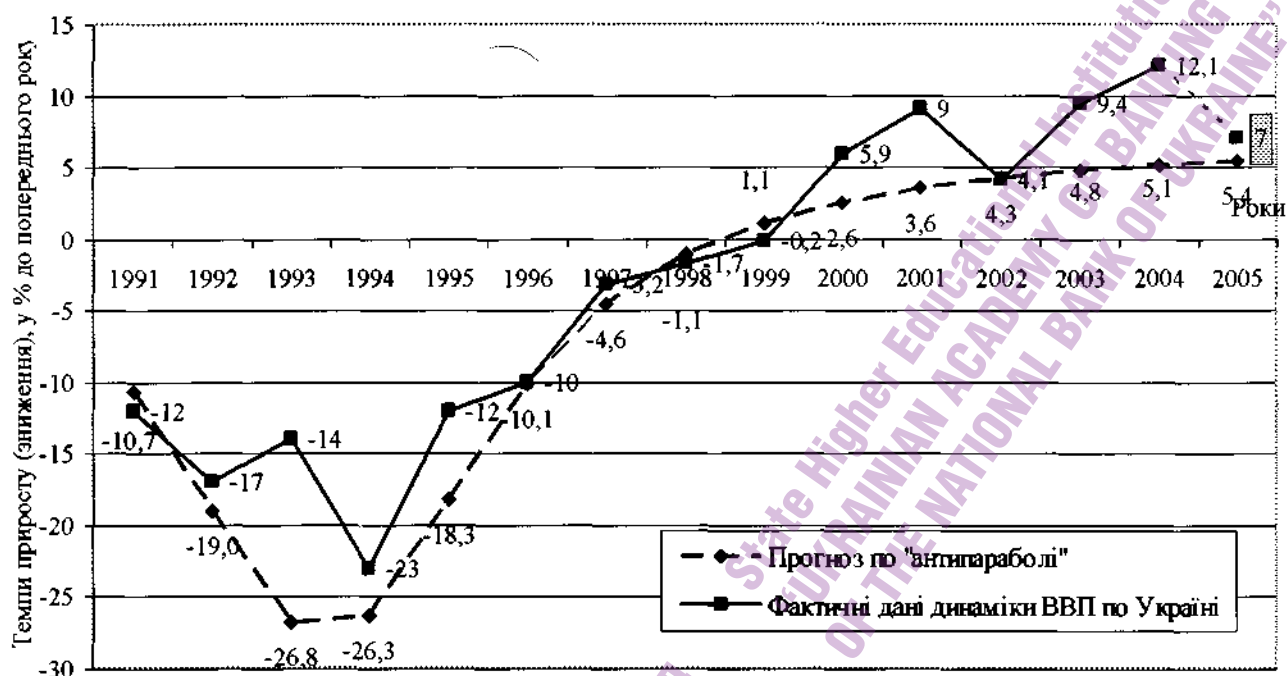

Рис. 2.7. Співвідношення фактичних даних темпів прросту ВВП [131 – 135] із прогнозними розрахунками за моделлю “антипарабола” [5]

За думкою провідних експертів Міжнародного центру перспективних досліджень [89] у 2005 р. реальний валовий внутрішній продукт збільшиться на 7%, тоді як за методом “антипарабола” розрахунковий рівень дещо нижче – 105,4%. Спираючись на результативність зазначеної моделі протягом попередніх років, вона може бути прийнята за песнімістичні межі прогнозування темпів зростання ВВП на 2005 р. Для збереження конкурентних позицій на ринку підприємству необхідно знати майбутню динаміку промислового виробництва, яку можна отримати за допомогою економіко-математичної моделі залежності темпів зростання ВВП і обсягів виробництва, яка була розрахована автором за допомогою регресійного аналізу:

$$Y = -3,15812 + 0,845693 \times X, \quad (2.2)$$

де Y – ВВП, у % до попереднього року;

X – темпи зростання обсягу промислового виробництва, у % до попереднього року.

Значення критерію Фішера та критерію Стюдента (Додаток И) менше, ніж 0,01 ($P = 0,00$), що свідчить про тісну лінійну залежність між цими показниками з рівнем довіри 99%. Коефіцієнт детермінації вказує на те, що 94,4% змін темпів зростання ВВП пояснюються динамікою промислового виробництва. Відхилення розрахунків від фактичних значень становить 1,8%, що є принустимим для використання запропонованої моделі у визначенні майбутніх обсягів виробництва. При досягненні збільшення обсягів ВВП у 2005 р. на 7% у порівнянні з попереднім періодом обсяги промислового виробництва мають розрахунково зрости на 2,7–4,5% в порівнянні з 2004 р. Зростання промислової продукції в цілому по Україні на 104,5% є загальним орієнтиром для збільшення обсягів виробництва підприємств з метою збереження конкурентних позицій на зовнішньому ринку та власному сегменті ринку.

На підставі даних обсягу виробництва продукції 36 провідних підприємств машинобудівного комплексу Харківського регіону за період 1997–2004 рр. (див. Додаток Б) зроблений прогноз обсягів виробництва на 2005 р. в діючих цінах.

У розрахунках було враховано 5%-вий прогноз річної відсоткової зміни індексу цін виробників, зроблений експертами Міжнародного центру перспективних досліджень [89]. При цьому до методу був застосований тип перетворення Вох-Сох, який дозволяє знайти оптимальну силову зміну для визначення складових моделі. На підставі динаміки машинобудівного виробництва за 2002–2004 рр. визначено ідентичність динаміки випуску продукції за період з вересня по грудень, що було враховано при перевірці адекватності прогнозних розрахунків. За допомогою автоматично прогнозуючого аналізу пакета Statgraphics було визначено, що для передбачення майбутніх обсягів машинобудівної продукції провідних підприємств придатні дві прогнози моделі, які належать до однофак-

торних моделей прогнозування Дж. Бокса і Г. Дженкінса [40; 119] – ARIMA із різними показниками авторегресії за методом (Додаток И, табл. И.1).

Горизонтальний графік часового ряду обсягів виробництва (Додаток И, рис. И.1) підтверджує той факт, що виробництво продукції має позитивний тренд і не є стаціонарним процесом. Результати трьох тестів на регулярність часового ряду свідчать про існування регулярної компоненти (Додаток И, табл. И.2). Графік сезонних індексів (Додаток И, рис. И.2) підтверджує цей факт. Максимальний обсяг виробництва машинобудівної продукції припадає на жовтень місяць, тоді як спад виробництва за восьмирічний період характерний для січня, лютого та липня місяців.

Графік часткової автокореляційної функції (Додаток И, рис. И.3) свідчить про суттєву кореляцію залишків обсягів виробництва відносно попереднього значення. Останнім значенням, що не відповідає 95% рівню довіри є коефіцієнт третього порядку. Це свідчить, що придатна для прогнозування модель має містити не більше трьох членів авторегресії.

На підставі вищевикладеного і п'яти тестів адекватності моделі була відібрана модель ARIMA із показниками авторегресії другого та ковзного середнього першого порядку, яка згідно з критерієм Фішера членів ковзного середнього MA (1) та авторегресії AR (2) може бути використана у прогнозуванні обсягів виробництва продукції на рівні довіри понад 99%.

Точність прогнозу обсягів виробництва на 2005 рік за моделлю ARIMA (2,1,1) була зіставлена із фактичними значеннями виробництва машинобудівної продукції I півріччя 2005 р. (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Прогнозні розрахунки обсягу виробництва продукції 36 провідних підприємств машинобудування Харківської області на 2005 р, тис. грн

Період	Фактичні значення	ARIMA (2,1,1)			
		Значення	Відхилення, у % до фактичних значень	Межа прогнозування з 99,9% довіри	
				мінімальна	максимальна
січень	198 899	215 754	109	145 735	319 415
січень-лютий	427 837	446 889	105	296 644	673 425
січень-березень	671 657	677 057	101	445 493	1 029 416
січень-квітень	934 109	907 129	97	591 823	1 391 153
січень-травень	1 187 258	1 139 724	96	736 863	1 764 156
січень-червень	1 431 456	1 374 922	96	880 944	2 148 094
січень-липень		1 612 330		1 023 977	2 542 147
січень-серпень		1 851 916		1 166 033	2 946 313
січень-вересень		2 093 807		1 307 181	3 360 852
січень-жовтень		2 338 025		1 447 520	3 785 840
січень-листопад		2 584 538		1 587 086	4 221 348
січень-грудень		2 833 422		1 725 944	4 667 438

Згідно із прогнозними розрахунками загальний обсяг виробництва 36 провідних підприємств машинобудування в 2005 р. має становити близько 2,7 млрд грн, тоді як за фактичними даними 2004 р. обсяг машинобудівної продукції цих підприємств дорівнював 2,2 млрд грн. Розбіжність між прогнозними розрахунками і фактичними обсягами виробництва становить 3,9%. Незважаючи на незначну погрішність, фактичні дані цілком підпадають під діапазон граничних значень при рівні довіри 99,9%.

Прогноз щомісячного випуску продукції необхідний для визначення темпу зростання обсягів виробництва, який характеризує швидкість руху фінансових потоків і дає можливість здійснити порівняльний аналіз із показниками макроекономічного середовища. Для цього використана затверджена Міністерством статистики України та Міністерством економіки України методика [87]. Дана методика відповідає методологічним принципам, встановленим міжнарод-

ними організаціями в галузі статистики і оснований на використанні індексного (ланцюгового) методу розрахунку темпів зростання обсягів виробництва.

В результаті розрахунку по 36 провідних підприємствах машинобудування Харківської області темпи зростання обсягів виробництва в 2005 році становитимуть 110%. Розглянуті показники відповідають загальному збільшенню промислового виробництва в цілому по Україні та можуть бути використані при плануванні обігу вхідних і вихідних фінансових потоків.

Підсумовуючи вищевикладене, запропонована автором схема здійснення прогностичних розрахунків дозволяє передбачити вплив факторів макроекономічного середовища та визначити майбутній план виробництва продукції відповідно до загальної динаміки ринкової кон'юнктури.

2.3. Особливість методів планування руху фінансових потоків промислових підприємств

Визначення та аналіз фінансових потоків, передбачення динаміки основних фінансово-економічних показників діяльності підприємства є необхідним підґрунтям для створення ефективної системи планування руху фінансових ресурсів підприємства та розробки управлінських рішень щодо підвищення ефективності їх кругообігу відповідно до фінансово-економічних цілей підприємства і наявних можливостей. Так, виявлені недоліки в обігу фінансових потоків у звітному періоді повинні бути усунені в плані господарської діяльності на наступний рік, тоді як результативний рух фінансових ресурсів має бути зміцнений завдяки відповідним управлінським заходам. Використання прогностичних темпів і пропорцій господарського розвитку дозволяє досягти бажаних резуль-

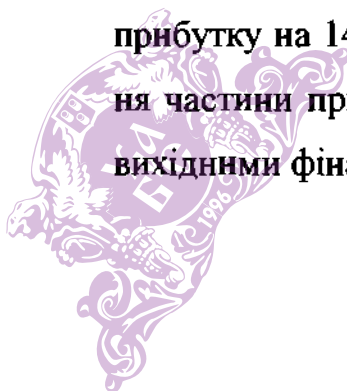
татів та позбавити в майбутньому підприємства несприятливих диспропорцій і запобігти виникненню кризових ситуацій на підприємстві.

Сьогодні на промислових підприємствах наявне послаблення системи планування. Зростання самостійності підприємств і відсутність адміністративного контролю за складанням річних планів призвело, з одного боку, до послаблення системи планування, з іншого до демократичності щодо процесів планування. Останнє є позитивним фактом, але потребує певного врегулювання питань вибору форм і методів фінансового планування як основи прийняття управлінських рішень щодо результативності обігу фінансових потоків.

В умовах адміністративної економіки за початкову інформацію для планових розрахунків приймалися контрольні цифри, економічні нормативи, ліміти та обсяг замовлень, які доводилися державними органами влади до кожного підприємства. Відмітними рисами сучасного планування є самостійність підприємства у виборі форм і методів визначення фінансових надходжень та проведення розрахунків, що підвищують вимоги до якості плану та його результативності, яка характеризується максимальним наближенням розрахунків до фактичних показників.

Однак практичні дослідження систем планування на машиннобудівних підприємствах свідчать, що виконання окремих планованих показників не завжди приводить до отримання бажаних результатів. Для прикладу можна навести результати фінансових планів ВАТ “Турбоатом” та Ізюмського державного заводу офтальмологічної лінзи (рис. 2.8).

У 2004 р. ВАТ “Турбоатом” перевиконав запланований обсяг виробництва продукції на 1,3%, в той час як за фінансовим результатом було отримано прибутку на 14 млн грн (або на 26,5%) менше, ніж планувалося. Недоотримання частини прибутку було викликано порушенням пропорцій між вхідними та вихідними фінансовими потоками підприємства.

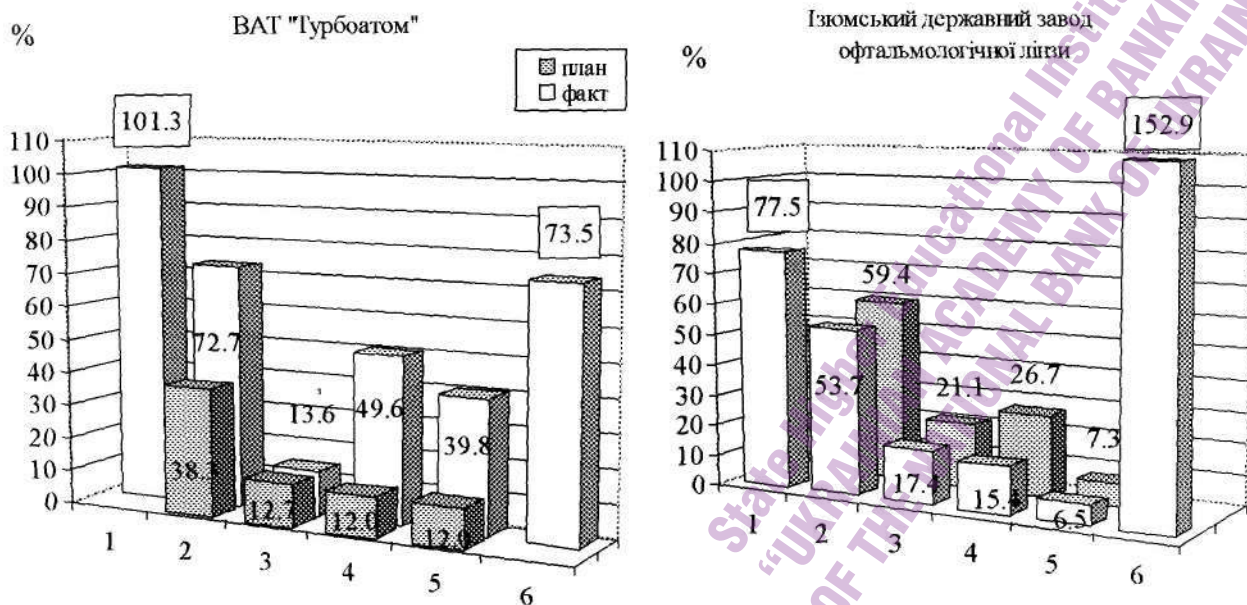

Рис. 2.8. Фактичні та заплановані показники розподілення фінансових потоків ВАТ "Турбоатом" та Ізюмського державного заводу офтальмологічної лінзи за підсумками 2004 р.:

- 1 – відсоток виконання запланованого обсягу виробництва;
- 2 – питома вага матеріальних витрат в обсязі виробництва продукції, %;
- 3 – питома вага витрат на оплату праці в обсязі виробництва продукції, %;
- 4 – питома вага дебіторської заборгованості в обсязі відвантаженої продукції, %;
- 5 – питома вага кредиторської заборгованості в обсязі виробництва продукції, %;
- 6 – відсоток виконання запланованого прибутку від звичайної діяльності до оподаткування.

Перевиконання фінансового плану підприємства за таким показником, як дохід від реалізації продукції (на 7,5%), було нівельовано збільшенням витрат на закупівлю матеріалів майже вдвічі. Разом з тим обсяг вхідних фінансових потоків був додатково зменшений збільшенням витрат на оплату праці (на

10 відсоткових пунктів), терміну повернення дебіторських боргів (з 54 до 212 днів). В той же час, якщо власні розрахунки планувалося здійснювати згідно із надходженням заборгованості споживачів, виплата кредиторської заборгованості фактично була активнішою за повернення дебіторських боргів.

Протилежним прикладом досягнення збалансованості обігу фінансових потоків може стати фінансовий план Ізюмського державного заводу офтальмологічної лінзи. В 2004 р. підприємством було випущено продукції на загальну суму 5,9 млн грн або на 22,5% менше, ніж передбачалося. В той же час розмір прибутку від звичайної діяльності в 1,5 рази перевищив планові розрахунки. Досягнути такого результату вдалося завдяки зменшенню вихідних фінансових потоків. Якщо недовиконання обсягів виробництва становило 1,7 млн грн, то підвищення результативності було досягнуте завдяки економії витрат на виробництво, в тому числі матеріальних витрат (600 тис. грн) та витрат на оплату праці (80 тис. грн). Крім цього, підвищенню швидкості обігу фінансових потоків сприяло скорочення терміну повернення дебіторської заборгованості, яка по відношенню до обсягу реалізації скоротилася на 11,3 відсоткові пункти. В цілому за плановою структурою розподілу фінансових потоків підприємству важко було досягти б беззбиткового рівня (див. Додаток Д).

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що результативність фінансового плану залежить не тільки від максимального зближення планових і фактичних показників, а значною мірою від досягнення збалансованого стану вхідних і вихідних фінансових потоків. Для цього актуального значення набувають форма і методи фінансового планування, ефективність використання яких дозволяє скоординувати зусилля всіх служб, підрозділів підприємства для досягнення запланованих цілей господарської діяльності – підвищення прибутковості підприємств.

Останнім часом до складання планових фінансових показників органами виконавчої влади приділяється особлива увага, про що свідчить затвердження ряду методик складання фінансових планів [95; 100]. Організаційні ас-

пекти розробки та затвердження планів подано в додатку К. Переваги та недоліки методичних рекомендацій щодо складання фінансових планів подано на рис. 2.9.

Рис. 2.9. Основні засади складання фінансових планів за методикою Міністерства економіки України та Фонду державного майна України

Як видно з рис. 2.9, до основних недоліків затверджених методик відносяться певна неузгодженість дохідної частини з витратами підприємства, неможливість визначення, завдяки якій частині фінансових потоків відбуваються надходження і відтік фінансових ресурсів підприємства, відсутність чіткого ви-

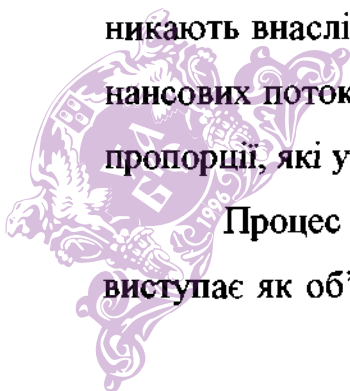
значення прибутку, який підлягає оподаткуванню. Для державних підприємств : підприємств із державною часткою в статутному фонді понад 50% вказані недоліки усунуто новим порядком складання фінансового плану, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України [122].

Удосконалена методика складається з двох частин: формування чистого прибутку, джерела формування та надходження коштів і напрями використання. Новий фінансовий план має більш деталізовану структуру та охоплює провідні фінансові потоки підприємства. Однак недоліком наведеної методики є неузгодженість доходів і витрат в частині непрямих податків (наприклад, податок на додану вартість та акцизний збір), що не залишаються у розпорядженні підприємства. До того ж, в другій частині фактично припускається подвійний облік амортизаційних витрат і як сумн відрахувань, що підлягають перерахуванню власнику (ст. 290), та в розділі елементів операційних витрат (ст. 540) як напрями використання амортизації, що залишається у розпорядженні підприємства. При цьому у дохідній частині амортизація, що залишається на підприємстві для інвестицій, не наводиться.

Тому головною задачею є усунення зазначених недоліків шляхом визначення цілей та обґрунтування планових показників за різними суб'єктами планування. Визначення джерел надходжень фінансових потоків, завдяки яким відбувається покриття валових витрат, автором здійснено на підставі матричної моделі, яка поєднує принципи балансового планування із математичними методами його реалізації "План фінансових потоків підприємства".

Ряд авторів [7; 137] у рамках об'єктів фінансового планування виділяють: рух фінансових ресурсів, фінансові відносини, вартісні пропорції, що виникають внаслідок розподілу фінансових ресурсів. З точки зору планування фінансових потоків об'єктами фінансового плану виступають фінансові потоки та пропорції, які утворюються в результаті їх кругообігу.

Процес приватизації призвів до того, що, з одиого боку, підприємство виступає як об'єкт вкладення капіталу (інвестицій), з іншого як суб'єкт госпо-

дарювання. Залежно від цього виділяють двох суб'єктів, зацікавлених у розробці планових показників [167]:

- 1) власників підприємства, яким належить господарський суб'єкт, зокремово тих, що мають контрольний пакет акцій;
- 2) менеджерів підприємства, які здійснюють господарську діяльність, в тому числі фінансово-економічну.

Для власника і менеджера підприємства фінансовий план має загальну структуру розділів: доходи, витрати і результати діяльності. Однак за метою складання та набором планових показників він має суттєву різницю (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Цілі та показники фінансового плану залежно від суб'єктів планування

		Суб'єкти планування	
Мета	Власник підприємства		Менеджер підприємства
		Отримання максимального прибутку та повернення вкладених коштів	
Показники фінансового плану	Надходження	<ol style="list-style-type: none"> 1. Чистий прибуток. 2. Амортизаційні відрахування. 3. Приріст вартості акцій на ринку (для акціонерних товариств). 4. Інше. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Чистий дохід від реалізації продукції. 2. Інші операційні доходи. 3. Фінансові доходи. 4. Зовнішні інвестиції. 5. Позиковий капітал. 6. Інше
	Видатки	<ol style="list-style-type: none"> 1. Погашення заборгованості (кредити, позики, зобов'язання). 2. Податки. 3. Реінвестування прибутку у виробництво. 4. Виплати учасникам (сплата дивідендів). 5. Інше 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сировина, матеріали, напівфабрикати. 2. Енергоносії. 3. Заробітна плата працівників. 4. Обов'язкові нарахування на фонд оплати праці. 5. Інші операційні витрати. 6. Фінансові витрати. 7. Амортизаційні відрахування. 8. Інше.
Результат	Чистий рух фінансового потоку = надходження – видатки		

Аналіз табл. 2.6 показує, що в рамках повернення вкладених коштів та задоволення власних потреб власника цікавить кінцевий результат діяльності підприємства – прибуток [166]. Тому основними елементами дохідної частини фінансового плану виступають чистий прибуток, ринкова вартість підприємства та амортизаційні відрахування. Отримання інформації про майбутній дохід власника необхідне для вирішення питань щодо повернення боргів, реінвестування коштів у виробництво, для сплати податків з доходу, для споживання (завдяки дивідендам) тощо. В кінцевому підсумку фінансовий план має дати інформацію про розмір остаточних коштів, які залишаються у власника підприємства.

З позиції менеджера підприємства (табл. 2.6), головним завданням фінансового плану виступає забезпечення господарської діяльності необхідним обсягом фінансових ресурсів. Основним джерелом формування ресурсів виступає чистий дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг. Додатковим джерелом поповнення обігових коштів є зовнішні інвестиції, позиковий капітал, виручка від реалізації надлишкових активів тощо. На ряді підприємств у розпорядженні залишається частина прибутку власника, розмір якої визначається згідно із статутом.

Встановлені надходження фінансових потоків мають покрити потреби у закупівлі сировини, матеріалів, щодо виплати заробітної плати, сплати грошей за енергоносії, на покриття інших операційних та фінансових витрат, а також для нарахування амортизації.

Головною задачею для менеджера є досягнення позитивного сальдо між різницею валових доходів і валових витрат підприємства, в тому числі їх структурних елементів. Таким чином, розрахунок результату для обох планів є загальним і дорівнює різниці між дохідною та витратною частинами.

В рамках економічних відносин між власником і менеджером підприємства виникає додатковий обіг фінансових потоків (див. табл. 2.6). Так, для менеджера підприємства амортизаційні відрахування є валовими витратами, що

не підлягають оподаткуванню і входять до складу доходу від реалізації готової продукції. Для власника підприємства амортизація є дохідною статтею, оскільки відображає поступове повернення вкладених інвестицій. За своїм призначенням амортизаційні кошти мають бути спрямовані на часткове відновлення і модернізацію діючих засобів виробництва, іншими словами, для покриття статті витрат власника – реінвестування у виробництво. В свою чергу для менеджера підприємства ці кошти виступають як інвестиційні надходження для відновлення та розвитку оснoвних фондів, а за певних умов є джерелом поповнення обігових коштів, які спрямовуються на здійснення фінансово-господарської діяльності.

Незалежно від цілей планування діяльності підприємства відбувається таким чином, щоб постійно мати інформацію про зміни фінансового стану підприємства для своєчасного прийняття рішення щодо зміни напрямку руху фінансових потоків і або вкласти вільні кошти в розвиток виробництва, або мати більше грошових ресурсів на рахунку; передбачити, коли і в якому обсязі будуть необхідні фінансові потоки.

Головним недоліком офіційних методик розробки фінансових планів є поєднання дохідної частини власника підприємства із витратами підприємства як суб'єкта господарювання. Тобто фінансові плани не задовольняють вимогам як власника, так і менеджера підприємства. При цьому основою проблемою офіційних методик і сучасної системи фінансового планування є невизначеність шляхів реалізації планів та непрозорість їх уявлення [42], а саме неможливість виявити завдяки яким джерелам очікується надходження фінансових ресурсів та як компенсуються їх видатки.

Для цього автором пропонується створення фінансового плану менеджера підприємства на основі взаємодії вхідних і вихідних фінансових потоків як основи виникнення управлінських рішень. Урахування вагомості фінансових показників дає чіткі орієнтири сприятливого розподілу фінансових ресурсів. Переваги такого підходу досягаються завдяки шаховому відображенню надхо-

ження та використання фінансових потоків, що забезпечує наочність їх кругообігу (Додаток Л).

З метою спрощення розробки планових показників та запобігання утворенню подвійної роботи перелік фінансових потоків підприємства наближений до офіційно схвалених статей “Звіту про фінансові результати підприємства” [96], що дозволяє контролювати фінансові плани відповідно до періодичності статистичної та фінансової звітності. Серед них виділені такі:

1) обсяг виробництва продукції, послуг. Даний фінансовий потік відповідає вимогам статистичної форми 1–П [93], номер рядка 810і і деталізується на обсяг відвантаженої продукції та складські запаси. Обсяг товарного виробництва автор здійснив за допомогою запропонованої схеми прогнозування (див. підрозд. 2.2). Залежно від тривалості виробничого циклу керівництво підприємства може спланувати суму реальних надходжень від виробленої продукції та обсяг фінансових ресурсів, які залишаються в складських запасах;

2) продаж складських запасів готової продукції характеризує приплив фінансових ресурсів від виробленої продукції в попередньому періоді і визначається з допомогою розрахунково-аналітичного методу;

3) інші операційні доходи включають дохід від операційної оренди активів, дохід від операційних курсових різниць, відшкодування раніше списаних активів тощо. Якщо розмір коштів від оренди можна передбачити згідно з вимогами договірних зобов'язань, то динаміка курсових різниць залежить від змін макроекономічного середовища;

4) інші фінансові доходи мають на увазі дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій. Планування цієї статті здійснюється за допомогою дослідження закономірностей динаміки кожного показника;

5) у статті “Інші доходи” в більшості випадків показується дохід від реалізації необоротних активів і майнових комплексів. Зайві необоротні активи призводять до невиправданих витрат на їх утримання. Тому їх реалізація сприяє підвищенню рентабельності необоротних активів;

6) амортизаційні відрахування – це фактично зовнішні інвестиції або додатковий “прибуток” підприємства, які враховані в собівартості виробництва і не включаються до оподаткування. Планове значення визначається на підставі існуючої системи норм амортизаційних відрахувань;

7) зменшення оборотних активів, з одного боку, веде до зниження ліквідності підприємства, а з іншого – приводить до збільшення розміру вхідних фінансових потоків. Реалізація незадіяних складських запасів дає змогу запобігти зниженню ринкової вартості товарно-матеріальних цінностей і підвищити розмір обігових коштів;

8) використання позичених коштів забезпечує максимізацію економічної рентабельності за умови перевищення процента за кредит над ставкою оподаткування прибутку. До того ж, сплата відсотків за кредит належить до валових витрат, які зменшують розмір податкового прибутку. Розмір кредиту залежить від потреб господарської діяльності та ефекту фінансового леверіджу;

9) активна інвестиційна політика підприємства сприяє додатковому припливу фінансових ресурсів, які спрямовуються на розширення виробництва або його модернізацію.

Для покриття непередбаченого відтоку фінансових ресурсів автор пропонує ввести додаткову статтю “резервний фінансовий потік”, що характеризує розмір резервних фінансових ресурсів. Якщо обсяг вхідних фінансових потоків залежить від вибраної прогнозної моделі та динаміки умов зовнішнього оточення підприємства, планування вихідних потоків пропонується здійснювати на підставі розрахованих орієнтирів (див. підрозд. 2.1, Додаток Д), які характеризують прибутковий та платоспроможний характер підприємства (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Сприятливе значення залежності відтоку фінансових ресурсів від вхідних фінансових потоків для досягнення прибуткової діяльності та припустимого рівня платоспроможності

Фінансовий потік	Розраховане значення
1. Залежно від внутрішніх факторів	
Обсяг складських запасів готової продукції	< 18% від обсягу виробництва
Обсяг дебіторської заборгованості від реалізації виробленої продукції	< 17% від обсягу реалізації продукції
Собівартість виробленої продукції	< 100% від обсягу виробництва продукції
в тому числі витрати на виплату заробітної плати	< 18% від розміру продуктивності праці
Обов'язкові платежі	Відповідно до діючих норм податкового законодавства
Фінансові витрати	ставка відсотку за кредит $\leq 21\%$
Повернення кредиторської заборгованості	90% від обсягу повернення дебіторської заборгованості
Податок на прибуток	25% від обсягу прибутку, що підлягає оподаткуванню
Витрати на утримання соціальної сфери	Розмір комунальних платежів, зарплата і відповідні нарахування робітників комунальної сфери
2. Залежно від зовнішніх факторів	
Витрати на збут	Залежно від цінової політики, умов контракту, попиту на продукцію та наявності вільних фінансових ресурсів
Інші операційні витрати	Залежно від ринкової ціни на виробничі запаси
Інші витрати	Залежно від рентабельності капіталовкладень, зміни на фондовому та валютному ринках
Витрати на сплату дивідендів	Залежно від дивідендної політики та розміру чистого прибутку
Витрати на інноваційну діяльність	Залежно від розміру чистого прибутку

Розглянуті фінансові потоки є основними для будь-якої фінансово-господарської діяльності, а їх розрахункові значення – найбільш оптимальними, збалансованими за співвідношеннями. Згідно з розрахованими індикаторами (див. підрозд. 2.1) обсяг товарної продукції, який залишається в складських запасах підприємства, залежить від тривалості виробничого циклу. Проте склад готової продукції не повинен перевищувати за 18% від обсягу виробництва.

Економічно допустимий розмір дебіторської заборгованості не повинен перевищувати 17% від суми реалізації готової продукції. Собівартість виробни-

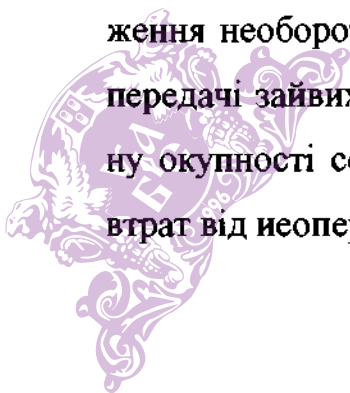
тства продукції включає витрати на заробітну плату працівників підприємства, плановий розмір яких не повинен перевищувати 18% від обсягу виробництва продукції. Обсяг обов'язкових платежів, таких, як податок на додану вартість, на землю, на транспортні засоби, на використання природних ресурсів, акцизний збір та інше регламентується діючими нормативними актами.

За розрахунками розмір виплати кредиторської заборгованості не повинен перевищувати 90% від повернення дебіторської заборгованості. Витрати на утримання соціальної сфери характеризуються розміром комунальних платежів, витрат на виплату заробітної плати робітників комунальної сфери та відповідних нарахувань. Окремою групою виділені фінансові потоки, планування яких залежить від ряду зовнішніх факторів:

1) розмір витрат на збут забезпечений ціновою політикою та розміром вільних фінансових ресурсів. У контракті на поставку продукції підприємство зазначає умови транспортування, які залежать від договірної ціни.

2) інші операційні витрати характеризують, зокрема, вартість реалізації виробничих запасів, що залежать від попиту на товарному ринку. Відповідна стаття 090 "Звіту про фінансові результати" [96] включає також суму списаної безнадійної дебіторської заборгованості. Однак планування приведених витрат є неприпустимим. У цьому випадку повернення коштів від дебіторів має здійснюватися у встановленому порядку через Господарський суд;

3) інші витрати відображають відтік фінансових ресурсів, який виникає в процесі звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язаний із операційною діяльністю підприємства. Наприклад, собівартість реалізації фінансових інвестицій залежить від рентабельності капіталовкладень, а на відчуження необоротних активів впливають зміни на фондовому ринку. Доцільність передачі зайвих основних фондів залежить від витрат на їх утримання й терміну окупності собівартості їх реалізації. Коливання курсу валют призводить до витрат від неопераційних курсових різниць;

4) для підприємств колективної форми власності характерним є відтік фінансових ресурсів на виплату дивідендів акціонерам, розмір яких залежить від обраної дивідендної політики та чистого прибутку, отриманого в звітному періоді;

5) розвиток інноваційної діяльності здійснюється за власний рахунок, і тому витрати залежать від фактичного загального обсягу фінансових ресурсів на підприємстві.

За допомогою використання запропонованої форми й методів планування фінансових потоків на прикладі ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка (див. Додаток Л) було виявлено, що підприємство має резервний фінансовий потік у розмірі понад 2 мли грн, який може бути використаний для покриття непередбачених витрат господарської діяльності в майбутньому періоді або у період нестачі обігових коштів. Досягнення планових завдань можливе за умови оперативного реагування на можливі варіанти розвитку подій при зміні ключових планових показників, як, наприклад, обсяг виробництва.

Для цього автором на підставі множинної лінійної регресії розроблені кореляційні моделі залежності відношення прибутку (збитку) до обсягу товарної продукції та критерію достатності фінансових потоків від ряду факторів, що суттєво впливають на підвищення результативності та платоспроможності діяльності.

До початкового масиву увійшло 1728 показників структурн, швидкості та результативності фінансових потоків, які були використані при кластерному розподілі 36 підприємств машинобудування Харківської області за період 2001–2004 рр. (див. пі дрозд. 2.1). В пакеті Statgraphics автором був вибраний метод включення суттєвих факторів, за яким на першому етапі модель не має жодних елементів ($y = a_0$), а потім суттєві фактори по чергово автоматично вводяться до рівняння (див. Додаток М). При розробці моделі свідомо передбачено розрахунок вільного члена рівняння – константи, щоб уникнути штучного збільшення коефіцієнта детермінації та переривання функції $y(x)$ в 0.

Індикатором доцільності залучення того чи іншого фактора або об'єкта дослідження є зменшення середньої квадратичної помилки та збільшення коефіцієнта детермінації, який приведений з урахуванням ступенів свободи (Додаток М, табл. М.1). В процесі розрахунку з початкового масиву були вилучені показники восьми підприємств за різний період часу: ВАТ “ХЗТСП”, ДП “ІОМЗ-Холдинг” – за підсумками 2002 року; ВАТ “ХЗТСП”, ВАТ “Серп і Молот”, ВАТ “ЧПА”, ДП “ІОМЗ-Холдинг” – за підсумками 2003 року; ВАТ “ЧПА” та ДП “ІОМЗ-Холдинг” – за підсумками 2004 року. Ці підприємства належать до зони банкрутства та мають критичні показники, які нехарактерні для загального масиву дослідження.

На підставі критерію Фішера із дев'яти незалежних змінних на відношення фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування до обсягу виробництва продукції (Y_1) суттєво впливають два фактори:

- 1) відношення дебіторської заборгованості до загального обсягу відвантаженої продукції (X_7);
- 2) відношення кредиторської заборгованості до загального обсягу виробленої продукції (X_8).

Модель лінійної регресії виглядає таким чином:

$$Y_1 = 0,394462 - 0,353539 \times X_7 - 0,68021 \times X_8 \rightarrow \max. \quad (2.3)$$

Значення коефіцієнту детермінації є одним із критеріїв оцінки якості множинної лінійної моделі. Чим більше частка поясненої варіації, тим відповідно менше роль інших чинників і, отже, отримані лінійні моделі добре апроксимують початкові дані, і ними можна скористатися для прогнозу значень результативних ознак. Коефіцієнт детермінації моделі (2.3) вказує на те, що щільність зв'язку між значенням фактору прибутковості та частки кредиторської та дебіторської заборгованості в загальних обсягах виробленої та реалізованої продукції відповідно становить 99,3%.

Критерій достатності фінансових потоків (Y_2) залежить від чотирьох змінних:

- 1) відношення витрат на оплату праці штатних працівників до загального обсягу виробництва (X_6);
- 2) відношення дебіторської заборгованості до загального обсягу відвантаженої продукції (X_7);
- 3) відношення кредиторської заборгованості до загального обсягу виробленої продукції (X_8);
- 4) відношення дебіторської заборгованості до кредиторської (X_9).

Залежність критерію достатності фінансових потоків від змінних має такий вигляд:

$$Y_2 = 0,3364 + 0,8570 \times X_6 + 0,1309 \times X_7 + 0,0787 \times X_8 - 0,3061 \times X_9 \rightarrow \min. \quad (2.4)$$

В результаті розрахунку коефіцієнт детермінації моделі (2.4) складає 95,8%. Отже, отримані лінійні моделі добре апроксимують початкові дані, і ними можна скористатися для прогнозу значень зазначених ознак.

Фактичні значення прибутку (збитку) з кожної гривні товарної продукції тісно межують із результатами запропонованої моделі. Найбільше відхилення фактичного значення від розрахункового (див. Додаток М, рис. М.2) характерне для фінансового результату 2002 р. від звичайної діяльності ВАТ “Чугуївська паливна апаратура”. З кожної гривні товарної продукції підприємство зазнавало понад 5 грн збитків, тоді як за моделлю розрахункові збитки не повинні були перевищувати 2 грн. Однак з огляду на щільність розташування основної маси спостережень до лінії регресії дане відхилення носить нехарактерний та випадковий характер.

Найбільше відхилення від лінії регресії має значення критерію достатності фінансових потоків ВАТ “ХЗТСП” за підсумками діяльності в 2001 році (див. Додаток М, рис. М.1). За розрахунковим значенням критерій мав бути на

1,3 пункти краще, ніж фактично досягнутий. Зазначені підприємства належать до зонн банкрутства і характеризуються тривалим кризовим фінансово-економічним становищем, що призводить до викривлення загальної тенденції. Разом з тим перевищення критерію Стюдента табличного значення (Додаток М, табл. М.2), який відображає імовірність знайти найсуттєвіші фактори динаміки прибутковості та платоспроможності для даної сукупності підприємств, свідчить про статистичну значущість відібраних змінних. Особливо слід зазначити вагомий вплив відношення кредиторської заборгованості до обсягу виробництва на прибутковість і платоспроможність підприємства. Про це свідчить найвище значення критерію Стюдента. Даний показник характеризується найменшою помилкою та 100%-вим рівнем довіри.

Цілком очевидно, що рентабельне виробництво завжди супроводжується високим рівнем фінансової дисципліни, яка, в свою чергу, характеризує платоспроможність підприємства. Додатково на підвищення рівня прибутковості з 1 грн товарної продукції та поліпшення платоспроможності впливає оборотність дебіторської заборгованості, збільшення терміну якої призводить до сповільнення руху фінансових потоків та їх дефіциту для забезпечення господарської діяльності.

Крім цього, платоспроможність підприємства залежить від рівня витрат на оплату праці в загальних обсягах виробництва та дисбалансу між дебіторською та кредиторською заборгованістю. При цьому швидкість повернення боргів дебіторів має бути інтенсивнішою при виконанні власних зобов'язань, за винятком постійних потоків із визначеним періодом часу (див. підрозд. 1.1). Цю думку підтверджує від'ємне значення показника в моделі.

Про високий рівень адекватності моделі свідчить емпіричний критерій Фішера (див. Додаток М, табл. М.3), який для відношення прибутку (збитку) до обсягу виробництва більше ніж в 5,7 тис. разів, а для критерію достатності фінансових потоків в 450 разів перевищує табличне значення. Відповідно до розрахунків значення P-value менше за 0,01, що свідчить про статистично значущі

відношення між змінними на рівні 99% довіри. В цілому наведені моделі характеризуються незначною помилкою. Величина стандартної помилки оцінки, що показує середньоквадратичне відхилення залишків, становить 0,32 для відношення прибутку (збитку) від звичайної діяльності до обсягу виробництва та 0,19 – для критерію достатності фінансових потоків. Приведені погрішності трипустимі для розрахунку меж прогнозів нових спостережень.

Таким чином, на підставі графічних та аналітичних результатів розрахунків можна говорити про допустимість використання запропонованих моделей і суттєвий вплив вказаних факторів для передбачення змін відношення фінансового результату до обсягу виробництва та критерію достатності фінансових потоків на майбутній період.

Особлива роль у даній системі рівнянь належить питомій вазі кредиторської та дебіторської заборгованості в загальних обсягах виробництва та реалізації відповідно. Наведені показники справляють значний вплив і є загальними як для управління критерієм достатності фінансових потоків, так і для підвищення віддачі з кожної гривні товарної продукції.

Функції Y_1 , Y_2 мають різну спрямованість. Так, відношення прибутку (збитку) від звичайної діяльності до загального обсягу виробництва має прагнучи до збільшення. Однак чим менше значення критерію достатності фінансових потоків, тим вище рівень покриття боргових зобов'язань підприємства. Незважаючи на це, зменшення частки дебіторської заборгованості в обсязі реалізації продукції позитивно впливає як на підвищення рівня прибутку, так і на поліпшення платоспроможності. Цілком очевидно, що більш швидке повернення дебіторських коштів у фінансово-господарську діяльність підприємства сприяє підвищенню оборотності оборотного капіталу, а отже, їх більшій віддачі. При цьому наявність власного капіталу сприяє підвищенню фінансової стійкості підприємства.

Динаміка кредиторської заборгованості має однаковий вплив для обох моделей. Тривалий термін розрахунків за власними зобов'язаннями впливає на погіршення платоспроможності підприємства і може призвести до непередба-

туваних витрат (штрафи, пеня, неустойки), які, в свою чергу, знижують рівень рентабельності виробництва. Швидка виплата кредиторських боргів, в свою чергу, впливає на зменшення обігових коштів, що знаходяться в розпорядженні підприємства. Це призводить до зменшення розміру фінансових потоків, що впливає на погіршення результативності від їх обігу. Отже, необхідний оптимальний розмір кредиторської заборгованості для задоволення потреб кредиторів та досягнення встановлених фінансових результатів. З цією метою автором розроблені та запропоновані нормативні значення показників платоспроможної та прибуткової діяльності.

Проведені дослідження є необхідними в процесі реалізації запланованих показників і мають практичну цінність для визначення параметрів санації підприємств, що є актуальним питанням в сучасних умовах. Зміна ключових пропорцій в обігу фінансових потоків дає можливість оперативно відреагувати на негативні явища та своєчасно внести корективи для досягнення запланованих результатів. На основі визначених орієнтирів, які характеризують прибуткові та платоспроможні підприємства, окреме підприємство може не тільки оцінити існуючі фінансові ресурси, а також здійснити оцінку збалансованості фінансового плану, реальності його виконання.

Висновки до розділу 2

Управління фінансовими потоками як складовий процес сучасного управління ресурсами підприємства вимагає нових підходів до прийняття управлінських рішень. Отримання максимальної результативності виробництва та одночасно досягнення платоспроможної діяльності забезпечуються за умови ефективного управління фінансовими потоками протягом всього часу їх обігу.

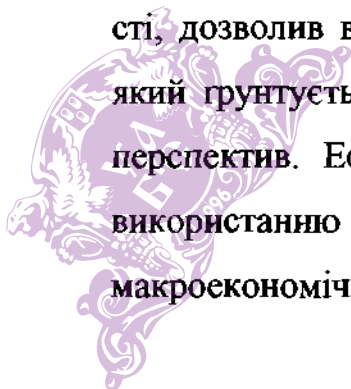
Це положення було підтверджено аналізом фінансово-господарської діяльності підприємств машинобудівного комплексу Харківської області протягом 2000 – 2004 рр.

Дослідження кризи збитковості багатьох підприємств свідчить про недостатність нарощування обсягів виробництва та реалізації продукції без відповідного поліпшення якісних показників, які залежать від раціонального розподілу фінансових потоків підприємства.

За допомогою кластерного аналізу визначено три групи підприємств, що були проранжировані за критерієм достатності фінансових потоків та рівнем прибутковості. Координати центрів дозволили визначити розмір обсягу, швидкості руху та структуру розподілу основних фінансових потоків підприємства, які характерні для кожної групи підприємств. Аналіз динаміки розрахункових індикаторів за період 2001–2004 рр. дозволив виділити загальні риси відповідного рівня платоспроможності та прибуткової діяльності машинобудівного підприємства.

Індикатори дозволяють керівництву в рамках порівняння з іншими машинобудівними підприємствами регіону виявити власні недоліки в обігу фінансових потоків та усунути їх на наступний період. Відстань підприємства від того чи іншого кластера свідчить про позитивну (або негативну) тенденцію розвитку підприємства, яка повинна бути закріплена (або усунена) шляхом виявлення загальних властивостей.

Для передбачення обсягу виробництва продукції як початкової бази обігу фінансових потоків, запропонована методика прогнозування. Аналіз залежності прогнозних розрахунків та фінансового результату від звичайної діяльності, дозволив виявити неефективність розповсюдженого процесу дослідження, який ґрунтується на наявному портфелі замовлення без урахування ринкових перспектив. Ефективність прогнозування досягається завдяки комплексному використанню провідних методів прогнозування для передбачення розвитку макроекономічного середовища: опитування експертів – для передбачення тем-

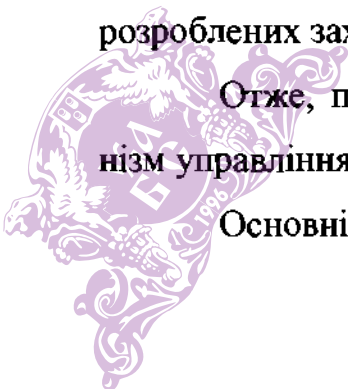
пів зростання ВВП, моделювання – для розрахунку обсягів виробництва промислової продукції по Україні та в регіоні, екстраполяція – для визначення необхідного випуску продукції. На підставі даних обсягів виробництва провідних підприємств машинобудування за період 1997–2004 рр. зроблений прогноз випуску продукції на 2005 рік. Зіставлення прогнозних значень із фактичними свідчить про незначну погрішність у розрахунках.

Використання прогнозних обсягів виробництва і сприятливих пропорцій розподілу фінансових потоків дозволяє спланувати обіг фінансових ресурсів на наступний період. Аналіз офіційних методик фінансового планування проведено на підставі основних показників фінансового плану власника та менеджера підприємства. В результаті виявлених недоліків, запропоновано матричну модель планових розрахунків, яка поєднує принципи балансового планування із математичними методами його реалізації. Дана модель визначає джерела надходжень фінансових потоків, завдяки яким відбувається покриття витрат.

Досягнення планових завдань можливе за умови оперативного реагування на можливі варіанти розвитку подій при зміні планових показників. Для цього запропоновані економіко-математичні моделі залежності рівня прибутковості та платоспроможності від структури розподілу, швидкості та обсягу основних фінансових потоків підприємства. Розроблені регресивні моделі дозволяють своєчасно реагувати на відхилення планових показників для забезпечення очікуваних результатів. Використання розроблених моделей дозволить спростити процедуру реалізації таких функцій спіральної моделі управління, як розробка заходів щодо організації виконання запланованих результатів і реалізація розроблених заходів.

Отже, приведена методика дозволяє ефективно використовувати механізм управління фінансовими потоками в умовах економічного реформування.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях [62, 76 – 79].

РОЗДІЛ 3.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

3.1. Методично-організаційні рекомендації щодо впровадження управління фінансовими потоками на промислових підприємствах

Фінансові потоки є невід'ємною складовою будь-якої господарської діяльності підприємства. Їх наявність не залежить від типу, масштабу, структури виробництва, форми власності та ін. Проте досягти максимальної віддачі від їх обігу, в повному обсязі забезпечити потрібними ресурсами виробничий процес, вчасно здійснювати розрахунки за власними зобов'язаннями можливо за умови впровадження системи управління за їх обігом.

Головна ідея управління фінансовими потоками полягає в збалансованому обігу фінансових потоків. Визначення напрямку руху фінансових потоків та своєчасне прийняття управлінських рішень щодо їх розміру, швидкості та терміну дії забезпечить господарську діяльність в достатньому обсязі фінансовими ресурсами та максимізують віддачу від їх використання.

Поетапне управління фінансовими потоками починається із визначення фінансових потоків, що супроводжували або можуть супроводжувати господарську діяльність підприємства.

Другий етап передбачає аналіз фінансових потоків. Виявлення недоліків і переваг в обігу фінансових потоків необхідне для порівняння із динамікою внутрішніх та зовнішніх факторів, які враховуються на третьому етапі управління при прогнозуванні вхідних фінансових потоків. Визначений обсяг надхо-

джеи та видатків фінансових ресурсів є підставою для складання плану обігу фінансових потоків на наступний період, який відбувається на четвертому етапі управління. У разі збалансованості фінансового плану розробляються заходи щодо його реалізації. Запропонована послідовність реалізації етапів управління фінансовими потоками дозволяє скоординувати зусилля керівництва підприємства та розробити організаційні засади регулювання і контролю за рухом фінансових потоків.

Визначення фінансових потоків здійснюється відповідно до запропонованої класифікації (днв. підрозд. 1.1) за наведеним на рис. 3.1 алгоритмом.

Дані класифікаційні ознаки фінансових потоків дозволяють визначити їх характерні особливості. Так, розподіл за напрямком руху дає можливість сконцентрувати зусилля на мінімізації вихідних потоків, а у разі необхідності – на їх ліквідації. Вхідні фінансові потоки є джерелом поповнення обігових коштів та інвестиційних ресурсів, тому ці потоки максимізуються за наявності відповідних можливостей (або підстав) та враховуються при плануванні господарської діяльності підприємства.

Відповідно до сфери існування внутрішні фінансові потоки цілком очевидні, а ефективність їх управління залежить від існуючої організаційної та виробничої структури підприємства. Потоки фінансових ресурсів, що виходять за рамки підприємства, зазнають впливу з боку ринкових змін, а також соціально-економічного та політичного становища країни. Їх управління на рівні підприємства має відбуватися з урахуванням прогнозів соціально-економічного розвитку галузі, регіону, держави.

Стратегічно важливою для підприємства є інформація про періодичність руху фінансових потоків. Визначення постійних фінансових потоків дає можливість спланувати майбутню фінансово-господарську діяльність підприємств, зіставити відтік фінансових ресурсів із їх надходженням. Передбачення цих пропорцій забезпечує підприємству виявлення резервів, необхідних для стійкої і прибуткової фінансово-господарської діяльності.

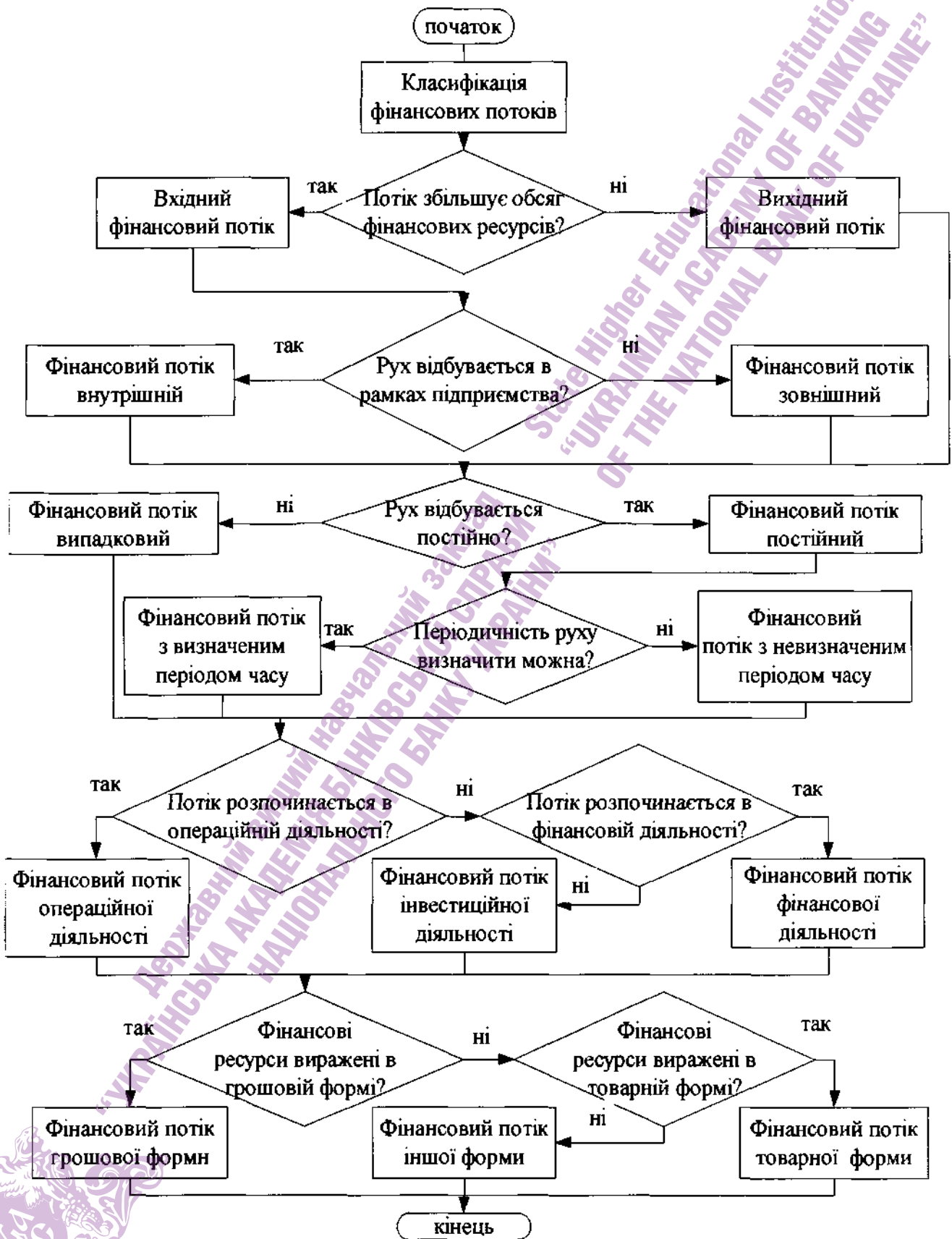

Рис. 3.1. Алгоритм, що дозволяє здійснити групування фінансових потоків підприємства за класифікаційними ознаками

Випадкові вхідні фінансові потоки за умови достатності фінансових ресурсів дають можливість активізувати інвестиційно-іноваційну діяльність та збільшити товарний випуск.

Передбачення постійних фінансових потоків, на відміну від випадкових (стихійних), згладжують негативні наслідки від небажаних відхилень, що існують в господарській діяльності підприємства.

Розмежування фінансових потоків за сферою їх кругообігу є збов'язковим для аналізу результативності певних видів діяльності підприємства, підтримки найбільш рентабельних та посилення дохідності в менш прибуткових сферах.

Від того, якої форми набувають фінансові потоки, значною мірою залежать результати діяльності підприємства та його фінансова стійкість. Найбільш ліквідними є грошові розрахунки [48], оскільки вони не потребують грошей та часу, щоб виконати власні зобов'язання. Проте оплата товарно-матеріальними цінностями чи послугами допустима за умови низької ціни та наявності грошових ресурсів на сплату податків й інших обов'язкових платежів. Величина бартеру не повинна бути значною для забезпечення необхідного рівня платоспроможності.

Визначення та класифікація фінансових потоків, які притаманні певній фінансово-господарській діяльності, доцільно проводити за ряд звітних періодів. Це забезпечує урахування більшого кола випадкових фінансових потоків та виявлення причинно-наслідкових факторів, що викликають їх рух.

На другому етапі проводиться аналіз управління фінансовими потоками згідно із запропонованими критеріями (див. підрозд. 1.2):

1) результативність обігу фінансових потоків аналізується за допомогою розрахунку коефіцієнтів щільності та направленості руху. Показник щільності фінансового потоку виявляє вид діяльності, в якому був зосереджений найбільший обсяг фінансових ресурсів, а коефіцієнт направленості – їх віддачу. Значення коефіцієнта направленості нижче за одиницю свідчить про збитковість

діяльності, що дозволяє згідно з коефіцієнтом щільності перерозподілити фінансові потоки в найбільш рентабельні напрямки;

2) достатність фінансових потоків для забезпечення безперервного процесу виробництва та виконання фінансових зобов'язань оцінюється на підставі розрахунку критерію платоспроможності, який характеризує ступінь покриття боргових зобов'язань власними фінансовими ресурсами. Для запобігання виникненню негативних явищ та закріплення позитивних здійснюється порівняльний аналіз структури, швидкості й терміну руху фінансових потоків із запропонованими орієнтирами (див. Додаток Д, табл. Д.1). У разі невідповідності розробляються заходи для їх усунення на наступний період. Слід зазначити, що розрахункові значення показників прибуткової зони (див. підрозд. 2.1) незалежно від особливостей операційної та організаційної структур підприємства характерні для кожного підприємства машинобудівної галузі. Тому їх порівняння з еталоном дає можливість оперативно виявити слабкі місця в траєкторії руху фінансових потоків.

Необхідно зосередити увагу на тому, що не завжди високий рівень прибутковості підприємства свідчить про його платоспроможність і навпаки. Так, протягом 2004 р. ВАТ "Гідропривід" своєчасно виконувало свої зобов'язання, однак недостатній обсяг випуску продукції вплинув на відсутність позитивної рентабельності виробництва. Брак коштів для задоволення вимог кредиторів та одночасне отримання прибутку можуть бути викликані списанням кредиторської заборгованості та відшкодуванням раніше списаних активів, які належать до валових доходів підприємства, але не забезпечують реального припливу фінансових ресурсів. ВАТ "Харверст" у 2003 р. отримало прибуток в розмірі 649 тис. грн, в той час як борг до Пенсійного фонду становив 208,7 тис. грн, до бюджету – 191 тис. грн, за енергоносії – 40 тис. грн, тобто досягнутої прибутковості виявилось недостатньо для забезпечення необхідних розрахунків. Збиткова діяльність веде до погіршення платоспроможності, а невчасні розрахунки викликають додаткові витрати, що, в свою чергу, впливають на кінцевий результат дія-

льності підприємства. Тому ці показники слід розглядати в сукупності, а їх негативні відхилення від припустимого рівня є сигналом до майбутнього погіршення фінансового стану.

На третьому етапі управління фінансовими потоками відбувається прогнозування вхідних фінансових потоків – майбутнього обсягу виробництва продукції. Передбачення обсягу товарної продукції є важливим етапом управління, оскільки є основним джерелом поповнення всіх фінансових потоків підприємства, за умови, якщо виготовлена продукція має достатній ринковий попит, тобто може бути реалізована (рис. 3.2).

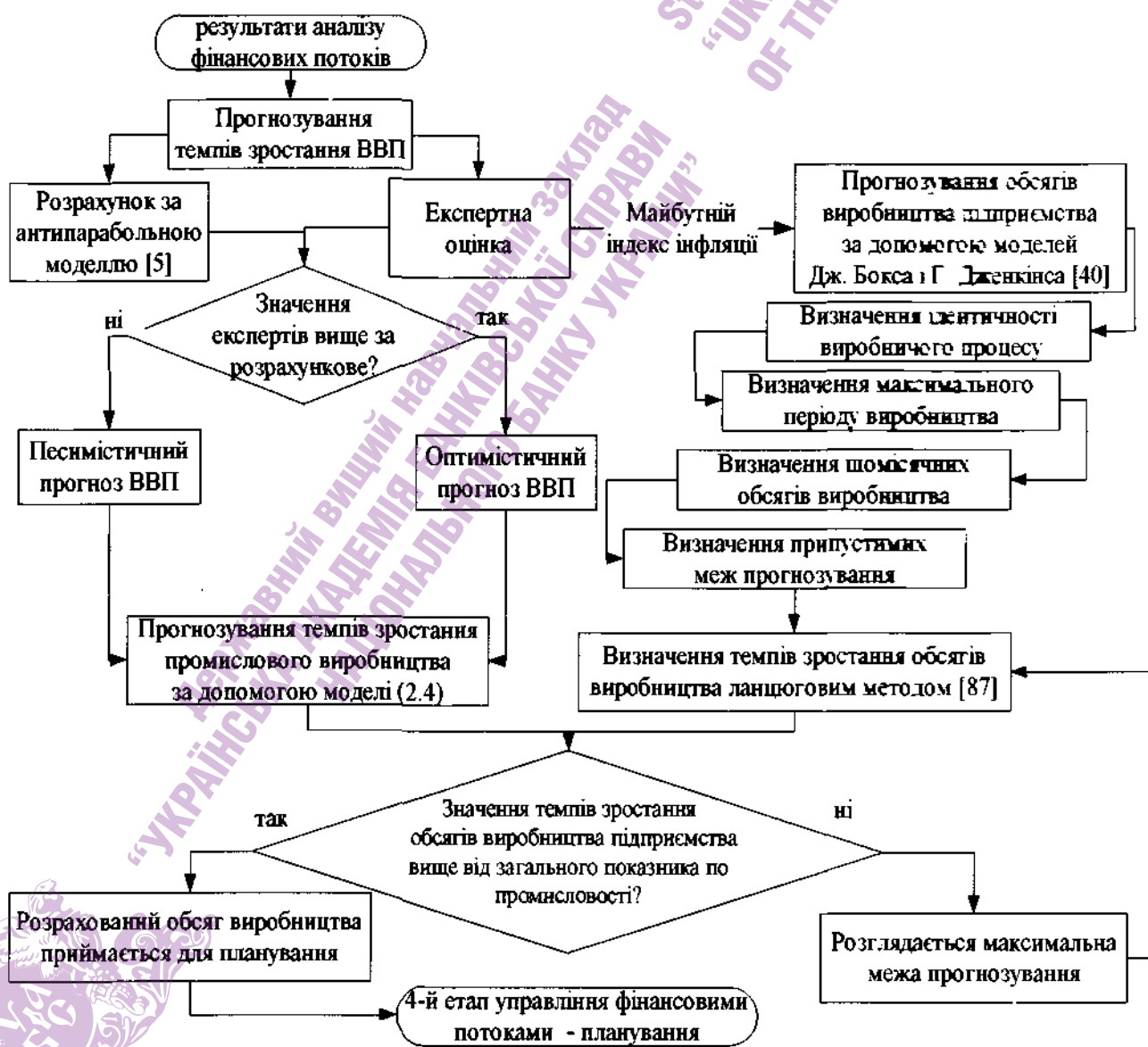

Рис. 3.2. Алгоритм прогнозування обсягу виробництва продукції

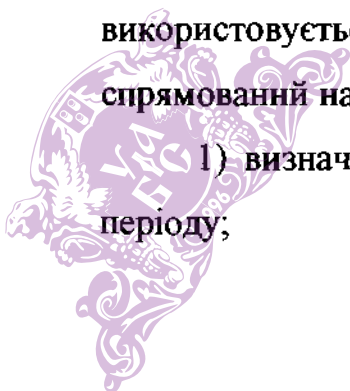
Наведена на рис. 3.2 послідовність визначення майбутніх обсягів виробництва підприємства заснована на комплексному врахуванні переваг методів прогнозування. За допомогою експертної оцінки та “антипараболної” моделі Ю. Архангельського розраховуються оптимістичні та песимістичні межі динаміки ВВП на майбутній період, що характеризує зміни в макросередовищі і є необхідним для моделювання загального зростання випуску промислової продукції.

Розрахунок майбутнього обсягу виробництва підприємства за методом Дж. Бокса і Г. Дженкінса дозволяє визначити щомісячне надходження фінансових потоків із урахуванням інфляції – індексу цін промислового виробництва. В процесі прогнозування з'ясовується ідентичність випуску продукції, в тому числі максимальний його період, припустимі межі майбутніх обсягів виробництва.

Темпи зростання обсягів виробництва, що розраховані ланцюговим методом, надають можливість порівняти прогнозні показники із загальною динамікою випуску продукції промислових підприємств України. У разі їх невідповідності розглядається можливість збільшення випуску продукції в межах прогнозування. В іншому випадку приймається рішення про затвердження встановленої виробничої програми та розроблення планових показників обігу вхідних і вихідних фінансових потоків.

Основу механізму управління фінансовими потоками підприємства становить фінансове планування. Деякі автори вважають, що найпоширенішою причиною банкрутств є не брак коштів, а нездатність підприємця правильно спланувати свою діяльність [156; 171]. Тому на четвертому етапі управління використовується запропонований метод складання планових показників, який спрямований на вирішення таких завдань, як:

- 1) визначити обсяг вхідних і вихідних фінансових потоків майбутнього періоду;

2) забезпечити покриття витрат підприємства в будь-який період часу фінансовими потоками завдяки різним джерелам. За необхідності – максимізувати вхідні фінансові потоки та мінімізувати вихідні.

В багатьох випадках результат вирішення цих завдань залежить від раціональної структури розподілу вхідних фінансових потоків. Для цього був застосований кластерний аналіз, за результатами якого були визначені сприятливі пропорції розподілу фінансових потоків, які притаманні підприємствам прибуткової зони (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Схема визначення окремих фінансових потоків підприємств машинобудівної діяльності

Планування обсягу фінансових потоків за наведеною на рис. 3.3 схемою передбачає отримання прибутку в розмірі 7 к. з кожної гривні виробленої продукції. Для більш високої результативності обігу фінансових потоків вказані орієнтири є критичними. Так, обсяг витрат на оплату праці можна знизити за умови, якщо темп зростання продуктивності праці вище за підвищення рівня заробітної плати. Питому вагу складських запасів готової продукції в товарному випуску

можна зменшити за умови активної маркетингової політики, що, в свою чергу, вплине на збільшення обсягу реалізації продукції. Питома вага дебіторської та кредиторської заборгованості може коливатися в межах їх дисбалансу, який дорівнює 1,08–1,15.

Наведені фінансові потоки відображають переважну частину надходжень і видатків підприємства. Передбачення руху інших фінансових ресурсів залежить від організації процесу планування, який допомагає визначити не тільки ключові проблеми, які постали перед підприємством, а й завчасно підготуватися до змін зовнішніх ситуацій. Тому від ступеня залучення структурних підрозділів підприємства та функцій, покладених на центри відповідальності за рух фінансових потоків, залежить не тільки результативність фінансового плану, а й оперативність прийняття управлінських рішень у ході його реалізації.

Організаційна структура для кожного окремого підприємства залежить від ряду факторів: тину виробництва, його спеціалізації і масштабів, складності виготовлення продукції. Збереження існуючої структурної організації та запобігання додатковим витратам на її зміну досягнуті завдяки використанню матричної моделі фінансового планування, сутність якої полягає в об'єднанні різних структурних підрозділів для реалізації конкретної задачі шляхом надання їм спеціальних функцій.

Згідно з аналізом діяльності більшості машинобудівних підприємств Харківської області було визначено основні структурні підрозділи та їх спеціальні функції, які забезпечують процес розробки планових показників (Додаток Н). Наведена організаційна структура управління охоплює всі сторони фінансово-господарської діяльності підприємства, що дозволило врахувати комплекс організаційних, науково-технічних, економічних та соціальних заходів при розробці фінансового плану. Для кожного підприємства така структура може не відповідати наявному штатному розкладу. Однак запропоновані спеціальні функціональні обов'язки є універсальними для будь-якого машинобудівного підприємства.

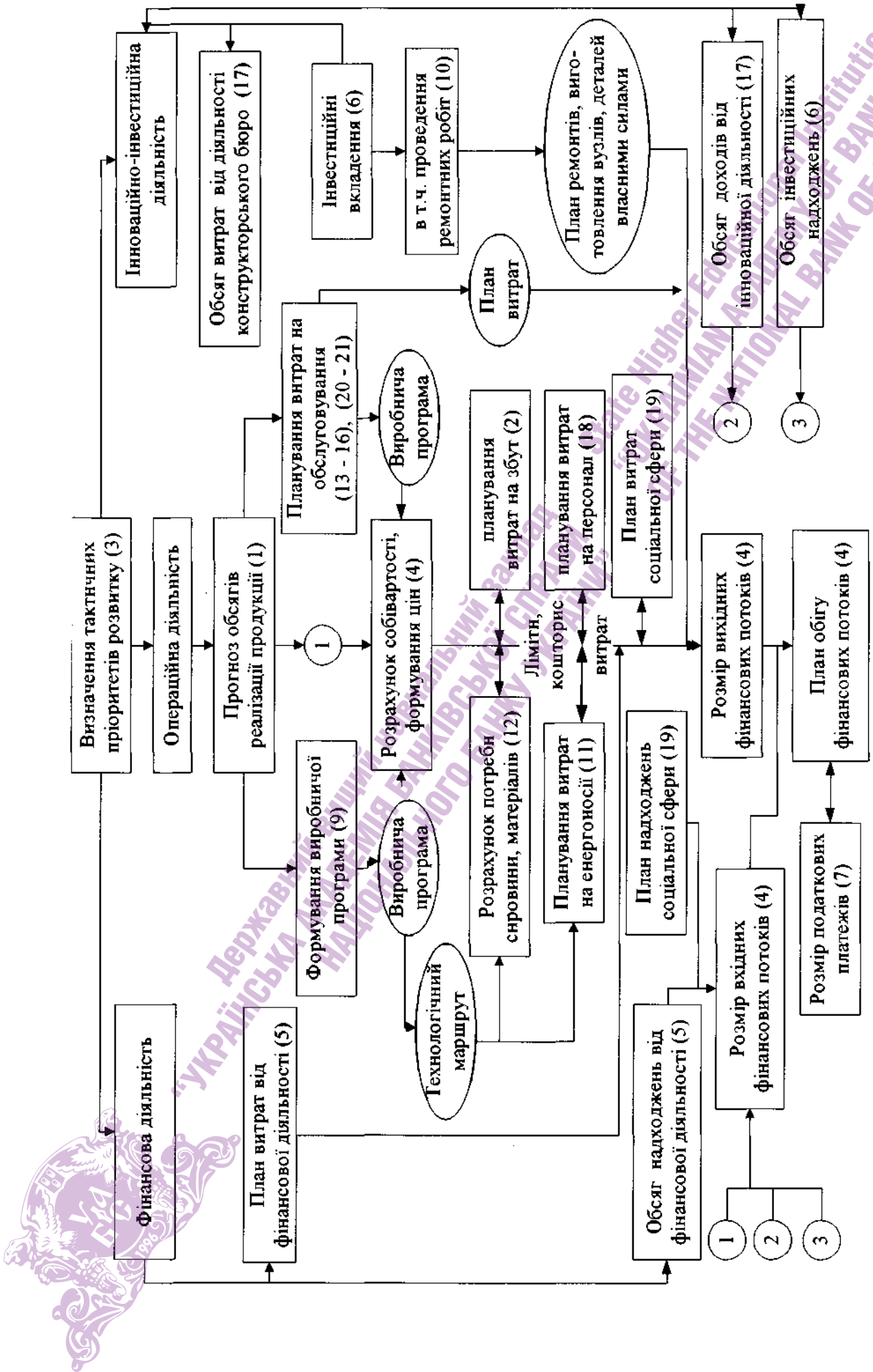

Рис. 3.4. Узагальнена схема формування плану обігу фінансових потоків машинобудівного підприємства (у дужках наведені номери структурних підрозділів (див. Додаток Н))

Розробка фінансового плану здійснюється під керівництвом робочої групи, яка відповідальна за процес розрахунку і своєчасність надання планових показників обігу фінансових потоків протягом року [8]. Робоча група розробляє кількісні характеристики процесу, терміни та форму надання необхідної інформації, визначаючи розміри фінансових потоків, витрати на планування і т. ін.

На рис. 3.4 подано узагальнену схему формування плану обігу фінансових потоків підприємства, згідно з якою складання планових показників починається із визначення тактичних цілей на майбутній період. Залежно від обраної політики при розробці планових показників зосереджують увагу на:

- 1) місткості ринку відповідних товарів;
- 2) інтенсифікації виробництва, в тому числі за окремими видами продукції за наявності достатнього ринкового попиту;
- 3) інноваційно-інвестиційній діяльності: модернізації технології виробництва, створенні спільних підприємств, проведенні інноваційних розробок;
- 4) фінансовій діяльності: вкладенні вільних фінансових ресурсів у цінні папери, надання позик тощо.

Відповідно до визначених відділом стратегічного розвитку пріоритетів діяльності підприємства відділ продажу за допомогою використання запропонованої методики прогнозування надає інформацію про можливий обсяг реалізації готової продукції. Окрім розрахункового обсягу відвантаження продукції, відділ формує каталог цін на реалізацію продукції підприємства та закупівлю матеріальних складових для виробництва готової продукції.

На основі наведених даних відділ збуту комплектує портфель замовлень, згідно з яким у межах запропонованих орієнтирів розраховується графік реалізації готової продукції, в тому числі складських запасів. У разі необхідності відділом проводиться рекламна кампанія по розширенню ринків збуту для забезпечення планового випуску продукції необхідним обсягом контрактних зобов'язань.

Майбутній обсяг виробництва продукції дає підстави технологічному відділу та підрозділам, що обслуговують операційну діяльність підприємства, сформулювати виробничу програму.

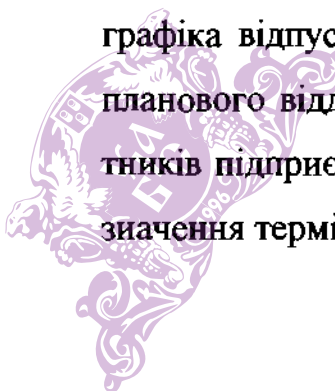
Плановий відділ узагальнює інформацію всіх структурних підрозділів та після визначення рівня рентабельності формує та затверджує ліміти на постійні витрати господарської діяльності.

Економічність і рівномірне завантаження потужностей підприємства досягаються на підставі розроблення технологічного маршруту виробництва готової продукції, який має враховувати собівартість виконання робіт та дотримання термінів випуску виробу згідно з контрактними умовами.

Наведені завдання забезпечуються за рахунок спеціальних функцій технологічного відділу. На підставі технологічного маршруту виготовлення готових виробів основні цехи розраховують обсяг виробництва, визначають необхідний обсяг сировини, матеріалів і комплектуючих виробів. Згідно з нормативними вимогами відділ головного енергетика розраховує витрати і визначає терміни закупівлі енергоносіїв.

Умови постачання та обсяг реалізації продукції дають підставу відділу збуту для визначення обсягу витрат на збут.

Завданням кадрового відділу є передбачення плинності кадрів на підставі аналізу ринку праці, в тому числі пропозицій фахівців визначеної кваліфікаційної підготовки. Зміни рівня безробіття, прожиткового мінімуму, інфляції відображаються в обґрунтованій інформації керівництву щодо доцільності підвищення зарплати кожної окремої категорії працівників. Також відділ забезпечує достатність виробничого персоналу протягом року за рахунок складання графіка відпусток. У разі погодження розраховується фонд оплати праці і до планового відділу доводиться розмір фінансового потоку на оплату праці робітників підприємства. Графік відпусток необхідний фінансовому відділу для визначення термінів здійснення відпускних відрахувань.

Відділ соціально-побутового забезпечення планує рух фінансових потоків соціально-побутової сфери. Соціальні витрати класифікуються за ступенем важливості і надаються до планового відділу.

В рамках затверджених лімітів підрозділами надається кошторис витрат, який є підставою відділу матеріального забезпечення для планування термінів і необхідного обсягу закупівлі сировини, матеріалів і комплектуючих виробів.

Завдання фінансового відділу полягає у розробці календарного плану руху фінансових потоків, який забезпечує своєчасність розрахунків за власними зобов'язаннями та здійснення закупівлі матеріальних витрат. У разі утворення короткострокового дефіциту фінансових потоків розглядаються умови заточення та вид позичання коштів. Терміни використання кредиту дає підставу для розрахунку фінансових витрат, які надаються в плановий відділ для врахування при формуванні планових показників.

Дохід від існуючих вкладень підприємства розраховується інвестиційним відділом. Додаткові вкладення в цінні папери або в статутний фонд інших підприємств визначаються в рамках визначених пріоритетів діяльності і вільних фінансових ресурсів.

Відділом головної механіки розробляється графік проведення поточних і капітальних ремонтних робіт. Термін здійснення ремонту визначається згідно з пріоритетами використання основних засобів у виробничому циклі.

З огляду на структуру управління провідних машинобудівних підприємств слід зазначити наявність науково-дослідного сектора, результати діяльності якого мають суттєвий вплив на розмір вхідних і вихідних фінансових потоків. Реалізація запатентованих результатів інноваційної діяльності підприємства дозволяє підвищити рівень надходжень.

Всі інші служби (наприклад, відділи охорони праці та пожежної безпеки, технічного контролю, юридичний, адміністративно-господарський та лабораторія якості) є необхідними елементами структури управління сучасного підприємства. На підставі звітних даних формується необхідний обсяг витрат для ви-

конання відповідних функціональних обов'язків. Відділ технічного контролю та лабораторія якості можуть надавати послуги стороннім організаціям, тому їх планові розрахунки доповнюються обсягом вхідних фінансових потоків.

Наведені розрахунки узагальнюються в плановому відділі і надаються до бухгалтерії для визначення розміру податкових відрахувань. Розмір податків є останньою інформацією для завершення формування плану фінансових потоків підприємства. Керівником підприємства та робочою групою планові показники затверджуються при наявності таких умов:

- 1) збереження стратегічної спрямованості розвитку підприємства;
- 2) досягнення необхідного розміру прибутковості;
- 3) забезпечення достатнього обсягу вхідних фінансових потоків для покриття витрат фінансово-господарської діяльності.

Ефективність фінансового плану забезпечується при умові врахування визначених "орієнтирів" та балансування розміру вхідних та вихідних фінансових потоків.

Важливим етапом управління фінансовими потоками для досягнення запланованих показників є процес регулювання, який координує виконання організаційних заходів і передбачає комплекс оперативних дій по запобіганню непередбаченим відхиленням. Як інструмент для виконання зазначеної функції автором використані результати економіко-математичних моделей залежності фінансового результату від випуску продукції (2.1) та критерію платоспроможності (2.2) фінансово-господарської діяльності (рис. 3.5).

Згідно з рис. 3.5 зменшення обсягу виробництва та реалізації продукції, зростання витрат на оплату праці та дебіторської заборгованості – все це негативно позначається на прибутковості та платоспроможності діяльності підприємства. В той час як динаміка кредиторської заборгованості носить неоднозначний характер: збільшення боргових зобов'язань призводить до невиправданих витрат, а їх зменшення впливає на розмір вільних фінансових ресурсів.

Виходячи з цього, необхідно прагнути більш швидкого повернення дебіторської заборгованості за сплату власних зобов'язань. Регулювання наведених

фінансових потоків на 99,3% забезпечить отримання запланованого розміру прибутку та на 95,8% збереже припустимий рівень платоспроможності.

Рис. 3.5. Вплив зміни обсягів основних фінансових потоків на результативність і платоспроможність фінансово-господарської діяльності підприємств

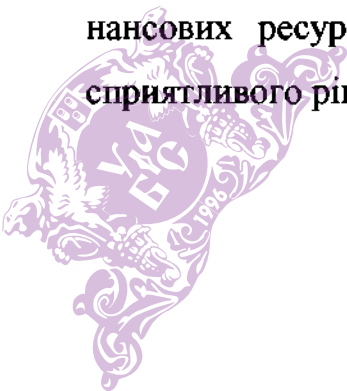
Поліпшити платоспроможність можна завдяки прискоренню обороту кредиторської та дебіторської заборгованості, зниженню дебіторської заборгованості відносно кредиторської та дотриманню припустимого рівня витрат на оплату праці в загальних обсягах виробництва.

Результати аналізу розрахованих значень структури розподілу фінансових потоків, їх терміну та швидкості оборту за ряд років (див. Додаток Д) свідчить про практичну цінність використання їх у процесі регулювання обігу фінансових потоків, а саме: перевищення реалізації продукції над обсягом виробництва на 7–9% відбувається за рахунок зменшення складських запасів готової продукції, тривалість зберігання яких не перевищує 1 місяць.

На прибутковому підприємстві розмір продуктивності праці становить 5 тис. грн та має сталу тенденцію до зростання. При цьому мотиваційне заохочування працівників підвищенням зарплати не повинно бути інтенсивнішим за зростання продуктивності праці. Рентабельність діяльності підприємства, окрім обсягу прибутку, залежить від розміру собівартості виробництва. Одним з провідних елементів кошторису витрат є заробітна плата. Тому для забезпечення прибутковості важливо не допускати збільшення питомої ваги середньомісячної заробітної плати за 18% від обсягу виробництва продукції.

Обсяг фінансового потоку, який акумулюється в складських запасах готової продукції, не повинен бути більшим за 17,7% від виробленої продукції. Припустимим є обсяг дебіторської та кредиторської заборгованості, якщо їх розмір не перевищує відповідно 16,6% від обсягу реалізації та 17,8% від обсягу виробництва продукції. Достатності фінансових ресурсів як для виконання власних боргових зобов'язань, так і для розширеного відтворення можна досягти за умови розрахунків дебіторів не пізніше ніж за 2 місяці, що, в свою чергу, сприятиме більш швидкому поверненню залученого капіталу (63 дні).

Запропоновані методичні рекомендації до здійснення етапів управління фінансовими потоками дозволять оптимізувати рух і збалансувати розподіл фінансових ресурсів для отримання максимального прибутку та збереження сприятливого рівня платоспроможності.

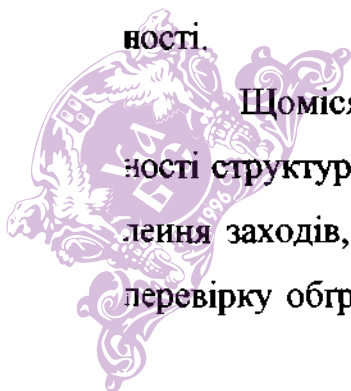
3.2. Методика контролю за рухом фінансових потоків підприємства

Всі види діяльності підприємства взаємозалежні, і будь-яке рішення, прийняте у виробничій, маркетинговій, комерційній, інвестиційній або якійсь іншій сфері, позначається на обсязі фінансових потоків. В свою чергу, незапланована зміна розміру надходжень і видатків підприємства викликає або дефіцит, або надлишок фінансових ресурсів. В обох випадках відхилення знижують віддачу від обігу фінансових потоків, призводять до неритмічності забезпечення виробничого процесу фінансовими ресурсами та негативно позначаються на фінансовому результаті господарської діяльності підприємства.

Так, недооцінка платоспроможності споживачів продукції власного виробництва призвела до неможливості ДП “ХЗ Електроапаратури” в повному обсязі виплатити позичені кошти, здійснити витрати на придбання і модернізацію основних засобів. На ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка зміни в розмірах фінансових потоків вплинули на здійснення часткових капітальних інвестицій, погашення поточних зобов’язань.

З цього приводу науково-обґрунтований прогноз і детально розроблений план дають змогу досягти бажаних результатів, забезпечити достатність фінансових ресурсів для розширеного відтворення за умови впровадження системи контролю, яка дає можливість реагувати на зміни в обігу фінансових потоків та своєчасно вносити корективи в планові розрахунки для досягнення бажаного рівня прибутковості та збереження припустимого рівня платоспроможності.

Щомісячний аналіз відхилень фактичних фінансових показників діяльності структурних підрозділів від планових є інформаційною базою для розроблення заходів, спрямованих на зміну способу виконання фінансового плану та перевірку обґрунтованості вихідних положень. Однак його використання недо-

статньо для запобігання розвитку негативних факторів протягом місяця. Тому автором пропонується проводити оперативний контроль результатів операційної діяльності підприємства щотижня, а у випадку багатомісенклатурного виробництва та наявності значної кількості видів економічної діяльності – подекадно.

Розроблена автором система контролю за рухом фінансових потоків включає такі елементи:

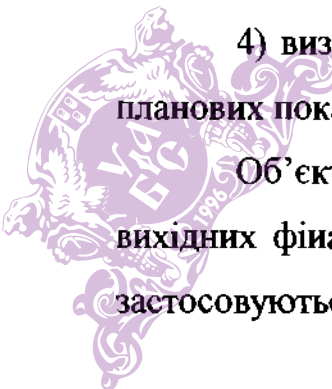
- 1) функції організаційних підрозділів;
- 2) центри відповідальності за виконанням планових показників;
- 3) схеми руху інформаційних потоків про зміни фінансових потоків для прийняття управлінських рішень щодо корегування планових показників;
- 4) фактори, що впливають на обсяг, швидкість і термін руху фінансових потоків.

Оперативність системи контролю забезпечується завдяки реалізації організаційних засад, які відповідають процесу розробки планових показників. Головним критерієм ефективності запропонованої системи контролю є розмір заощаджених фінансових ресурсів у результаті виникнення негативних відхилень.

Основними задачами системи контролю є:

- 1) виявлення і класифікація факторів, які впливають на зміну планових показників;
- 2) встановлення причинно-наслідкових зв'язків впливу факторів на планові показники підприємства;
- 3) закріплення факторів за центрами відповідальності;
- 4) визначення джерела і характеру представлення інформації про зміни планових показників.

Об'єктами контролю виступають планові показники обсягів вхідних та вихідних фінансових потоків підприємства. При здійсненні процесу контролю застосовуються такі основні принципи:

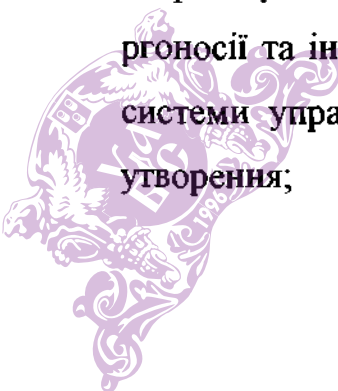

- 1) вірогідність оцінки і повнота відображення вхідних та вихідних фінансових потоків фінансово-господарських операцій;
- 2) оптимальність планування технологічного маршруту і собівартості випуску продукції;
- 3) єдність контрольної та планової документації (відповідність контрольних показників статтям фінансового плану);
- 4) збалансованість коректування дохідної і видаткової частин фінансового плану підприємства.

Аналіз відхилень фактичних показників діяльності структурного підрозділу від запланованого рівня та з'ясування причин цих відхилень – постійний і трудомісткий процес, тривалість якого може бути значно більшою за контрольний період. У зв'язку з цим автором розроблена класифікація факторів, які згруповані за періодом їх виникнення, видами фінансових потоків та за сферою утворення, що дає можливість у разі негативного впливу сконцентрувати увагу керівництва на русі окремих фінансових потоків (табл. 3.1).

Згідно наведеною у табл. 3.1 класифікацією до оперативних факторів, контроль яких необхідно здійснювати щотижнево, відносяться такі:

- 1) зміна обсягу замовлень готової продукції, від якої залежить розмір багатьох вхідних і вихідних фінансових потоків. Відмова від продукції з особливими техніко-технологічними якостями, окрім зниження обсягу відвантаженої продукції, призведе до утворення неліквідних складських запасів, реалізація яких в подальшому вимагатиме тривалого терміну. Навіть за умови використання авансових розрахунків несвоєчасне реагування на виникнення зазначеного фактора вплине на здійснення невиправданих витрат на оплату праці, за енергоносії та інші змінні витрати. Дотримання вимог кредиторів не залежить від системи управління підприємством, тому належить до факторів зовнішнього утворення;

Таблиця 3.1

Класифікація факторів, які впливають на заплановані показники обсягу, швидкості й терміну руху фінансових потоків

Фактор	Класифікаційна ознака							
	Період виникнення			За впливом на фінансові потоки			За сферою утворення	
	опера- тивні	місячні	квар- тальні	Вхідні	вихідні		внутрішні	зовнішні
					змінні	постійні		
Зміна обсягу замовлень готової продукції	+			+	+			+
Зміна цін на готову продукцію, сировину, матеріали та інші матеріальні витрати	+			+	+			+
Порушення термінів повернення дебіторської заборгованості	+			+			+	
Зміна технологічного маршруту	+			+	+	+	+	
Перенесення термінів ремонтних і будівельно-монтажних робіт		+				+	+	
Зміна тарифних ставок, плинність кадрів		+			+			+
Зміна процентних ставок по кредитах і умовах страхування		+				+		+
Зміна тарифів на енергоносії			+		+			+
Зміна умов та обсягу оренди			+	+		+	-	
Зміна законодавства щодо способів'язкових платежів			+		+	+		+

2) зміна цін на готову продукцію, сировину, матеріали та інші матеріальні витрати пов'язана із ринковою кон'юнктурою і не піддається управлінню з боку підприємства. При цьому непропорційне зростання цін на матеріальні витрати й готові вироби призводить до зниження рентабельності виробництва, а в окремих випадках до зриву договірних контрактів.

Вартість закупівлі сировини, матеріалів і комплектуючих виробів повинна враховуватися при формуванні ціни випуску виробу та відображатися в рамках укладання контракту із споживачем. Однак постійний моніторинг цін не-

необхідний для калькулювання витрат підприємства та попередження замовників про зміну відпускнуої ціни;

3) термін повернення дебіторської заборгованості залежить від ділової активності підприємства, порушення якого призводить до дефіциту фінансових потоків. В свою чергу, недостатність фінансових ресурсів веде до неритмічності закупівлі матеріалів і здійснення власних зобов'язань, що призводить до виникнення не виробничих витрат;

4) від дотримання технологічного маршруту залежить як своєчасне виконання договірних умов, так і собівартість виготовлення та обробки готової продукції. Порушення технологічного маршруту виробництва призводить до нерівномірного завантаження основних виробничих фондів, а зниження запланованого рівня рентабельності впливає на недоотримання частини прибутку. Даний фактор залежить від управління товарними потоками підприємства та впливає на розмір вхідних і вихідних фінансових потоків.

Фактори, що потребують місячного та квартального контролю також відіграють значну роль в обігу фінансових потоків. Однак наслідки їх впливу припустимі для перегляду місячних і квартальних фінансових планів. Так, зміна тарифних ставок оплати праці залежить від мотиваційних заходів підприємства і їх перегляд слід здійснювати по закінченні місячного періоду. До зовнішніх факторів належить зміна відсоткових ставок за банківські кредити та умов страхування. Перегляд зазначених показників фінансові інститути, як правило, здійснюють по закінченні місяця. Набрання чинності законодавчими актами щодо обов'язкових платежів має більш тривалий термін.

Приведені класифікаційні ознаки дають підставу для коректування відповідних статей фінансових планів. Так, облік факторів, які пов'язані із напрямком руху фінансових потоків, дозволяють балансувати розміром надходжень і видатків підприємства. Деталізація їх за видами витрат дозволяє визначити ступінь зміни порогу рентабельності та фінансові потоки, які можуть бути скоректовані без негативного впливу на розмір обсягу виробництва продукції.

Внутрішні фактори, на відміну від зовнішніх, залежать від ефективності існуючої системи управління фінансовими потоками підприємства. Їх негативних наслідків можна уникнути завдяки впровадженню мотиваційних заходів у процесі виконання планових показників.

Для оперативного контролю були визначені основні фінансові потоки, які найбільш чутливо реагують на зміни зазначених вище факторів (рис. 3.6).

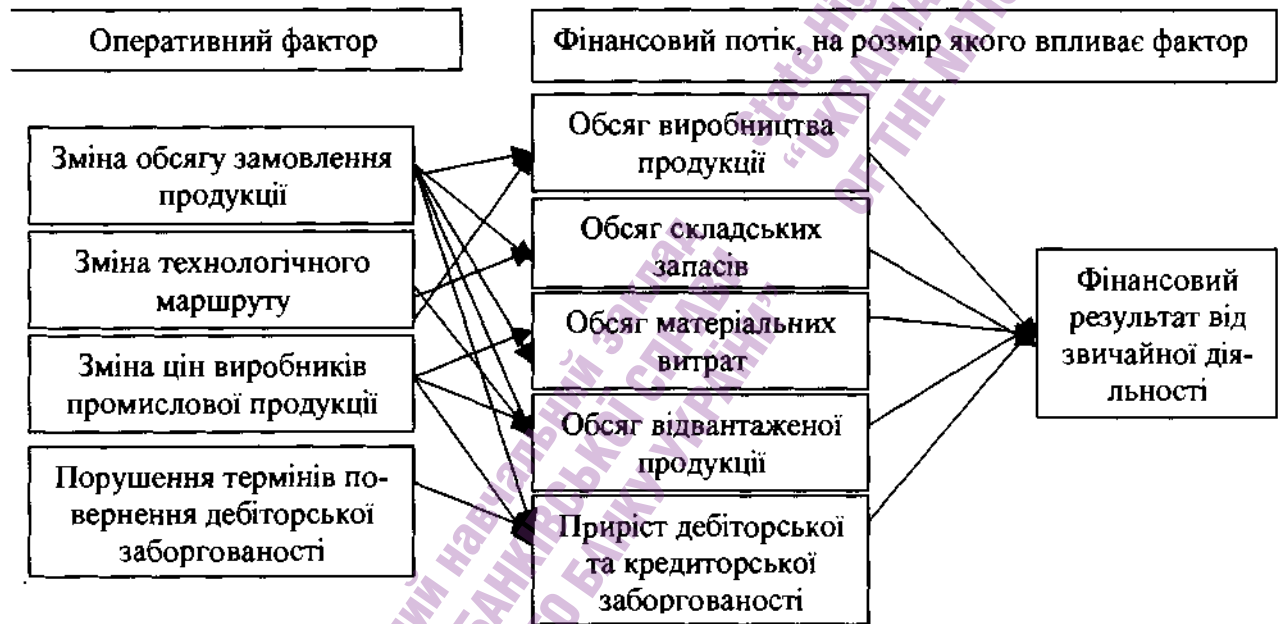

Рис. 3.6. Залежність фінансових потоків підприємства від впливу оперативних факторів

Згідно з рис. 3.6 до фінансових потоків, що потребують оперативного контролю належать:

1) обсяг виробництва за групами готової продукції в розрізі структурних підрозділів, що дасть змогу контролювати зміну обсягу замовлень, технологічного маршруту випуску та цін реалізації виробів підприємства, а також динаміку обсягу боргових зобов'язань;

2) обсяг відвантаження за видами продукції в розрізі платежів, що дозволяє реагувати на можливі відхилення в обсязі надходжень підприємства та координувати зусилля щодо їх активізації;

3) обсяг приросту дебіторської та кредиторської заборгованості, що дає можливість запобігти порушенню запланованого дисбалансу заборгованостей та знизити негативні наслідки від дефіциту вхідних фінансових потоків;

4) обсяг матеріальних витрат та їх складський запас, який необхідний у разі зміни цін на сировину, матеріали та інші матеріальні витрати. У разі зменшення обсягу замовлень контроль складських запасів допоможе запобігти виникненню неліквідних товарно-матеріальних цінностей.

Вказані показники мають вагомий вплив на кінцевий результат діяльності будь-якого промислового підприємства. Визначені фактори оперативного впливу та відповідні контрольні показники автором закріплені за центрами відповідальності (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Закріплення факторів за центрами відповідальності та визначення фінансових потоків, які потребують коректування

Фактор	Центр відповідальності	Фінансовий потік, що потребує коректування	Виконавець
Зміна обсягу замовлень готової продукції	Відділ збуту	Обсяг виробництва продукції	Основні та допоміжні цехи
		Обсяг реалізації продукції	Відділ продажу
		Обсяг закупівлі матеріальних витрат	Відділ матеріально-технічного забезпечення
		Обсяг складських запасів	
Зміна цін на готову продукцію	Відділ продажу	Обсяг реалізації продукції	Відділ збуту
Зміна цін на матеріальні витрати		Обсяг закупівлі матеріальних витрат	Відділ матеріально-технічного забезпечення
Порушення термінів повернення дебіторської заборгованості	Фінансовий відділ	Терміни здійснення платежів	Фінансовий відділ
Зміна технологічного маршруту	Технологічний відділ	Обсяг виробництва продукції	Основні та допоміжні цехи
		Собівартість виробництва продукції	Плановий відділ

Наведені в табл. 3.2 фактори пов'язані з обігом фінансових потоків операційної діяльності підприємства, в якій сконцентрована переважна частка його фінансових ресурсів.

Зміна обсягу одного фінансового потоку призводить до збоїв у запланованому русі ряду інших потоків. Тому для виявлення можливих варіантів розвитку подій при зміні ключових планових показників автором застосований факторний аналіз [42], який дозволяє виявити відокремлені фактори, що впливають на результативність обігу фінансових потоків підприємства.

У факторному аналізі під “фактором” використовується поняття в іншому розумінні [6]. Фактори – це агреговані, латентні показники, які безпосередньо не спостерігаються, але виявляються через систему показників [110].

На підставі 150 спостережень за рухом фінансових потоків провідних підприємств машинобудування Харківського регіону протягом 2001–2004 рр. до розрахунку залучені фінансові потоки, які потребують оперативного контролю та були визначені згідно із запропонованою класифікацією факторів.

З метою досягнення зменшення векторного простору при збереженні основних властивостей початкового масиву в рамках факторного аналізу був обраний метод головних компонент [40]. Вважають, що 90% задач факторного аналізу вирішується за допомогою цього методу [110]. За допомогою методу добору матриці повороту ВаріМакс, за яким при обертанні факторів спрощуються стовпці початкової матриці, були визначені факторні навантаження (Додаток П, табл. П.1). В результаті виявлено, що майже 80% загальної мінливості наведених показників залежить від впливу трьох факторів (Додаток П, табл. П.2).

До генерального фактора, який має всі навантаження більше нуля, увійшли обсяг виробництва та реалізації продукції, витрати на закупівлю матеріалів. Отже цей фактор призводить до зміни 99% планового показника обсягу виробництва продукції, 98% обсягу відвантаженої продукції та 96% матеріаль-

них витрат. У результаті впливу цього фактора на 36% зростає дебіторська заборгованість.

До другого фактора увійшов рух складських запасів (82%) та кредиторської заборгованості (66%). Цілком очевидно, що накопичення виробничих запасів, товарів і готової продукції на складах призводить до скорочення виручки від реалізації, а брак обігових коштів, в свою чергу, впливає на збільшення боргових зобов'язань.

Третій фактор в основному визначає динаміку фінансового результату від звичайної діяльності. Майже 77% його розміру на 73% залежить від приросту кредиторської заборгованості.

Отже, факторне групування фінансових потоків за трьома головними компонентами пояснюється ступенем участі їх в фінансово-господарській діяльності. Так, до першого фактора віднесено основні фінансові потоки, що характеризують виробничий процес підприємства. На нього припадає майже половина загальної мінливості факторів (43,8%). Фінансові потоки другої компоненти є похідними від обсягу виробництва та реалізації продукції, а також виступають продовженням обігу фінансових ресурсів першої групи. Їх вплив на зміну тиску фінансових потоків становить 19,6%. Третій фактор можна охарактеризувати як результуючий, оскільки в основному він визначає динаміку фінансового результату від звичайної діяльності. Тому його вплив на вхідні та допоміжні потоки (група 1) становить найнижче значення – 16,2%.

Згідно з наведеним дослідженням вказані фактори можна охарактеризувати як основні, похідні та результуючі. Дані про вагомість факторних навантажень свідчать, що три фактори істотно пояснюють зміни майже всіх фінансових потоків: обсягу виробництва (коефіцієнт спільності дорівнює 97,6% мінливості фактора) та відвантаження продукції (97,2%), витрат на закупівлю матеріалів (93,5%), приросту складських запасів (72,8%), фінансового результату від звичайної діяльності (72%), кредиторської (68,2%) та дебіторської заборгованості (56,7%).

Відповідно до матриці факторних навантажень майже всі змінні чітко поділилися на три групи (рис. 3.7).

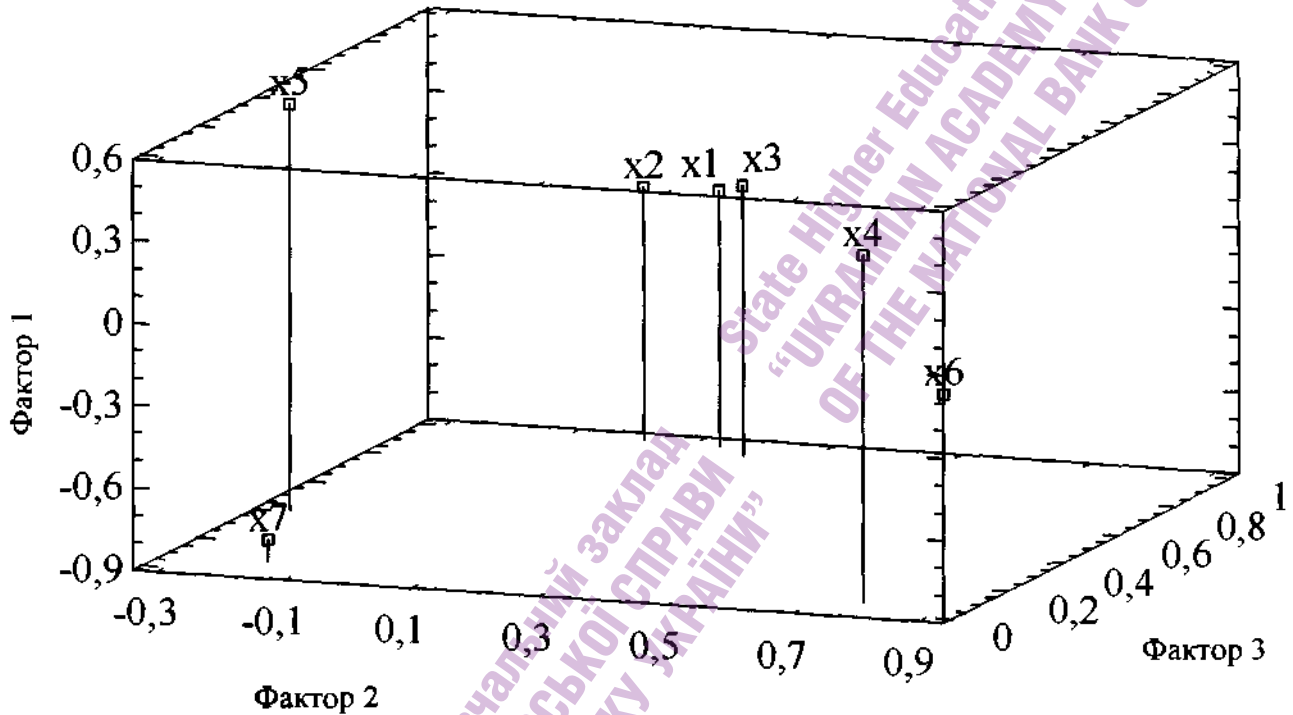

Рис. 3.7. Графік розподілу факторних навантажень фінансових потоків у просторі трьох факторів

Знаючи власні вектори, можна виразити фактори такою системою рівнянь:

$$\begin{cases} F1=0,99 \times x1 + 0,98 \times x2 + 0,96 \times x3 + 0,36 \times x4 + 0,10 \times x5 + 0,24 \times x6 + 0,06 \times x7 \\ F2=0,02 \times x1 - 0,07 \times x2 + 0,05 \times x3 - 0,66 \times x4 + 0,37 \times x5 + 0,82 \times x6 + 0,35 \times x7 \\ F3=0,01 \times x1 - 0,05 \times x2 + 0,10 \times x3 + 0,07 \times x4 + 0,73 \times x5 + 0,05 \times x6 - 0,77 \times x7 \end{cases} \quad (3.1)$$

де X_1 – обсяг виробництва продукції (робіт, послуг) за звітний період, тис. грн;
 X_2 – обсяг відвантаженої продукції за звітний період, тис. грн;

X_3 – обсяг матеріальних витрат на виробництво продукції за звітний період, тис. грн;

X_4 – приріст (зниження) дебіторської заборгованості станом на 1 січня наступного за звітним періоду до 1 січня звітного періоду, тис. грн;

X_5 – приріст (зниження) кредиторської заборгованості станом на 1 січня наступного за звітним періоду до 1 січня звітного періоду, тис. грн;

X_6 – приріст (зниження) складських запасів готової продукції станом на 1 січня наступного за звітним періоду до 1 січня звітного періоду, тис. грн;

X_7 – фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування за звітний період, тис. грн.

Таким чином, для першої компоненти характерним є приплив фінансових потоків. При цьому фінансовий результат від звичайної діяльності буде характеризуватися позитивною динамікою. Прикладом впливу головної компоненти може стати динаміка фінансових потоків ВАТ “ХарП” у 2004 р., в якому підприємство отримало прибуток у розмірі 13,6 млн грн або 4,5% від обсягу виробництва. Досягнення фінансового результату обумовлене майже однаковими темпами зростання обсягу виробництва та реалізації готової продукції. Збільшення обсягу товарної продукції вплинуло на приріст складських запасів на 63%, дебіторської заборгованості – на 27,7%, кредиторської заборгованості – на 5,6%.

У другій компоненті на позитивну динаміку фінансового результату основний вплив справлятиме зниження дебіторської заборгованості. Незначне скорочення обсягу реалізації буде викликано накопиченням готової продукції на складах. Однак дефіцит фінансових ресурсів буде компенсований завдяки рахунок збільшенню тривалості обігу власних зобов'язань. Подібна ситуація відбулася на ВАТ “Коннектор” у 2002 р. Фінансовий результат підприємства за рік виріс на 50% відносно підсумків 2001 р., тоді як виручка від реалізації скоротилася на 4%. Збільшення обсягу складських запасів на 52% компенсується

зменшенням дебіторських боргів (на 62,3% відносно початку 2002 р.) та збільшенням власних зобов'язань (на 17%).

Головною ознакою погіршення фінансового результату від звичайної діяльності є зростання кредиторської заборгованості, яке відбувається на фоні збільшення обсягів реалізації продукції, непропорційним збільшенням складських запасів відносно обсягів виробництва продукції та зростанням дебіторської заборгованості. Додатково знижує рентабельність виробництва випереджаюче зростання матеріальних витрат, оскільки його навантаження на 10% вище за товарний випуск. Цей фактор викликаний зростанням цін на матеріали та комплектуючі вироби. Особливо відчутно результуючий фактор вплинув на обіг фінансових потоків ВАТ "Коннектор" у 2004 р. За підсумками року підприємство отримало прибуток на 85% нижчий, ніж у попередній період. На цей факт вплинуло скорочення реалізації продукції (88% від обсягу реалізації 2003 р.) та збільшення складських запасів (113%). Незважаючи на майже незмінний товарний випуск продукції підприємства, матеріальні витрати були збільшені на 19%. Зберегти беззбитковий рівень та не допустити дефіциту фінансових ресурсів ВАТ "Коннектор" вдалося завдяки збільшенню кредиторської заборгованості (на 62,9%), в той час як дебіторські борги залишились майже незмінними.

Знання факторів, уміння визначати їхній вплив дозволяють створювати ефективний механізм управління ними [85], оперативно реагувати на несподівані відхилення від планових показників. Так, у випадку збільшення програми виробництва та обсягу відвантаження продукції за допомогою фактора 1 можна передбачити приплив дебіторської та кредиторської заборгованості, бути готовим до збільшення витрат на закупівлю матеріалів та на утримання складських запасів. Якщо зростаючий рівень виробництва продукції супроводжується скороченням її реалізації, динаміку інших фінансових потоків можна передбачити, використовуючи фактор 2. Спираючись на те, що фактор 3 негативно впливає на фінансовий результат, керівництво підприємства повинно потурбуватися про

зискорення повернення власних коштів, утримання зростання власних зобов'язань, знайти додаткові джерела для поновлення фінансових ресурсів. З метою зниження обсягу вихідних фінансових потоків особливу увагу слід приділити рівню складських запасів та переглянути норматив страхового запасу на тримання нових матеріалів і комплектуючих виробів.

Розроблена факторна модель (3.1) дозволяє виявити причинно-наслідкові зв'язки впливу оперативних факторів на планові показники фінансових потоків.

Терміп впливу окремого фактора на фінансові потоки може посити тризалий характер. Тому недовиконання запланованих показників фінансових потоків мають бути враховані в наступному контрольному періоді та збалансовані відповідно до факторної моделі.

Перевірка відповідності плановим показникам результатів управління фінансовими потоками здійснюється за допомогою оперативних даних відповідних служб згідно з розробленими формами (Додаток Р). Збір та узагальнення запропонованої інформації здійснюються плановим відділом.

Контроль виконання запланованого обсягу виробництва здійснюється за видами готової продукції (у випадку багатонаменклатурного виробництва – за групами) в розрізі цехів (у разі необхідності – в тому числі по ділянках).

Обсяг виробництва продукції по цехах (ділянках) підприємства заповнюється в кількісному та вартісному вираженні (Додаток Р, табл. Р.1). Наказом по заводу з планового відділу призначаються контролери, відповідальні за формування та доведення планових показників відповідним цехам (ділянкам). Планове завантаження виробництва продукції кожного цеху (ділянки) формується відповідно до технологічного маршруту. Кількісний обсяг виробництва дозволяє оцінити ритмічність виконання запланованого обсягу виробництва по кожній групі продукції і структурному підрозділу операційного виробництва. Вартісний обсяг виробництва дає можливість контролювати запланований рівень рентабельності відповідно до прийнятих етапів і видів обробки. По завер-

шенні контрольного періоду фахівцем цеху (ділянки) заповнюється фактичні показники і відсотки виконання плану за окремим видом продукції.

З метою запобігання подвійному обліку обсяг виробництва продукції цеху (ділянки) не враховується при відсутності факту його прийняття до виробництва (обробки). Вартість робіт визначається відповідно до затверджених розцінок на кожний вид робіт.

Допустимим відхиленням фактичних показників є $\pm 5\div 10\%$ від запланованого рівня. Перевищення нормативного діапазону характеризує неефективне планування, неритмічність виконання замовлення. Порушення технологічного маршруту обробки продукції створює умови для іраціонального використання потужностей, що веде до невиробничих втрат, подорожчання продукції і, як наслідок, зниження чистого прибутку. Виконання запланованого обсягу виробництва у вартісному та кількісному вираженні повинно бути приблизно однаковим. У протилежному випадку це свідчатиме про збільшення собівартості робіт, що впливає на зниження рівня рентабельності.

Остаточні заповнені фактичні показники завіряються начальником цеху і передаються до планового відділу.

Контроль ритмічності надходження вхідних фінансових потоків оцінюється за видами платежів і готової продукції (Додаток Р, табл. Р.2). Відділом продажу за день до початку контрольного періоду формується каталог цін продукції підприємства на майбутній період відповідно до ринкових котирувань. Результати прогнозу заносяться в планові показники у графі "ціна" (тис. грн).

Відділом збуту відповідно до укладеного портфеля замовлень і на основі даних центрального складу готової продукції про майбутні обсяги реалізації в зазначену таблицю у графу "кількість" (шт.) заносяться заплановані обсяги відвантаження готових виробів. Фінансовий відділ вказує плановий розмір дебіторської та кредиторської заборгованості на кінець планового періоду. Фактичні суми платежів заповнюються фінансовим відділом і заносяться в табли-

лю, яка подається до планового відділу для аналізу виконання планових показників.

Наведені дані характеризують структурні зміни джерел поповнення надходжень коштів, які можна оцінити за мультиплікативною моделлю, представленою таким рівнянням:

$$\Delta CC = \frac{C\phi^1}{C\phi} \times (CC_\phi^1 - C\phi_\phi^1) + \frac{C\phi^2}{C\phi} \times (CC_\phi^2 - C\phi_\phi^2) + \frac{C\phi^3}{C\phi} \times (CC_\phi^3 - C\phi_\phi^3), \quad (3.2)$$

де $C\phi$ – фактичний обсяг коштів, тис. грн;

$C\phi_\phi^1$, $C\phi_\phi^1$ – фактичний і плановий обсяг погашення заборгованості минулих років за реалізацію і-го виду готової продукції, тис. грн;

$C\phi_\phi^2$, $C\phi_\phi^2$ – фактичний і плановий обсяг оплати поточної реалізації і-го виду готової продукції, тис. грн;

$C\phi_\phi^3$, $C\phi_\phi^3$ – фактичний і плановий обсяг передоплати за виробництво і-го виду продукції, тис. грн.

Надходження від реалізації готової продукції підприємства характеризують результат передачі кінцевому покупцю істотних ризиків і вигод, які пов'язані з правом власності на продукцію. Дохід від реалізації продукції визначається в періоді, в якому споживачем був представлений документ, що підтверджує факт виконання робіт (чи їхньої частини) і перерахована сума на розрахунковий рахунок підприємства, що відповідає умовам контракту. Облік відвантаження продукції здійснюється в кількісному і вартісному вираженні.

Підсумкові показники по кожній групі платежів розраховуються як добуток кількості відвантаженої продукції на ціну однієї штуки (партії), за винятком авансів, що приводяться відповідно до графіка платежів. Розмір авансових платежів регламентується відсотковим відношенням до обсягу замовлення згі-

дно з контрактними умовами. Співвідношення обсягу контракту і суми авансів має відповідати рівню матеріальних витрат у калькуляції собівартості продукції. Обсяг неплатежів розраховується відповідно до календарного графіка надходжень і видатків підприємства. На кінець періоду розмір заборгованостей визначається як різниця боргів на початок року за вирахуванням надходжень (платежів) протягом контрольного періоду.

Планова ціна продукції приводиться на момент передачі її на склад, фактична ж має відповідати ринковій вартості конкретного виду продукції на момент її реалізації і визначається як середньозважена за звітний період.

По завершенні планового періоду фінансовим відділом вказуються обсяг (шт.), фактична ціна і відсотки виконання планових показників відвантаження продукції зі складу станом на 16⁰⁰ останнього дня контрольного періоду. Виконання планових показників зводиться в таблицю і передається у плановий відділ для їх аналізу.

Нормативною межею виконання планових показників слід вважати надходження, розмір яких не нижче за 90% від плану. Розмір фактичних фінансових потоків, який менше за припустимі рамки, характеризує дефіцит коштів, викликаний відмовою від умов договору, зниженням оборотності складських запасів готової продукції, дефляцією цін на готову продукцію, недостатнім рівнем авансових платежів. В іншому випадку перевиконання планових показників викликано незапланованим відвантаженням продукції, додатковою реалізацією складських запасів готової продукції, зростанням цін на продукцію, збільшенням авансів, ніж це передбачалося.

Недовиконання планових показників характеризує падіння маркетингової активності підприємства і веде до недостатності оборотних коштів. Невідповідність планових і фактичних цін викликана неефективними маркетинговими дослідженнями відділу продажу щодо передбачення динаміки цін. Недоотримання дебіторської заборгованості пов'язане із падінням ділової активності підприємства і може призвести до дефіциту власних ресурсів. За недовиконан-

ня планових показників відвантаження продукції відповідальність несе відділ збуту.

Контроль постачання операційної діяльності сировиною, матеріалами та комплектуючими виробами здійснюється за групами витрат у розрізі цехів (Додаток Р, табл. Р.3). В обсяг закупівлі включаються витрати, які необхідно здійснити в поточному контрольному періоді для забезпечення безперервного процесу виробництва продукції. Контроль закупівлі матеріальних витрат націлений на:

- 1) запобігання недоцільним витратам, пов'язаним зі зміною обсягу виробництва продукції;
- 2) облік складських запасів матеріальних витрат і недопущення їх нерационального зростання;
- 3) забезпечення своєчасного реагування на зміну цін сировини, матеріалів і комплектуючих виробів.

Фахівцем планового відділу на підставі даних відділу збуту (див. Додаток Р, табл. Р.1) визначається майбутній обсяг виробництва продукції, робіт, послуг.

На основі затверджених нормативів і відповідно до коефіцієнтів матеріалоемності відділом матеріально-технічного забезпечення розраховується плановий обсяг закупівлі матеріальних витрат за всіма видами продукції.

На підставі наведених даних фахівцем планового відділу розраховується умовний норматив матеріальних витрат як відношення підсумкового значення обсягу витрат до обсягу виробництва продукції. Фахівцем маркетингового підрозділу за день до початку контрольного періоду здійснюється планування прейскуранта закупівельних цін матеріальних витрат. Дані прейскуранта заносяться в таблицю (див. Додаток Р, табл. Р.1) у графу "ціна" (тис. грн).

Розмір складських запасів матеріальних витрат на початок і кінець планового періоду розраховується відділом матеріально-технічного забезпечення.

На початок періоду вносяться фактичні дані станом на останній день попере-

днього контрольного періоду. Плановий обсяг залишків складських запасів розраховується відповідно до виробничої програми і затвердженого нормативу страхових запасів сировини і матеріалів.

Обсяг закупівлі матеріальних витрат характеризує витратну частину операційної діяльності і безпосередньо впливає на розмір чистого прибутку. Тому особливого значення набуває збереження на запланованому рівні умовного нормативу матеріальних витрат в обсязі виробництва. Фактична ціна відповідає ринковій вартості конкретного виду матеріальних витрат і розраховується як відношення загального обсягу здійснених витрат у вартісному вираженні до їх натурального розміру.

Підсумкова сума матеріальних витрат розраховується як добуток суми витрат за кожним видом продукції на його вартість. Складські запаси витрат не враховуються в підсумковій сумі витрат і носять довідковий характер. Контроль зміни складських запасів відбувається в натуральному виразі і необхідний для запобігання понадлімітним витратам.

Фактичні дані цехів щодо виробництва продукції в контрольному періоді (див. Додаток Р, табл. Р.1) фахівцем планового відділу вноситься в таблицю (див. Додаток Р, табл. Р.3) у рядок "Загальний обсяг виробництва продукції".

Відділом матеріально-технічного забезпечення вказується фактичний обсяг здійснених матеріальних витрат станом на 16⁰⁰ останнього дня контрольного періоду. Фінансовий відділ надає інформацію про фактичну ціну закупівель, здійснених у контрольному періоді, яка вноситься до графи "ціна" (див. Додаток Р, табл. Р.3). Ця інформація надається до планового відділу, який визначає ступінь виконання планових показників.

Дотримання плану оцінюється за умови неперевищення витратами 110% від запланованого рівня. В іншому випадку перевищення планових показників обумовлено перевитратами на закупівлю матеріалів, збільшенням обсягу виробництва продукції, зростанням цін на енерго та матеріальні ресурси тощо. Недовиконання встановлених потреб на рівні менше 90% характеризує дефіцит

матеріальних ресурсів для підтримки безперервного процесу виробництва, скорочення обсягів виробництва тощо.

Узагальнюючи інформацію за наведеними формами звітності, плановий відділ проводить аналіз відхилень факту від плану та за допомогою факторної системи рівнянь (3.1) передбачає можливі наслідки зміни обсягів фінансових потоків. До генерального фактора належать обсяги виробництва та реалізації продукції, від розміру яких залежить обсяг матеріальних витрат. В свою чергу, зміна генерального фактора впливає на показники похідного фактора, а саме на розмір дебіторської заборгованості та складських запасів.

Негативне відхилення зазначених показників від запланованого рівня призводить до погіршення результуючого фактора, який негативно впливає на розмір фінансового результату діяльності підприємства. Після розрахунку відхилень у поточному контрольному періоді та розроблення заходів щодо усунення вузьких місць, плановий відділ робить перевірку реалізації фінансових завдань у наступному періоді. Корегування плану відбувається на підставі запропонованої схеми та форми планування (див. підрозд. 2.3).

Балансування розміром вхідних і вихідних фінансових потоків досягається шляхом зниження постійних фінансових потоків або переглядом терміну їх дії. В протилежному випадку збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції завдяки недовиконанню планових показників попереднього періоду призведе, з одного боку, до неможливості їх виконання, а з іншого – до невиправданих витрат на закупівлю матеріалів, сировини та комплектуючих виробів, які на тривалий час знижують вільні фінансові потоки.

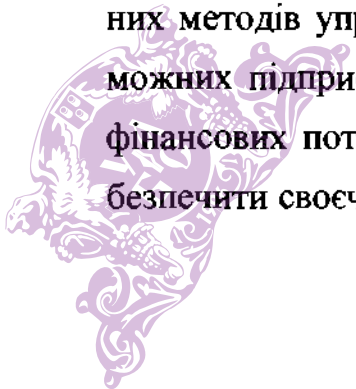
Вищевикладені концептуальні засади системи контролю за обігом фінансових потоків дозволяють оперативно накопичувати інформацію по вхідних і вихідних фінансових потоках підприємства, здійснювати аналіз їх відхилень від запланованого рівня та впливати на загальні результати діяльності. Щотижневий контроль ключових показників дозволяє скоординувати зусилля всіх служб, підрозділів на виконання встановлених завдань, своєчасно реагувати на

зплив зовнішніх і внутрішніх факторів та запобігати утворенню непередбачених вихідних фінансових потоків.

3.3. Рекомендації щодо впровадження системи управління фінансовими потоками підприємства

Управління фінансовими потоками є невід'ємною частиною загальної системи управління будь-якої фінансово-господарської діяльності. Незважаючи на рівень технологічного розвитку підприємства, частку сегмента ринку, розширення або зменшення обсягів випуску продукції, використання тих чи інших видів підприємницької діяльності завжди супроводжується рухом фінансових потоків. Тому застосування основних елементів системи управління фінансовими потоками підприємства є необхідним для проведення глибоких фінансових розрахунків щодо стратегії залучення, розподілу, перерозподілу та інвестування фінансових ресурсів [22].

Автором на підставі діяльності провідних підприємств машинобудівного комплексу Харківського регіону розроблені та використані основні підходи до здійснення фінансово-економічного аналізу, прогнозування, планування та контролю за рухом фінансових потоків. Дослідження приведених методів на регіональному рівні забезпечують універсальність використання запропонованих методів управління фінансовими потоками. Для прибуткових і платоспроможних підприємств ці методи дають можливість підвищити результативність фінансових потоків, а для “проблемних” – досягти беззбиткового рівня та забезпечити своєчасність розрахунків за своїми зобов'язаннями.

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING"
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

Апробація отриманих результатів була проведена на Харківському державному приладобудівному заводі ім. Т. Г. Шевченка (ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка) та державному підприємстві “Харківський завод Електроапаратури” (ДП “ХЗ Електроапаратури”) за підсумками фінансово-господарської діяльності 2001–2003рр. За результатами 2004 р. зроблений висновок про ефективність впровадження управління фінансовими потоками. Вибір підприємств оснований на таких ознаках:

- 1) підприємства належать до державної форми власності;
- 2) переважна частина продукції обох підприємств відноситься до виробництва електричного та електронного устаткування, що свідчить про схожість виробничого процесу;
- 3) протягом 2001–2003 рр. за основними показниками фінансово-господарської діяльності підприємства знаходились у різних кластерних групах (див. Додаток В, табл. В.1): ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка – в зоні прибутковості, ДП “ХЗ Електроапаратури” – в перехідній зоні.

Незважаючи на приналежність до одного напрямку машинобудівної діяльності, ці підприємства не є конкурентами та займають різні сегменти ринку:

- 1) ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка спеціалізується на виробництві устаткування для радіо, телебачення та зв'язку, а також здійснює випуск медичних приладів та інструментів точних вимірюваних пристроїв;
- 2) ДП “ХЗ Електроапаратури” переважно виробляє контрольно-вимірювальну апаратуру (електричні лічильники, лічильники теплової енергії, гарячої та холодної води).

Однакові організаційно-правові умови господарювання та загальний переважаючий вид виробничої діяльності зумовлюють схожу динаміку основних показників господарювання (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Основні показники господарської діяльності ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка та ДП “ХЗ Електроапаратури” за 2001–2003 рр.

Показник	ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка			ДП “ХЗ Електроапаратури”		
	2001	2002	2003	2001	2002	2003
емпи зростання обсягів виробництва продукції, % до попереднього року	105,1	105,6	107,9	102,9	101,4	109,1
емпи зростання обсягів відвантаженої продукції, у % до попереднього року	123,9	122,1	91,0	120,7	107,6	134,7
емпи зростання середньооблікової чисельності штатних працівників, у % до попереднього року	84,34	94,50	91,12	80,67	94,43	86,34
емпи зростання продуктивності праці, у % до попереднього року	146,47	111,80	138,33	121,33	107,33	107,4
емпи зростання середньомісячної зарплати штатних працівників, у % до попереднього року	134,6	122,9	103,7	114,7	129,7	115,1
рибуток (збиток) від звичайної діяльності до податкування, тис. грн.	6353,1	191,7	5040,6	-7390	-8943	-2881
обсяг прибутку (збитку), який припадає на 1 грн зварної продукції, грн	0,086	0,002	0,059	-0,272	-0,324	-0,096

За даними табл. 3.3, протягом 2001–2003 рр. виробнича діяльність ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка і ДП “ХЗ Електроапаратури” характеризується загальною динамікою ряду показників: темпи зростання обсягів виробництва, продуктивності праці та середньомісячної заробітної плати мають позитивне значення, що перевищує 100%. Протягом зазначеного періоду на підприємствах відмічалось скорочення чисельності штатних працівників.

Відмітними рисами є стає нарощування обсягів реалізованої продукції на ДП “ХЗ Електроапаратури”, тоді як на ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка за підсумками 2003 р. відмічалось їх падіння (91% відносно обсягів реалізованої продукції 2002 р.). Однак, незважаючи на загальну тенденцію основних показників, фінансові результати відібраних підприємств протягом 2001–2003 рр. носять протилежний характер: ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка постійно має позитивний результат, тоді як ДП “ХЗ Електроапаратури” несе збитки від фінансово-господарської діяльності.

Разом з тим підприємства мають можливість поліпшити свій фінансово-економічний стан завдяки управлінню фінансовими потоками. Для цього необхідним є вирішення ряду задач: формування об'єктивної інформаційної бази про наявність та розподіл фінансових потоків, їх майбутню динаміку та необхідний розмір вхідних потоків для покриття загальних витрат підприємства.

На підставі статистичної та фінансової звітності відібраних підприємств, виявлені основні фінансові потоки, що супроводжували фінансово-господарську діяльність впродовж 2000–2003 рр. У цілому зазначені підприємства мають подібний перелік фінансових потоків.

Винятком стали:

1) дохід і витрати від фінансових інвестицій ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка, які пов'язані з фінансовими вкладеннями у статутний фонд СП “Моніс”;

2) відсутність відрахувань дивідендів у Державний бюджет на ДП “ХЗ Електроапаратури” має місце через негативний результат від звичайної діяльності.

Відповідно до запропонованої автором класифікації (див. підрозд. 1.1) фінансові потоки, що мали місце в господарській діяльності відібраних підприємств протягом 2000–2003 рр., згруповані за визначеними ознаками (Додаток С). В табл. 3.4 наведений обсяг вхідних і вихідних фінансових потоків у 2003 р.

Дані табл. 3.4 свідчать про недостатність вхідних фінансових потоків для покриття загальних витрат на ДП “ХЗ Електроапаратури”, в той час як на ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка надходження фінансових ресурсів перевищують їх видатки на 770,5 тис. грн. Однак, як для ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка, так і для ДП “ХЗ Електроапаратури” різниця між обсягом вхідних і вихідних фінансових потоків не відповідає чистому руху коштів згідно зі “Звітом про рух грошових коштів”.

Таблиця 3.4

Вхідні та вихідні фінансові потоки ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка та ДП “ХЗ Електроапаратури” в 2003 р., тис. грн

Класифікаційна ознака	Фінансовий потік	ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка	ДП “ХЗ Електроапаратури”
Вхідні фінансові потоки	Обсяг реалізованої продукції, робіт, послуг	110678,1	40061,2
	Дохід від реалізації необоротних активів	470,0	33063,0
	Інші операційні доходи:	26690,0	1571,1
	в т.ч. дохід від реалізації запасів товарів	21118,2	1262,1
	від курсових різниць	887,9	5,7
	Зменшення дебіторської заборгованості	3143,8	-
	Збільшення поточних зобов'язань	-	-
	Амортизаційні нарахування	3884,0	5617,6
	Отримання кредиту	7652,9	-
	Дохід від об'єктів соціально-побутової сфери	7,7	26,5
Загальний обсяг вхідних потоків	152526,5	80339,4	
Вихідні фінансові потоки	Податок на додану вартість	17068,4	5610,1
	Собівартість відвантаженої продукції, робіт, послуг	67177,2	28551,5
	в тому числі матеріальні витрати	28633,4	15001,3
	витрати на оплату праці	15328,3	7041,8
	Адміністративні витрати	5443,6	4601,0
	Витрати на збут	1363,9	337,2
	Витрати на реалізацію необоротних активів	115,7	32735,7
	Витрати на сплату відсотків за кредит	88,1	25,3
	Витрати на утримання об'єктів соціально-побутової сфери	316,9	2365,9
	Інші операційні витрати:	41636,2	5715,9
	в т.ч. собівартість реалізованих запасів товарів	20862,4	1110,8
	витрати від курсових різниць	800,4	16,2
	пені, штрафи, неустойки	113,1	1050,2
	Зменшення поточних зобов'язань	7111,1	3894,1
	Витрати на придбання необоротних активів	1174,1	1485,2
	Погашення кредиту	6152,9	43,9
	Збільшення дебіторської заборгованості	-	498,6
Податок на прибуток	4107,9	21,7	
Загальний обсяг вихідних потоків	151756,0	85886,1	
Різниця між обсягом вхідних і вихідних фінансових потоків	770,5	-5546,7	

На відміну від запропонованої класифікації фінансова звітність не враховує повного обсягу фінансових потоків підприємства, які є наслідком негрошових операцій (погашення зобов'язань з фінансової оренди виробничими за-

пасами, зменшення поточного зобов'язання шляхом передачі необоротних активів тощо).

В звіті не враховані доходи (витрати) від утримання об'єктів соціально-побутової сфери, які мають значний вплив на загальний результат кругообігу фінансових потоків. До того ж, “Звіт про рух грошових коштів” подвійно обліковує рух складських запасів. Так, прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування вже містить реалізацію запасів готової продукції, товарів, товарно-матеріальних цінностей. Однак у Звіті вони додатково відображаються в статті “Зменшення (збільшення) оборотних активів”, тим самим умовно збільшуючи обсяг надходжень фінансових потоків. Вказані причини вплинули на завищення обсягу фінансових надходжень на ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка в розмірі 1,6 млн грн, а на ДП “ХЗ Електроапаратури” замість приросту фінансових ресурсів (328,3 тис. грн) спостерігається дефіцит коштів на загальну суму 5,6 млн грн.

Суттєву різницю в структурі вхідних фінансових потоків відібраних підприємств має реалізація складських запасів товарів і товарно-матеріальних цінностей. На ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка вона становить 17,5% від загального обсягу надходжень, тоді як на ДП “ХЗ Електроапаратури” – 1,6%. При цьому слід зазначити, що станом на 01.01.04 забезпеченість складськими запасами на ДП “ХЗ Електроапаратури” значно вища, ніж на ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка. Питома вага балансової вартості запасів у загальному обсязі відвантаженої продукції відповідно становила 64 і 43%. Однією з відмінностей структури вихідних фінансових потоків розглянутих підприємств є різний рівень адміністративних витрат. Так, на ДП “ХЗ Електроапаратури” вони становлять близько 11,5% від обсягу реалізації продукції, на ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка їх рівень нижче 5%.

Серед внутрішніх фінансових потоків негативний вплив на загальний результат кругообігу фінансових ресурсів ДП “ХЗ Електроапаратури” справляють витрати на утримання соціально-побутової сфери, які більш ніж в 7,5 рази перевищують відповідний фінансовий потік ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка. У зовні-

шніх фінансових потоках підприємств протилежний рух має дебіторська заборгованість. У 2003 р. на ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка її розмір скоротився на 3,1 млн грн, що склало 2,1% від загального обсягу надходжень, тоді як на ДП “ХЗ Електроапаратури” збільшення дебіторських боргів вплинуло на зменшення оборотних активів у розмірі 498 тис. грн.

Негативний вплив одноразових фінансових потоків ДП “ХЗ Електроапаратури” мав місце через надмірні витрати на сплату пені, штрафів та неустойок, які в 9,3 рази більше, ніж на ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка. Порівняно низький рівень постійних фінансових потоків ДП “ХЗ Електроапаратури” пов’язаний із недостатнім обсягом фінансових ресурсів від реалізації готової продукції 45% від загального обсягу надходжень, тоді як дохід від реалізації продукції ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка забезпечує дві третини загального обсягу вхідних фінансових потоків.

За видами діяльності підприємства, що розглядаються, були проаналізовані на підставі розрахунку запропонованих показників щільності руху та направленості фінансових потоків (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Значення коефіцієнтів щільності руху та направленості фінансових потоків ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка та ДП “ХЗ Електроапаратури” в 2003 рр.

Показник	Формула розрахунку	ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка	ДП “ХЗ Електроапаратури”
Коефіцієнт щільності руху фінансових потоків:	$K_{\text{щ}} = \frac{N_i + B_i}{\sum_{i=1}^N H + \sum_{i=1}^N B} \times 100\%$ де N_i (B_i) – сума надходжень (видатків) i -го виду діяльності; H (B) – загальна сума надходжень та видатків; N – кількість видів діяльності		
операційної діяльності		92,2%	59,1%
фінансової діяльності		7,2%	0,4%
інвестиційної діяльності		0,6%	40,5%
Коефіцієнт направленості руху фінансових потоків	$K_{\text{напр}}^i = \frac{H_i}{B_i}$ де N_i (B_i) – сума надходжень (видатків) i -го виду діяльності; $K_{\text{напр}} > 1$ – прибуткова діяльність; $K_{\text{напр}} < 1$ – збиткова діяльність		
операційної діяльності		1,01	0,93
фінансової діяльності		1,05	0,01
інвестиційної діяльності		0,36	0,97

Дані табл. 3.5 показують три напрямки розподілу фінансових потоків: операційна, фінансова та інвестиційна діяльність. У результаті аналізу можна констатувати, що різний ступінь концентрації капіталу дає неоднаковий результат. На відміну від ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка жодний коефіцієнт направленості руху фінансових потоків ДП “ХЗ Електроапаратури” не перевищує одиниці. Це свідчить про те, що всі сфери діяльності зазначеного підприємства не мали позитивного результату. На ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка збитковою виявилась лише інвестиційна діяльність. Відповідно до коефіцієнта щільності переважна частина фінансових ресурсів підприємств була сконцентрована в операційній діяльності 92,2% на ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка та 59,1% – на ДП “ХЗ Електроапаратури”.

Збитковість операційної діяльності ДП “ХЗ Електроапаратури” була пов’язана із недостатнім обсягом реалізації готової продукції для забезпечення беззбиткового рівня. На кожну гривню реалізованої продукції підприємство витрачає 1 грн 11 к. операційних витрат, в той час як на ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка рівень витрат становить 80 к. з 1 грн реалізованої продукції. Незважаючи на значно нижчий обсяг фінансових потоків, які супроводжували фінансову діяльність ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка (7,2% від загального обсягу фінансових ресурсів), їх результативність була вищою за операційну діяльність – кожна гривня надходжень на 5 к. перевищувала видатки.

Негативний результат фінансової діяльності ДП “ХЗ Електроапаратури” пов’язаний із практичною відсутністю вхідних фінансових потоків. Використання позичених коштів, зменшення дебіторської заборгованості та дохід від перерахунку валютних курсів – є відмітними рисами фінансової діяльності ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка. Разом із одержаними банківськими відсотками це забезпечило додатковий приток фінансових ресурсів в розмірі 1,7млн грн.

Незважаючи на те, що в інвестиційній діяльності ДП “ХЗ Електроапаратури” було зосереджено 40,5% загального обсягу фінансових ресурсів, її збитковість була нижчою за операційну діяльність. У результаті інвестиційної дія-

льності ДП “ХЗ Електроапаратури” втратило близько 1,2 млн грн, тоді як збиток ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка склав 819,8 тис. грн. Причиною такого відхилення є неоднаковий рівень рентабельності реалізації необоротних активів, який пов’язаний із безприбутковою передачею об’єктів соціально-побутової сфери ДП “ХЗ Електроапаратури” до комунальної власності, в той час як на ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка на 1 грн витрат припадає понад 4 грн доходу від реалізації основних засобів.

Переважна більшість економічних відносин, що виникають у процесі господарської діяльності обох підприємств, супроводжується грошовою формою розрахунків. До фінансових потоків негрошової форми відносяться вексельні забезпечення поставок постачальників і підрядчиків, які більш активно залучаються на ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка. Купівля векселів забезпечила підприємству в 2003 р. дохід у розмірі 704,5 тис. грн, однак дисконти по їх розміщенню призвели до збитку в розмірі 11,8 млн грн. Товарні форми розрахунків використовуються підприємствами в процесі бартерних операцій, однак їх обсяг незначний. На ДП “ХЗ Електроапаратури” вони становлять 1,2% від обсягу реалізації, на ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка – 0,2%. Кількісна оцінка розміру збитків (прибутку) від бартеру ускладнюється рядом суб’єктивних факторів. Так, наприклад, зменшення поточних зобов’язань шляхом передачі готової продукції дозволило ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка, з одного боку, заощадити частину обігових коштів, а з іншого призвело до втрати частини прибутку від їх реалізації.

Проведення класифікації фінансових потоків за окресленими ознаками дає можливість визначити характерні особливості руху окремого виду фінансових ресурсів та скоординувати зусилля окремих підрозділів на підвищення ефективності їх обігу. З допомогою порівняльного аналізу діяльності підприємств окреслені основні відмінності в структурі кругообігу фінансових потоків, які потребують детального аналізу щодо доцільності їх використання.

Оцінку результативності розподілу та використання існуючих фінансових потоків підприємств, які аналізуються, автор здійснив за допомогою запро-

понованої системи показників аналізу фінансових потоків (див. підрозд. 1.3). На підставі визначеної системи індикаторів прибутковості та платоспроможності (табл. 3.6) розроблені заходи щодо підвищення ефективності управління фінансовими потоками на підприємствах, які розглядаються.

Таблиця 3.6

Показники аналізу фінансових потоків ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка та ДП “ХЗ Електроапаратури” за 2003 р.

Показник	ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка	ДП “ХЗ Електроапаратури”	Значення індикатора за 2003 рік (див. підрозд. 2.1)	Відхилення від нормативного значення	
				ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка	ДП “ХЗ Електроапаратури”
Коефіцієнт платоспроможності	0,063	0,154	0,146	0,008	-0,083
Відношення фінансового результату від звичайної діяльності до обсягу реалізованої продукції	0,059	-0,096	0,050	0,009	-0,146
Відношення обсягу реалізованої продукції до обсягу виробництва	1,045	1,101	1,090	-0,045	0,011
Продуктивність праці, грн	1733,4	1144,8	4184,5	-2451,1	-3039,7
Темпи зростання продуктивності праці	138,3	107,4	137,5	0,8	-30,1
Темпи зростання заробітної плати штатним працівникам	103,7	115,1	117,6	-13,9	-2,5
Питома вага витрат на оплату праці в загальному обсязі виробництва продукції	22,9	24,0	16,9	-6,0	-7,1
Відношення дебіторської заборгованості до кредиторської	1,9	0,3	1,1	0,8	-0,9
Питома вага дебіторської заборгованості в обсязі відвантаженої продукції	14,6	6,6	16,3	1,7	9,7
Питома вага кредиторської заборгованості в обсязі виробництва	8,1	21,6	18,8	10,7	-2,8
Питома вага складських запасів готової продукції в обсязі виробництва	13,2	33,1	11,7	-1,5	-21,4

де “+” – показник має краще значення, ніж норматив,

“–” – показник має гірше значення, ніж норматив.

У табл. 3.6 зіставлені значення основних показників аналізу фінансових потоків ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка та ДП “ХЗ Електроапаратури” за 2003 р. із розрахунковими індикаторами прибуткової та платоспроможної діяльності.

Аналіз даних табл. 3.6 свідчить, що причинами віднесення ДП “ХЗ Електроапаратури” до підприємств перехідної зони стали збитковість діяльності ($-0,096$ грн з 1 грн реалізованої продукції) та низький рівень платоспроможності (критерій платоспроможності – $0,154$) відносно розрахункових індикаторів (відповідно $0,02$ та $0,143$), в той час як на ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка ці показники мають кращі за розраховані значення (відповідно $0,059$ та $0,063$). Одним з головних чинників віднесення ДП “ХЗ Електроапаратури” до другої кластерної групи став незадовільний стан обігу кредиторської заборгованості.

Затримання виконання фінансових розрахунків за власними зоб'язаннями підтверджується високою питомою вагою кредиторської заборгованості в обсязі виробництва ($21,6\%$) та низьким значенням відношення дебіторської заборгованості до кредиторської ($0,34$). Додатковим резервом для підвищення результативності обігу фінансових потоків і поліпшення платоспроможності діяльності обох підприємств є:

1) порівняльно низький рівень продуктивності праці. На ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка середньомісячний обсяг виробництва продукції на одного працівника становить $1733,4$ грн, що в $2,5$ рази гірше, ніж відповідний індикатор. ДП “ХЗ Електроапаратури” має більш суттєве відхилення – в $3,8$ рази. Якщо для ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка рентабельність реалізації продукції компенсує низький рівень продуктивності праці, то на ДП “ХЗ Електроапаратури” існуючої виробітки одного працівника не достатньо для досягнення беззбиткового рівня;

2) невідповідність темпів зростання продуктивності праці та заробітної плати запропонованим показникам. Перевагою ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка є дотримання домінування вхідних фінансових потоків над збільшенням витрат на оплату праці. Так, зростання місячного обсягу виробництва одного працюючого на $38,3\%$ достатньо для підвищення зарплати на $3,7\%$. В той час як на ДП “ХЗ Електроапаратури” збільшення продуктивності праці на $7,4\%$ відбулося непропорційно зростанню витрат на зарплату – $15,1\%$;

3) високий рівень витрат на оплату праці в загальних обсягах виробництва продукції, що викликано невідповідним зростанням заробітної плати відносно збільшення обсягів виробництва. На ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка питома вага заробітної плати становить 22,9% від обсягу виробництва продукції, на ДП “ХЗ Електроапаратури” – 24%;

4) надмірне завантаження складських запасів готової продукції. Якщо на ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка питома вага складських запасів готової продукції в загальних обсягах виробництва (13,2%) має несуттєве відхилення від розрахункових орієнтирів (11,5%), то на ДП “ХЗ Електроапаратури” близько третини готової продукції залишається нереалізованою.

Виявлені недоліки розподілу фінансових потоків автор пропонує усунути за допомогою виявлених факторів моделей (2.3) та (2.4) шляхом доведення фактичних показників до розрахованих індикаторів.

Згідно з рівнянням (2.3) на відношення фінансового результату від звичайної діяльності до обсягу виробництва продукції впливають такі складові:

- 1) відношення дебіторської заборгованості до обсягу реалізації продукції;
- 2) відношення кредиторської заборгованості до обсягу відвантаженої продукції.

На ДП “ХЗ Електроапаратури” запропонованим індикаторам не відповідає питома вага кредиторської заборгованості в загальних обсягах виробництва. Для підвищення результативності фінансових потоків необхідним є або зниження власних зобов'язань на 851,8 тис. грн, або збільшення обсягу виробництва на 4,5 млн. грн. Зниження кредиторської заборгованості ДП “ХЗ Електроапаратури” додатково вплине на поліпшення критерію платоспроможності на 0,016 пункти, що дасть змогу досягти рівня, який відповідатиме прибутковим підприємствам (0,14).

Згідно із моделлю (2.4) додатково поліпшити платоспроможність можна завдяки зменшенню витрат на виплату заробітної плати в загальних обсягах вн-

робництва, які на ДП “ХЗ Електроапаратури” на 7,1 відсоткові пункти вище за припустимий рівень. Запропоноване збільшення обсягу виробництва на 15% (або на 4,5 млн грн) дозволить сформувати певний фінансовий ресурс і забезпечить зниження рівня витрат на оплату праці в загальних обсягах виробництва на 3 відсоткові пункти. Для подальшого доведення показника необхідно збільшити обсяг виробництва додатково на 6 млн грн.

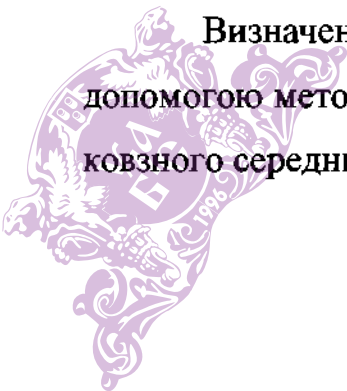
Аналогічним чином можна запропонувати ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка підвищити платоспроможність діяльності. Згідно із моделями (2.3) та (2.4) нормативним показникам не відповідає лише питома вага витрат на заробітну плату в загальних обсягах виробництва (22,9%). Зниження її значення до сприятливого рівня (16,9%) досягається завдяки випуску товарної продукції на загальну суму 110 млн грн або на 23% більше за фактичні показники 2003 р.

Недоотримання частини прибутку для ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка та збитковість діяльності ДП “ХЗ Електроапаратури” в значній мірі пов’язані з використанням неефективних методів прогнозування для передбачення розміру вхідних фінансових потоків.

Згідно із затвердженими фінансовими планами обсяг реалізації продукції на 27% для ДП “ХЗ Електроапаратури” та на 23% для ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка був запланований меншим за його фактичний рівень.

Непередбачення майбутнього обсягу реалізації вплинуло на неритмічність виробничого процесу. Так, для ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка коливання обсягів виробництва продукції становило понад 27%, для ДП “ХЗ Електроапаратури” відхилення між максимальним і мінімальним обсягом виробництва перевищувало 15%.

Визначення майбутніх обсягів виробництва продукції автор здійснив за допомогою методу Дж. Бокса і Г. Дженкінса [40] із показниками авторегресії та ковзного середнього.

На підставі щомісячного виробництва ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка та ДП “ХЗ Електроапаратури” за період 1997–2003 рр. був здійснений прогноз виробництва продукції на 2004 р.

Для прогнозування обсягів виробництва ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка придатні п’ять моделей ARIMA з різними показниками авторегресії та ковзного середнього, що відповідають вимогам п’яти тестів (Додаток Т, табл. Т.1). Для визначення майбутнього випуску продукції ДП “ХЗ Електроапаратури” придатна лише одна ARIMA-модель з показниками авторегресії першого порядку (Додаток У, табл. У.1). За допомогою графіка часткової автокореляційної функції визначено, що для ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка останнім значенням, яке не відповідає 95% рівню довіри є коефіцієнт четвертого порядку (Додаток Т, рис. Т.1), що дає підставу для прогнозування обсягів виробництва авторегресією четвертого порядку. Зазначений графік ДП “ХЗ Електроапаратури” (Додаток У, рис. У.1) підтвердив результати тестів і свідчить, що 95%-кам рівня довіри не відповідає лише коефіцієнт першого порядку.

На підставі даних періодограми часового ряду визначено, що максимальний обсяг виробництва продукції ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка припадає на вересень-жовтень (Додаток Т, рис. Т.2), а ДП “ХЗ Електроапаратури” – жовтень-листопад (Додаток У, рис. У.2).

Аналіз динаміки промислового виробництва зазначених підприємств протягом 2002–2003 рр. свідчить, що ідентичність випуску продукції для ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка простежується з серпня по грудень, а щодо ДП “ХЗ Електроапаратури”, то протягом року підприємство мало сталу тенденцію до нарощування обсягів виробництва. Встановлені періоди загальної динаміки були враховані при прогнозуванні обсягів виробництва.

Із урахуванням річної відсоткової зміни (5%) індексу цін виробників, розрахованої експертами Міжнародного центру перспективних досліджень [89], за допомогою ARIMA (5,4) – для ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка та ARIMA (1,0) – для ДП “ХЗ Електроапаратури” були розраховані обсяги виробництва продук-

■ в 2004 р. (Додаток Т, табл. Т.2 та Додаток У, табл. У.2). Погрішність прогнозу для ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка становить 1% від фактичних значень, для ДП “ХЗ Електроапаратури” – 6,8%. Однак, незважаючи на це, фактичні дані цілком входять у діапазон граничних значень при рівні довіри 99,9%.

Недооцінка потреб власного виробництва та недоліки існуючої системи планування (див. підрозд. 2.3) призвели до непередбачених надмірних операційних витрат ДП “ХЗ Електроапаратури” в розмірі 2311,9 тис. грн, що на 35,2% більше, ніж передбачалося.

Надмірний обсяг вихідних потоків призвів до неможливості в повному обсязі здійснити виплати короткострокових кредитів банку в розмірі 150 тис. грн (фактично погашено 43,9 тис. грн), витрати на придбання та модернізацію основних засобів (52% від планового рівня).

На ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка значного відхилення від планових показників зазнали витрати на оплату праці (121% від значення фінансового плану), а також інші операційні доходи та витрати (відповідно в 5,7 та 2,1 рази). Це призвело до використання короткострокових кредитів по відкритих кредитних лініях на виробничі потреби і виплату заробітної плати на загальну суму 7652,9 тис. грн, що в 2,6 рази більше, ніж передбачалося. Завдяки цьому не в повному обсязі відбулися капітальні інвестиції (фактично 1,1 млн грн замість 3,2 млн грн згідно з планом), погашення поточних зобов'язань (8,1 млн грн замість 10 млн грн згідно з планом).

Усунення приведених недоліків у 2004 р. автор пропонує здійснити завдяки запропонованій системі планування та нормативних показників виробничої та платоспроможної діяльності. Згідно із прогнозними розрахунками обсяг виробництва продукції ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка в 2004 р. становитиме 104,6 млн грн, з яких не більше, як 12,5 млн грн (або 11,7%) має залишитися в складських запасах. Спираючись на те, що станом на 01.01.04 запаси готової продукції становили 11351,6 тис. грн, їх реалізація разом із виробленою проду-

кцією 2004 р. становитиме 114 млн грн, або на 9% більше за обсяг виробництва відповідного періоду.

Навіть при збереженні рівня витрат 2003 р. собівартість виробленої продукції не повинна перевищувати 99 млн грн, з яких на оплату праці – 24,5 тис грн, або 17% від обсягу виробництва. Зазначений фонд оплати праці дасть можливість підвищити заробітну плату на 10% від рівня 2003 р. або до рівня 433,4 грн. Зростання фонду оплати праці припустимо за рахунок збільшення обсягів виробництва (119% до обсягу виробництва 2003 р.).

Витрати на збут становитимуть 1,8 млн грн згідно з існуючою пнтомою вагою в обсязі відвантаженої продукції (1,6%).

Залишок кредитних коштів на початок 2004 року становить 1,5 млн грн, що відповідно до договірних умов має бути виплачений до 01.10.04 із сплатою відсотків у розмірі 55 тис грн.

Зростання обсягів промислового виробництва вплине на розмір кредиторської заборгованості, приріст якої до 01.01.04 не повинен перевищувати 1,6 млн грн, у той час як дебіторської – не більше за 1,4 млн грн. Станом на 01.01.05 ці показники становитимуть 10,6 та 14,5 млн грн відповідно. Тобто їх співвідношення поліпшиться на 0,5 і становитиме 1,3 од.

Адміністративні витрати належать до постійних витрат, тому їх розмір не зазнає суттєвих змін – 5,5 млн грн. За винятком руху фінансових потоків від реалізації товарно-матеріальних цінностей, дотримання запланованого руху фінансових потоків протягом 2004 р. дасть фінансовий результат від операційної діяльності в розмірі 12,8 млн грн.

Планування руху фінансових потоків інвестиційної та фінансової діяльності має відбуватися згідно із визначеними стратегічними пріоритетами підприємств, однак в межах вільних фінансових потоків.

Апробація вказаної вище методики на ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка та “ДП ХЗ Електроапаратури” дала змогу виявити існуючі фінансові потоки, провести аналіз та виявити недоліки їх обігу. Використання запропонованої системи про-

гнозування дозволило визначити майбутній обсяг виробництва продукції цих підприємств, на підставі якого складений фінансовий план сприятливого розподілу фінансових потоків.

Однак виконання запланованих заходів залежить від існуючої системи контролю за розміром і розподілом фінансових потоків, яка дозволяє оперативно реагувати на зміни в обсягах надходжень, видатків підприємства та своєчасно вносити відповідні корективи для досягнення запланованих результатів.

Висновки до розділу 3

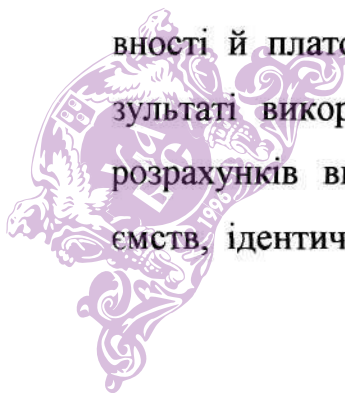
Головною метою розробки методичних підходів до управління фінансовими потоками на промислових підприємствах є досягнення збалансованого обігу фінансових ресурсів. Для цього на першому етапі на підставі запропонованих класифікаційних ознак визначаються фінансові потоки, які групуються за характерними особливостями, що дозволяє виявити траєкторію руху фінансових ресурсів підприємства. За допомогою запропонованих показників на другому етапі здійснюється їх аналіз, що дозволяє у разі низької віддачі окремого виду діяльності перерозподілити фінансові потоки в найбільш рентабельні напрямки. Порівняння запропонованих орієнтирів, що характеризують фінансові потоки, а саме структуру, швидкість і час їх руху, із діючими на підприємстві визначає можливі резерви підвищення прибутковості їх використання на наступний період. На третьому етапі здійснюється прогнозування обсягів виробництва продукції як основного джерела. Особливість запропонованих рекомендацій полягає в комплексному використанні переваг методів прогнозування, що дозволяє найбільш точно врахувати вплив факторів зовнішнього оточення під-

приємства та вибрати оптимальний план випуску промислової продукції. Визначення ідентичності та максимального періоду виробництва окреслює часові рамки найбільш інтенсивного руху фінансових потоків.

На четвертому етапі здійснюється планування фінансових потоків. Форма представлення фінансового плану дає можливість забезпечити покриття витрат підприємства в будь-який період часу фінансовими ресурсами різних джерел. Запропоновані організаційні та методичні рекомендації дозволяють розробити та врахувати комплекс організаційних, науково-технічних, економічних і соціальних заходів при виконанні фінансового плану на п'ятому етапі управління.

Використання економіко-математичних моделей залежності результативності й платоспроможності діяльності підприємств від структури розподілу, терміну та швидкості руху фінансових потоків підвищує ефективність виконання шостого етапу управління – регулювання потоку фінансових ресурсів.

Запропонована послідовність виконання етапів управління фінансовими потоками була апробована на Харківському державному приладобудівному заводі ім. Т. Г. Шевченка та державному підприємстві “Харківський завод електроапаратури”. В процесі реалізації запропонованих методичних рекомендацій були виявлені та проаналізовані фінансові потоки. На відміну від загальної динаміки окремих фінансово-економічних показників використання запропонованих показників аналізу фінансових потоків дозволило виявити недоліки в обігу фінансових ресурсів для кожного підприємства окремо. Порівняльний аналіз структури, швидкості й терміну руху фінансових потоків із розрахунковими значеннями дав можливість запропонувати шляхи для підвищення результативності й платоспроможності діяльності підприємств, які аналізуються. В результаті використання запропонованої послідовності здійснення прогнозних розрахунків визначено максимальний обсяг виробництва продукції підприємств, ідентичність їх випуску. Встановлені періоди загальної динаміки були

враховані при прогнозуванні обсягів виробництва, погрішність яких становить 3,0% для ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка та 2,8% для ДП “ХЗ Електроапаратури”.

В процесі планових розрахунків визначені джерела фінансових потоків, які за часом та обсягом повністю відповідають здійсненню витрат підприємства. Урахування показників структури розподілу фінансових потоків прибуткових підприємств дозволило збалансувати вхідні та вихідні фінансові потоки, виявити вільні фінансові ресурси, які можуть бути спрямовані на інноваційне зновлення діяльності.

Для досягнення планових показників автором запропонована система контролю за рухом фінансових потоків. у результаті класифікації факторів, які впливають на запланований рух фінансових ресурсів, виявлені фінансові потоки, що потребують щотижневого моніторингу. Розроблені форми, етапи збору й обробки інформації забезпечують оперативність реагування на зміни в обсягах фінансових потоків для досягнення запланованого рівня прибутковості та своєчасності здійснення власних зобов'язань.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях [62, 75 – 82].

ВИСНОВКИ

Результати наукових досліджень є актуальними у створенні та впровадженні системи управління фінансовими потоками в фінансово-господарську діяльність, яка націлена на підвищення фінансової стійкості підприємства, його конкурентоспроможності, сприяє максимальній прибутковості та зменшує рівень ризику непередбаченої втрати платоспроможності.

У дисертації проведено теоретичне узагальнення і подано нове вирішення наукової проблеми, пов'язаної з управлінням фінансовими потоками підприємства. Основні наукові та практичні результати виконаного дисертаційного дослідження відповідають меті роботи, вирішують встановлені задачі.

Для уточнення поняття і визначення сутності економічної категорії “фінансові потоки” погляди вітчизняних і закордонних науковців на визначення зазначеної категорії узагальнені за трьома ознакамн.

Перша група авторів ототожнює фінансовий потік із рухом готівкової маси, що не охоплює повного спектра фінансових ресурсів. Фахівці другої групи розглядають фінансові потоки як макроекономічний механізм, що звужує сферу існування до перерозподільної стадії. Прихильники логістичного підходу управління ресурсами (третья група) вважають, що рух фінансових ресурсів виникає за умови існування відповідного йому товарного потоку. Згідно з цією думкою втрачається головна ознака категорії “фінанси”, яка повинна бути присутня у визначенні “фінансовий потік”, –відносини, що виникають внаслідок руху фінансових ресурсів.

Тим самим аналіз виявив, що визначення категорії “фінансові потоки” носить фрагментарний характер і не має однозначного визначення трактування.

Проведене в роботі дослідження економічної сутності фінансових потоків дозволило визначити останні як економічну категорію, що відображає

цілеспрямовані економічні відносини, які супроводжують рух фінансових ресурсів у процесі здійснення господарських операцій. Конкретизація змісту фінансових потоків дозволила виявити класифікаційні ознаки та характерні властивості зазначеної категорії.

Вивчення економічного змісту основних елементів системи управління та врахування особливостей фінансової категорії дали можливість обґрунтувати системні засади управління фінансовими потоками підприємства, які визначають комплекс методів і засобів управління для організації економічних відносин, на основі яких відбувається рух фінансових потоків.

Цілісність запропонованих елементів полягає у визначенні головної мети, принципів, об'єктів та суб'єктів управління, що в динамічних умовах розвитку дозволяє скоординувати зусилля підприємства на підвищення результативності діяльності. Спіральна модель реалізації функцій управління фінансовими потоками забезпечує постійне підвищення якості управлінських дій та визначає послідовність проведення етапів управління.

Узагальнення різноманітних методик аналізу фінансово-господарської діяльності здійснено за допомогою розрахунку частоти використання провідних як групи, так і окремих показників в рамках методичних рекомендацій та на їх підставі виявлення та розробка показників аналізу фінансових потоків підприємства

За результатами експертної оцінки існуючих методик аналізу фінансово-господарської діяльності виявлено відсутність показників аналізу фінансових потоків. Запропонована система показників полягає в їх доступності для проведення аналізу фінансових потоків, виключає необхідність додаткових досліджень, дозволяє отримати інформацію про стан, структуру й раціональність використання фінансових потоків підприємства.

На підставі аналізу основних показників фінансово-господарської діяльності 36 провідних підприємств машинобудування Харківської області зроблено висновок про те, що недостатньо лише нарощування обсяги вироб-

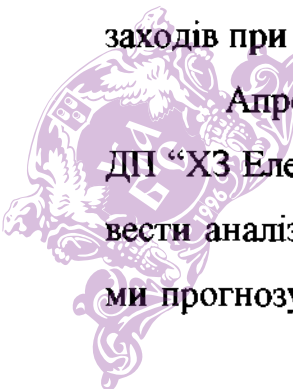
ництва без відповідного поліпшення якісних показників діяльності. Однак поліпшення фінансових результатів залежить від розподілу фінансових потоків протягом періоду господарювання, сприятливі пропорції яких автор отримав за допомогою кластерного аналізу. Розроблена система рівнянь на підставі покрокової множинної регресії дозволила виявити суттєві фактори, що впливають на підвищення результативності й платоспроможності діяльності підприємств.

Розроблено технологію прогнозування обсягів виробництва продукції як одного з головних фінансових потоків підприємств. Вона полягає в урахуванні факторів макроекономічного середовища. Комплексне використання методів прогнозування дозволяє визначити майбутній обсяг виробництва продукції відповідно до загальної динаміки ринкової кон'юнктури.

Недоліки офіційно схвалених методик фінансового планування автор усунув за допомогою фінансового плану менеджера підприємства. План ґрунтується на матричній моделі поєднання принципів балансового планування із математичними методами його реалізації. Взаємодію вхідних і вихідних фінансових потоків здійснено з урахуванням запропонованих орієнтирів сприятливого розподілу фінансових потоків.

Запропонована послідовність здійснення функцій управління фінансовими потоками передбачає об'єднання зусиль всіх функціональних сфер діяльності підприємства на єдиній інформаційній основі. Запропоновані специфічні функції планування та етапи його реалізації охоплюють всі сторони фінансово-господарської та соціальної діяльності підприємства, що дозволило врахувати комплекс організаційних, науково-технічних, економічних і соціальних заходів при розробці фінансового плану.

Апробація вказаної вище методики на ХДПЗ ім. Т.Г. Шевченка і ДП "ХЗ Електроапаратура" дала змогу виявити існуючі фінансові потоки, провести аналіз і виявити недоліки їх обігу. Використання запропонованої системи прогнозування дозволило визначити майбутній обсяг виробництва продук-

ції цих підприємств, на підставі якого розроблено фінансовий план сприятливого розподілу фінансових потоків.

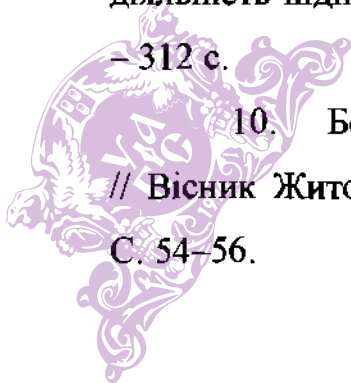
Розроблені концептуальні засади системн контролю за обігом фінансових потоків дозволяють оперативн накопичувати інформацію про вхідні та вихідні фінансові потоки підприємства, здійснювати аналіз їх відхилень від запланованого рівня, оцінювати вплив на загальні результати діяльності. Щотижневий контроль ключових показників дозволяє скоординувати зусилля всіх служб, підрозділів на виконання встановлених завдань, своєчасно реагувати на вплив зовнішніх і внутрішніх факторів, запобігати утворенню непередбачених вихідних фінансових потоків.

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING"
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE
Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

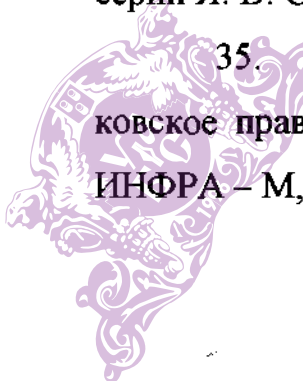
1. Азаренкова Г. М. Теоретичні та методологічні передумови управління фінансовими потоками // Вісник Української академії банківської справи. – 2002. – № 1. – С. 34–38.
2. Аксененко А. Ф. Учет и анализ эффективности производства. – М.: Финансы и статистика, 1986. – 272 с.
3. Андриенко В. Н., Лев Т. А. Концепция организации финансового менеджмента в ВУЗе // Донецкий государственный университет. – Донецк: ДонГУ, 1998. – 32 с.
4. Ансофф И. Стратегическое управление: Сокр. пер. с англ. – М.: Экономика, 1989. – 520 с.
5. Архангельский Ю. Прогнозирование объемов производства на основе макроэкономических моделей и межотраслевого баланса на ближайший год // Экономика Украины. – 2000. – июнь. – № 6. – С. 50–55.
6. Баканов М. И., Шеремет А. Д. Теория экономического анализа. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 416 с.
7. Балабанов И. Т. Финансовый анализ и планирование хозяйственного субъекта. – 2-е изд., доп. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 208 с.
8. Балашов В. Г., Ириков В. А. Технологии повышения финансового результата предприятий и корпораций. – М.: Изд-во «ПРИОР», 2002. – 512 с.
9. Бандурка О. М., Коробов М. Я., Орлов П. І., Петрова К. Я. Фінансова діяльність підприємства: Підручник / Під ред. О. М. Бандурки – К.: Либідь, 1998. – 312 с.
10. Береза С. П. Класифікація дебіторської заборгованості: нові підходи // Вісник Житомирського інженерно-технічного інституту. – 2001. – Вип. 14. – С. 54–56.

11. Бернар Ив, Колли Жан-Клод. Толковый экономический и финансовый словарь: фр., рус., англ., нем. исп. терминология: В 2 т.: Пер. с фр. / Под общ. ред. Л. В. Степанова. – М.: Международные отношения, «СБС-АГРО», 1997. – Т. 1. – 784 с.; Т. 2. – 758 с.
12. Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств // Фінанси України. – 2003 – № 12 – грудень. – С. 23–36.
13. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. Т. 2. – К.: Ника-Центр, 1999. – Т. 1. – 592 с.
14. Бланк И. А. Стратегия и тактика управления финансами. – К.: МП «ИТЕМ ЛТД», СП «АДЕФ-Украина», 1996. – 534 с.
15. Броді З., Мертон Р. К. Финансы: Учебное пособие: Пер. с англ. – М.: ИД «Вильямс», 2000. – 592с.
16. Большой экономический словарь / Под ред. А. Н. Азрилияна. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: Институт новой экономики, 1997. – 864 с.
17. Борисов А. Б. Большой энциклопедический словарь. – М.: Кирильонный мир, 2001. – 896с.
18. Бочаров В. В. Управление денежным оборотом предприятий и корпораций. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 144 с.
19. Бровкова Е. Г. Разработка механизма стратегического финансового менеджмента предприятия // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002 – Вип. 163. – С. 94–98.
20. Вакуленко Т. Г., Фомина Л. Ф. Анализ бухгалтерской (финансовой) отчетности для принятия управленческих решений. – СПб.: ИД «Герда», 2002. – 288 с.
21. Василевський А. К. Фінанси регіонів в контексті розподільчих відносин держави // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002 – Вип. 119. – С. 134–137.
22. Васюренко О. В., Азаренкова Г. М. Фінансове управління потребує точного визначення окремих понять // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 28–33.

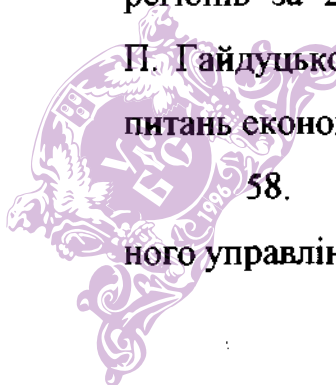

23. Винокуров В. А. Организация стратегического управления на предприятии. – М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. – 160 с.
24. Войнаренко М. П., Костюк О. М. Моделирование бизнес-процесів при реформуванні промислового комплексу // Вісник Тернопільського університету Поділля. – 2001. – №6. – С. 23–27.
25. Воробьев Ю. Н. Капитал предпринимательских структур в системе финансового менеджмента. – Симферополь: Таврия, 2000. – 324 с.
26. Гавриленко В. А., Гавриленко В. В. Теоретические и методические аспекты оценки финансового состояния предприятия. // Экономика и право. – 2002. – № 1. – С. 92–100.
27. Гаєвська Л. М. Економіка та організація діяльності фірми: Навч. посібник. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2000. – 164 с.
28. Галасюк В., Сорока М., Галасюк В. Про «термін придатності» фінансових коефіцієнтів // Оцінка майна. – Дніпропетровськ, 2001. – С. 86.
29. Гинзбург А. И. Экономический анализ. – СПб.: Пнтер, 2003. – 480 с.
30. Горбунов А. Р. Управление финансовыми потоками. Проект «сборка холдинга». – 3-е изд., доп. и перераб. – М.: Изд-во «Глобус», 2003. – 224 с.
31. Гриньова В. М., Коюда В. О., Лепейко Т. І. Фінанси підприємств: Навчальний посібник: ч. I. – Х.: Вид. ХДЕУ, 2001. – 224 с.
32. Дем'яненко І. В. Фінансова стабілізація підприємств і механізми її забезпечення. – К.: Ін-т аграрної економіки, 2001. – 72 с.
33. Демченков В. С., Милета В. И. Системный анализ деятельности предприятия. – М.: Финансы и статистика, 1990. – 182 с.
34. Дж. Ван Хорн. Основы управления финансами: Пер. с англ. / Гл. ред. серии Я. В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 800 с.
35. Додонов В. Н., Крылова М. А., Шестаков А. В. Финансовое и банковское право: Словарь-справочник / Под. ред. д.ю.н. О. Н. Горбуновой. – М.: ИНФРА – М, 1997. – 277 с.

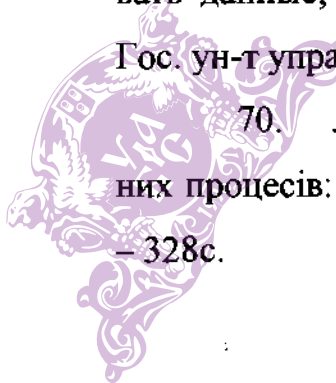

36. Долгов С. И. Финансы, деньги, кредит: Учебник (для вузов по экономическим специальностям) / Под ред. О. В. Соколовой, С. А. Бортинев, А. В. Беликова. – М.: Юрист, 2000. – 484 с.
37. Евстигнеев В. Р. Финансовый рынок в переходной экономике. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – С. 12–13.
38. Економічна енциклопедія: У 3 т. / Редкол.: В. С. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.
39. Економічне і соціальне становище Харківської області за січень 2005 року / Стат. бюл. Голов. упр. стат. в Харк. обл. / Відп. за вип. М. О. Григорчук – 220 с.
40. Єгоршин О. О., Зосимов А. М., Пономаренко В. С. Методи багатовимірного статистичного аналізу: Навчальний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 208 с.
41. Жданов С. А. Экономические модели и методы в управлении. – М.: Изд-во «Дело и Сервис», 1998. – 176 с.
42. Жовновач Р. І. Планування діяльності підприємства // Фінанси України. – 2004 – № 1. – січень. – С. 21–27.
43. Забродский В. А., Кизим Н. А. Оценка финансовой устойчивости производственно-экономических систем. – Х.: Бизнес Информ, 2000. – 82 с.
44. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженюк Т. С. Фінансовий словник (бібліографічний довідник). – 4-е вид., виправ. та допов. – К.: Т-во “Знання”, КОО; Львів: Вид-во Львів. банківського ін-ту НБУ, 2000. – 566 с.
45. Заруба О. Д. Основи фінансового аналізу та менеджменту: Практичний посібник для економічних спеціальностей / Ін-т систем. досліджень освіти, Укр. фінанс. ін-т менеджменту і бізнесу. – К., Укр. фінанс. інститут менеджменту і бізнесу, 1995. – 106с.
46. Иванов В. В., Кусакин С. П. Подходы к разработке механизмов управления финансовыми потоками предприятия // Логинфо. – 2001. – № 11. – ноябрь. – С. 18–19.
47. Ириков В., Репин В. Как эффективно управлять финансовыми потоками // Экономика и жизнь. – 1997. – № 8. – февраль. – С. 20–24.

48. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1978. – 592 с.
49. Кизим Н. А., Лю Ли. Оценка и финансовый анализ деятельности предприятия. – Х.: Бизнес Информ, 2000. – 92 с.
50. Кірейцев Г. Г., Александрова М. М. Фінансовий менеджмент: сутність, задачі, механізм реалізації // Вісник Житомирського інженерно-технічного інституту. – 2001. – Вип. 15. – С. 35–38.
51. Класифікація видів економічної діяльності: Затверд. Та введ. В дію наказом Держстандарту Укр. Від 22.10.96 № 441. / Осауленко А., Карпов В., Парфенцева Н., Нагирняк П., Климова Н., Кириченко В., Анисимова В., Ревенко А., Жукович И., Чуб В., Давыдова О., Пономаренко Н., Гаценко В., Жук А., Покотило Л., Панченко Р. – К.: Держстандарт України. 1996. – 214 с.
52. Ковалев В. В. Финансовый анализ: управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 432 с.
53. Ковальова А. М. Финансы. Учеб. пособие для студентов вузов / Под ред. А. М. Ковалевой, Н. П. Баранникова, В. Д. Богачева. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 384 с.
54. Козлов Н. В. Бочаров Е. П. Перспективный финансовый анализ. – М.: Финансы и статистика, 1987. – 256 с.
55. Колбушкин Ю. П. Проблемы финансового менеджмента в системе стратегического управления. – К.: КМУГА, 1999. – 32 с.
56. Коломин Е. В., Бабашкин Л. Е., Волков А. М. Финансы и кредит в системе управления хозяйством, – М.: Экономика, 1987. – 244 с.
57. Комплексна оцінка динаміки економічного і соціального розвитку регіонів за 2001–2002 роки та 9 місяців 2002–2003 років / Під керівництвом П. Гайдуцького. – К.: Адміністрація Президента України. Головне управління з питань економічної політики, 2003. – 25 с.
58. Конторщикова О. Аналіз фінансового стану як передумова ефективного управління підприємства // Фінанси. Право. Кредит. – 2002. – № 6. – С. 3–5.

59. Концептуальні засади стратегії розвитку Харківського регіону / Бондаренко Л. М., Внукова Н. М., Лімонова Л. О., Лисиця Н. М., Лямець В. І., Радченко В. В., Тимонін О. М. – Х.: ВАТ “Модель Всесвіту”, 2001. – 52 с.
60. Конюховский П. В. Микроэкономическое моделирование банковской деятельности. – СПб.: Питер, 2001. – 148с.
61. Корнеев В. В. Рух капіталу і фінансова логістика // Фінанси України. – 2002. – № 11. – С. 23–31.
62. Косарева І. П., Майборода О. В. Механізм оцінки фінансового стану промислових підприємств // Економіка розвитку. – 2003. – №2 (26). – С. 46–50.
63. Костырко Л. А. Стратегия финансово-экономической деятельности хозяйствующего субъекта: методология и организация: Монография. – Луганск: Изд-во ВНЦ им. В. Даля, 2002. – 560 с.
64. Котлер Ф. Основы маркетинга: Пер. с англ. – М.: Росинтэр, 1996. – 704 с.
65. Котляр М. Л. Аналіз фінансового стану підприємства. // Фінанси України. – 2004. – № 5. – С. 99–104.
66. Кравченко С. Г. Экономический анализ: / Учебное и практическое пособие. – Х.: ХИБМ, 1999. – 124с.
67. Крейнина М. Оценка платежеспособности и финансовой устойчивости предприятия // Предпринимательство. – 1997. – № 6. – февраль. – С. 19–23.
68. Кузнецова Т. В., Железняк В. Ю. Логистический подход к управлению финансами // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, ДНУ, 2002. – Вип. 121. – С. 94–98.
69. Кярэн Уолш. Ключевые показатели менеджмента: Как анализировать данные, определяющие стоимость компаний / Пер. с англ. В.Н. Егорова / Гос. ун-т управления, Нац. Фонд подготовки кадров. – М.: Дело, 2001. – 360 с.
70. Лапішко М. П. Основи фінансово-статистичного аналізу економічних процесів: Підручник для підготовки молодих спеціалістів. – Львів: Світ, 1995. – 328с.

71. Левицкий С. И. Моделирование финансовой деятельности производственного предприятия методом системной динамики. // Модели управления в рыночной экономике: Сб. науч. тр. – Донецк: ДонГУ, 2000. – Вып. 3. – 262 с.
72. Лушин С. И., Коломин Е. В., Пашковский В. С. Финансы в новых условиях хозяйствования. – М.: Экономика, 1989. – 156 с.
73. Лычагин М. В., Мироносецкий Н. Б. Моделирование финансовой деятельности предприятия / Отв. ред. В. Л. Макаров; АН СССР, Сиб. отд., Ин-т эконом. и организации пром. пр-ва, Новосиб. гос. ун-т имени Ленинского комсомола. – Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние, 1986. – 292.
74. Любушкин Н. П., Лесева В. Б., Дячкова В. Г. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия: Учебное пособие для вузов / Под ред проф. Н. П. Любушкина. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2001. – 471с.
75. Майборода О. В. Аналіз фінансових потоків промислових підприємств// Економіка розвитку. – 2004. – №4 (32). – С. 93–97.
76. Майборода О. В. Використання нестандартних технологій у системі фінансового планування // ІХ Міжнар. наук.–практ. конф. “Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров’я”, 15–16 трав. 2003 р., Харків – Х., 2003. – С. 525.
77. Майборода О. В. Комплексний підхід до прогнозування обсягів виробництва продукції підприємства // Матер. Міжнар. наук.–практ. конф. “Розвиток економіки в трансформаційний період: глобальний та національний аспекти”, 20 квіт. 2005 р., м. Запоріжжя. Т. IV. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – С. 113–117.
78. Майборода О. В. Контроль за рухом фінансових потоків підприємства з використанням економіко-математичних моделей // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. Вип. 207. Т. II. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – С. 359–365.
79. Майборода О. В. Основні орієнтири для досягнення платоспроможності та прибутковості діяльності підприємства // Коммунальное хозяйство горо-

дов: Науч.–техн. сб.: Вып. 59. Сер.: Экономические науки. – К.: Техніка, 2004. – С. 147–155.

80. Майборода О. В. Особливість визначення та сутність фінансових потоків підприємства // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. Вип. 184. Т. 3. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – С. 659–670.

81. Майборода О. В. Системні засади до управління фінансовими потоками на підприємстві // Вестник Национального технического университета “ХПИ”: Сб. науч. тр. Тематический выпуск “Технический прогресс и эффективность производства”. – Х., 2003. – №20’2003. – С. 84–88.

82. Майборода О.В. Сучасні форми і методи планування фінансових потоків підприємств // Вестник Национального технического университета “ХПИ”: Сб. науч. тр. Тематический выпуск “Технический прогресс и эффективность производства”. – Х., 2005. – № 03’2005 – С. 78 – 86.

83. Макаров К. Г. Левередж як показник стійкості виробничо–економічних систем // Зб. наук. пр. Соціально–економічні дослідження в перехідний період, “Економічні проблеми розвитку виробництва регіону” – Львів, 2001 – Вип. 31. – С. 514 – 524.

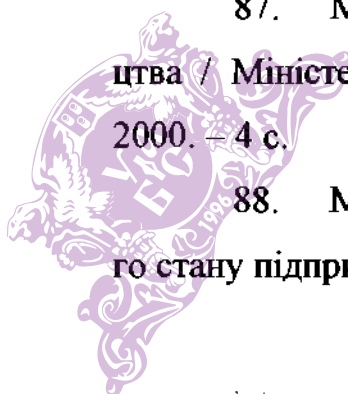
84. Малый экономический словарь: 12 000 терминов / Под. ред. А. Н. Азрилняна. – М.: Ин-т новой экономики, 2000. – 1084 с.

85. Малярець Л. М., Оленко І. П. Оцінка факторів зростання конкурентоспроможності підприємства // Регіональні перспективи. – 2001. – № 4 (17). – С. 20–22.

86. Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: Пер. с англ. – М.: Дело, 1992. – 704 с.

87. Методика розрахунків темпів росту обсягів промислового виробництва / Міністерство статистики України та Міністерство економіки України. – 2000. – 4 с.

88. Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансово–го стану підприємства: Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 1999. – 132 с.

89. Міжнародний центр перспективних досліджень підсумував економічні результати 2004 року // Вісник Міжнародного центру перспективних досліджень. – 2005.–№11(270).–28 бер. – <http://www.icps.kiev.ua/publications/nl.html>

90. Моляков Д. С. и др. Финансы промышленности: Учебник для вузов по специальности “Финансы и кредит”. – М.: Финансы и статистика, 1990. – 222 с.

91. Моляков Д. С., Шохин Е. И. Теория финансов предприятий: Учебное пособие. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 112с.

92. Наказ Держкомстату України від 28.07.03 № 237 “Звіт про основні показники діяльності підприємства”.

93. Наказ Держкомстату України від 30.04.04 № 261 “Про затвердження інструкцій щодо заповнення форм державних статистичних спостережень № 1–П (термінова) та № 1–ПЕ”. Зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 27.05.04 за № 674/9273.

94. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 21.05.04 № 198 “Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 27.05.03 № 137”. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 24.05.04 за № 643/9242.

95. Наказ Міністерства економіки України № 277 від 25.12.2000 “Про затвердження Положення про порядок складання річного фінансового плану державним підприємством”. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 15.01.01 за № 15/5206.

96. Наказ Міністерства фінансів України від 31.03.99 № 87 “Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 3 “Звіт про фінансові результати” (Із змінами, внесеними згідно з наказами Мінфіну № 37 від 24.02.2000, № 131 від 14.06.2000, № 304 від 30.11.2000, № 583 від 18.12.01, № 989 від 25.11.02, № 363 від 23.05.03).

97. Наказ Міністерства фінансів України від 31.03.99 № 87 “Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №4 “Звіт про рух грошових коштів” (Із змінами, внесеними згідно з наказами Мінфіну №15 від 28.01.2000, №304 від 30.11.2000, №989 від 25.11.2002, №731 від 22.11.2004).

98. Наказ Міністерства фінансів України від 31.03.99 № 87 “Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 2 “Баланс” (Із змінами, внесеними згідно з наказами Мінфіну № 131 від 14.06.2000, № 304 від 30.11.2000, № 989 від 25.11.02, № 363 від 23.05.03, № 731 від 22.11.04).

99. Наказ Міністерства фінансів України від 31.03.99 № 87 “Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №7 “Основні засоби” (Із змінами, внесеними згідно з наказами Мінфіну № 304 від 30.11.2000, № 989 від 25.11.02, № 731 від 22.11.04).

100. Наказ Фонду державного майна України № 343 від 21.02.02 “Про затвердження форми фінансового плану господарського товариства, у статутному фонді якого більше 50 відсотків акцій належать державі, та методичних рекомендацій щодо порядку складання та погодження (затвердження) річного фінансового плану” // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 2002. – № 4.

101. Нікбархт Ейсан, Гроппелі Анжелко. Фінанси / Пер. з англ. В. Ф. Офісінка та В. Я. Мусієнка. – К.: Глобус, 1992. – 384 с.

102. О’Шонесси Дж. Принципы организации управления фирмой. – М.: Прогресс, 1979. – 420 с.

103. Огородник С. Я., Федосов В. М., Опарин В. М. Финансово-кредитные методы повышения эффективности промышленного производства / Под общ. ред. С. Я. Огородника – К.: Техника, 1990. – 238 с.

104. Одинцова Г. С. Управление предприятием в условиях хозрасчета / Академия наук Украины. Харьк. отд-ние Ин-та экономики, Отв. ред. Г. С. Одинцова. – К.: Наук. думка, 1992. – 116 с.

105. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка. – М.: Азбуковник, 1998. – 944 с.

106. Олексієнко Л. М., Олексієнко В. М., Юркевич А. І. Економічний словник і банківська справа, фондовий ринок (українсько-англійсько-російський тлумачний словник). – К.: ВБ “Максимум”; Тернопіль: Економічна думка, 2000. –

107. Олійник О. О. Грошові і фінансові потоки в системі бухгалтерського обліку та фінансового менеджменту // Вісник Дніпропетровського державного фінансово-економічного інституту. – 2003. – № 1 (9). – С. 105–108.

108. Орлов П. А. Менеджмент качества и сертификация продукции: Учебное пособие. – Х.: ИД “ИНЖЭК”, 2004. – 304 с.

109. Остапенко В. В. Финансы предприятия: Учебное пособие. – М.: Омега – Л, 2003. – 304 с.

110. Отенко И. П., Малярец Л. М. Механизм управления потенциалом предприятия: Научное издание. – Х.: Изд-во ХГЭУ, 2003. – 220 с.

111. Павлова Л. Н. Финансы предприятий: Учебник. – М.: Финансы, Изд. об-ние “ЮНИТИ”, 1998. – 488 с.

112. Петряева З. Ф. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник – Х.: Вид-во ХДЕУ, 2000. – 84 с.

113. Плікус І., Слободяник Ю. Особливості функціонування фінансового механізму підприємств // Економіка, фінанси, право. – 2003. – № 4. – С. 18–22.

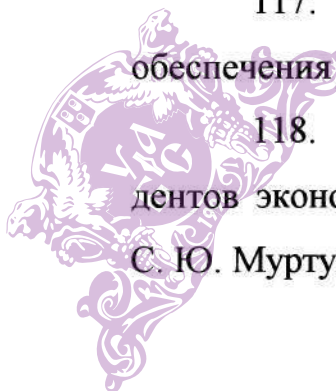
114. Плущевская Ю., Старикова Л. Исследование финансовых потоков в Российской экономике // Вопросы экономики. – 1997. – № 12. – декабрь. – С. 117–131.

115. Поддєрьогін А. М., Буряк Л. Д., Нам Г. Г., Павліковський А. М., Павловська О. В., Потій В. З., Куліш А. П., Терещенко О. О., Шульга Н. П., Булгакова С. А. Фінанси підприємств: Підручник / Под ред. А. М. Поддєрьогіна. – К.: КНЕУ, 1998. – 386 с.

116. Пономаренко В. С. Стратегічне управління підприємством. – Х.: Основа, 1999. – 620 с.

117. Пономаренко В. С., Пушкарь А. И. Методы и модели финансового обеспечения развития предприятия: Монография. – Х.: РИО ХГЭУ, 1997. – 160 с.

118. Попов В. М. Финансовый бизнес-план: Учебное пособие для студентов экономических специальностей / Под ред. В. М. Попова, С. И. Ляпунова, С. Ю. Муртузамива. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 478 с.

119. Попов Г. Х. Эффективное управление. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Экономика, 1985. – 336 с.
120. Прыкина Л. В. Экономический анализ предприятия: Учебник для вузов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ–ДАНА, 2003. – 407 с.
121. Путятин Ю. А., Пушкарь А. М., Тридед А. Н. Финансовые механизмы стратегического управления развитием предприятия: Монография – Х.: Основа, 1999. – 488 с.
122. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2005 р. № 95-р “Про складання фінансових планів підприємств” // Урядовий кур’єр. – 2005. – № 78. – 27 квіт.
123. Румянцева Е. Е. Современные финансовые технологии управления предприятием: реорганизация финансовой функции// Менеджмент в России и за рубежом. – 2002. – № 1. – С. 111–124.
124. Сабанти Б. М. Теория финансов: Учебное пособие. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: Изд-во “Менеджер”, 2000. – 192 с.
125. Система национальных счетов: пересмотренный вариант. Гл. 2: Потоки, запасы и правила учета/ ООН, секретариат. – 1992 – 28 авг.
126. Славюк Р. А. Фінанси підприємств: Навчальний посібник. – Луцьк: “Вега”, 1999 – 254 с.
127. Словарь современных экономических и правовых терминов. / Авт. и сост. В. Н. Шимов, А. Н. Тур, Н. В. Стах и др.; Под ред. В. Н. Шимова и В. С. Каменкова. – Мн.: Амалфея, 2002. – 816 с.
128. Смаленюк П. С. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник. – Хмельницький: НВП “Еврика” ТОВ, 2002. – 244 с.
129. Современный финансово-кредитный словарь / Под общ. ред. М. Г. Лапусты, П. С. Неколького. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 526 с.
130. Современный экономический словарь / Под ред. Б. А. Райзберга, Л. Ш. Лозовского, Е. Б. Стародубовой – М.: ИНФРА – М, 1997. – 496с.
131. Статистичний щорічник України за 2000 рік / За ред. О. Г. Осауленка / Державний комітет статистики України. – К.: Техніка, 2001. – 646 с.

132. Статистичний щорічник України за 2001 рік / За ред. О. Г. Осауленка / Державний комітет статистики України. – К.: Техніка, 2002. – 652 с.
133. Статистичний щорічник України за 2002 рік / За ред. О. Г. Осауленка / Державний комітет статистики України. – К.: Техніка, 2003. – 668 с.
134. Статистичний щорічник України за 2003 рік / За ред. О. Г. Осауленка / Державний комітет статистики України. – К.: “Консультант”, 2004. – 632 с.
135. Статистичний щорічник України за 2004 рік / За ред. О. Г. Осауленка / Державний комітет статистики України. – К.: “Консультант”, 2005. – 591 с.
136. Страхова Л. Организация управления промышленным предприятием (концептуальные положения) // Российский экономический журнал. – 1993. – № 6. – С. 60–70.
137. Ткачук М. И. Финансовое планирование в условиях интенсификации производства. – М.: Финансы и статистика, 1989. – 144 с.
138. Треиев Н. Н. Управление финансами: Учебное пособие. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 496 с.
139. Управление организацией / Под ред. А. Г. Поршнева, З. П. Румянцев, Н. А. Соломатин. – 3-е изд. – М.: ИНФРА-М, – 2000. – 668 с.
140. Уткин Э. А. Финансовый менеджмент. Учебник для вузов. – М.: Изд-во “Зерцало”, 1998. – 272 с.
141. Фаріон І. Д., Захарків Т. Д. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник – Тернопіль.: Збруг, 2000. – 456 с.
142. Финансовая экономика фирмы: Учебное пособие / С. Д. Ильенкова, Н. Д. Ильенкова, С. Н. Вдовиц и др. – М.: Компания “Спутник”, 2000. – 100 с.
143. Финансовый менеджмент: теория и практика: Учебник для студентов экономических вузов / Под ред. Е. С. Стояновой, Т. Б. Крылова, И. Т. Балабанова. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во “Перспектива”, 2000. – 656 с.
144. Финансовый менеджмент / Под ред. В.С. Золотарева. – 2-е изд., перераб. и доп. – Ростов – н/Д: Феникс, 2000 – 224 с.
145. Финансовый менеджмент: Учебник для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям / Н. Ф. Самсонов, Н. П. Баранникова,

А. А. Володин и др.; Под ред. Н. Ф. Самсонова. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 2001. – 496 с.

146. Финансовый менеджмент: Учебник для вузов по экономическим специальностям / Под ред. Г. Б. Поляка, И. А. Акодис, Т.А. Краева. – М.: Финансы: Изд. об-ние “ЮНИТИ”, 1997. – 520 с.

147. Финансы предприятий: Учебник / Под ред. М. В. Романовского. – СПб.: ИД “Бизнес-пресса”, 2000. – 528 с.

148. Финансы/ В. М. Родионова, О. Я. Вавилов, Л. И. Гончаренко и др.; Под ред. В. М. Родионовой. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 432 с.

149. Финансы. Денежное обращение. Кредит: Учебник для вузов / Л. А. Дробозина, Л. П. Окунева, Л. Д. Андросова и др.; Под ред. проф. Л. А. Дробозиной. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1997. – 480 с.

150. Фінансові результати підприємств та організацій України за 2004 рік (попередні дані) / Повідомлення Державного комітету статистики України від 15 лютого 2004 року // <http://www.ukrstat.gov.ua>

151. Френкель А. А. Прогнозирование производительности труда: методы и модели. – М.: “Экономика”, 1989. – 215 с.

152. Харківська область в 2000 році: Статистичний щорічник / За ред. М. Л. Чмихала. – Х.: ВД “Харківське обласне управління статистики”, 2001. – 484с.

153. Харківська область в 2001 році: Статистичний щорічник / За ред. М. Л. Чмихала. – Х.: ВД “Харківське обласне управління статистики”, 2002. – 498с.

154. Харківська область в 2002 році: Статистичний щорічник / За ред. М. Л. Чмихала. – Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2003. – 604 с.

155. Харківська область у 2003 році: Статистичний щорічник / За ред. М. Л. Чмихала. – Х.: ПП “КримАрт”, 2004. – 644 с.

156. Хизрич Р., Питерс М. Предпринимательство, или Как завести собственное дело и добиться успеха. Вып. 2: Создание и развитие собственного предприятия: Пер. с англ. Общ. ред. В. С. Загашвили. – М.: Прогресс, 1992. – 182 с.

157. Чирюк А., Фролов Є., Рабиніна Ю. Система електронних розрахунків як засіб оптимізації фінансових потоків // Економіка. Фінанси. Право. – 2002. – № 11. – С. 23–27.
158. Чумаченко М. Г. Економічний аналіз: Навчальний посібник М. А. Болух, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – К.: КНЕУ, 2001. – 540 с.
159. Шеремет А. Д. Сайфулин Р. С. Методика фінансового аналізу. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 208 с.
160. Шуляк П. Н. Фінансы предприятия: Учебник. – 2-е изд. – М.: ИД “Дашков и К^о”, 2000. – 752 с.
161. Щеглова О. Ю. Пугачев И. Г. Проблема прогнозирования и планирования финансово-экономического состояния предприятия // Зб. наук. пр. – Дніпропетровськ, ДНУ, 2002. – Вип. 160. – с. 112–116.
162. Экономическая энциклопедия / Науч.-ред. совет изд-ва “Экономика”; Ин-т эконом. РАН; Гл. ред. Л. Н. Абалкин – М.: ОАО “Издательство “Экономика”, 1999. – 1056 с.
163. Якубовський М. М., Шкворець Ю. Ф. Фінансування програм державного рівня: проблеми та шляхи удосконалення // Фінанси України. – 2000. – № 12. – С. 15–19.
164. Янковский В. Г. Менеджмент, маркетинг, бизнес: Деловым людям о предпринимательстве. – Мн.: Полымя, 1992. – 328 с.
165. Chris Czerkowski. Theoretical and Policy-Oriented Aspects of the External Dept Economics / Chris Czerkowski. – Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 1991. – 150 p.
166. Gatewood, Robert D. Management: comprehension and application / Robert D. Gatewood, Robert Taylor, O. C. Ferrell. – Chicago: Richard D. Irwin, Inc. in a joint venture with the Austen Press. – 714 p.
167. Management and organization behavior classics / edited by Michael T. Matteson, John M. Ivancevich. – 6th ed. – The McGRAW – Hill Companies, Boston, – 1996. – 456 p.

168. Puxty, Anthony G. Financial management: Method and meaning / Anthony G. Puxty, J. Colin Dodd's: edited by Richard M.S. Wilson. – 2nd ed. – 1991. – 638 p.

169. Richard M. Bird. Tax policy and economic development / The Johns Hopkins University Press. – Baltimore, 1992. – 270 p.

170. Ross, Stephen A. Fundamentals of Corporate Finance / Stephen A. Ross, Randolph W/ Westerfield, Bradford D. Jordan – 2nd ed. – Richard D. Irwin, Inc., 1993 – 868 p.

171. Wilson J. Holton. Business forecasting / J. Holton Wilson, Barry Keating. The Mc Graw – Hill Companies, Inc., 1994. – 475 p.

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

State Higher Educational Institution
“UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE”

ДОДАТКИ

Визначення частоти використання відносних показників аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств

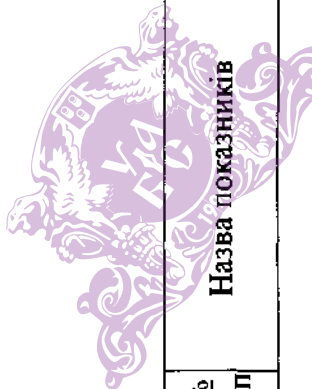
№ п/п	Показник	Методики нормативні значення															Ч, %										
		[9]	[13]	[20]	[28]	[29]	[36]	[45]	[49]	[53]	[66]	[67]	[69]	[74]	[109]	[112]		[115]	[146]	[118]	[120]	[126]	[128]	[143]	[138]	[140]	[159]
Показники ліквідності (платоспроможності)																											
1	Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
2	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
3	Коефіцієнт швидкої ліквідності	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
4	Загальний показник ліквідності	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
5	Коефіцієнт загальної платоспроможності																										
6	Коефіцієнт відношення оборотних активів до необоротних																										
Показники фінансових результатів (рентабельності)																											
7	Рентабельність всього капіталу	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
8	Рентабельність продажу	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
9	Рентабельність власного капіталу	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
10	Рентабельність продукції	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
11	Рентабельність інвестицій	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
12	Рентабельність виробництва	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

№ п/п	Назва показників	Методики нормативні значення																	Ц, %								
		[9]	[13]	[20]	[28]	[29]	[36]	[45]	[49]	[53]	[66]	[67]	[69]	[74]	[109]	[112]	[115]	[146]		[118]	[120]	[126]	[128]	[143]	[138]	[140]	[159]
13	Рентабельність перманентного капіталу					+			+																		16
14	Рентабельність трудових витрат			+																							8
15	Рентабельність необоротних активів									+																	8
16	Рентабельність оборотних активів																										8
17	Рентабельність капіталовкладень																										4
18	Народногосподарська рентабельність																										4
19	Прибутковість інвестицій у звичайні акції																										4
20	Рентабельність залучених коштів																										4
21	Рентабельність робочого капіталу								+																		4
22	Рентабельність вкладеного капіталу																										4
23	Прибутковість операційної діяльності																										4
Показники ділової активності																											
24	Оборотність матеріально-виробничих запасів			+		+		+	+																		60
25	Загальна оборотність капіталу		+	+		+		+	+																		52
26	Оборотність дебіторської заборгованості			+		+		+	+																		44

№ п/п	Назва показників	Методики нормативні значення																	Ч, %									
		[9]	[13]	[20]	[28]	[29]	[36]	[45]	[49]	[53]	[66]	[67]	[69]	[74]	[109]	[112]	[115]	[146]		[118]	[120]	[126]	[128]	[143]	[138]	[140]	[159]	
27	Термін обороту кредиторської заборгованості						+									+	+				+	+	+					32
28	Термін обороту дебіторської заборгованості						+	+								+	+	+	+		+	+	+		+			44
29	Фондовіддача необоротних активів			+				+								+	+	+			+	+	+		+			40
30	Коефіцієнт оборотності		+	+									+			+	+					+	+					32
31	Оборотність готової продукції			+			+									+	+					+	+					24
32	Оборотність кредиторської заборгованості		+													+	+					+	+					28
33	Оборотність власного капіталу		+	+				+								+	+					+	+					28
34	Привалість одного обороту		+					+								+	+					+	+					20
35	Коефіцієнт закріплення															+	+					+	+					12
36	Коефіцієнт погашення дебіторської заборгованості															+	+					+	+		+			12
37	Коефіцієнт стійкості економічного зростання																											8
38	Оборотність мобільних коштів							+									+											8
39	Питома вага дебіторської заборгованості в оборотних активах															+	+											8
40	Питома вага сумнівної дебіторської заборгованості в загальному обсязі дебіторської заборгованості															+	+											8

№ п/п	Назва показників	Методики нормативні значення																	Ч, %								
		[9]	[13]	[20]	[28]	[29]	[36]	[45]	[49]	[53]	[66]	[67]	[69]	[74]	[109]	[112]	[115]	[146]		[118]	[120]	[126]	[128]	[143]	[138]	[140]	[159]
Показники майнового стану																											
88	Коефіцієнт оновлення																										
89	Коефіцієнт зносу основних засобів																										
90	Коефіцієнт вибуття																										
91	Частка активної частини основних засобів																										
92	Коефіцієнт працездатності наявних активів																										
Показники руху грошових коштів																											
93	Коефіцієнт покриття грошової маси операційної діяльності відтоку інвестиційних коштів																										

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Таблиця А.2

Результати аналізу фінансових показників, які мають найбільше використання в методиках комплексної оцінки фінансово-економічного становища підприємства

Показник	Частота використання, %	Формула розрахунку	Джерело даних	Норматив
Показники ліквідності (платоспроможності)				
Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття)	92	Обігові кошти / короткострокова заборгованість	$\Phi 1(260) : (620)$	$>2,0-2,5$ [112]
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	84	(Грошові кошти + короткострокові вкладення) / короткострокова заборгованість	$\Phi 1 \Sigma(220+240) : 620$	$>0,25-0,35$ [112]
Коефіцієнт швидкої ліквідності	80	(Грошові кошти + короткострокові вкладення + дебіторська заборгованість) / короткострокова заборгованість	$\Phi : (\Sigma(220+240) + \Sigma(150+210)) : 620$	$>1,0$ [112]
Показники фінансових результатів (рентабельності)				
Рентабельність всього капіталу	68	Чистий прибуток / загальні активи	$\Phi 2(220) : \Phi 1(280)$	$\rightarrow \max$
Рентабельність продажу	60	Валовий прибуток / виручка від реалізації продукції	$\Phi 2(020) : \Phi 2(010)$	$\rightarrow \max$
Рентабельність власного капіталу	56	Чистий прибуток / власний капітал	$\Phi 2(220) : \Phi 1(380+430+630)$	$\rightarrow \max$
Показники ділової активності				
Оборотність матеріально-виробничих запасів	60	Виручка від реалізації продукції / загальна сума запасів	$\Phi 2(010) : \Phi 1(\Sigma 100+140)$	40 днів складських днів [58]
Загальна оборотність капіталу	52	Виручка від реалізації продукції / загальні активи	$\Phi 2(010) : \Phi 1(280)$	$\rightarrow \max$
Оборотність дебіторської заборгованості	44	Виручка від реалізації продукції / дебіторська заборгованість	$\Phi 2(010) : \Phi 1(160+\Sigma 170+210)$	$\rightarrow \max$
Тривалість обороту дебіторської заборгованості	44	Тривалість періоду * дебіторська заборгованість / виручка від реалізації продукції	$365 \times \Phi 1(160+\Sigma 170+210) : \Phi 2(010)$	40 днів дебіторських днів [59]
Показники фінансової стійкості				
Коефіцієнт відношення залучених і власних коштів	76	Залучені кошти / власні кошти	$\Phi 1(380+430+630) : \Phi 1(480+620)$	≈ 1 [112]
Коефіцієнт маневреності власних обігових коштів	60	Власні обігові кошти / власний капітал	$\Phi 1(380+430+630-80) : \Phi 1(380+430+630)$	$>0,5$ [112]
Коефіцієнт автономії підприємства	48	Власний капітал / загальні пасиви	$\Phi 1(380+430+630) : \Phi 1(640)$	$>0,5$ [112]

Назва показника	Частота використання, %	Формула розрахунку	Джерело даних	Норматив
Показники структури балансу				
Частка власних оборотних коштів в загальній їх сумі	32	Власні обігові кошти / обігові кошти	Ф1 (380+430+480-080) : Ф1 (260)	0,1 [112]
Частка перманентного капіталу в загальній сумі активів	24	(Власний капітал + довгострокові зобов'язання–необоротні активи)/валюта балансу	Ф1 (380+430+480+630-80) : Ф1 (280)	→max
Показники ринкової активності				
Прибутковість акцій	16	(Чистий прибуток - дивіденди)/кількість акцій	Ф2(320)	→max
Відношення ринкової та балансової вартості однієї акції	16	(Ринкова ціна / балансова ціна) однієї акції	За даними управлінського обліку	→max
Показники майнового стану				
Коефіцієнт зносу основних засобів	12	Знос основних засобів / первісна вартість основних засобів	Ф1 (032) : Ф2 (030)	→min
Коефіцієнт оновлення	12	Первісна вартість основних засобів, що надійшли за звітний період / первісна вартість основних засобів на кінець періоду	Ф5 (371_4) : Ф5 (371_6)	→max
Коефіцієнт вибуття	12	Первісна вартість основних засобів, що вибули за звітний період / первісна вартість основних засобів на початок періоду	Ф5 (371_5) : Ф5 (371_3)	Залежно від причин вибуття
Показники руху грошових коштів				
Коефіцієнт покриття грошової маси від операційної діяльності відтоку інвестиційних коштів	12	Притік грошових коштів від операційної діяльності / відтік грошових коштів від інвестиційної діяльності	Ф3 (170) : Ф3 (300)	>0,5

У табл. А.2 прийнято такі умовні позначення:

Ф1 – код рядка балансу підприємства (Додаток до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 2);

Ф2 – код рядка звіту про фінансові результати (Додаток до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 3);

Ф3 – код рядка звіту про рух грошових коштів (Додаток до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 4);

Ф5 – код рядка приміток до річної фінансової звітності (форма № 5).

Джерела інформації для розрахунку показників аналізу фінансових потоків підприємства

Показник	Складові показника	Джерело інформації
Аналіз платоспроможності		
Показник наявності дефіциту (надлишку) фінансових потоків і критерій достатності фінансових потоків	Дохід (виручка) від реалізації (товарів, робіт, послуг)	Форма 1-П (834_2)
	Запаси готової продукції	Форма 1 (130)
	Дебіторська заборгованість усього з неї прострочена	Форма 1-Б (010_1) Форма 1-Б (010_2)
	Кредиторська заборгованість усього	Форма 1-Б (010_3)
Відношення між кредиторською та дебіторською заборгованістю	Дебіторська заборгованість усього	Форма 1-Б (010_1)
	Кредиторська заборгованість усього	Форма 1-Б (010_3)
$Tr(ДЗ) \approx Tr(КЗ)$ $Tr(ДЗ) < Tr(V_{вви})$	Темпи зростання дебіторської (кредиторської) заборгованості	Форма 1-Б (010_1 або 010_3)
	Темпи зростання обсягу виробництва	За даними форми 1-П (810)
Аналіз структури та направленості фінансових потоків		
Коефіцієнт щільності руху	Чистий рух коштів від операційної діяльності	Форма 3 (170)
	Загальний рух коштів	Форма 3 (400)
Коефіцієнт направленості руху	Обсяг надходження і-го ресурсу	Форма 3 стовп. 3
	Обсяг видатку і-го ресурсу	Форма 3 стовп. 4
Відношення обсягу реалізованої продукції до обсягу виробництва	Обсяг реалізованої продукції	Форма 1-П (834_2)
	Обсяг виробленої продукції	Форма 1-П (810_1)
Аналіз результативності використання фінансових потоків		
Відношення фінансового результату від операційної діяльності до обсягу виробництва продукції	Фінансовий результат від операційної діяльності	Форма 2 (100, 105)
	Обсяг виробленої продукції	Форма 1-П (810_1)
Аналіз ділової активності		
Коефіцієнт оборотності (закріплення), період оборотності	Обсяг реалізованої продукції	Форма 1-П (834_2)
	Вид фінансового ресурсу	Форма 1 (актив)

Додаток Б

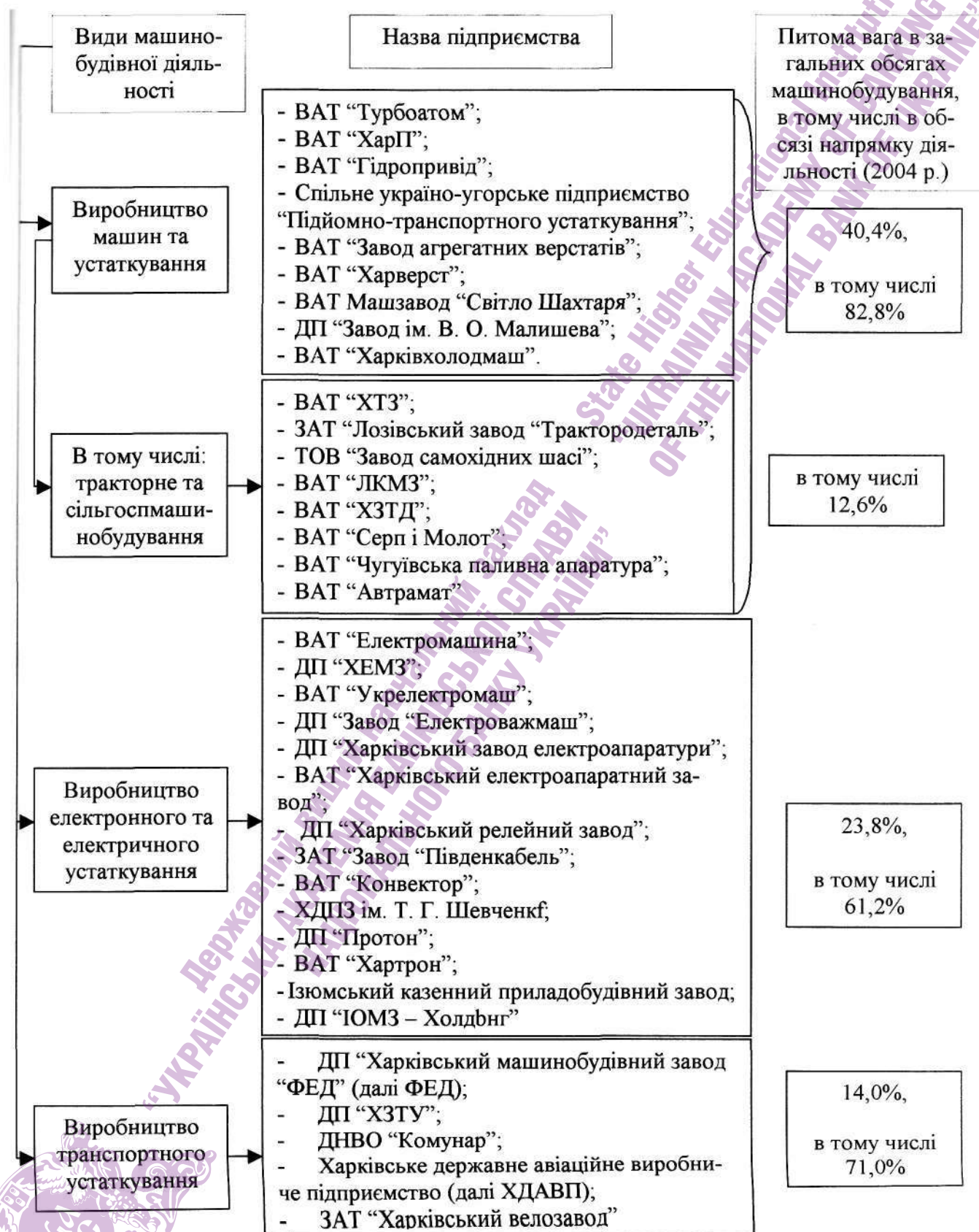

Рис. Б.1. Структура провідних підприємств машинобудування за кодами виду машинобудівної діяльності та їх вплив на загальний обсяг виробництва продукції машинобудівного комплексу Харківської області в 2004 р.

Додаток В

Таблиця В.1

Результати кластерного розподілу 36 провідних підприємств машинобудування в 2001-2004 рр.

2001		2002		2003		2004	
Назва підприємства	Номер і назва зони	Назва підприємства	Номер і назва зони	Назва підприємства	Номер і назва зони	Назва підприємства	Номер і назва зони
ВАТ "Турбоатом"		ВАТ "Турбоатом"		ВАТ "ХарП"		ВАТ "Турбоатом"	
ВАТ "Світло Шахтаря"		ВАТ "Трактородеталь"		Завод "Світло Шахтаря"		ВАТ "ХарП"	
ВАТ "Автрамат"		ВАТ "ХарП"		ВАТ "Укрелектромаш"		СППТУ	
СППТУ		ВАТ "Гідропривід"		ВАТ "Хартрон"		ВАТ "Автрамат"	
ВАТ "Коннектор"		СППТУ		СППТУ		ВАТ "Укрелектромаш"	
ЗАТ "Південкабель"		ВАТ "Автрамат"		ДНВО "Комунар"	1 – зона при-бутковості	ВАТ "Світло Шахтаря"	
ВАТ "ХарП"		ВАТ "Світло Шахтаря"	1 – зона при-бутковості	ВАТ "Трактородеталь"	1 – зона при-бутковості	ВАТ "Завод агрегатних верстатів"	1 – зона при-бутковості
ВАТ "Гідропривід"	1 – зона при-бутковості	ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка	1 – зона при-бутковості	ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка		ЗАТ "Південкабель"	
ВАТ "Трактородеталь"		ДП "Машзавод "ФЕД"		ДП "Машзавод "ФЕД"		ВАТ "Трактородеталь"	
ВАТ "Електромашина"		ВАТ "Хартрон"		ЗАТ "Південкабель"		ВАТ "Електроапаратний завод"	
ВАТ "Харківхолодмаш"		ДНВО "Комунар"		ВАТ "Завод агрегатних верстатів"		ІКПЗ м. Ізюм	
ДП "Радіореде"		ЗАТ "Південкабель"		ВАТ "Турбоатом"		ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка	
ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка		ВАТ "Завод агрегатних верстатів"		ВАТ "Гідропривід"		ДП "Машзавод "ФЕД"	
ДП "Машзавод "ФЕД"		ВАТ "Коннектор"		ХДАВП	2 – перехідна зона	ВАТ "Гідропривід"	
ДНВО "Комунар"		ВАТ "ХТЗ"		ВАТ "Харківхолодмаш"		ДНВО "Комунар"	
ВАТ "Завод агрегатних верстатів"	2 – перехідна зона	ВАТ "Укрелектромаш"		ДП "Завод ім. В.О. Малишева"		ВАТ "Електромашина"	2 – перехідна зона
ДП "Електроважмаш"		ВАТ "ЛКМЗ"		ВАТ "Автрамат"		ДП "ХЗ Електроапаратури"	
ВАТ "Харверст"		ДП "ХЕМЗ"		ІКПЗ м. Ізюм		ВАТ "Хартрон"	

2001		2002		2003		2004	
Назва підприємства	Номер і назва зони	Назва підприємства	Номер і назва зони	Назва підприємства	Номер і назва зони	Назва підприємства	Номер і назва зони
ДП "ХЗ Електроапаратури"	2 – прикордонна зона	ЗАТ "Велозавод"	2 – перехідна зона	ВАТ "Харверст"	2 – перехідна зона	ВАТ "ХТЗ"	2 – перехідна зона
ІКПЗ м. Ізюм		ВАТ "Харверст"		ВАТ "Електромашина"			
ДП "ХЕМЗ"		ВАТ "Харківхолодмаш"		ДП "ХЗ Електроапаратури"			
ДП ХЗТУ		ВАТ "Електромашина"		ДП "Електроважмаш"			
ВАТ "Електроапаратний завод"		ДП "ХЗ Електроапаратури"		ВАТ "Коннектор"			
ВАТ "ХТЗ"		ДП "Радіореле"		ВАТ "ХТЗ"			
ВАТ "Укрелектромаш"		ВАТ "Електроапаратний завод"		ДП "ХЕМЗ"			
ЗАТ "Велозавод"		ІКПЗ м. Ізюм		ВАТ "ЛКМЗ"			
ДП "Завод ім. В.О. Малишева"		ДП "Завод ім. В.О. Малишева"		ВАТ "Електроапаратний завод"			
ВАТ "Хартрон"		ДП "Електроважмаш"		ДП "Радіореле"			
ХДАВП	ХДАВП	ЗАТ "Велозавод"	ЗАТ "ХЕМЗ"				
ВАТ "ХЗТСШ"	3 – критична зона	ВАТ "ХЗТСШ"	3 – критична зона	ВАТ "ХЗТСШ"	3 – критична зона	ДП "Радіозавод "Протон"	3 – критична зона
ВАТ "ЛКМЗ"		ВАТ "ЧПА"		ХДАВП			
ВАТ "ХЗТД"		ДП "ЮМЗ-Холдинг"		ДП ХЗТУ			
ДП "ЮМЗ-Холдинг"		ВАТ "ХЗТД"		ДП "Радіозавод "Протон"			
ВАТ "ЧПА"		ДП ХЗТУ		ДП ХЗТУ			
ДП "Радіозавод "Протон"		ДП "Радіозавод "Протон"		ДП "ЮМЗ-Холдинг"			
ВАТ "Серп і Молот"	4 – підприємства-банкрути	ВАТ "Серп і Молот"	4 – підприємства-банкрути	ВАТ "Серп і Молот"	4 – підприємства-банкрути	ДП "ЮМЗ-Холдинг"	4 – підприємства-банкрути
		ВАТ "Серп і Молот"					
		ВАТ "Серп і Молот"					
		ВАТ "Серп і Молот"					

UKRAINE HIGH COURT OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

Додаток Д.

Таблиця Д.1

Динаміка фінансово-економічних показників відповідно до кластерного розподілу 36 провідних підприємств машинобудування Харківської області протягом 2001-2004 рр.

Змінна	Показник	1 – зона прибутковості				2 – перехідна зона				3 – критична зона			
		2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004
X ₁	Критерій платоспроможності	0,12	0,12	0,14	0,116	0,46	0,45	0,33	0,29	1,22	2,05	2,52	1,05
X ₂	Прибуток (збиток) на 1 грн товарної продукції, грн	0,11	0,06	0,05	0,072	-0,04	-0,10	-0,15	-0,03	-0,48	-2,00	-2,20	-0,28
X ₃	Відношення обсягу реалізованої продукції до обсягу її виробництва	1,05	1,07	1,09	1,09	0,92	0,92	1,00	1,01	0,89	0,89	0,98	0,97
X ₄	Питома вага запасів готової продукції в обсязі відвантаженої продукції, %	20,80	20,20	11,70	17,70	31,60	30,80	32,80	27,00	45,80	44,40	56,90	28,40
X ₅	Тривалість оборотання запасів готової продукції, дн.	82	78	43	65	116	113	120	99	168	163	208	105
X ₆	Продуктивність праці, грн./чол	2573,6	3333,6	4184,5	5062,5	1283,0	1431,0	1559,5	2267,1	679,7	486,7	470,3	1269,3
X ₇	Темп зростання продуктивності праці із урахуванням індексу цін, %	140,0	123,5	137,5	136,1	117,7	115,9	110,3	114,8	90,5	82,3	94,4	100,0
X ₈	Темп зростання зарплати, %	110,6	114,4	117,6	130,3	127,1	133,6	116,6	122,9	99,6	103,2	95,2	110,7
X ₉	Питома вага витрат на оплату праці в загальному обсязі виробництва, %	21,8	19,2	16,9	18,1	24,4	25,1	27,6	26,1	40,6	66,9	66,2	45,7
X ₁₀	Питома вага дебіторської заборгованості в обсязі відвантаженої продукції, %	16,3	21,4	16,3	16,6	28,1	30,6	25,7	22,7	43,9	57,3	106,3	42,7
X ₁₁	Тривалість оборотання дебіторської заборгованості, дн.	60	78	60	61	103	115	95	83	161	209	388	156
X ₁₂	Питома вага кредиторської заборгованості в обсязі виробленої продукції, %	16,2	19,5	18,8	17,8	68,8	69,7	50,6	38,3	170,9	392,3	598,8	185,9
X ₁₃	Тривалість оборотання кредиторської заборгованості, дн.	60	71	68	63	251	254	185	140	624	1432	2186	679
X ₁₄	Відношення дебіторської заборгованості до кредиторської	1,08	1,04	1,09	1,15	0,33	0,43	0,72	0,55	0,14	0,13	0,15	0,27

Додаток Е

Таблиця Е.1

Розрахункові значення окремих фінансово-економічних показників 36 провідних підприємств машинобудування Харківської області в 2004 році.

Підприємство	Кластер	X ₁	X ₂ , грн	X ₃	X ₄ , %	X ₅ , дн.	X ₆ , грн	X ₇ , %	X ₈ , %	X ₉ , %	X ₁₀ , %	X ₁₁ , дн.	X ₁₂ , %	X ₁₃ , дн.	X ₁₄
НВО "Турбоатом"	1 – зона при- бутковості	0,227	0,154	0,984	60,967	219	4456,1	99,94	121,83	12,022	58,892	212	49,756	182	1,165
ВАТ "ХарП"		0,137	0,045	1,046	9,192	33	4432,1	136,20	126,19	14,566	27,525	99	18,945	69	1,520
СППГУ		0,125	0,085	1,061	1,729	6	5464,3	152,07	131,70	10,153	16,650	60	14,868	54	1,189
ВАТ "Автрамаг"		0,088	0,018	1,061	6,591	24	3344,5	91,94	126,67	19,525	10,270	37	10,287	38	1,059
ВАТ "Укрелектромаш"		0,116	0,018	0,982	3,976	14	3827,9	108,40	110,31	11,534	19,024	68	14,248	52	1,311
ВАТ "Світло Шахтаря"		0,135	0,267	1,041	0,733	3	6244,0	163,59	152,66	12,332	25,179	91	17,161	63	1,527
ВАТ "Завод агрегатних верста- тів"		0,267	0,031	1,028	4,157	15	4909,5	93,94	180,56	8,023	7,182	26	29,792	109	0,248
ЗАТ "Південкабель"		0,058	0,031	1,068	6,824	25	22745,7	117,67	130,46	3,842	3,393	12	6,403	23	0,566
ВАТ "Трактородеталь"		0,059	0,124	1,191	36,802	132	3770,3	128,73	120,20	18,142	9,955	36	8,748	32	1,356
ВАТ "Електроапаратний завод"		0,113	0,019	1,275	37,729	136	1507,5	93,57	130,14	27,390	24,292	87	19,101	70	1,622
ІКПЗ м. Ізюм		0,066	0,013	1,254	35,062	126	736,1	115,18	101,89	39,942	11,130	40	9,908	36	1,409
ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка		0,066	0,049	1,170	9,674	35	1915,0	95,07	145,17	27,571	20,230	73	8,810	32	2,686
ДП "Машзавод "ФЕД"		0,053	0,047	1,011	17,549	63	2460,0	95,72	115,63	30,084	23,387	84	7,510	27	3,149
ВАТ "Гідропривід"		0,126	-0,013	0,993	46,457	167	1820,6	107,67	136,79	34,566	19,825	71	20,998	77	0,938
ДНВО "Комунар"	0,132	0,002	1,022	6,835	25	1660,4	101,03	140,58	37,401	15,462	56	16,147	59	0,978	
ВАТ "Електромашина"	0,105	-0,043	1,169	22,228	80	2168,5	101,98	128,36	21,720	5,770	21	13,544	49	0,498	
ДП "ХЗ Електроапаратури"	0,295	0,005	0,855	48,233	174	1569,6	118,00	124,39	23,375	10,826	39	14,928	54	0,620	
ВАТ "Хартрон"	0,231	0,011	0,884	18,671	67	4033,6	83,92	132,78	17,577	27,460	99	32,966	120	0,736	
ВАТ "ХТЗ"	0,367	-0,174	0,961	13,222	48	3433,5	155,27	107,64	12,221	11,173	40	45,514	166	0,236	
ВАТ "ЛКМЗ"	0,299	-0,047	0,961	19,750	71	2378,1	105,33	106,36	30,000	40,795	147	44,357	162	0,884	
ВАТ "Коннектор"	0,437	0,019	1,106	17,530	63	1477,2	84,60	101,58	33,916	27,702	100	64,780	236	0,473	

Продовж. нол. Р.1

Підприємство	Кластер	X ₁	X ₂ , грн	X ₃	X ₄ , %	X ₅ , дн.	X ₆ , грн	X ₇ , %	X ₈ , %	X ₉ , %	X ₁₀ , %	X ₁₁ , дн.	X ₁₂ , %	X ₁₃ , дн.	X ₁₄
ДП "Електроважмаш"	2 перехідна зона	0,465	-0,059	1,018	18,346	66	2148,4	113,13	155,07	28,752	24,436	88	66,647	243	0,373
ТОВ "Завод самохідних шасі"		0,342	-0,061	1,098	2,964	11	2304,8	372,85	132,85	25,966	26,140	94	37,568	137	0,179
ДП "Радіореє"		0,340	-0,016	0,638	82,544	297	1943,5	152,74	85,33	21,610	7,899	28	63,861	233	0,079
ВАТ "Харверст"		0,829	-0,171	0,870	45,178	163	1191,1	91,34	108,09	39,847	38,240	138	147,93	540	0,225
ДП "Завод ім. В. О. Малишева"	3 критична зона	0,671	-0,206	1,159	24,495	88	2172,0	98,72	93,76	25,690	36,730	132	112,10	409	0,380
ЗАТ "Велозавод"		0,766	-0,349	1,000	1,463	5	912,0	112,11	101,60	47,775	33,607	121	103,42	377	0,325
ВАТ "Харківхолдмаш"		1,312	-0,268	0,804	28,990	104	962,4	128,57	114,38	38,140	29,225	105	216,81	791	0,167
ДП "ХЕМЗ"		1,082	-0,222	1,088	17,162	62	1408,9	109,07	141,07	31,638	22,391	81	144,44	527	0,169
ДП "Радіозавод "Протон"	4 підприєм- ства- банкрути	1,487	-0,469	1,398	41,360	149	350,0	101,01	92,58	97,429	32,572	117	277,97	1015	0,164
ХДАВП		1,212	-0,245	1,376	32,905	118	1889,0	60,60	123,11	39,004	106,20	382	298,44	1089	0,490
ДП ХЗТУ		1,690	-0,142	1,042	82,682	302	1248,1	207,89	167,29	38,066	228,45	834	711,01	2595	0,335
ВАТ "ЧПА"		2,491	-0,786	1,000	24,282	89	825,4	123,76	137,33	49,247	311,39	1137	1085,2	3961	0,287
ВАТ "Серп і Молот"	2,412	-11,75	40,817	125,867	459	342,4	299,59	129,22	92,084	638,85	2332	1173,8	4284	0,222	
ВАТ "ХЗТД"	13,672	-79,56	2,894	114,519	418	119,9	10,43	178,30	472,80	219,69	802	11626	42437	0,055	
ДП "ЮМЗ-Холдинг "	1,826	-155,2	2,714	331,797	1211	20,0	13,18	265,59	35,723	1684,2	6147	9135,2	33343	0,500	

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

Відношення прогнозних і фактичних даних обсягів промислового виробництва, темпів зростання в 2004 р. по провідних підприємствах машинобудування Харківської області

№ п/п	Підприємство	Діючі ціни, тис. грн			Порівнянні ціни, тис. грн			Відхилення			Темпи росту, %		
		Прогноз		Факт	Прогноз		Факт	Відхилення		Прогноз	Факт		
		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Виробництво машин та устаткування													
1	ВАТ "Турбоатом"	250000,0	253194,2	3194,2	101,3	250000,0	252425,0	2425,0	101,0	105,0	105,5	0,5	
2	ВАТ "ХарГ"	240000,0	297879,0	57879,0	124,1	231800,0	269600,1	37800,1	116,3	112,1	130,4	18,3	
3	ВАТ "Гідропривід"	8300,0	8039,7	-260,3	96,9	8300,0	7941,3	-358,7	95,7	105,1	100,5	-4,6	
4	СУУП ХЗПУ	61000,0	87012,9	26012,9	142,6	52500,0	72203,0	19703,0	137,5	119,7	150,6	30,9	
5	ВАТ "Завод агрегатних верстатів"	33000,0	40886,2	7886,2	123,9	32370,0	40473,4	8103,4	125,0	103,0	126,4	23,4	
6	ВАТ "Харверст"	17500,0	10586,0	-6914,0	60,5	17500,0	11191,2	-6308,8	63,9	143,3	91,7	-51,6	
7	ВАТ "Світло Шахтаря"	111150,0	196461,0	85311,0	176,8	111150,0	170472,8	59322,8	153,4	107,0	163,8	56,8	
8	ВАТ "Завод "Потенціал"	16000,0	13539,5	-2460,5	84,6	15500,0	13503,5	-1996,5	87,1	101,0	85,8	-15,2	
9	ДП "Завод ім. В. О. Малишева"	346737,4	238542,2	-108195,2	68,8	315941,4	237038,0	-78903,4	75,0	150,0	96,7	-53,3	
10	ВАТ "Харківхолдмаш"	2275,0	2194,2	-80,8	96,4	2330,0	3388,0	1058,0	145,4	122,1	222,1	100,0	
11	ЗАТ "Інтеркондиціонер"	5900,0	10855,4	4955,4	184,0	5900,0	10549,9	4649,9	178,8	100,1	180,0	79,9	
12	ЗАТ "Інститут Укроргверстатінпром"	10800,0	13633,6	2833,6	126,2	10800,0	13633,6	2833,6	126,2	179,3	146,0	-33,3	
	Усього	1102662,4	1172823,9	70161,5	106,4	1054091,4	1102419,8	48328,4	104,6				
В т.ч. виробництво сільськогосподарських машин													
13	ВАТ "ХТЗ"	373500,0	297650,0	-75850,0	79,7	403000,0	297734,3	-105265,7	73,9	168,1	121,4	-46,7	
14	ВАТ "Трактородеталь"	7200,0	9637,0	2437,0	133,8	7000,0	9185,4	2185,4	131,2	101,4	129,6	28,2	
15	ТОВ "Завод самохідних шасі"	4176,0	4314,6	138,6	103,3	4320,0	3858,6	-461,4	89,3	178,1	148,2	-29,9	
16	ВАТ "ЛКМЗ"	146703,9	87924,6	-58779,3	59,9	140815,0	103203,2	-37611,8	73,3	196,7	147,2	-49,5	
17	ЗАТ "Завод турбокомпресорів"	7038,4	5988,1	-1050,3	85,1	7038,4	6083,2	-955,2	86,4	147,3	140,0	-7,3	
18	АТ "Серп і Молот"	23537,6	2790,3	-20747,3	11,9	23537,6	3101,9	-20435,7	13,2	1130,6	151,8	-978,8	
19	ВАТ "ХЗТД"	4617,0	257,6	-4359,4	5,6	4617,0	260,8	-4356,2	5,6	64,5	3,6	-60,9	
20	ВАТ "Автрамаг"	50187,5	50412,9	225,4	100,4	49297,6	50720,5	1422,9	102,9	106,0	104,7	-1,3	
21	ВАТ "ЧПА"	5580,0	3037,2	-2542,8	54,4	5020,0	3037,2	-1982,8	60,5	125,9	65,0	-60,9	
22	ВАТ "ЧЗПВ"	15480,0	11433,7	-4046,3	73,9	11760,0	11425,9	-334,1	97,2	128,0	92,4	-35,6	

Продовж. табл. Ж 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
23	ВАТ "ЧЗПр"	780,0	876,0	96,0	112,3	760,0	932,7	172,7	122,7	150,3	158,8	8,5
24	ТОВ "Добробут"	2160,0	1016,6	-1143,4	47,1	1740,0	961,5	-778,5	55,3			0,0
25	ВАТ "Завод ім. Фрунзе"	24616,4	32969,3	8352,9	133,9	24616,4	32677,8	8061,4	132,7	110,4	141,4	31,0
	Усього	665576,8	508307,9	-157268,9	76,4	683522,0	523183,0	-160339,0	76,5			
	Разом	1768239,2	1681131,8	-87107,4	95,1	1737613,4	1625602,8	-112010,6	93,6			
Виробництво електричного та електронного устаткування												
26	ВАТ "Укрелектромаш"	49296,0	41295,9	-8000,1	83,8	47674,0	32535,1	-15138,9	68,2	139,6	95,2	-44,4
27	ДП "Електроважмаш"	121875,0	91552,0	-30323,0	75,1	117156,0	86023,4	-31132,6	73,4	145,0	106,4	-38,6
28	ДП "ХЕМЗ"	36000,0	24024,4	-11975,6	66,7	31400,0	22256,6	-9143,4	70,9	102,0	107,5	5,5
29	ДП "ХЗ Електроапаратури"	33170,0	35480,4	2310,4	107,0	33170,0	35489,2	2319,2	107,0	110,0	116,4	6,4
30	ВАТ "Електроапаратний завод"	4603,9	4649,1	45,2	101,0	4217,2	4651,3	434,1	110,3	102,2	107,6	5,4
31	ДП "Радіореє"	19080,0	20224,0	1144,0	106,0	19080,0	19519,0	439,0	102,3	100,7	100,8	0,1
32	ЗАТ "Південкабель"	225720,0	285230,7	59510,7	126,4	235175,0	260849,1	25674,1	110,9	110,0	128,1	18,1
33	ВАТ "Конвектор"	23800,0	20670,9	-3129,1	86,9	23800,0	19523,0	-4277,0	82,0	117,4	96,1	-21,3
34	ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка	87850,0	103569,0	15719,0	117,9	87600,0	102976,8	15376,8	117,6	101,9	119,8	17,9
35	ДП Протон	3900,0	3112,2	-787,8	79,8	4500,0	4134,7	-365,3	91,9	111,0	101,5	-9,5
36	ВАТ "Хартрон"	31962,0	42290,0	10328,0	132,3	32062,0	42415,0	10353,0	132,3	74,7	98,7	24,0
37	КПЗ м. Ізюм	16200,0	21084,1	4884,1	130,1	15900,0	20226,6	4326,6	127,2	101,3	127,4	26,1
38	ДП ЮМЗ-Холдинг	3320,0	65,1	-3254,9	2,0	3320,0	62,6	-3257,4	1,9	348,8	8,2	-340,6
39	ДП ІЗОЛ м. Ізюм	7640,0	5918,1	-1721,9	77,5	7640,0	5918,1	-1721,9	77,5	102,0	79,0	-23,0
40	ТОВ СП "Моніс"	121500,0	85781,6	-35718,4	70,6	115600,0	88687,2	-26912,8	76,7	99,0	69,3	-29,7
	Разом:	785916,9	784947,5	-969,4	99,9	778294,2	745267,7	-33026,5	95,8			
Виробництво транспортного устаткування												
41	ДП "ФЕД"	76112,0	78524,7	2412,7	103,2	71000,0	72828,7	1828,7	102,6	105,0	104,9	-0,1
42	ДП ХЗТУ	5900,0	5346,9	-553,1	90,6	7400,0	5916,9	-1483,1	80,0	135,0	138,6	3,6
43	ДНВО "Комунар"	79300,0	104200,0	24900,0	131,4	79300,0	88613,3	9313,3	111,7	102,7	131,8	29,1
44	ХДАВП	310000,0	229882,0	-80118,0	74,2	310000,0	309969,0	-31,0	100,0	145,0	122,1	-22,9
45	ЗАТ ХВЗ	7033,9	8514,2	1480,3	121,0	19371,8	22914,6	3542,8	118,3	101,3	116,8	15,5
46	ВАТ "Вовчанський агрегатний завод"	35000,0	32081,7	-2918,3	91,7	33500,0	31969,3	-1530,7	95,4	110,0	105,3	-4,7
	Разом	513345,9	458549,5	-54796,4	89,3	520571,8	532211,8	11640,0	102,2			
	Всього	3067502,0	2924628,8	-142873,2	95,3	3036479,4	2903082,3	-133397,1	95,6			

Додаток 3

Таблиця 3.1

Регресивний аналіз залежності ВВП і обсягів промислового виробництва, у % до попереднього року за період 1991–2004 рр.

Параметри	Оцінка	Стандартна похибка	T – критерій	P – значення
Константа	-3,1581	0,6657	-4,7439	0,0005
Змінна	0,8457	0,0579	14,7645	0,0000

Таблиця 3.2

Дисперсійний аналіз

Джерело	Сума квадратів	Ступені свободи	Середній квадрат	Критерій Фішера	P – значення
Модель	1351,81	1	1351,81	217,99	0,0000
Залишок	74,42	12	6,20		
Разом	1426,23	13			

Коефіцієнт кореляції – 0,9736.

Коефіцієнт детермінації – 94,7824%.

Коефіцієнт детермінації з урахуванням ступенів свободи – 94,3476%.

Середня абсолютна помилка – 1,82153.

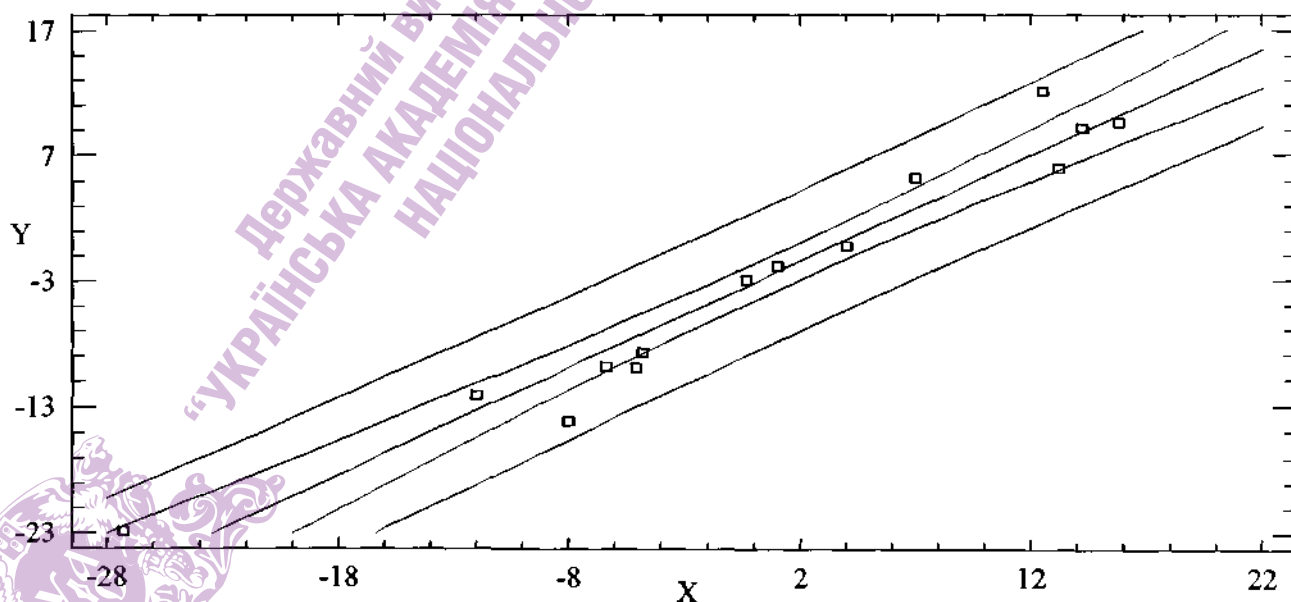

Рис. 3.1. Графік емпіричної моделі залежності зміни ВВП (Y) від динаміки промислового виробництва (X)

Додаток И

Таблиця И.1

Результати автоматично прогнозуючого аналізу пакета Statgraphics для визначення прогнозних показників обсягу виробництва продукції 36 провідних підприємств машинобудування в 2005 р. за допомогою типу перетворення Vox-Cox

Модель	RMSE	MAE	MAPE	ME	MPE	SBIC	RUNS	RUNM	AUTO	MEAN	VAR
(A)	26459,6	19581,2	13,434	1569,64	-0,473	20,367	OK	OK	*	OK	OK
(B)	37499,6	28060,1	19,691	6472,61	-1,502	21,114	*	***	***	***	OK
(C)	23938,6	18765,2	12,946	2408,56	-0,848	20,266	*	***	***	OK	OK
(D)	23652,2	18451,1	12,751	2680,37	-0,587	20,291	*	***	***	OK	*
(E)	179376,0	174081,0	124,531	174081,00	124,531	24,294	***	***	***	***	OK
(F)	176688,0	171690,0	123,430	171690,00	123,430	24,263	***	***	***	***	OK
(G)	23149,1	17441,8	12,274	3589,56	0,565	20,099	*	OK	**	OK	OK
(H)	22612,2	16720,9	11,504	5326,05	1,749	20,102	*	OK	**	OK	*
(I)	22597,0	16460,6	11,637	2423,20	-0,059	20,101	OK	OK	*	OK	OK
(J)	22428,4	16475,0	11,584	2702,32	-0,052	20,135	*	*	*	OK	OK
(K)	23015,1	16679,1	11,887	1385,06	-0,771	20,137	OK	OK	*	OK	OK
(M)	37075,8	28083,1	20,172	3262,07	-3,903	21,091	*	***	***	***	OK
(N)	25138,3	18644,5	12,923	2768,20	-0,664	20,363	OK	OK	OK	*	OK
(O)	22984,9	16778,3	11,603	4722,17	1,367	20,284	OK	OK	OK	OK	OK
(P)	22302,9	15981,0	11,328	1593,20	-0,780	20,322	OK	*	OK	OK	OK
(Q)	21799,6	15726,7	11,092	2772,04	0,193	20,376	OK	OK	*	OK	OK
(R)	23006,4	15981,2	11,283	2142,43	-0,587	20,583	OK	*	OK	OK	OK
(S)	21430,5	15171,3	10,586	2589,27	0,362	20,540	OK	OK	OK	OK	OK

У табл. И.1 прийнято такі умовні позначення:

(A) – модель довільної змінної;

(B) – модель середньої константи: $1,06064E8$;

(C) – лінійна модель: $1,54336E7 + 1030,73 \times t$;

(D) – парабола: $1,06195E8 - 1471,75 \times t + 2,05607 \times t^2$;

(E) – експоненціальна модель: $\exp \times (45,187 - 1,59332E - 16 \times t)$;

(F) – модель S-кривої: $\exp \times (45,187 - 1,46327E - 10 / t)$;

(G) – модель простої середньої, що рухається із періодичністю 3;

(H) – модель простого експоненціального згладжування з $\alpha = 0,3696$;

(I) – лінійне експоненціальне згладжування Брауна з $\alpha = 0,1707$;

(J) – лінійне експоненціальне згладжування Хольта з $\alpha = 0,3332$ та $\beta = 0,0374$;

(K) – квадратичне експоненціальне згладжування Брауна з $\alpha = 0,1131$;

(M) – ARMA (0,0);

(N) – ARMA (1,0);

(O) – ARMA (2,1);

(P) – ARMA (3,2);

(Q) – ARMA (4,3);

(R) – ARMA (5,4);

(S) – ARMA (6,5);

RMSE – корінь середнього квадратичного відхилення залишків;

MAE – середнє абсолютне відхилення розрахункових значень від фактичних;

MAPE – середня абсолютна відсоткова помилка залишків;

ME – середня помилка;

MPE – середня відсоткова помилка;

SBIC – критерій Шварца – Бейса;

RUNS – тест на надмірну кількість піків та падінь;

RUNM – тест на надмірну кількість відхилень від медіани;

AUTO – тест на надмірну автокореляцію Бокса – Пірса;

MEAN – тест на істотність різниці середніх;

VAR – тест на істотність різниці дисперсії;

* – тест свідчить, що модель не підходить на 90% рівню довіри;

** – тест свідчить, що модель не підходить на 95% рівню довіри;

*** – тест свідчить, що модель не підходить на 99% рівню довіри;

OK – модель задовольняє вимогам тесту.

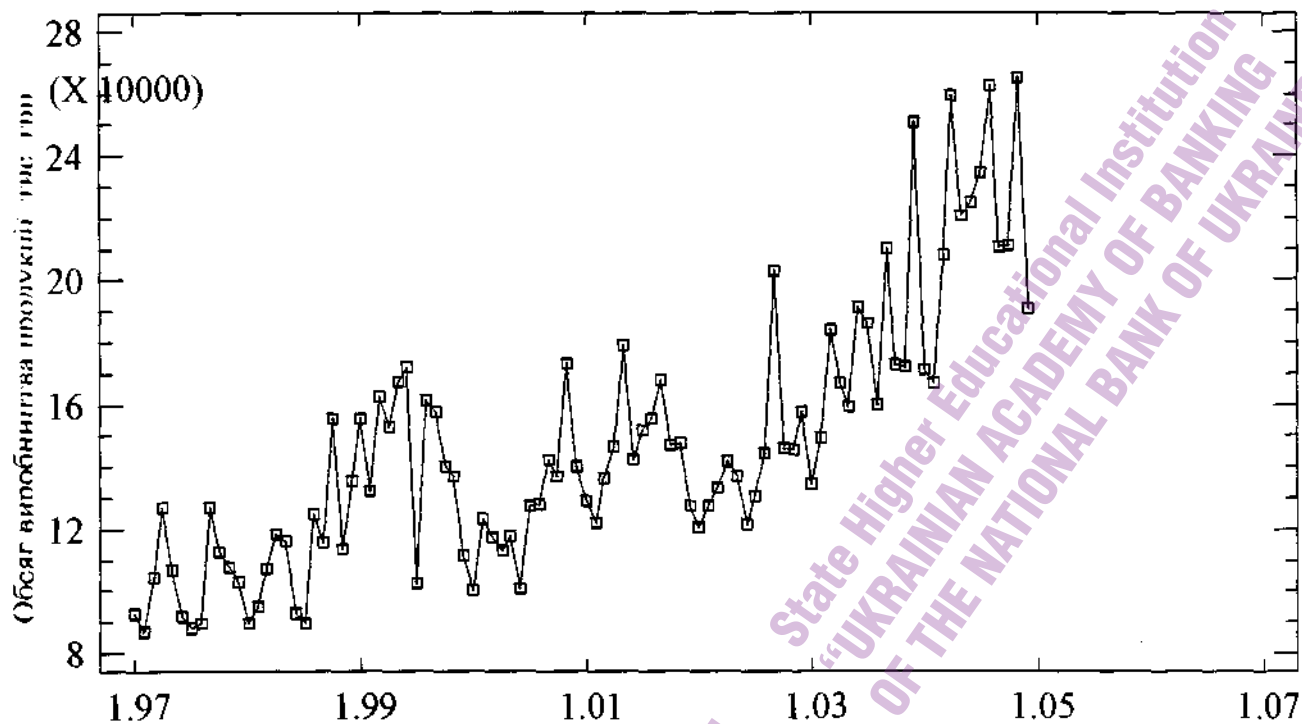

Рис. И.1. Горизонтальний графік часової послідовності виробництва обсягів машинобудівної продукції 36 підприємств Харківської області за 1997 – 2004 рр.

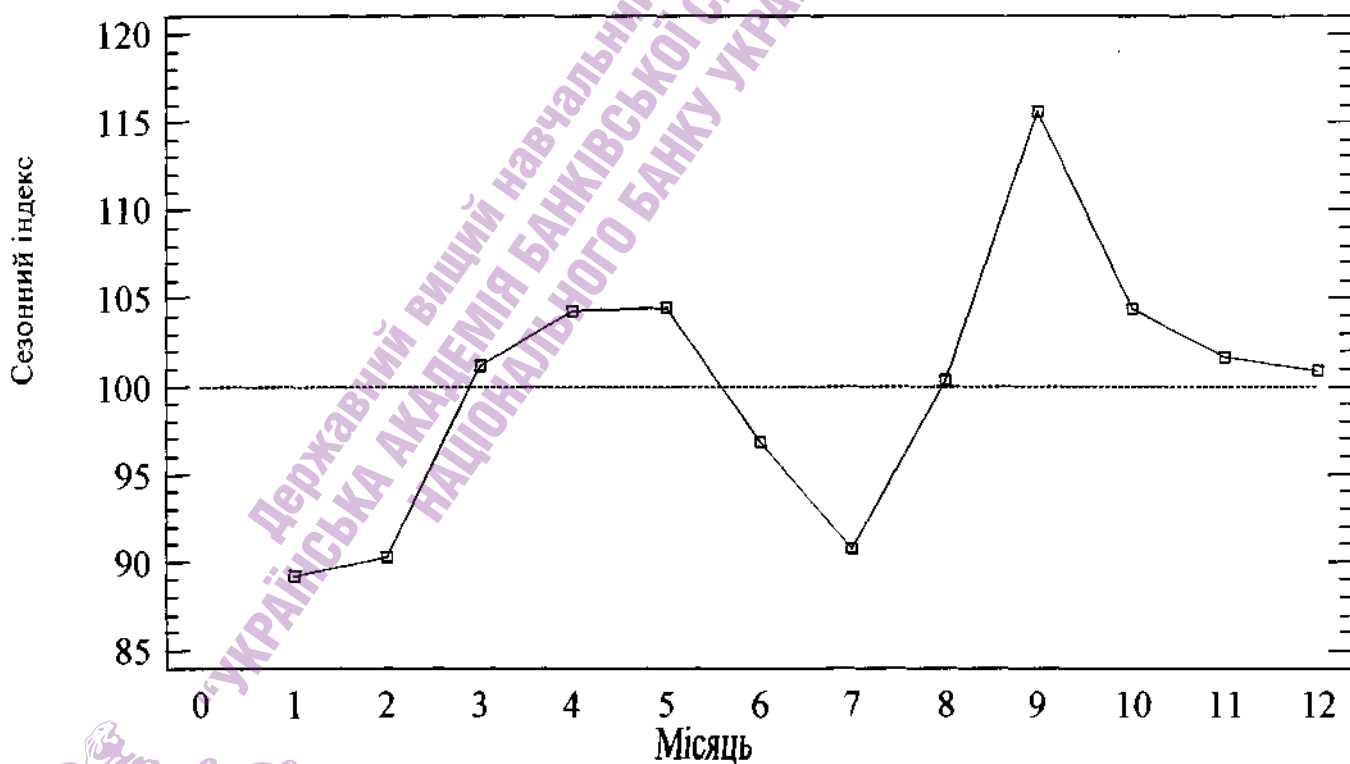

Рис. И.2. Графік сезонних індексів виробництва обсягів машинобудівної продукції 36 підприємств Харківської області за 1997-2004 рр.

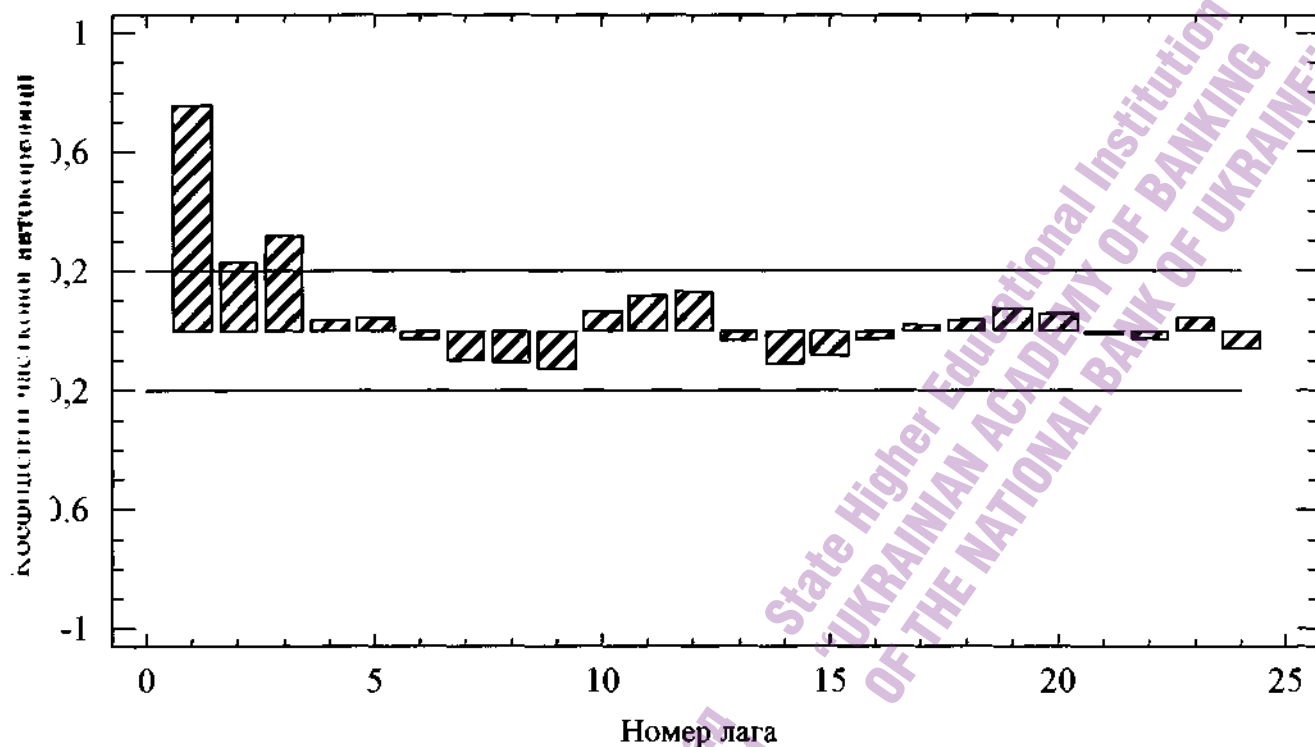

Рис. И.3. Графік функції часткових автокореляцій обсягів виробництва продукції 36 підприємств машинобудування Харківської області за період 1997 – 2003 рр. із урахуванням інтервалів довіри на рівні 95%

Таблиця И.2

Результати тестів на регулярність виробництва обсягів машинобудівної продукції 36 підприємств Харківської області за період 1997 – 2004 рр.

№ п/п	Показник	Значення
Тест на відстань від медіани		
1	Медіана	140043,0
	Кількість значень, що лежать нижче або вище медіани	20
	Необхідна кількість значень, що лежать нижче або вище медіани	49
	Критерій Фішера (P-Value)	0,00
Тест на підвищення або зниження часового ряду		
2	Кількість разів підвищення та зниження часового ряду	53
	Необхідна кількість разів підвищення та зниження часового ряду	63,7
	Критерій Фішера (P-Value)	0,01
Тест Бокса-Пірса		
3	Сума коефіцієнтів автокореляції	24
	Критерій Фішера (P-Value)	0,00

Додаток К

Таблиця К.1

Порівняльна характеристика організаційних аспектів затвердження річних фінансових планів підприємств.

Ознака	Наказ Мінекономіки України № 137 від 27.05.03	Наказ Фонду держмайна України № 343 від 21.02.02
Сфера запровадження	Для державних підприємств, крім казенних	Для підприємств із державною часткою у статутному фонді понад 50% акцій
Плановий період	Рік з поквартальною розбивкою	Рік з розбивкою на звітні періоди наростаючим підсумком
Термін подання на затвердження	До 1 травня року, що передує плановому	До 1 грудня року, що передує плановому
Термін розглядання органами виконавчої влади	1 місяць	2 тижні
Роль органів виконавчої влади	Затверджують фінансові плани	- 100% акцій належать державі – затверджують, - 50% і більше акцій належать державі – погоджують
Термін доопрацювання у разі відхилення проекту	15 днів	10 днів
Обмеження до кількості внесених змін	Не більше двох разів протягом планового року	
Відповідальність за порушення термінів і форми надання плану, невиконання планових показників	Відсутня	Підстава для розірвання контракту із головою правління акціонерного товариства

Додаток Л

План фінансових потоків ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка на 2003 р., тис. грн

Вхідні фінансові потоки	Випуск продукції (робіт, послуг)		Реалізація складських запасів готової продукції	Інші операційні доходи	Інші фінансові доходи	Інші доходи		Амортизаційні відрахування	Зменшення оборотних активів		Інші надходження	Всього
	всього	в тому числі реалізованої				в т. ч. від реалізації оборотних активів	в т. ч. від реалізації запасів					
Складські запаси	1840,6											1841
в тому числі готової продукції	1485,9											1486
Операційні витрати на виробництво продукції, послуги	72621	72621										72621
в тому числі витрати на виплату зарплати	31216	31216										31216
Витрати на збут	1363,9	1363,9										1364
Інші операційні витрати	14315	14315		26690				630,8				41636
Фінансові витрати											88,1	88
Інші витрати						115,7						116
Здійснення витрат на придбання необоротних активів			1174									1174
Погашення позик								3253,2	2900	2900		6153
Повернення кредиторської заборгованості			411		95,6	354,3			895,2		5355	7111
Сплата податку на прибуток			3453									3453
Витрати на утримання соціальної сфери			271,2		266,2							537
Сплата дивідендів												0
Нерозподілені фінансові ресурси									2039,5	2039,5		2040
Всього	90141	88300	5309	26690	362	470	354	3884	5835	4940	5443	138133

Додаток М

Умовні позначення

Змінна	Показник
Y1	обсяг прибутку (збитку), який припадає на 1 грн реалізованої продукції, грн
Y2	критерій платоспроможності або відношення кредиторської заборгованості до суми загального обсягу виробництва, складських запасів готової продукції та дебіторської заборгованості
X1	коефіцієнт попиту на продукцію або відношення обсягу реалізованої продукції до загального обсягу виробництва за звітний період
X2	відношення складських запасів готової продукції до загального обсягу виробленої продукції
X3	продуктивність праці з урахуванням індексу цін виробництва машинобудівної продукції, тис. грн./чол.
X4	відношення продуктивності праці звітного періоду до продуктивності праці минулого року
X5	відношення заробітної плати штатних працівників звітного періоду до заробітної плати штатних працівників минулого року
X6	відношення витрат на оплату праці штатних працівників до загального обсягу виробництва
X7	відношення дебіторської заборгованості до загального обсягу відвантаженої продукції
X8	відношення кредиторської заборгованості до загального обсягу виробленої продукції
X9	відношення дебіторської заборгованості до кредиторської

Таблиця М.1

Етапи покрокової регресії

Назва показника	Відношення прибутку (збитку) до обсягу виробництва			Критерій платоспроможності				
	Номер етапу			Номер етапу				
	0	1	2	0	1	2	3	4
Змінна, що додається	–	X8	X7	–	X8	X9	X6	X7
Кількість факторів	0	1	2	0	1	2	3	4
Критерій Фішера	–	9999,99	17,28	–	1442,81	64,29	34,04	11,76
Число ступенів свободи для помилки	138	137	136	138	137	136	135	134
Коефіцієнт детермінації, %	0,00	99,22	99,30	0,00	91,33	94,26	95,41	95,78
Коефіцієнт детермінації із урахуванням ступенів свободи, %	0,00	99,21	99,29	0,00	91,26	94,17	95,31	95,66
Середня квадратична помилка	46,67	0,36	0,32	1,49	0,13	0,08	0,07	0,06

Таблиця М.2

Результати множинного регресивного аналізу

Показник	Відношення прибутку (збитку) до обсягу виробництва			Критерій платоспроможності				
	Константа	X8	X7	Константа	X8	X9	X6	X7
Параметр								
Значення	0,3945	-0,6802	-0,3535	0,3364	0,0826	-0,3295	0,7597	0,1405
Стандартна помилка	0,0549	0,0053	0,0850	0,0522	0,0073	0,0399	0,1779	0,0423
Критерій Стьюдента	7,1777	-128,0970	-4,1568	6,4436	11,2188	-8,2562	4,2685	3,3166
P-Value	0,0000	0,0000	0,0001	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0012

Таблиця М.3

Дисперсійний аналіз

Показник	Відношення прибутку (збитку) до обсягу виробництва			Критерій платоспроможності		
	Модель	Залишок	Разом	Модель	Залишок	Разом
Сума квадратів	6395,99	44,80	6440,80	197,58	8,70	206,28
Число ступенів свободи	2	136	138	4	134	138
Середній квадрат	3198,00	0,32		49,39	0,06	
Критерій Фішера	9707,29			760,72		
P-Value	0,00			0,00		

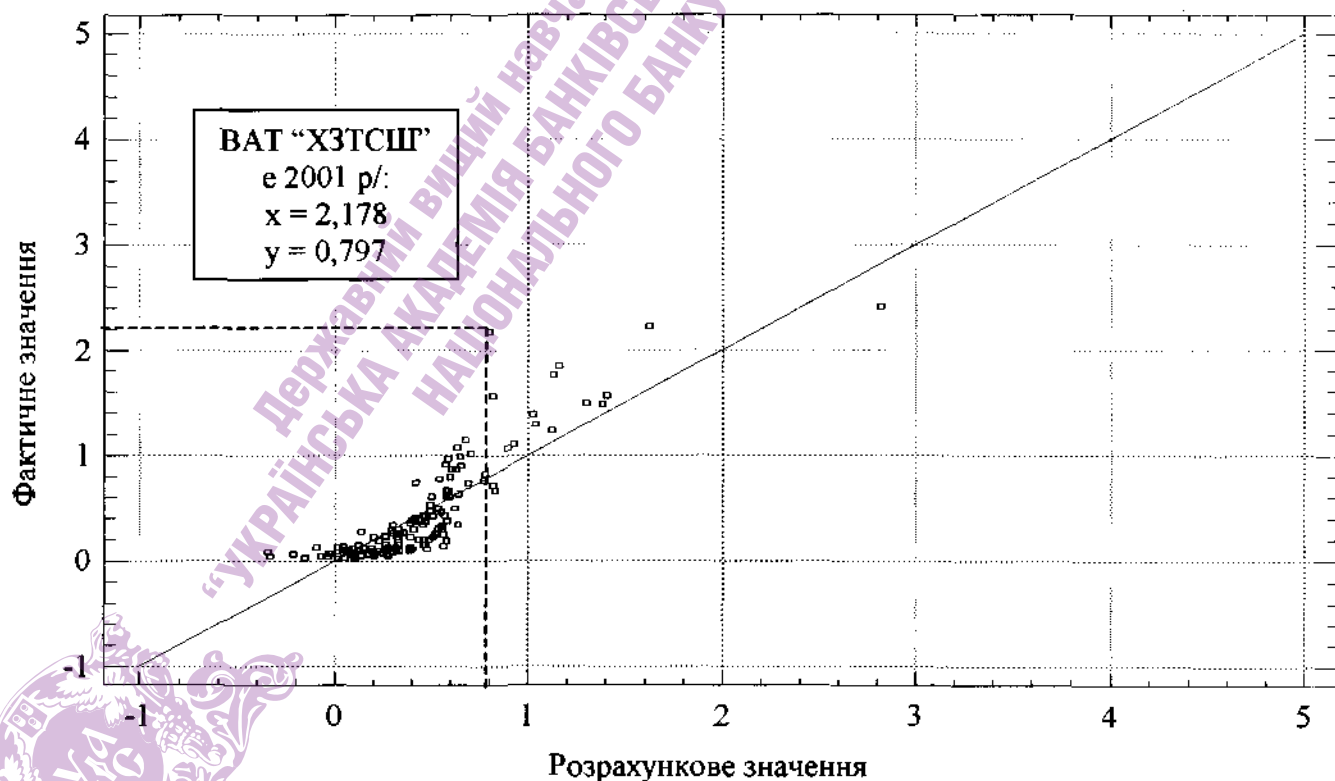

Рис. М.1. Графік фактичних і розрахункових значень критерію платоспроможності

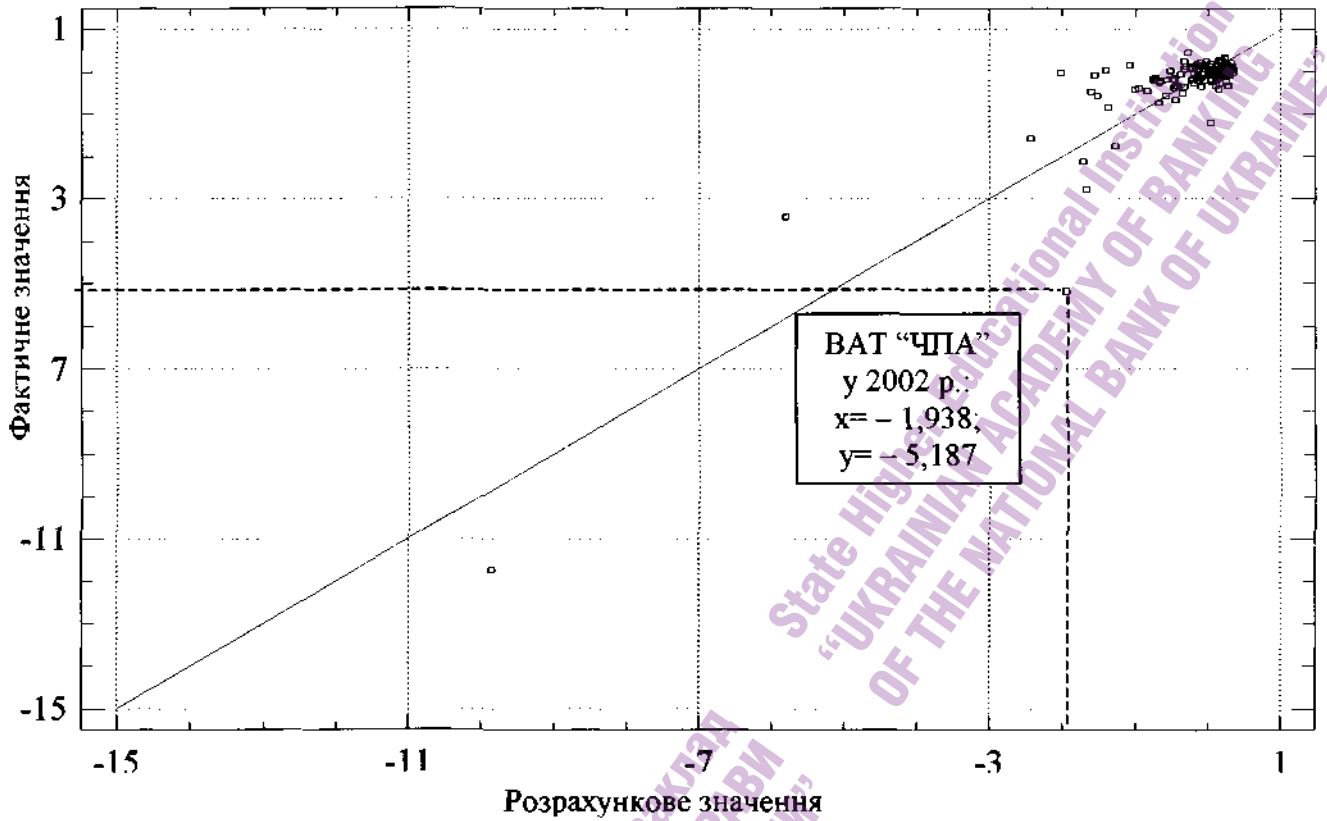

Рис. М.2. Графік фактичних і розрахункових значень відношення фінансового результату від звичайної діяльності до загального обсягу виробництва

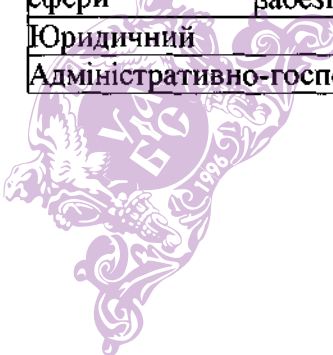

Додаток Н

Необхідні організаційні підрозділи та спеціальні функціональні обов'язки

для забезпечення процесу формування фінансового плану.

Підрозділ	Структурні одиниці	Спеціальні функції	№ графи
Маркетинговий	Відділ продаж	Аналіз кон'юнктури ринку та прогнозування обсягів реалізації продукції	1
	Відділ збуту	Укладання договорів та організація робіт по збуту продукції	2
Фінансово-економічний	Відділ стратегічного розвитку	Визначення стратегічних пріоритетів і напрямків розвитку підприємства	3
	Плановий відділ	Зведення планових показників, аналіз рентабельності виробництва	4
	Фінансовий відділ	Розробка календарного плану руху фінансових потоків, план обігу дебіторської та кредиторської заборгованості	5
	Інвестиційний відділ	Планування руху фінансових потоків інвестиційної діяльності	6
	Бухгалтерія	Планування обсягу податкових платежів	7
Виробничий	Відділ матеріального забезпечення	Планування руху складських запасів матеріалів та готової продукції	8
	Технологічний відділ	Розрахунок оптимального технологічного маршруту виробництва готової продукції	9
	Відділ головного механіка	Визначення витрат на проведення поточних і капітальних ремонтних робіт	10
	Відділ головного енергетика	Планування майбутніх витрат на енергоносії	11
	Основні цехи	Розрахунок обсягу виробництва продукції, робіт, послуг	12
	Допоміжні цехи		13
Охорони праці та пожежної безпеки	Відділ охорони праці та пожежної безпеки	Визначення витрат на організацію робочих місць і пожежної охорони виробництва	14
З технології та якості продукції	Відділ технічного контролю	Розрахунок витрат на здійснення технічного контролю та аналізу якості продукції відповідно до ринкових вимог	15
	Лабораторія якості		16
	Науково-дослідний відділ	Планування фінансових потоків від науково-дослідної діяльності	17
З кадрових питань та соціально-побутової сфери	Відділ кадрів	Прогнозування плинності кадрів і витрат на забезпечення фонду оплати праці	18
	Відділ соціального забезпечення	Розрахунок потреб на соціально-побутове забезпечення працівників	19
Юридичний		Визначення витрат на обслуговування господарської діяльності підприємств	20
Адміністративно-господарський			21

Додаток П
Умовні позначення

Змінна	Показник	Одиниця виміру
X1	обсяг виробництва продукції	тис. грн
X2	обсяг відвантаженої продукції	тис. грн
X3	обсяг матеріальних витрат на виробництво продукції,	тис. грн
X4	приріст (зниження) дебіторської заборгованості станом на 1 січня року, що йде за звітним періодом, до 1 січня звітного періоду	тис. грн
X5	приріст (зниження) кредиторської заборгованості станом на 1 січня року, що йде за звітним періодом, до 1 січня звітного періоду	тис. грн
X6	приріст (зниження) складських запасів станом на 1 січня року, що йде за звітним періодом, до 1 січня звітного періоду	тис. грн
X7	фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування за звітний період	тис. грн

Таблиця П.1

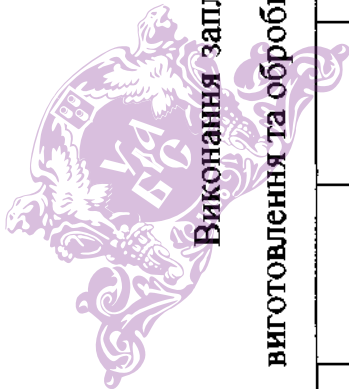
Матриця факторних навантажень після обертання за методом ВаріМакс

Показник	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3	Коефіцієнт спільності
X1	0,987652	0,018823	0,009070	0,975893
X2	0,982119	-0,066971	-0,049834	0,971527
X3	0,960768	0,048040	0,097687	0,934926
X4	0,356931	-0,659014	0,069497	0,566530
X5	0,094716	0,374010	0,729904	0,681614
X6	0,235277	0,818824	0,045305	0,727881
X7	0,054498	0,348856	-0,767045	0,713028

Таблиця П.2

Результати факторного аналізу 153 спостережень за розміром основних фінансових потоків провідних підприємств машинобудування Харківської області протягом 2001–2004 рр.

Номер фактора	Власний вектор	Відсоток зміни	Кумулятивний відсоток зміни
1	3,9135	48,919	48,919
2	1,3533	16,916	65,835
3	1,2098	15,122	80,957
4	0,7736	9,670	90,627
5	0,4833	6,042	96,669
6	0,2299	2,874	99,543
7	0,0309	0,386	99,929
8	0,0057	0,071	100,000

Додаток Р

Таблиця Р.1

Виконання запланованого обсягу виробництва продукції в розрізі готової продукції та цехів, що здійснюють їх виготовлення та обробку

№ п/п	Найменування готової продукції	Вид показника	Цех № 1			Цех № 2			Цех № N			Разом	
			Обсяг продукції шт.	Вартість обробки тис. грн/шт.	Загальна вартість тис. грн	Обсяг продукції шт.	Вартість обробки тис. грн/шт.	Загальна вартість тис. грн	Обсяг продукції шт.	Вартість обробки тис. грн/шт.	Загальна вартість тис. грн	Вартість обробки тис. грн/шт.	Загальна вартість тис. грн
1.	Продукція 1	План											
		Факт											
		% виконання											
2.	Продукція 2	План											
		Факт											
		% виконання											
3.	Продукція N	План											
		Факт											
		% виконання											
Разом за планом													
Разом фактично													
Загальний % виконання планових показників													

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Таблиця Р.2

Виконання запланованого обсягу надходжень у результаті відвантаження готової продукції за групами платіжів та видами готової продукції

№ п/п	Найменування готової продукції	Вид показника	Борги минулих періодів			Сплата поточної реалізації продукції			Авансові платежі Обсяг кон-тракту, тис. грн	Разом тис. грн	Дебіторська заборгованість		Кредиторська заборгованість	
			Обсяг продукції шт.	Ціна, тис. грн/шт.	Разом, тис. грн	Обсяг продукції шт.	Ціна, тис. грн/шт.	Разом, тис. грн			На початок періоду	На кінець періоду	На початок періоду	На кінець періоду
1.	Продукція 1	План									X		X	
		Факт % виконання									X		X	
2.	Продукція 2	План									X		X	
		Факт % виконання									X		X	
3.	Продукція N	План									X		X	
		Факт % виконання									X		X	
Разом за планом											X		X	
Разом фактично											X		X	
Загальний % виконання планових показників											X		X	

X – графа не заповнюється

Таблиця Р.3

Виконання запланованого обсягу закупівлі матеріальних витрат для виробництва продукції в розрізі готової продукції та груп матеріальних витрат

№ п/п	Групи матеріальних витрат	Вид показника	Вид готової продукції			Складські запаси		
			Продукція № 1, шт.	Продукція № 2, шт.	Продукція № N, шт.	Ціна, тис. грн / шт.	Разом, тис. грн.	На початок періоду, шт.
	Загальний обсяг виробництва продукції	План				X	X	X
		Факт				X	X	X
		% виконання				X	X	X
1.	Матеріальні витрати 1	План					X	
		Факт						
		% виконання					X	
2.	Матеріальні витрати 2	План					X	
		Факт						
		% виконання					X	
3.	Матеріальні витрати N	План					X	
		Факт						
		% виконання					X	
Разом за планом							X	
Разом фактично							X	
% виконання плану							X	
Умовний норматив матеріальних витрат в обсязі виробництва продукції	Умовний норматив матеріальних витрат в обсязі виробництва продукції	План				X	X	X
		Факт				X	X	X
		% виконання				X	X	X

X – графа не заповнюється

Додаток С

Таблиця С.1

Класифікація фінансових потоків, що супроводжували діяльність ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка та ДП "ХЗ Електроапаратури" протягом 2001–2003рр.

Фінансовий потік	За напрямком руху		За сферою існування		За періодичністю відбування			За видом діяльності			
	вхідні	вихідні	внутрішні	зовнішні	одноразові	постійні з не-визначеним періодом часу	постійні з визначеним значенням періодом часу	постійні з визначеним періодом часу	операційні	фінансові	інвестиційні
Обсяг виробленої продукції, робіт, послуг	+		+				+		+		
Обсяг реалізованої продукції, робіт, послуг	+			+		+			+		
Дохід від курсових різниць	+			+	+					+	
Дохід від реалізації необоротних активів	+			+	+						+
Інші операційні доходи:	+			+	+				+		
в т.ч. дохід від реалізації запасів товарів	+			+	+				+		
Зменшення дебіторської заборгованості	+			+		+				+	
Збільшення поточних зобов'язань	+			+		+				+	
Дохід від об'єктів соціально-побутової сфери	+		+			+			+		
Отримання кредиту	+			+	+					+	
Податок на додану вартість		+		+					+		
Собівартість відвантаженої продукції, робіт, послуг		-		+					+		
в т.ч. матеріальні витрати		+		+					+		
витрати на оплату праці		+		+					+		

Продовж. табл. С.1

	За напрямком руху		За сферою існування		За періодичністю відбування			За видом діяльності		
	вхідні	вихідні	внутрішні	зовнішні	одноразові	постійні з не-визначеним періодом часу	постійні з визначеним періодом часу	операційні	фінансові	інвестиційні
Фінансовий потік										
амортизаційні відрахування		+	+				+	+		
Витрати на утримання об'єктів соціально-побутової сфери		+	+				+	+		
Адміністративні витрати		+	+				+	+		
Витрати на збут		+	+			+		+		
Витрати від курсових різниць		+		+		+			+	
Витрати на реалізацію оборотних активів		+	+			+				+
Витрати на сплату відсотків за кредит		+		+			+		+	
Інші операційні витрати в т. ч. собівартість реалізованих запасів товарів		+	+				+	+		
Зменшення поточних зобов'язань		+		+					+	
Витрати на придбання оборотних активів		+		+		+				+
Погашення кредиту		+		+			+		+	
Збільшення дебіторської заборгованості		+		+			+		+	
Податок на прибуток		+		+			+		+	

Державний вищий навчальний заклад
 НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
 НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

State Higher Educational Institution
 "UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
 OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Результати автоматично прогнозуючого аналізу пакета Statgraphics для ви-
значення прогнозних показників обсягу виробництва продукції ХДПЗ ім. Т. Г. Шев-
ченка в 2004 р. за допомогою типу перетворення Box-Cox

Модель	RMSE	MAE	MAPE	ME	MPE	SBIC	RUNS	RUNM	AUTO	MEAN	VAR
(A)	419,832	288,241	5,546	32,894	0,263	12,080	OK	OK	OK	OK	OK
(B)	1063,420	916,488	17,311	-1,881	-3,847	13,991	**	***	***	***	OK
(C)	372,136	288,933	5,474	-3,260	-0,556	11,944	OK	***	**	OK	OK
(D)	374,437	288,826	5,472	-3,575	-0,562	12,009	OK	***	**	OK	OK
(E)	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000		***	***			
(F)	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000		***	***	***	***	OK
(G)	378,036	294,649	5,358	75,422	1,130	11,870	OK	**	**	OK	OK
(H)	382,560	280,774	5,314	55,115	0,628	11,947	OK	OK	OK	OK	OK
(I)	400,637	299,424	5,655	15,700	0,017	12,039	OK	*	*	OK	OK
(J)	383,053	274,871	5,229	22,249	0,059	12,002	OK	OK	OK	OK	OK
(K)	404,579	304,905	5,759	-10,396	-0,459	12,058	OK	**	**	OK	OK
(M)	1063,420	916,488	17,311	-1,881	-3,847	13,991	**	***	***	***	OK
(N)	411,736	274,732	5,300	-0,283	-0,605	12,146	OK	OK	OK	OK	OK
(O)	386,931	278,791	5,312	27,349	-0,035	12,128	OK	OK	OK	OK	OK
(P)	380,769	270,538	5,177	12,955	-0,273	12,201	OK	OK	OK	OK	OK
(Q)	395,247	270,527	5,153	22,221	0,010	12,381	OK	OK	OK	OK	OK
(R)	394,873	270,076	5,131	21,524	-0,073	12,485	OK	OK	OK	OK	OK
(S)	393,839	265,714	5,039	19,037	-0,015	12,585	OK	OK	*	OK	OK

У табл. У.1 прийнято такі умовні позначення:

(A) – модель довільної змінної;

(B) – модель середньої константи – 5561,06;

(C) – лінійна модель: $-20297,2 + 40,9398 \times t$;

(D) – парабола: $-18431,3 + 34,4932 \times t + -0,00532264 \times t^2$;

(E) – експоненціальна модель: $\exp \times (52,6593 - 2,76246E - 17 * t)$;

(F) – модель S-кривої: $\exp \times (52,6593 + 1,5554E-10 / t)$;

(G) – модель простої середньої, що рухається із періодичністю 3;

(H) – модель простого експоненціального згладжування з $\alpha = 0,5711$;

(I) – лінійне експоненціальне згладжування Брауна з $\alpha = 0,1867$;

(J) – лінійне експоненціальне згладжування Хольта з $\alpha = 0,5307$ та $\beta = 0,0147$;

(K) – квадратичне експоненціальне згладжування Брауна з $\alpha = 0,0896$;

(M) – ARMA (0,0);

(N) – ARMA (1,0);

(O) – ARMA (2,1);

(P) – ARMA (3,2);

(Q) – ARMA (4,3);

(R) – ARMA (5,4);

(S) – ARMA (6,5).

RMSE – корінь середнього квадратичного відхилення залишків;

MAE – середнє абсолютне відхилення розрахункових значень від фактичних;

MAPE – середня абсолютна відсоткова помилка залишків;

ME – середня помилка;

MPE – середня відсоткова помилка;

SBIC – критерій Шварца – Бейса;

RUNS – тест на надмірну кількість піків та падінь;

RUNM – тест на надмірну кількість відхилень від медіани;

AUTO – тест на надмірну автокореляцію Бокса – Пірса;

MEAN – тест на істотність різниці середніх;

VAR – тест на істотність різниці дисперсії;

* – тест свідчить, що модель не підходить на 90% рівню довіри;

** – тест свідчить, що модель не підходить на 95% рівню довіри;

*** – тест свідчить, що модель не підходить на 99% рівню довіри;

OK – модель задовольняє вимогам тесту.

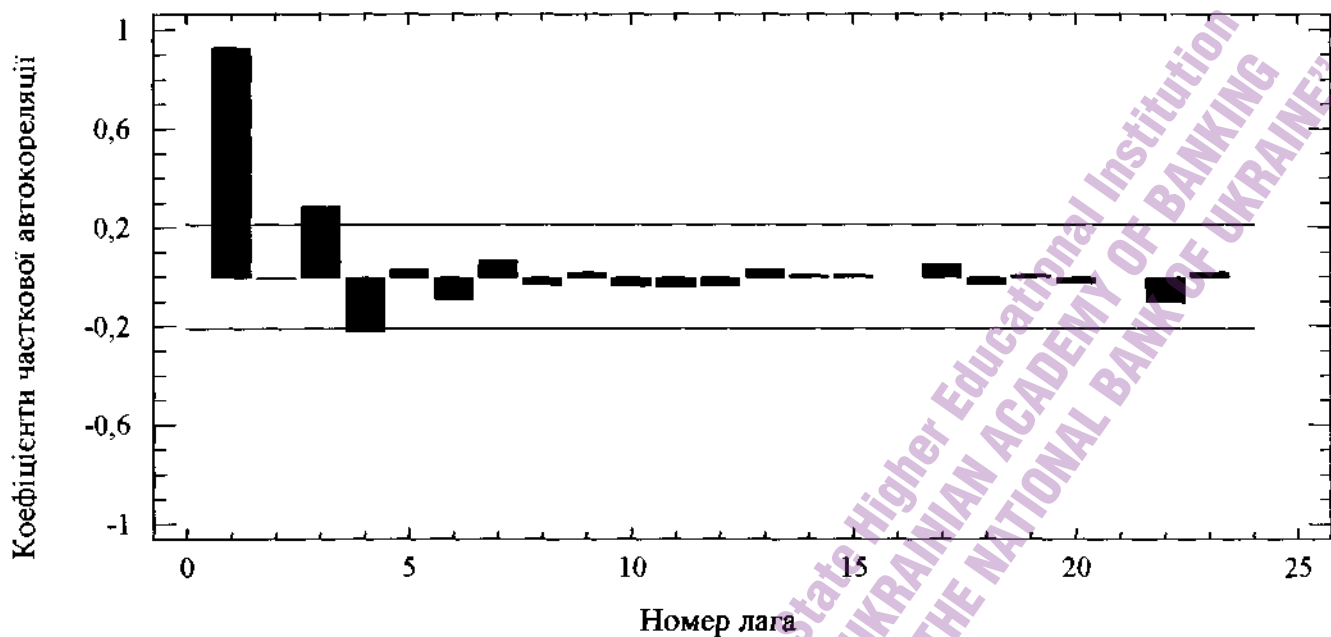

Рис. Т.1. Графік функції часткових автокореляцій обсягів виробництва продукції ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка за період 1997 – 2003 рр. із урахуванням інтервалів довіри на рівні 95%

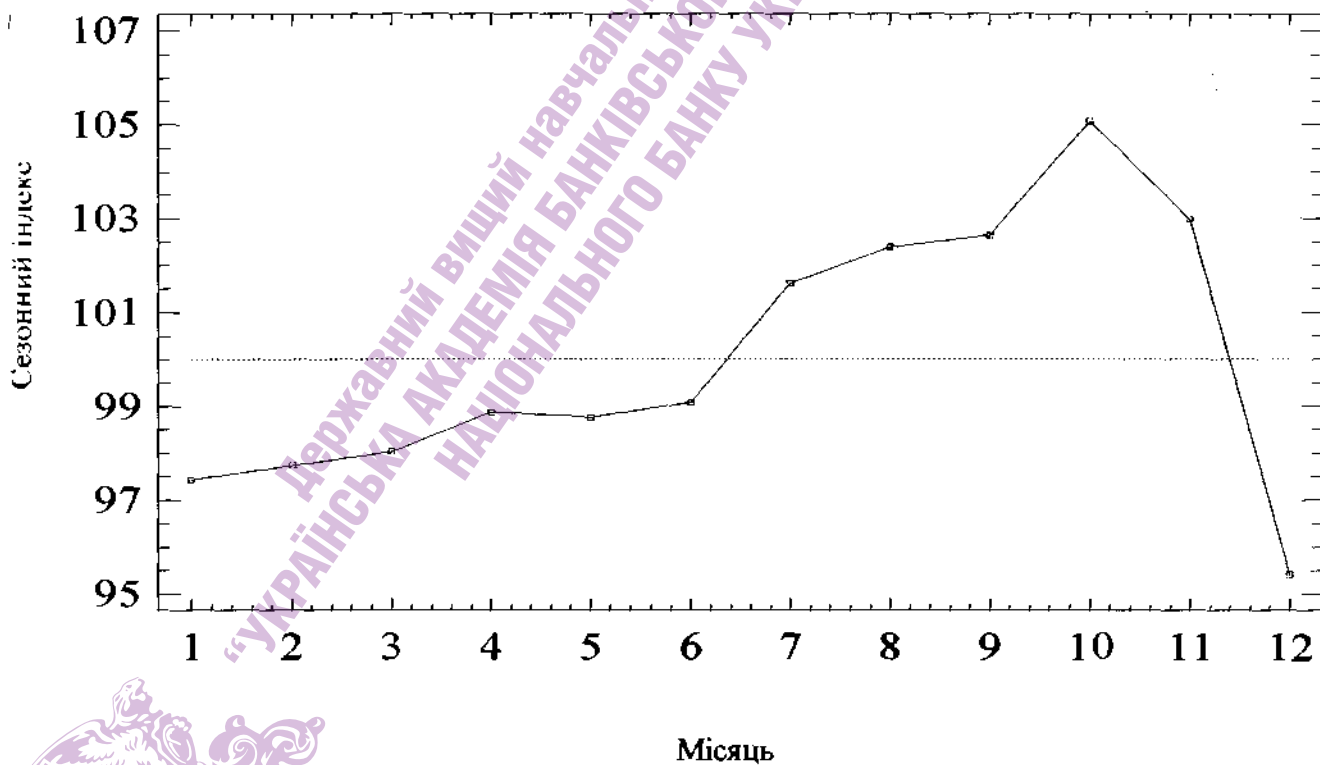

Рис. Т.2. Графік сезонних індексів виробництва обсягів продукції ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка за період 1997 – 2003 рр.

Таблиця Т.2

Прогнозні розрахунки обсягів виробництва продукції ХДПЗ ім. Т. Г. Шевченка на 2004 р. за прогнозною моделлю ARIMA (4,3), тис. грн

Період	Фактичні значення	ARIMA (4,3)			
		Значення	Відхилення, у % до фактичних значень	Межа прогнозування з 99,9% довіри	
				мінімальна	максимальна
січень	7050,4	7488,5	106,2	5997,4	8367,8
січень-лютий	14134,9	15351,4	108,6	12294,6	18185,6
січень-березень	21312,7	22739,9	106,7	18906,7	27411,1
січень-квітень	31112,5	30497,9	98,0	25119,9	37097,9
січень-травень	38518,3	38643,7	100,3	31643,7	46200,2
січень-червень	45827,0	46298,0	101,0	37774,0	55757,6
січень-липень	62227,0	59768,6	96,0	44210,7	65792,9
січень-серпень	70899,5	69051,4	97,4	50969,2	75222,8
січень-вересень	82341,3	77774,2	94,5	57320,0	85124,1
січень-жовтень	89305,6	86933,0	97,3	63988,3	95520,5
січень-листопад	97952,8	95539,3	97,5	70990,1	105289,6
січень-грудень	103572,2	104575,9	101,0	77569,3	115547,2

Державний вищий навчальний заклад
 "УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ"
 НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Додаток У

Таблиця У.1

Результати автоматично прогнозуючого аналізу пакета Statgraphics для визначення прогнозних показників обсягу виробництва продукції ДП “ХЗ Електроапаратури” на 2004 р. за допомогою типу перетворення Вох-Сох

Модель	RMSE	MAE	MAPE	ME	MPE	SBIC	RUNS	RUNM	AUTO	MEAN	VAR
(A)	220,727	125,859	7,016	26,324	1,286	10,794	OK	OK	**	OK	* *
(B)	472,776	362,875	25,029	-85,484	-13,436	12,345	***	***	***	***	OK
(C)	260,591	203,493	12,829	-26,521	-4,984	11,182	***	***	***	OK	OK
(D)	211,970	153,714	8,626	-4,422	-1,855	10,796	***	***	***	OK	**
(E)	8497,730	2564,340	109,828	1810,900	72,824	18,151	***	***	OK	OK	***
(F)	7694,570	2326,880	99,934	1060,410	41,811	17,952	***	***	OK	OK	***
(G)	254,473	170,715	8,900	47,194	1,954	11,078	***	**	***	OK	**
(H)	220,217	127,122	7,133	28,111	1,333	10,817	*	OK	***	OK	**
(I)	245,404	161,792	9,404	22,134	1,319	11,034	***	***	***	OK	**
(J)	222,320	128,504	7,066	-22,295	-1,424	10,864	*	**	***	OK	**
(K)	256,509	176,279	10,302	17,160	1,189	11,122	***	***	***	OK	*
(M)	472,885	362,776	25,032	-86,078	-13,469	12,346	***	***	***	***	OK
(N)	197,162	121,460	6,916	9,970	-0,606	10,770	OK	OK	OK	OK	OK
(O)	215,895	120,511	6,799	12,686	-0,322	10,861	OK	OK	***	OK	**
(P)	218,884	122,364	6,806	13,844	-0,140	10,944	OK	OK	***	OK	**
(Q)	214,998	139,585	7,860	35,094	0,815	10,964	OK	OK	***	OK	**
(R)	210,198	136,150	7,722	12,631	-0,159	10,974	*	OK	**	OK	OK
(S)	212,094	139,975	7,859	12,075	0,201	10,901	OK	OK	**	OK	OK

У табл. Ф.1 прийнято такі умовні позначення:

(A) – модель довільної змінної;

(B) – модель середньої константи – 5561,06;

(C) – лінійна модель: $-20297,2 + 40,9398 \times t$;

(D) – парабола: $-18431,3 + 34,4932 \times t + -0,00532264 \times t^2$;

(E) – експоненціальна модель: $\exp \times (52,6593 - 2,76246E - 17 \times t)$;

(F) – модель S-кривої: $\exp \times (52,6593 + 1,5554E - 10 / t)$;

(G) – модель простої середньої, що рухається із періодичністю 3;

(H) – модель простого експоненціального згладжування з $\alpha = 0,5711$;

(I) – лінійне експоненціальне згладжування Брауна з $\alpha = 0,1867$;

(J) – лінійне експоненціальне згладжування Хольта з $\alpha = 0,5307$ та $\beta = 0,0147$;

(K) – квадратичне експоненціальне згладжування Брауна з $\alpha = 0,0896$;

(M) – ARMA (0,0);

(N) – ARMA (1,0);

(O) – ARMA (2,1);

(P) – ARMA (3,2);

(Q) – ARMA (4,3);

(R) – ARMA (5,4);

(S) – ARMA (6,5).

RMSE – корінь середнього квадратичного відхилення залишків;

MAE – середнє абсолютне відхилення розрахункових значень від фактичних;

MAPE – середня абсолютна відсоткова помилка залишків;

ME – середня помилка;

MPE – середня відсоткова помилка;

SBIC – критерій Шварца – Бейса;

RUNS – тест на надмірну кількість піків та падінь;

RUNM – тест на надмірну кількість відхилень від медіани;

AUTO – тест на надмірну автокореляцію Бокса – Пірса;

MEAN – тест на істотність різниці середніх;

VAR – тест на істотність різниці дисперсії;

* – тест свідчить, що модель не підходить на 90% рівню довіри;

** – тест свідчить, що модель не підходить на 95% рівню довіри;

*** – тест свідчить, що модель не підходить на 99% рівню довіри;

OK – модель задовольняє вимогам тесту.

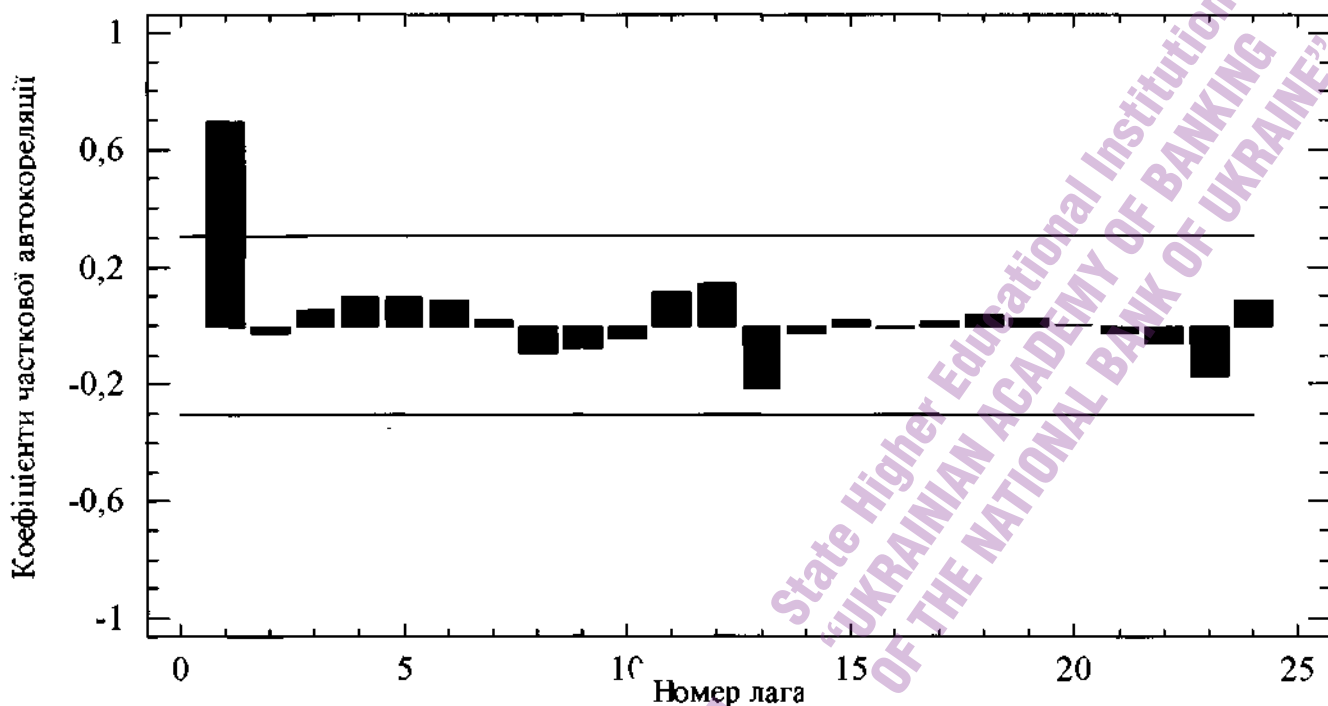

Рис. У.1. Графік функції часткових автокореляцій обсягів виробництва продукції ДП “ХЗ Електроапаратури” за період 1997 – 2003 рр. із урахуванням інтервалів довіри на рівні 95%

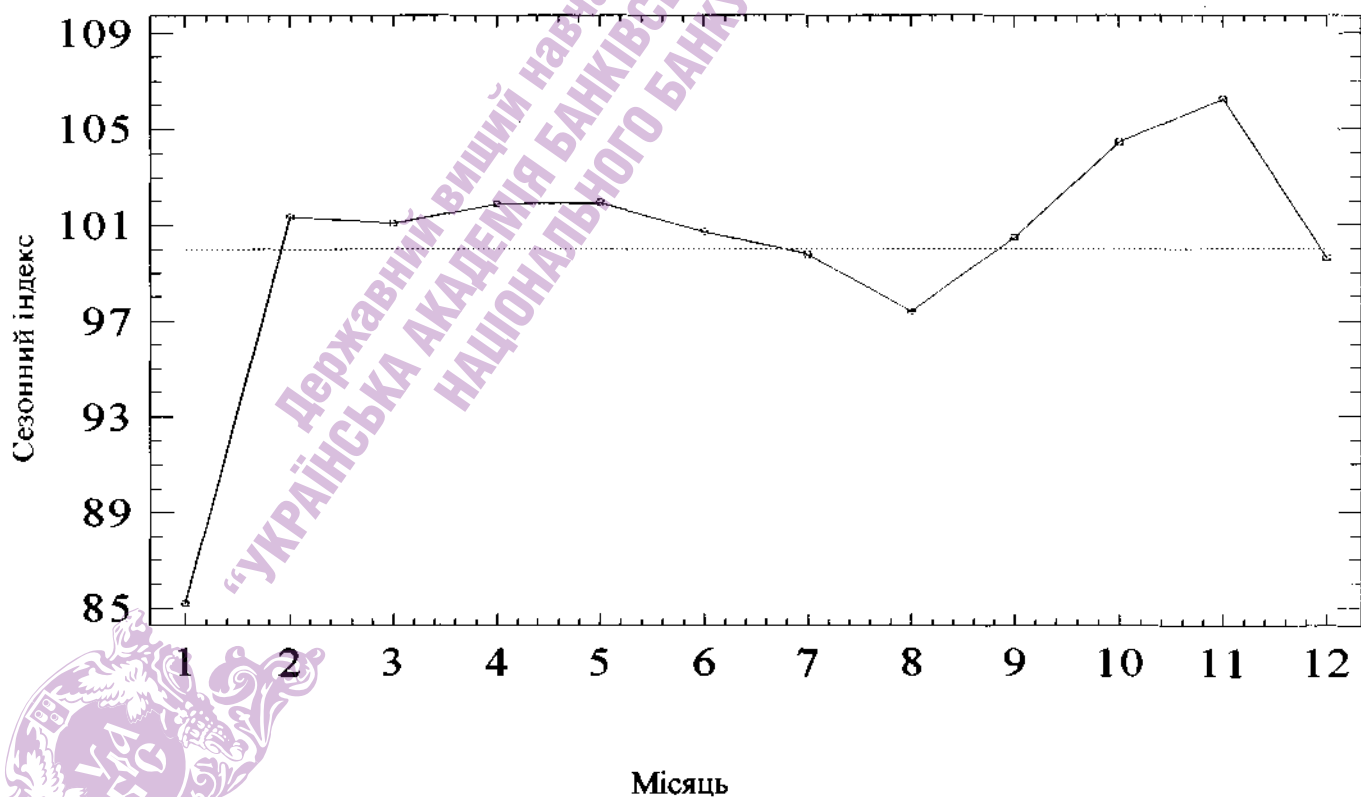

Рис. У.2 Графік сезонних індексів виробництва обсягів продукції ДП “ХЗ Електроапаратури” за період 1997 – 2003 рр.

Таблиця У.2

Прогнозні розрахунки обсягів виробництва продукції ДП „ХЗ Електроапаратури” на 2004 р. за прогнозною моделлю ARIMA (1,0), тис. грн

Період	Фактичні значення	ARIMA (1,0)			
		Значення	Відхилення, у % до фактичних значень	Межа прогнозування з 99,9% довіри	
				мінімальна	максимальна
січень	2706,0	2756,9	101,9	2058,0	3637,4
січень-лютий	5435,5	5596,8	103,0	3922,0	7829,7
січень-березень	8249,7	8521,9	103,3	5653,7	12534,7
січень-квітень	11241,1	11534,6	102,6	7281,2	17732,6
січень-травень	14281,2	14637,3	102,5	8825,2	23444,3
січень-червень	17340,8	17832,4	102,8	10300,1	29656,4
січень-липень	20402,1	21022,5	103,0	11709,3	36394,9
січень-серпень	23468,5	24210,1	103,2	13061,0	43667,3
січень-вересень	26548,0	27597,8	104,0	14358,1	51515,3
січень-жовтень	29652,4	30998,4	104,5	15603,4	59941,8
січень-листопад	32567,4	34504,8	105,9	16799,5	68966,6
січень-грудень	35492,3	37919,9	106,8	17948,9	78632,0

Державний вищий навчальний заклад
 "УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СЛУЖБИ"
 НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ